

NÄÄTÄMÖJOEN MONINAISKÄYTTÖSUUNNITELMA, OSA II;

Näätämöjoen kalansaaliit ja kalastukseen liittyviä historiallisia muistelmia

Niemelä Eero¹⁾, Länsman Maija¹⁾, Hassinen Esa, Kuusela Jorma¹⁾, Haantie Jari¹⁾, Kylmäaho Matti¹⁾, Kivilahti Eevaliisa, Arvola Karl-Magne²⁾ ja Kalske Tiia Henrika³⁾ (ed.)

¹⁾Luonnonvarakeskus (Luke), Naturressurscenter, Tenojoen tutkimusasema, Tanaelvas forskningsstasjon, Utsjoki

²⁾Neidenelvans Fiskefelleskap, Neiden

³⁾Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen, Vadsø

Etusivun kuvassa Sandra ja Johannes Kiprianoff Iijärven kesäkalastuspaikallaan vuonna 1974. Kuva Eero Niemelä

Sisällys

Johdanto.....	5
1. Itäsaamelaisten lohenkalastus ja eläminen varhaisimpina aikoina Näätämöjoella	9
2. Huomioita Iijärven kalastuksesta	30
3. Kokonaislohisaalet.....	34
4. Lohisaalet Norjassa ja Suomessa pyyntitavoittain.....	40
5. Eri meri-ikäisten lohien lukumäärien vaihtelu saaliissa	53
6. Saaliiden ennustettavuus.....	64
7. Eri kokoluokan lohien määrät ja osuudet Norjassa	67
8. Pyydä ja vapauta -kalastus; menetelmä on tullut jäädäkseen ja on osana lohikantojen hoitoa	81
9. Erikokoisten lohien osuudet matkailukalastajien saaliissa Suomessa	90
10. Muiden kalalajien saaliit Näätämöjoessa	91
11. Lohen verkkopyynnin sijoittuminen Suomen puolelle.....	104
12. Matkailukalastajien lukumäärät Näätämöjoella	115
13. Saalis pyyntiyksikköä kohden	126
14. Saaliin saamisen mahdollisuus Näätämöjoessa Suomen puolella	132
15. Historiallisia katsauksia Näätämöjoen olosuhteista, kalastuksesta sekä valvonnan tekemiä havaintoja lohenpyynnistä ja esityksiä lohikantojen parantamiseksi.....	138
15.1. Tapani Vierelän huomiot Näätämöjoesta, sen kalastuksesta ja näkemyksiä lohikantojen parantamiseksi	138
15.2. Nestori Semonoffin muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta	148
15.3. Jaakko Killasen muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta	149
15.4. Elias Mosnikoffin muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta.....	150
15.5. Sauli Vilhusen muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta	150
15.6. Helena Semenoffin muisteluksia Näätämöjoen alueen kalastuksesta	151
15.7. Tobias Labahån muisteluksia Neidenistä	152
15.8. Leif Mikkelsenin muisteluksia Neidenistä	153
15.9. Einar Mikkelsenin muisteluksia Neidenistä	153
16. Näätämöjoen kalastuksen järjestäminen lohikannan parantamiseksi	155
17. Eräitä toimenpide-ehdotuksia kalastuksen järjestämiseksi niin, että Näätämöjoen vesistön lohien poikastuotanto ja saaliit paranevat (Eero Niemelän ehdotus)	165
Kiitokset.....	168
Kirjallisuus.....	169
Liite I.	172
Liite II.	173
Liite III.....	174
Liite IV.	175

Liite V.....	176
Liite VI.	177
Liite VII.	178
Liite VIII.....	178

Johdanto

Näätämöjoen lohikanta on vaikuttanut muinaisen asutuksen syntymiseen joen alaosassa. Joen geomorfologinen erikoisluonne eli iso putous aivan joen alaosassa, jonka alapuolelle jokeen nousseet lohet ovat kerääntyneet, on mahdollistanut lohenpyynnin ja hyvät saaliit alkeellisillakin pyydyksillä. Varmaa tietoa alueella muutama tuhat vuotta sitten kalastaneiden henkilöiden alkuperästä ei ole, mutta arkeologiset kaivaukset ovat osoittaneet alueen olleen asuttuna jo ennen ajanlaskumme alkua. Neidenin kolttasaamelaisten tiedetään asuneen Näätämöjoen välittömässä läheisyydessä jo pitkään. He ovat kalastaneet lohta Näätämöjoessa ja läheisellä merialueella, pyydystäneet merikalaa ja harjoittaneet pienimuotoista poronhoitoa vaihtaen asuinpaikkaa vuodenaikojen mukaan. Lohi ja sen pyynti joessa on ollut merkittävä kolttasaamelaisten selviytymiselle ankarissa pohjoisissa oloissa, kuten myös merestä saadun muun kalan saalis on ollut merkittävä toimeentulon lisä sitä myytäessä tai vaihdettaessa muihin tarvikkeisiin.

Varhaisimmat tiedot Näätämöjoen lohenkalastuksesta ovat joen alaosasta, lähinnä jokisuun ja Kolttaköngään väliseltä alueelta, jossa lohenpyyntiin on käytetty erilaisia havaspyydyksiä. Joen alaosassa on aina ollut helppo pyydystää lohta vaatimattomammillakin havaspyydyksillä. Syynä tähän on Kolttaköngäs, joka on hidastanut lohen nousua. Nousevat lohivarvet ovat kerääntyneet suuremmiksi parviksi köngään alapuolisiin kuoppiin ja etenkin perinteiseen kápälänuotan heittokuoppaan, jolloin niiden pyydystäminen on ollut helppoa. Kápälänuottaa tiedetään käytetyn ainakin jo 1500 -luvulla.

Suomessa Näätämöjoen vaikutusalueelle on perustettu tiloja 1800 -luvun lopulla ja eräät tilalliset kalastivat lohta verkoilla. Ennen uudistilojen perustamista 1700 - ja suurimmaksi osaksi 1800 -lukua Näätämöjoen yläosassa ja sen välittömässä läheisyydessä kalastivat ilmeisesti vain Neidenin kolttasaamelaiset. Kolttasaamelaisten kalastus painottui Suomen puolella syksyyn, jolloin he olivat siirtyneet Neidenin kesäasumispaikasta syksyn asumispaikkaan Kuoshnijoan ja Sevettijärven alueelle. Näätämöjoen yläosassa, Iijärvellä ja Paudijärvellä, asui Inarin saamelaisia kalastaen järvistä pääasiassa siikaa. Näätämöjoen alueella maastosta löytyvät peuranpyyntikuopat osoittavat, että alueella olisi asuttu pysyvämmiin ja, että villipeurojen pyynnin lisäksi olisi pyydystetty lohta. Suomen puolelta joen yläosasta on hyvin vähän tietoa lohenkalastuksesta ennen 1950 -lukua, jolloin Sevettijärven ja Näätämön alueelle asutettiin kolttaväestöä. Lohen verkkopyynti tehostui 1960 -luvun lopulla ja 1970 -luvulla, jolloin verkkomateriaalit parantuivat ja kalastajien määrä lisääntyi huomattavasti. Verkkopyynnin lisääntymiseen vaikutti myös lohesta maksettava hyvä kilohinta. Lohen vapakalastus Suomen puolella alkoi varsinaisesti 1960 -luvulla, kun maantieyhteys liitti Sevettijärven ja Näätämön kylät valtakunnan tieverkkoon. Vapakalastus oli alkanut Näätämöjoessa Norjan puolella jo aiemmin, jolloin eräinä vuosina jokea oli vuokrattu englantilaisille perhokalastajille (Wikan 1995). Kun maantieyhteys valmistui Suomen Näätämöstä Norjan Neideniin, muodostui norjanpuoleisesta jokiosuudesta suomalaisten lohenkalastajien merkittävä matkakohde. Vielä näihin päiviin saakka merkittävin osa Näätämöjoen Norjan puolen matkailukalastajista on suomalaisia ollen jopa yli 80% pyytäjistä.

Näätämöjoki muodostaa rajajoen, jonka alaosa kuuluu Norjalle ja yläosa Suomelle. Lohien nousun helpottaminen joen alaosassa olevassa putouksessa, Kolttaköngäessä, on ollut esillä jo 1800 -luvun lopulla. Tiedettiin, että helpottamalla lohen nousua jakaantuisi lohisaalis tasaisemmin köngään alapuolella ja yläpuolella kalastavien kesken. Kalaportaan rakentamisesta sovittiin kuitenkin vasta Norjan puolella tehtyjen Kallojoen

vesistöjärjestelyiden jälkeen. Kalaporras rakennettiin 1960 -luvun lopulla ja sen jälkeen on lohikannan tilan parantaminen noussut yhä tärkeämmäksi. Kalaportaan tärkeimpänä tehtävänä on toimia niin, että koko vesistön laajalle tuotantoalueelle saadaan riittävästi kutukaloja tasaamaan saaliin jakautumista joen eri osien kesken. Näättäjäjoen yläosassa, kuten Silisjoessa, on erittäin hyvät lohien kutusoraikot. Laajoja lohienpoikasten kasvualueita löytyy myös Opukasjärven yläpuolisessa osassa Näättäjäjoen pääuomaa. Näättäjäjoen kalastuksesta on säädetty ensimmäisen kerran yhteisesti vuonna 1964 voimaansaattamalla Suomen ja Norjan välisellä kalastussäännöstä tehdyllä kalastussopimuksella. Kalastussääntöä on muutettu viimeksi vuonna 1984. Norjassa kalastuksen järjestelyistä on vastannut Neidenin Fiskefelleskap ja ennen vuonna 1964 voimaansaattettua yhteistä kalastussääntöä Norjassa huomioitiin myös kansallinen lainsäädäntö. Suomessa noudatettiin kansallista kalastuslakia ja asetusta ennen vuoden 1964 yhteistä Näättäjäjoen kalastussääntöä.

Näättäjäjoen kalakantoja on tutkittu 1970 -luvun alkupuolelta lähtien suomalais-norjalaisena yhteistyönä. Näättäjäjoen vesistöalueella asuneiden kolttasaamelaisien elämästä ja kalastusolosuhteista on kirjoitettu seikkaperäisiä yhteenvetoja (Tanner 1929; Paulaharju 1985; NOU 1994; NOU 1997). Niemi (1994) kuvaa laajasti Neidenin kolttien luonnonvarojen käyttöä ja oikeuksia. 1970 -luvun puolivälissä Tuunainen, Kitti & Sipponen (1976) ja Tuunainen & Kitti (1977) raportoivat tuloksia ensimmäisistä kalataloudellisista ja kalabiologisista tutkimuksista. Iijärvi Näättäjäjoen latvalla on ollut merkittävä kalavesi ja sen saalista ja pyyntiä kuvaa Aikio (1980) lyhyesti raportissaan. Ensimmäisen ja laajan katsauksen kolttien ja muiden Sevettijärven ja Näättäjäjoen kylän asukkaiden kalastuksesta julkaisivat Tuunainen, Nylander, Kitti & Valkeapää vuonna 1984. Sipponen (1984) kuvailee puolestaan yksityiskohtaisemmin Suomen puolelle asutettujen kolttien kalastusta tunturijärvissä ja Näättäjäjoessa ja Sutela & Niva (2005) pidemmän ajan kehitystä kolttien kalastusoloissa. Varsinaista nykypäivän kalastustilannetta, kalastajia ja saaliita ovat kuvanneet raporteissaan Länsman, Stolt & Seppänen (2005), Länsman & Niemelä (2010) sekä Länsman (2010). Matkailukalastus Näättäjäjoessa Suomen puolella on ollut ajoittain erittäin voimakasta ja Seppänen (1993) on julkaissut raportin matkailukalastuksesta koko kolttialueella.

Norjan puolella Näättäjäjokea on raportoitu kalastuksesta ja saaliista aiemmin lähes vuosittain. Raportit ovat eräinä vuosina sisältäneet myös Näättäjäjoen alaosaan saattujen siikojen, harjusten, haukien, meritaimenten ja lohien ekologisia perustietoja. Viime vuosina Norjan puolen saaliit on kerätty päivittäin koko kalastuskauden ajan ja ne ovat nähtävissä internetin osoitteessa Scanatura.no. Ensimmäiset viralliset vuosiraportit julkaisi Bjerknes (1975; 1976) ja muita vuosiraportteja ovat julkaisseet mm. Arnesen (1987), Staldvik (1989) ja Karlsen & Reiestad (1994). Staldvikin (1989) raporttiin on otettu mukaan muitakin kalalajeja kuin lohi sekä niiden biologiaa ja saalista. Saxi (2002) teki selvityksen lohienkalastuksen pitkäaikaisesta kehityksestä ja Johnsen (2001) on julkaissut tuloksia matkailukalastuksen vaikutuksesta Neidenin elinkeinoelämään.

Viime vuosina on laadittu suomalais-norjalaisia yhteisraportteja, joissa esitetään tuloksia koko vesistössä tehdyistä vuosittaisista tutkimuksista (ICES 2017; Länsman ym. 2014). Sen lisäksi, että Norjassa ja Suomessa on laadittu Näättäjäjoen vesistöön moninaiskäyttösuunnitelmat kaksikymmentä vuotta sitten (Fylkesmannen i Finnmark 1992; Kojola 1993), on Wikan (1995) selvittänyt Näättäjäjoen lohienpyyntiä koskevassa kirjassaan perin pohjin Neidenin kolttien ja alueelle Suomesta muuttaneiden henkilöiden asutushistoriaa, lohienpyyntiin liittyviä oikeuskäytäntöjä ja pyynnin muuttumista lähes kahdensadan vuoden kuluessa. Yhteiskunnallinen tutkimus ja sen tulokset (Mustonen &

Feodoroff 2013, Mustonen & Feodoroff 2014) ovat tuoneet uutta tarkastelunäkökulmaa Näättämojoen lohenpyyntiin ja lohenpyynnin järjestämiseen niin, että paikalliset kalastajat ja asianosaiset järjestöt metsähallitus mukaan lukien, voisivat itse ottaa selkeämmän vastuun vaelluskalojen pyynnin järjestämisestä huomioiden Suomen ja Norjan välille vuonna 1984 solmitun kalastussopimuksen ja siitä tehdyn kalastussäännön määräykset. Myös Suomen vuonna 2016 voimaantulleen uudistetun kalastuslain ja kalastusasetuksen uudistuneet määräykset kalastuksesta virtavesissä tulisi ottaa huomioon järjestettäessä lohenpyynti kestäväälle pohjalle.

Norjalais-suomalainen rajavesistökomissio seuraa rajavesistöjen tilaa ja antaa suosituksia erilaisia toimenpiteitä varten. Komissio on esittänyt, että Näättämojoen moninaiskäyttösuunnitelma päivitetäisiin lohen ja sen kalastuksen osalta. Tässä moninaiskäyttösuunnitelmaan liittyvässä Näättämojoen lohiraportissa II esitetään tuloksia Näättämojoen lohenkalastuksen historiasta, lohenpyynnin merkityksestä Neidenin kolttasiidalle, pyynnin monimuotoisuuden kehittymisestä, lohi- ja muun kalansaaliin ja kalastajien määrien pitkäaikaisesta muutoksesta vuoteen 2017 saakka. Lisäksi esitetään toimenpiteitä, joiden avulla Näättämojoen vesistön lohikanta voidaan parantaa nykyisestä sellaiseksi, että koko vesistön alueella on maksimaalinen poikastuotanto.

Valokuva 1. Noin 4 kiloa painava naaraslohi, yrittää nousta uimalla Näätämöjoen Kolttaköngkään putouksesta ylöspäin heinäkuun alussa vuonna 2015. Kiduskansissa näkyvien lukuisten mustien pisteiden perusteella kuvan naaraslohi on ns. uudelleenkutija. Ensimmäisen kerran lohi on kutunut ollessaan 1.5–2 kg painava yhden merivuoden ikäinen. Kuva Eero Niemelä.

1. Itäsaamelaisten lohenkalastus ja eläminen varhaisimpina aikoina Näättämojoella

Näättämojoen vesistöalueella on ollut asutusta jo muutamien tuhansien vuosien ajan. Arkeologiset kaivaukset ovat osoittaneet, että Neidenin saamelaisten alueella on ollut asutusta jo kivikauden vanhimman ajanjakson aikana. Varhaisimmat arkeologiset löydöt ajoittavat asutusta olleen noin 8–900 vuotta ennen ajanlaskumme alkua eli n. 3 000 vuotta sitten (NOU 1997 ja siinä viitteet).

Neidenin saamelaiset eli itäsaamelaiset, joiksi kolttia myös kutsuttiin, ovat nykyisen Sør-Varangin alueen alkuperäisväestöä. Neiden on Näättämon saamelaisten siidan vanha nimi. Jo 1500 -luvun lopulla Näättämon saamelaisilta tiedetään kannetun veroa ja 1601 on Simon Salingenin karttaan jo merkitty Näättämon lapinsiida (Paulaharju 1985 ja viitteet siinä). Näättämon siida oli alun perin yksi neljästä kolttisaamelaisten laajasta, omasta hallintoalueesta. Muut kolme siidaa olivat Pasvikin, Petjengan ja Suonjelin siidat. Neidenin siida oli niistä läntisin. Siidat toimivat ilman, että silloiset valtiot olisivat puuttuneet kolttien elämään muuten kuin verottamalla alueen asukkaita. Kolttien elämää on kuvattu rauhalliseksi luonnonkansan elämäksi. Kaikkien neljän siidan koltat siirtyivät vuodenajan mukaan talvipaikasta kesäpaikkaan. Varsinaisten talvi- ja kesäpaikkojen lisäksi oli alueita, joissa kalastettiin ja hoidettiin poroja keväällä ja syksyllä. Kaikki neljä siidaa sijaitsivat 1800 -luvun alkuun saakka yhteisalueella (fellesområde) Norjan ja Venäjän välissä (tarkemmin Ruotsi-Norjan ja Venäjä-Suomen). Vuonna 1826 Venäjän ja Norjan välisessä rajankäyntitoimituksessa Neidenin siida jakautui kahtia. Alkuperäisestä siidan alueesta jäi nykyisen Suomen rajan sisäpuolelle noin puolet ja toinen puoli jäi Norjaan.

Tanner (1929) mainitsee, että Näättämon siida pyrki laajentumaan länteen päin 1500 -luvulla. Tanner (1929) kertoo Näättämon saamelaisten kalastaneen Teno- ja Pulmankijoissa, mistä muutamat norjalaiset virkamiehet protestoivat vuonna 1559. Näättämon siidan saamelaiset kalastivat myös Näättämojoen yläosassa olevissa Iijärvessä, Sammuttjärvässä, Jottijärvessä, Paudijärvessä ja Rautaperäjärvessä. Tanner (1929) kirjoittaa Neidenin kolttien viettäneen 1700 -luvun lopussa ja 1800 -luvun alussa talvikuukausia Näättämojoen yläosassa Rökkijärven alueella, mutta myös laajemmalla Näättämojoen eteläpuoleisella alueella, joka ulottui Inarijärven Kessivuonoon saakka. 1810 -luvulla Neidenin kolttien talvialueena mainitaan olleen Uutuanjoen yläosan alue ja Sevettijärven alue. Vuonna 1826 määrätty Norjan ja Venäjän välinen raja ei estänyt Neidenin kolttia siirtymästä talvialueelle Venäjän puolelle eli nykyisen Suomen alueella olevalle Pakanajoen ja Vuontisjärven mäntymetsävyöhykkeelle. Niemi (1997) mainitsee Pakanajoen alueen olleen todennäköisesti tärkein talvikylän alue. Pakanajoen alueella Kirkkojärvellä on vielä jäänteitä kappelista, mikä vahvistaa alueen toimineen tärkeänä Neidenin siidan talvikylänä. Vielä vuonna 1873 osa koltista siirtyi talvikylään Suomen puolelle Pakanajoen ja Vuontisjärven alueelle (Niemi 1994 ja siinä viitteet). Tanner (1929) jatkaa Pakanajoen alueella metsänvartija Jankkilan torpan alueen olleen mitä todennäköisintä kolttien talvikylän aluetta sen lisäksi, että toinen samankaltainen talviasumiseen sopiva alue on lähempänä Näättämojoeta Rökkijärvellä. Suomen ja Norjan välille tehtiin rajansulku vuonna 1852. Se ei estänyt Neidenin kolttia siirtymästä Suomen puolelle syksyn asuinpaikkaan Rökkijärven-Sevettijärven alueelle, eikä talviajaksi nykyisen Näättämon kylän eteläpuolelle. Yksittäisten perheiden tiedetään siirtyneen poroineen vielä 1900 -luvun alussa Suomen puolelle mäntymetsävyöhykkeeseen talveksi.

Valokuva 2. Kuvassa oleva kolmen merivuoden noin 10 kiloa painava lohi on tummunut väritykseltään. Se kuvattiin Näätämöjoen Kolttaköngkäässä heinäkuun alussa vuonna 2015. Ilmeisesti kuvan lohi oli saapunut Näätämöjokeen jo kesäkuun alussa tai toukokuun lopussa. Kuva Eero Niemelä.

Neidenin itäsaamelaisten, jotka olivat siidaan kuuluvia kolttia, määrä oli vähäinen. Vielä 1700 -luvun alussa perheiden lukumäärä oli 3–4 perheestä 30 perheeseen. Tämä tarkoitti, että henkilöitä oli 25–50 henkilöstä 100 henkilöön. Vuonna 1744 Neidenin kolttia oli 8 perhettä ja rajanmuodostamisen aikaan vuonna 1826 Neidenissä oli 5 koltta-perhettä. Paulaharju (1985) mainitsee, että vuonna 1831 Näätämössä oli 6 ruokakuntaa ja vuonna 1845 niitä oli 4, jossa oli 28 henkilöä. Tanner (1929) toteaa, että rajanmuodostamisen jälkeen moni koltta-perheistä muutti Pasvikin siidan alueen läheisyyteen, mistä johtuen vuonna 1865 Neidenissä oli vain 2 koltta-perhettä käsittäen 15 henkeä. Vuonna 1900 koltta-perheitä oli 5–6, joissa oli 20 henkilöä ja vuonna 1926 koltta-perheiden määrä oli jo 7 eli 27 henkeä. Koltta-perheiden lukumäärä oli kasvanut, koska alueelle muuttaneiden suomalaisten, Inarin saamelaisten ja kolttien avioliittojen kautta syntyi uusia perheitä, jotka halusivat lukeutua kolttasukuun.

Neidenin koltilla oli neljä varsinaista asuinaluetta vuoden aikana. Talviasuinpaikka oli nykyisen Näättämön kylän eteläpuolella olevan Pakanajoen ja Vuontisjärven seutu. Talviasuinpaikassa oltiin melko lyhyt aika vuoden lopusta eli noin joulun ajasta maaliskuulle. Varhain keväällä koltta-perheet siirtyivät ensin Neideniin, jonne talvivarusteet jätettiin ja sieltä otettiin kesävarusteet. Neidenistä siirryttiin Kjølffjordenin alueelle. Muutto talvikylästä Neideniin ja edelleen meren rannikolle piti tapahtua ajankohtana, jolloin maassa oli vielä lunta ja tavaroiden kuljettaminen porojen vetämissä ahkioissa oli helppoa. Keväällä lumi muodosti hankikannon, joka helpotti siirtymistä. Toinen syy, miksi meren rannikolle muutettiin hyvissä ajoin lumikelien aikana, oli poronvasojen syntymisaika toukokuussa ja kesäkuun alussa. Jos muutto olisi tehty myöhemmin keväällä lumien jo sulettua ja poronvasojen synnyttyä, ongelmaksi olisi tullut tulvivien purojen ja jokien ylittäminen ja useita suuria järviä olisi jouduttu kiertämään.

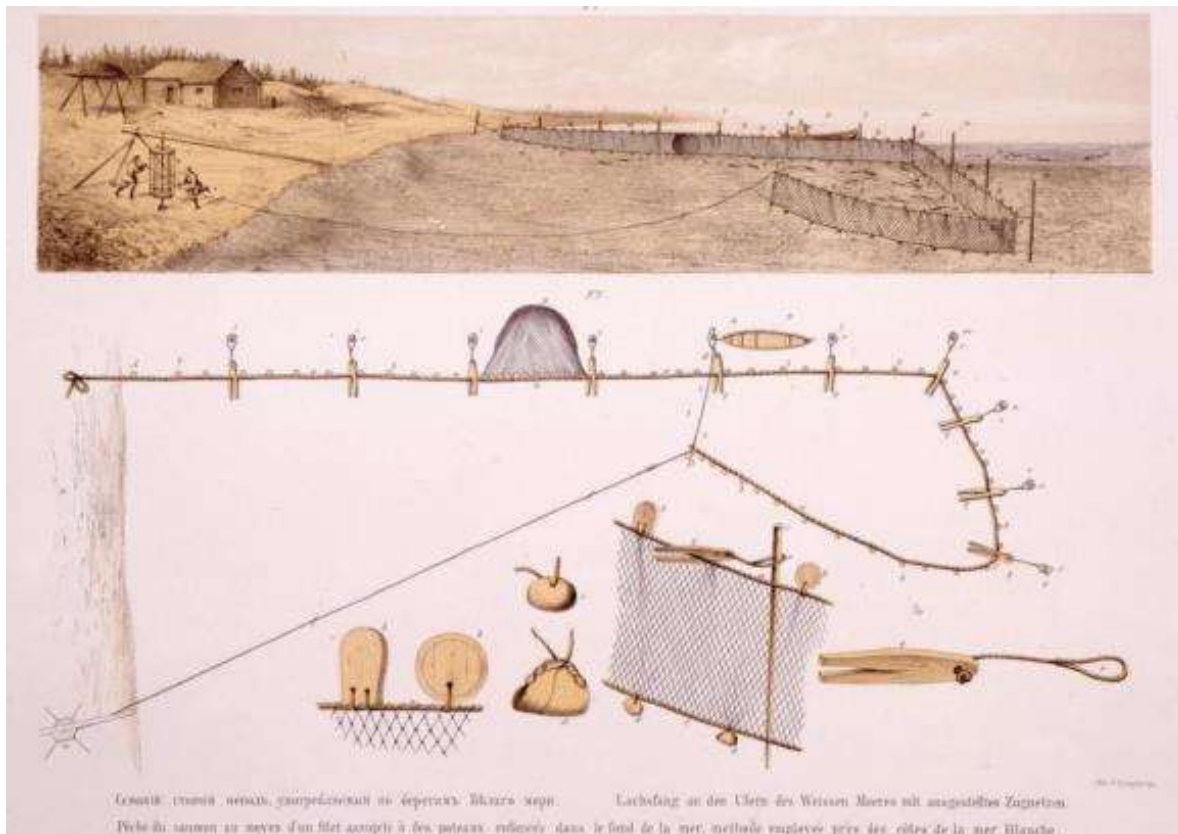
Toisaalta haluttiin noudattaa porojen luontaista vaellusviettä siirtyä loppupalvella merenrantaan kesäajaksi. Toisaalta Neidenin lähistön vuonoon, Kjølffjordeniin, tultiin samaan aikaan, kun lohi oli huhtikuussa palaamassa kudulle Näättämöjokeen ja Munkkijokeen ja turskaparvet tulivat Varanginvuonoon. Koltta-perheiden miehet kalastivat Varanginvuonossa turskaa koko kevään ja alkukesän, sillä heidän ei tarvinnut käyttää aikaa porokarjan paimentamiseen. Porot oli uitettu Kjølffjordenin itäpuolella olevalle suurelle Skogerøyalle, jossa ne vasoivat, olivat suojassa räkältä ja jossa oli hyvin ravintoa ranta-alueilla ja tunturin jänkäalueilla. Perheillä oli Kjølffjordenin alueella kesäpaikat ja he asuivat kammeissa. Lohenkalastuspaikkoja vaihdettiin määräajoin perheiden kesken kolttien sisäisen hallinnon ja järjestelyjen mukaisesti.

Tanner (1929) kertoo lohen vaelluksesta rannikolla seuraavaa: Nikolaj-juhlan jälkeen tai noin toukokuun 9. päivänä arvioitiin tavallisesti saatavan lohta. Ensimmäiseksi saatiin niin kutsuttua jääkalaa (isfisk, jinnkuell). Noin kaksi viikkoa myöhemmin, kun jäät olivat lähteneet (vuonon perältä ja Näättämöjoesta) tuli suuri lohi (näs-fisk, njunnekuell), mikä sai nimensä siitä, että se meni jokeen nousevan lohivarven kärjessä (etunenässä). Lopuksi hieman Johannan (juhannus) jälkeen tuli kesälohi (sommarfisken, kiessekuell), mikä oli pienempikokoinen lohi ja mikä myös alkoi nousta jokeen. Lohenpyynti loppui tavallisesti heti ennen tai jälkeen Idja-päivää (20. heinäkuuta). Lohenpyynti oli kovin vaihtelevaa ja tyypillistä sille olivat hyvät ja huonot saaliit. Erityisesti tuulensuunnat vaikuttivat lohenpyynnin onnistumiseen. Lohta tuli huonoiten, kun etelätuulet olivat vallitsevia, mutta kun pohjoistuulet olivat vallitsevia olivat saaliit parhaita. Lohenkalastajina Kjølffjordissa, Bøkfjordissa ja Jarffjordissa ja niiden haaravuonoissa olivat 1800 -luvun puolivälissä ja aina 1900 -luvun alkuun saakka vain koltat. Norjan ja Venäjän sovittua maarajasta säilyi Paatsjoen ja Neidenin koltilla mahdollisuus jatkaa edelleen rannikolla lohenpyyntiä Norjassa perustuen vuonna 1834 tehtyyn protokollaan. Neidenin koltat, joista osa edelleen 1800 -luvun puolivälin jälkeen ja vielä 1900-luvun alussa asui talvet nykyisen Suomen puolella talvikylässä, kalasti myös muuta kalaa Varanginvuonossa rajan määräytymisen jälkeenkin. Lohisaalis saattoi olla jopa 150 lohta yhdellä kertaa saatuna oottonuotalla (vaktnot), mitä pidettiin suurimpana mahdollisena kertasaaliina.

Naiset ja vanhuksat keskittyivät perheen hoitamisen lisäksi kalastamaan lohta niin sanotuilla vahtuunuotilla eli ootoverkoilla (kessemnuett eli vaktnot) ja ”harvoilla”, minkä lisäksi hekin kalastivat turskaa vuonosta. Vahtuunuotta oli eräänlainen verkon ja nuotan yhdistelmä. Se toimi siten, että osa verkosta oli laitettu suoraan rannasta merelle päin ja osa meressä olevasta verkosta laitettiin jonkinlaiseen kiilan muotoon. Kiila oli viritetty siihen suuntaan rannalla, josta lohien tiedettiin tulevan vuonon sisään. Kiilan muotoon asetetun verkon yläpaulaan oli

kiinnitetty köysi, jonka toinen pää oli vedetty rantaan vetoköydeksi. Yksi henkilö oli turvekammin läheisyydessä tarkkailemassa mahdollista lohivarven saapumista rannanmyötäisesti. Varven saavuttua poikkiverkon taakse alettiin vetää kiilan päätä rantaan ja lohivarvi saarrettiin.

Kullakin kolttaperheellä oli yksi lohenpyyntialue, jossa perheellä oli useampia lohenpyyntipaikkoja kammin lähetyvillä. Lohen verkkopaikat olivat rannikon niemissä, jotka lohien piti kiertää vaeltaessaan rannikon myötäisesti. Lohenpyyntialueiden kierrättäminen kolttaperheiden kesken oli oleellista, sillä kaikki alueet eivät antaneet samanlaisia saaliita. Jo pitkän lohenpyyntihistorian aikana kalastajat olivat oppineet sukupolvien ajan tuntemaan jokaisen niemen ja lahdenpoukaman, missä lohet mieluiten liikkuvat ja mistä niitä parhaiten sai pyydystettyä. Tällaisten hyvien lohenpyyntialueiden lukumäärä oli vähäinen esimerkiksi Paatsjoen ja Petsamon siitojen alueilla niitä oli kummassakin vain 12. Toisaalta kullakin lohenpyyntialueella oli useita erillisiä paikkoja, missä lohta pyydystettiin tavallisilla verkoilla ja oottonuotilla. Siidan sisällä päätettiin kierrättää lohenpyyntialueita, jolloin kukin perhe sai kalastaa vuoro vuosina myös erittäin hyvissä lohivaikoissa.

Valokuva 3. Lohenpyynnissä Venäjän Valkoisenmeren rantavyöhykkeessä käytetty vetonuotta. Samanlaiseen pyyntitapaan perustuvalla, mutta yksinkertaisemmalla pyydyksellä (oottoverkko eli vaktnot) Neidenin koltat kalastivat lohta Kjøfjordissa. Lähde; Danilevskij 1862, viite Sirelius 1902.

Miehet matkasivat kesäksi Kjøfjordenin suulle, jossa he asuivat Kjøøyalla turvekammeissa. Miehet kalastivat Varanginvuonossa pääasiassa turskaa, seitiä, koljaa ja kampelaa. Osan saaliista he myivät vuonon toisella puolella Vadsøssä ja osan laittoivat perheilleen talviravinnoksi.

Kesäkuun lopussa ja heinäkuussa naiset, lapset ja pieni osa vanhimmista miehistä siirtyi Neidenin kolttakylän kesäasumuksiin. Pääosa miehistä tuli Neideniin saatuaan merikalan pyynnistä riittävästi saalista. Koltat kalastivat lohta Näättämojoessa hitaasti virtaavilla jokiosuuksilla jo ennen suomalaisten saapumista Neideniin käyttäen ajoverkkoa eli kulkutusta (golgasted) ja Kolttakoskessa kápälänuottaa. Tanner (1929) mainitsee, että Neidenin koltat olisivat saaneet vuonna 1789 heinäkuun 25. päivään mennessä 8 000 kiloa lohta Näättämojoesta ja pyydyksinä olisi ollut kápälänuotta, ajoverkko sekä lohipato. Ilmeisesti tuohon Tannerin (1929) mainitsemaan kokonaislohisaaliiseen on mukaan luettu myös Kjøfjordista merestä saatu lohisaalis. Lohipatoja on käytetty ilmeisesti vain Kolttakosken yläpuolella (Tanner 1929). Kun lohi oli vaeltanut Kolttakosken yläpuolelle, siirtyivät koltat elokuun lopussa ja syyskuun alussa ylävirtaan Näättämojoen keskivaiheille. Heidän syysasumuksensa olivat Kuoshnijoan varrella olevalla mäntyalueella, missä he kalastivat järvissä ja joissa. Tärkeitä syksyn asuinpaikkoja olivat Kotajärvi, Sevettijärvi, Tsuolisjärvi, Rakkijärvi ja Nuortijärvi. Näillä alueilla heillä oli asumista varten rakennetut kammit. Kukin perhe asui oman järven läheisyydessä. Kalastuksesta ja marjojen poiminnasta huolehtivat naiset miesten keskittyessä porokarjan paimentamiseen. Porot oli tuotu Neideniin, kun syksyllä muutettiin Kjøfjordenin Skogerøyalta Suomen puolelle. Syksyllä kesyporot ja villipeurat kerääntyvät luontaisesti erikokoisiin tokkiin, joissa kesyporoja oli helppo paimentaa. Kesyporoja kolttien oli helppo ohjata niiden luontaisia vaellusreittejä noudatellen Näättämojoen Suomen puolen havumetsäalueelle. Havumetsäalueella oli runsaasti porojen ja peurojen ravinnokseen syksyllä ja alkutalvesta käyttämää jäkälää ja sieniä. Koska myös villipeurat olivat kerääntyneet syksyllä tokkiin, pyydystettiin niitä mm. maastoon kaivetuilla peurakuopilla. Koltat pyydystivät villipeuroja syksyisin ja keväisin Näättämojoen molemmilla puolilla soraharjanteisiin kaivamallaan peurakuopilla. Syksyn asuinpaikan valintaan vaikutti myös tieto syyskutuisten kalojen kuten, siikojen, lohien ja taimenten kutualueista, joihin kalat kerääntyivät syys-lokakuussa ja niitä oli helppo pyydystää.

Valokuva 4. Näätämöjoen alueen soraharjanteilla on jäänteitä satoja vuosia sitten harjoitetusta villipeuran pyynnistä. Kuvassa peuranpyyntikuoppa, jollaisia kaivettiin peurojen käyttämille kulku-urille soraharjanteisiin. Peuranpyynti osoittaa alueella asuneiden itäsaamelaisten vanhan kulttuurin olemassaolon. Kuva Ari Kosunen.

Näätämön alue tunnetaan vanhastaan kolttasaamelaisten asuttamana alueena. Paulaharju (1985) kuvaa kirjassaan ”Ruijan suomalaisia” aluetta seuraavasti:

Jo 1500 -luvun lopulla tiedetään kannetun veroa kymmeneltä Näytämön lappalaiselta ja 1601 on Simon Salingenin karttaan jo merkitty Näytämön lapinsiida. Näillä metsien miehillä ei kyllä ollut omassa kotimassaan pysyväistä asuinsijaa. Talven he elivät metsäjärvien rannoilla Inarin rajoilla ja Inarin puolellakin Pakanajoella, jossa sanotaan vieläkin näkyvän kolttain entisen talvikylän jätteitä. Huhtikuussa metsänasukkaat laskeutuivat merelle turskanpyyntöön ja sitten, kun tuli lohenaika, kolttat rupesivat lohimiehiksi Näytämövuonolle sekä taas myöhemmin rujasivat ylös hökkeleihin Näytämöjoelle Isonkönkään eli Kolttakönkään alle syksy puolta viettämään, jokilohta pyytämään ja syömään. Täällä on laajahko rantakenttä, kentällä turvekotien joukossa pieni harmaa tsassan, joka sanotaan ensi kerran nostetun jo samoihin aikoihin kuin Patsjoenkin Kolttakönkään Trihvonan pikkuinen pyhäkkö eli v. 1565. Vähän oli kurjalla porokarjaakin, ja porot saivat myöskin viettää kesänsä meren vilpoisilla rannoilla. Saalamon saari oli kolttaporojen vanha kesälaidun, johon kapean Virransalmen ylitse elukat uitettiin. Metsäläisten toimeentulo ei liene ollut kovin rapeata, koska Näytämön kolttasuku pysyi aina kovin vähälukuisena, vain muutaman perhekunnan kiertueena. Niinpä ei Näytämön kolttia 1831 ollut kuin kuusi kotakuntaa, ja 1845 oli heitä vain neljä kotaa eli 28 kaularistiä kantavaa sielua. Jo 1821 mainitaan erään kveeniukon asustaneen Näytämön tienoilla, mutta itse kolttain kotakentän ja lohikönkään naapuruuuteen paiskautui 1830–1840 vaiheilla Sodankylästä mies, joka teki turvemökkinsä joen pohjoistörmälle, miltei vastapäätä kolttakylää. Könkään kenttälaiset eivät suinkaan

katselleet kauniista, kun outo lannanmies tuli heidän rannoilleen möyrimään, ja vielä enemmän he ajattelivat korttoja, kun lannanmies rysäytti poikkipadon jokeen, koltille pyhitetyn pyytöpaikan alapuolelle. Näytämössä oli kyllä siihen aikaan lohta niin kuin vettäkin, mutta parhaan osan, kolttienkin osan, lannanmies pisteli pohjattomaan pussiinsa. Menipä muuan kolta, sukelsi ja repi rikki padon.

Valokuva 5. Ortodoksisuus liittyy Neidenin kylän varhaishistoriaan ja alueella alun perin asuneisiin itäsaamelaisiin. Kuvassa pyhän Georgioksen kappeli, jonka yhteydessä pidetään Näätämöjoen vedenpyhitys vuosittain elokuun lopussa. Kuva Eero Niemelä.

Paulaharju (1985) kertoo edelleen: *Rantakentällä nurmikolla kyhjöttää pieni harmaa, ristiotsainen tsassan, kylän ikivanha pyhä temppeli, johon entisaikaan Petsamon tai Kuollan mustakauhtanainen, pitkätukkainen pappi kerran vuodessa tuli kansan puolesta molimaan. Pienen pyhäkön peräseinän koreat kuvat, pyhät Pohorrotsat ja Trihvonat sekä palavat tuohukset olivat kyllä ihmeellisiä ja koreita ibmeitä ja papin joikaukset merkillisiä. Hartaana pieni ristikaulainen metsänväki silloin seiso, risti silmiään ja kumarteli sekä kantoi jumalille uhriakin; ja saattoi kansa käydä tsassanissa palvomassa, vaikkei ollut pappiakaan.*

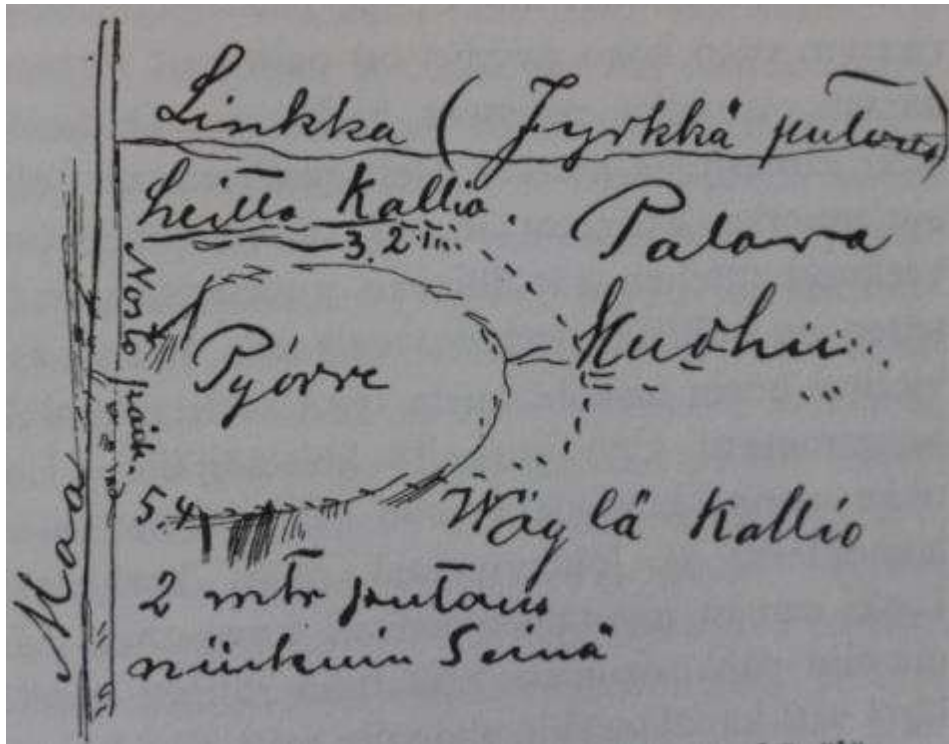
Valokuva 6. Näätämön Kolttaköngäessä käytetty kämpälänuotta noudattaa perinteistä rakennetta. Alapaulaan kiinnitettiin 25–30 tasakokoista kiveä koivunvitjaksilla. Nuotan alapaula piti painottaa voimakkaasti, jotta nuotta upposi nopeasti kämpäläkuoppaan ja siten kahmaisi siellä olevat lohet nuotan sisäpuolelle. Alapaulan kivien painuttua kämpäläkuopan pohjaan nuotta piti vetää nopeasti rantaan. Kuva 1970 -luvun puolivälistä, Eero Niemelä.

Kolttaköngään kämpälänuotan rakenteesta Paulaharju (1985) kertoo yksityiskohtaisesti: *Isonköngään vierellä olikin kolttaparkojen ikivanha lohipurru, ja kämpälä oli heidän aivan omalaatuinen pyytöneuvonsa, jolla he kävivät kalapurnuaan kokemassa. Kämpälä oli 60 silmää syvä, 120 pitkä nuotta, kukin silmä 12 cm. Nuotan yläpaulan pituus oli kolme sylvä, mutta alapaula oli vähän pitempi, niin että pyydys kuroutui pussille, tavallisesti sen verran, että se seisovan miehen päähän asetettuna joka puolelta ulottui lattiaan. Yläpaulassa oli kolme kohoa, alapaulassa taas roikkui nyrkkikiviä melkein kylki kyljessä. Nuotan toisessa päässä, rantasiulassa, oli toista sylvä pitkä nuora, jonka toinen pää oli kiinnitetty ylä-, toinen alapaulaan, ja nuotan väyläsiulassa oli samalla tavoin yli kymmensylinen rihma.*

Kämpälänuotta mainitaan käytetyn jo vuonna 1590 (Burman 1858) ja on ilmeistä, että tuo pyyntitapa on ollut käytössä vieläkin varhaisimmista ajoista lähtien. Kirjallisuudessa mainitaan ensimmäisen kerran Kolttaköngään kämpälänuotta vuonna 1767 Knut Leem'in kirjassa (viite Steinar Wikan'in kirjasta 1995).

Valokuva 7. Lohen hyppääminen isossa Kolttaköngäessä on kiehtova elämys kalastajalle ja luontoharrastajalle. Virtaaman ollessa Kolttakoskessa liian suuri, eivät lohet pääse hyppäämällä könkästä ylävirtaan. Lohet kerääntyvät isoksi parveksi Kolttaköngään alapuolelle luonnon muovaamaan syvänteeseen. Kämpäläkuopan sanottiin ajoittain kiehuvan lohista. Alkuperäiset Näätämojoen alaosan kolttsaamelaiset kehittivät kämpäläverkon käytön (koltansaamen nimi livjelak guella). Kämpälänuotalla saatiin kerralla varma saalis ja suuri määrä ruokaa perheiden tarpeisiin. Varhaisimmat kirjalliset maininnat kämpälänuotta-pyyntistä ovat 1760 -luvulta, jossa nuotta mainittiin käytetyn ainakin 1500 -luvulla. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 8. Mikko Mikkolan piirros Kolttakönkään käpälänheitosta. Numerot 1–5 merkitsevät pyytömiehiä. Numerot 1–3 heittävät nuotan ja numerot 4–5 vetävät ja nostavat nuotan rantakalliolle. Linkka tarkoittaa Könkään ylintä osaa, jonka alla on nykyinenkin käpälä-kuoppa. Lähde; Samuli Paulaharju 1985. Ruijan suomalaisia, sivu 223.

Valokuva 9. Käpälänuotan heittoa Näätämojoen Kolttakönkäässä 6. elokuuta vuonna 1902. Kuvassa käpälänuotta heitetään "heitto kalliolta pyörteeseen" (ks. kuva 8) ennen betonisen korokkeen rakentamista. Punaisella viivalla on erotettu kuvassa 8 mainittu "pyörre", jonne käpälänuotta heitettiin. Kuvassa 8 mainittu "Linkka" on kosken yläosassa oleva pystyputous. Museovirasto SUK kuva 1:27.

Valokuva 10. Alkuperäinen heittokallio (vasemmalla puolella ison kivenlohkareen edessä) ja edessä kalliokolo, jonne nuotta vedettiin ja vedetään yhä. Betonisen heittokorokkeen rakentaminen tehosti kypälänuottapyyntiä ja muutti perinteistä kypälänuotan käyttöä varmistaen saaliin. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 11. Kolttaköngäs lohien silmin nähtynä. Lohet valitsevat tarkasti putouksien alla sen kohdan, josta ne ponnistavat voimakkaaseen hyppyyn. Monesti Kolttaköngään kuohuissa nähdään lohien uivan pinnassa ikään kuin etsimässä parasta hyppypaikkaa. Könkästä voivat isoimmat lohet selvittää kovallakin virtaamalla, mutta keskikokoisten ja pienten lohien on odotettava sopivaa virtaamaa könkään alla olevassa syvänteessä. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 12. Vedenalaisnäkyvä käpäläkuopasta valokuvan 10 kohdalta kohti kuopan syvännettä. Lohet uivat kuin kattilassa ollen jatkuvassa liikkeessä ja ne pyörivät veden virtauksen suuntaisesti. Kuvan ottohetkellä syvänteessä oli 20–30 erikokoista lohta. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 13. Käpälänuottaverkko lentää ja sen pitää avautua ennen kun se kohtaa vedenpinnan. Heittäjien pitää toimia samanaikaisin liikkein ja nopeasti, sillä lohet voivat siirtyvät käpäläkuopasta virranpuolelle, mikäli heittäjät viivyttelevät. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 14. Onnistunut heitto ja nuotan alapaulan kivet molskahtavat veden pinnassa. Kivet painavat verkon nopeasti pohjaan estäen lohien karkaamisen. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 15. Kämpälänheittopaikan kalliopukama on kuin luotu sopivaksi nuotan rantaanvetopaikaksi. Nuotta on vedettävä nopeasti kämpälämontusta rantaan, jotta lohet eivät karkaa verkkojen sivujen kautta. Nuotan ylä- ja alapaulaan on kiinnitetty köydet, joita neljä henkilöä vetää samanaikaisesti. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 16. Saalis vedetään kokonaisuudessaan rantaan, josta se siirretään lähellä olevaan lohialtaaseen, paljuun, odottamaan seuraavana päivänä saaliista tehtävää näytteenottoa, punnitsemista ja jakamista. Kuva Eero Niemelä.

Kolttaköngkään alla olevasta syvänteestä kirjoittaa Paulaharju (1985): *Isonköngkään ylimmäisen linkan alla on sileä kallio, ja sen alapuolella musta kostepyörre, johon lohet yrittäessään ylös köngkästä pysähtyvät levähtämään ja keinottelevatkin matalan veden aikana köngkään päälle sekä nousevat pystyä jokea kauas aina Suomen puolelle Opukkajärveen asti. Tästä pyörteestä koltta kävi lohikalansa kähälällä ammentamassa, ja viisi miestä siinä toimessa tarvittiin. Kolme heittomiestä asteli kähälöineen kosteen yläpuolelle, väylään antavalle Heittokivelle, josta he, kooten nuotan kouriinsa, lennättivät sen niin kauas kuin jaksoivat, aina palaviin kuohuihin asti. Rannalle jäänyt miespari taas, hoidellen väyläsiulan nuoria, hellitti rihmojaan, niin että kähälä saattoi lennähtää kolmen miehen väkiheiton mitalta. Sitten kaikki heti alkoivat kiireesti kiskoa kähälää rantaan käsin. Heittomiehet kipaisivat kalliolta nostoporukkaa kohti, ja rantamiehet kinnasivat köysistä toisen rantalaisen sorkkiessa valkealla nilakoivusairakalla vettä, ettei kala syöksyisi nuotasta ulos.*

Valokuva 17. Kämpälänheiton loppuvaiheessa pitää olla tarkkana, että lohet vedetään nopeasti rantaan. Kuva Eero Niemelä

Valokuva 18. Kun nähdään, että heittonuotan sisällä on lohia, nuotan loppuvetoon tulee vipinää. Kuva Eero Niemelä

Valokuva 19. Tällä kertaa nuotassa on noin 10 lohda, joista suurimmat naaraat vapautetaan. Kuva Eero Niemelä.

Kolttakönkään käpäläsaaliin suuruudesta Paulaharju (1985) kertoo; Tavattomasti entiset kolttat saivat käpälälläan lohikalaa. Joskus metelöitsi pyydyksessä yht'aikaa kolme, neljäkymmentä isoa ja pientä kalaa, ja saman vuorokauden nimiin saattoivat pyytömiehet käpälöidä kolmekinsataa kappaletta. On joskus käpälä sattunut kouraisemaan niin suuren lohianoksen, etteivät rantasiulan miehet ole jaksaneetkaan pidättää nuottaa kourissaan, vaan koko pyydys on painunut virtaan väyläsiulan nuorien varaan ja kalat päässeet karkuun. Onpa vielä käynyt niinkin, ettei rantasiulaa hoitava Heittokallion mies ole ennättänyt irrottaa siulanuoraa kalvosestaan, ja silloin lohjet ovat suurella tohinalla vetäneet miehen käpälöineen mukaansa samaan temmellykseen, ja sitten on kohisten laskettu valkeana kuohuvaa mäkeä alas.

Uudisasukkaat asettuivat asumaan Neideniin ja halusivat osallistua lohen käpälänuottaporukkaan. Tästä yhteenotosta Paulaharju(1985) kuvaa tilannetta seuraavasti: *Mutta kun Peräpohjan miehet saivat mökinsijan Näytämöjoen rannoille, he pian työntyivät osamiehiksi pienien kolttapahasten suurelle lohipurulle ruveten sitä koko joukolla käpälöimään. Noin viisikymmentä vuotta takaperin muistellaan jokivarrella asustaneen parikymmentä suomalaista savunpitäjää, mutta vain vanhimmilla oli oikeus lohikalaa. Kaksitoista rantalaista, pienet kenttäläisetkin mukaan luettuina, oli silloin käpälän osamiehinä. Kolttia kykeni pyyntöön vain kolme, mutta lantalaisia oli yhdeksän. Myöhään tulleille Lannanmaan miehille ei myönnetty osaa Isonkönkään pyytöön, he saivat vain katsoa syrjästä ja kateellisina manailta. Mutta sitten osattomat rantamiehet rytkähdyttivät jokeen poikkipadon ja rupesivat ihan könkään alta, käpälämiesten nenän alta, vetämään kalaa kultheella, jota pyytötapaa jo ensimmäinen alueelle asettunut lannanmies oli harjoittanut.*

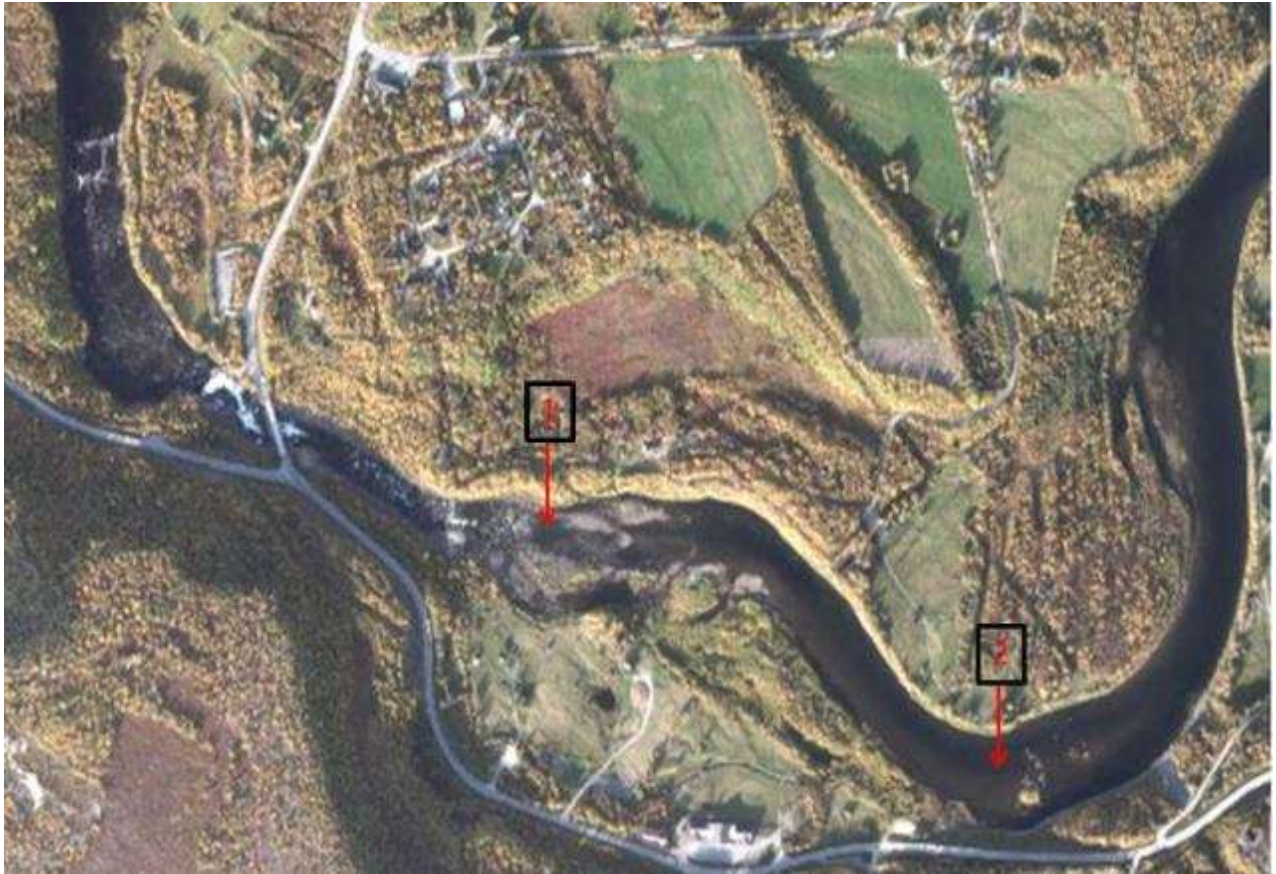
Tämä taas kävi käpälöitsijäin sydämyksiin, niin että tuli kova riita. Houvikin tuli, piti ankaraa tinkaa ja ratkaisi asian niin, että kaikilla, joilla on jokirannalla mitattu maa, on myös oikeus joen kalaan. Näin koko Näytämö rupesi ja osallistui myöskin kullepyytäjäksi (kolgös-nuehtt).

Vahva pato rakennettiin nivan niskaan, Patotörmän kohdalle. Kaksi kolmannesta koko väylästä pantiin tukkoon vastavirtaan kaartuvalla risuaitauksella, joka oli noin 60 vaajan varassa. Kulteena, pyydyksenä, jolla lohta saarrettiin, oli taas vahva kaksinkertaisista langoista kudottu nuotta, samaa silmäsuuruutta kuin käpäläkin, mutta liinavuus oli kolme sylvästä sekä pituus 40 sylvästä paulalleen. Isonkänkään alta ruvettiin kulletta laskemaan alavirtaan poikkipato kohden. Väyläpään vene kaksine, kolmine miehineen karisti nuotan virtaan sitten hoidellen ja sauvoen väyläsiulaa alaskäsin, keskikohtaa korjaili pari, kolme puuttopaattia, pari miestä kussakin paatissa, ja rantaa myöten astella hankkilo pari ukkoa paksulla touvilla pitäen huolta rantasiulasta.

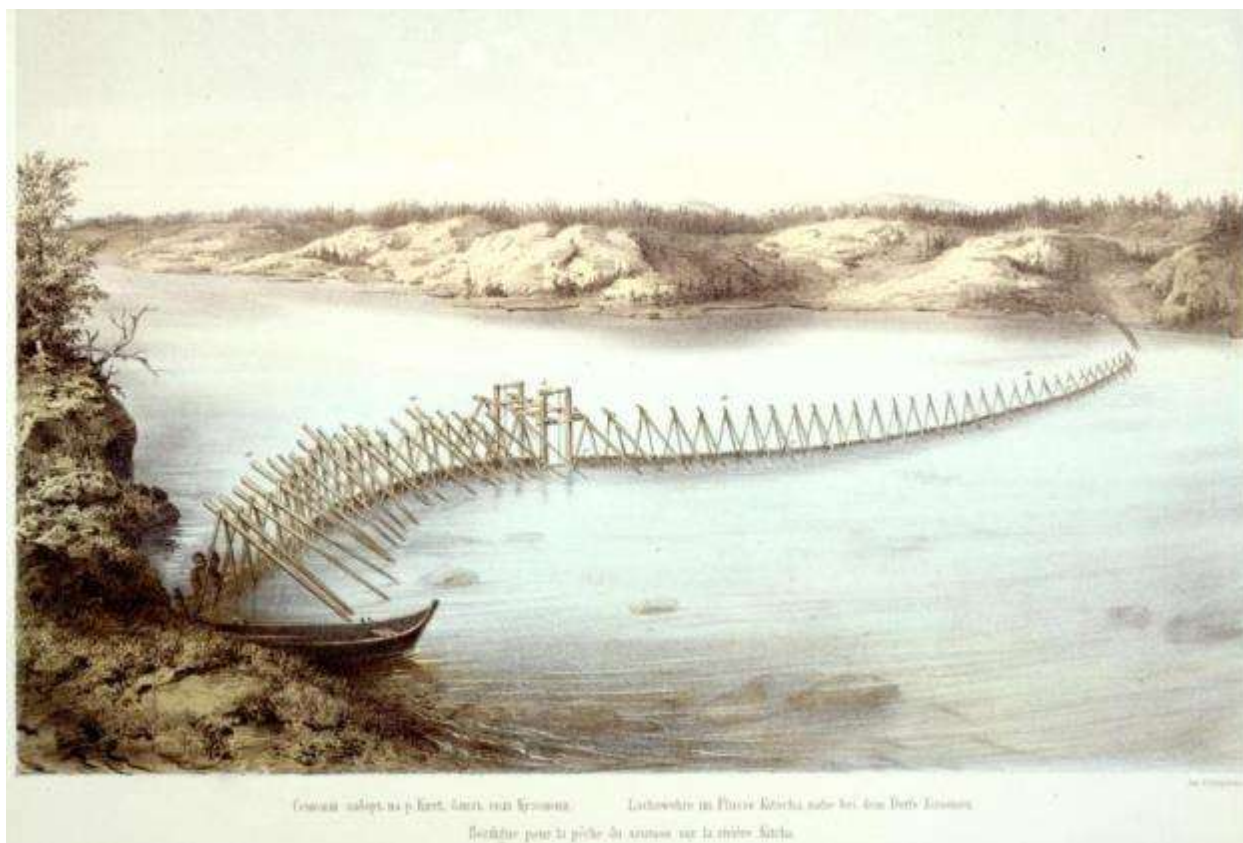
Kun väylämiehet pääsivät padolle, he rupesivat kuljettamaan kulteen siulaa pitkin padon viertä rantaa kohden samalla sorkkien seipäällä ahkerasti, etteivät lohet karkaisi padon ja nuotan raosta ulos. Saalis kiskottiin rantaan padon yläpuolelle, ja taas sauvottiin ylös uudelle vedolle, ja sitten vielä kolmannellekin koetukselle. Kolme kertaa iltakaudessa aina tavattiin heittää ja vetää. Sitten seurasi saaliin jakaminen joka toimitettiin rantatörmällä. Neljäkolmatta osamiestä oli entiseen aikaan kulteen kimpussa, ja neljäänkolmatta osaan joka iltana saalis jaettiin asetettiin jakokentälle arvottavaksi. Joku syrjäisistä meni mettään, ja sillä aikaa itse kukin valitsi hierualta arpakivensä, katsoen sen niin tarkoin, että tunsivat vastakin sekä pani yhteiseen kivikasaan. Parkaistiin sitten: Tule nyt, mettämies! Metsämies tuli ja jakoi arpakivet kalaosien vierille, kiven kuhunkin. Ja kiven omistaja peri osuutensa, jonka sitten sai syödä tai myödä.

Mutta vanhaan aikaan, kun koko joki vielä oli aivan autiona, ja puutkin riippuivat ihan veden ylitse pimittäen väylän, koltat olivat hyökänneet joelle tulevien ryssien kimppuun ja tappaneet yhden paholaisen niillä main, missä nyt on Ryssänkivi.

Kulteenvedo ja kalanjako oli ennen koko Näytämöjoelle mieluisa yhteinen kesäillan vietto. Patotörmälle sauvoi ja sousti sekä asteli ja laukkasi niin moni kuin vain ennätti. Iltakuudelta alettiin kulletta kuljettaa, ja niihin aikoihin jo rupesi kansaakin kulkeutumaan pyytörannalle. Näytämö antoi kalaa yltäkyltin. Oli kerrankin saatu saman illan saaliina kolmella heitolla viisisataa lohta. Lopuksi Paulaharju toteaa hieman surullisena: Mutta nyt on Näytämön suuri ylenpalttisuus jo aikoja loppunut. Nykyinen saalis ei ole enää kuin tihunti entiseen verraten. Ja osamiehiä on silti neljäntäkymmentä.

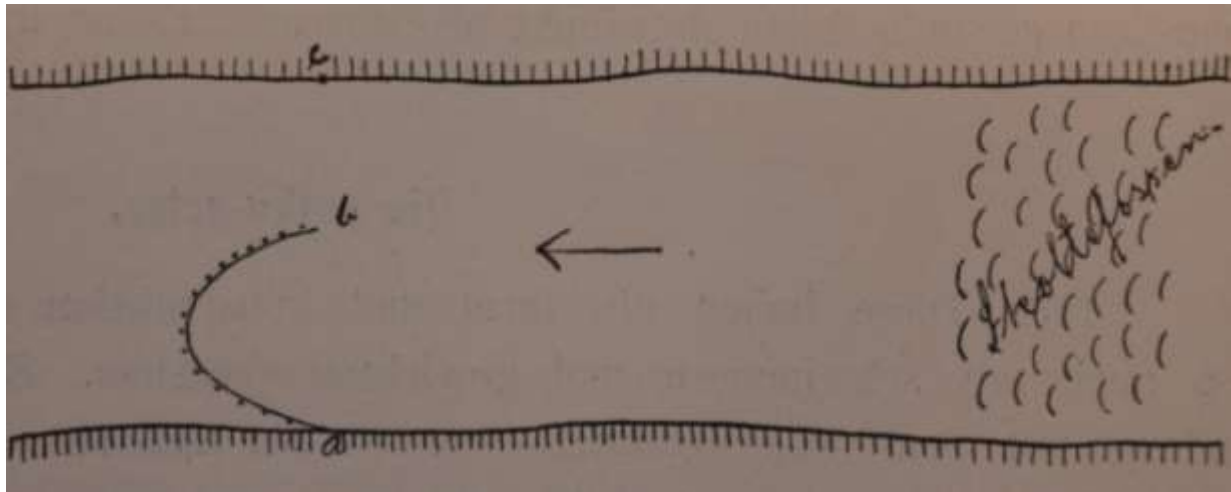

Valokuva 20. Ilmavalokuvaan merkitystä kohdasta 1 aloitettiin kulleverkon vetäminen alavirtaan ja kohdassa 2 kulleverkko vedettiin poikki patoa vastaan ja kalat vedettiin kulleverkon mukana Näätämöjoen pohjoisrannalle Patotörmän kohdalla. Kulleverkon käyttöalueesta tieto Terje Enbusk (suullinen tieto). Lähde; Norge i bilder.

Valokuva 21. Venäjän Valkoisenmeren alueella Kuzomen kylän lähellä olevassa Kitschajoessa lohenpyyntiin käytetty poikkipato. Poikkipadossa oli kalaväylän kohdalla aukko, josta kalat nousivat vapaasti padon yläpuolelle. Ylempänä joessa oli vastaavanlainen, mutta koko joen sulkeva poikkipato. Lohet nuotattiin yläpadon alta alavirtaan ja nuottauksen loppuvaiheessa nuotan toista siulaa kuljetettiin poikkipadon esteseinää pitkin rantaan (goldempyynti). Näin lohet saatiin suljettua nuottaverkon sisään. Periaatteessa samalla tavalla käytettiin Näätämöjoessa kullenuottaa Kolttakönkään alapuolelta n. 500 metriä alempana joessa olevaa poikkipatoa vastaan. Lähde; Danilevskij 1862, viite Sirelius (1906).

Sirelius (1906) kuvaa Näätämöjoen alaosassa käytettyä goldem -pyyntiä samalla tavalla kuin Paulaharju (1985). Sirelius mainitsee, että lohet pelotettiin pakenemaan alavirtaan Kolttakosken yläosasta heittämällä kiviä jokeen. Myös muita pelokkeita käytettiin kuten porkkaamalla jokea pitkillä kepeillä saatiin lohet ryntäämään alavirtaan pelästyneitä. Lohien tiedetään olevan joessakin jossain määrin parvikaloja ja niiden parvikäyttäytymistä käytettiin hyväksi, jotta ne saataisiin ahdistettua pienemmälle alueelle, josta ne otettiin nopeasti saaliiksi. Kolttakosken alaosassa otettiin käyttöön rannasta rantaan ulottuva pitkä verkko, jota vedettiin jokea alavirtaan kunnes verkon toinen pää saavutti joen goldem -pyyntialueen alaosaan rakennetun poikkipadon, tai vain joen osaksi sulkeneen kaarelle laitetun verkon. Loppuvaiheessa lohet kierrettiin verkolla ja verkko lohineen vedettiin rantaan.

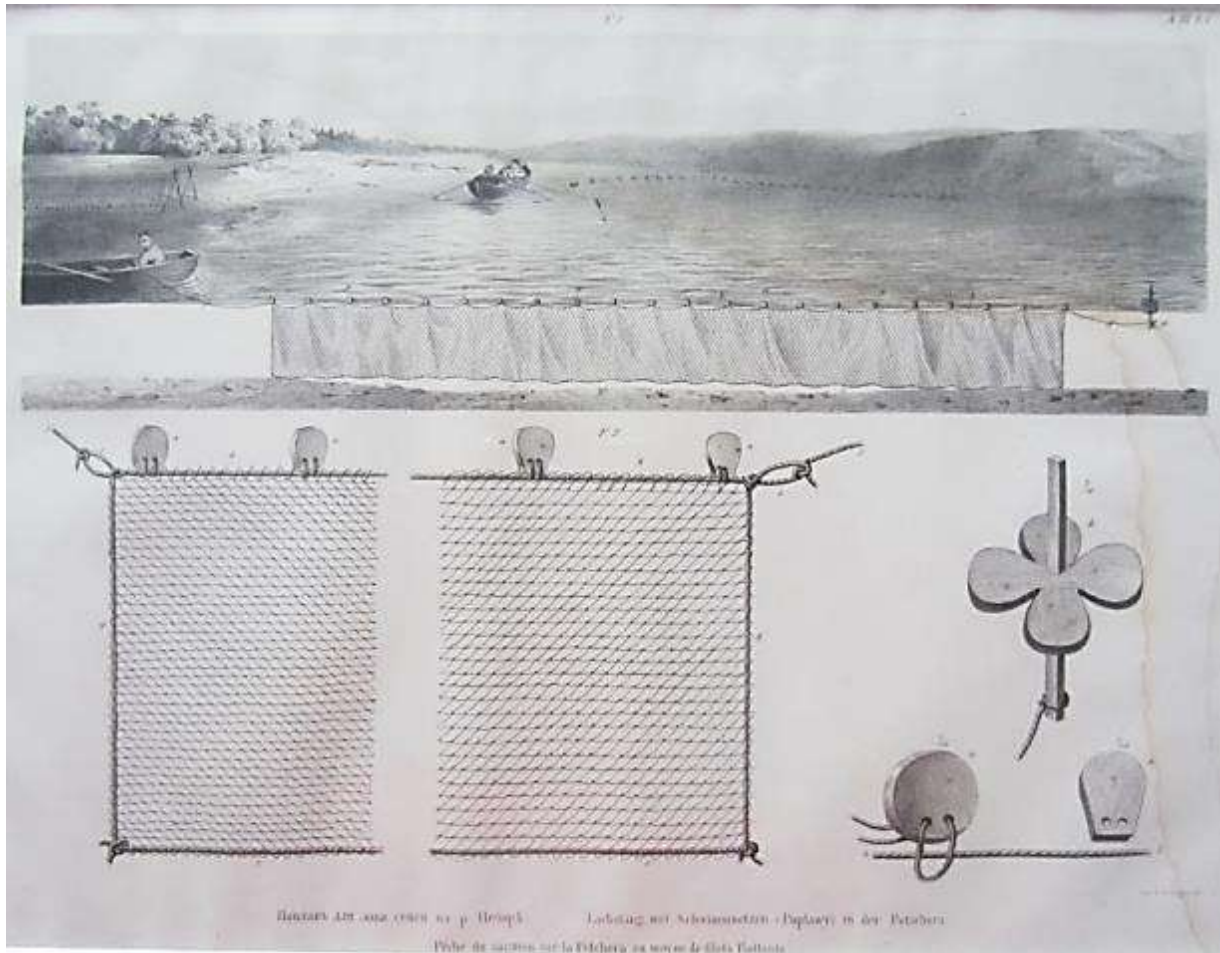

Valokuva 22. Sireliuksen (1906) kuvaama Näätämöjoen goldem -pyynti (kulleverkkipyynti). Kolttakoskesta (Skoltefossen) lohet pelotettiin pakenemaan alavirtaan heittelemällä kiviä jokeen ja porkkaamalla kepillä jokea. Kosken alaosasta lähtien joen poikki laitettua verkkoa vedettiin alavirtaan joen poikkipatoa tai poikittain olevaa alaverkkoa kohti. Lohet pakotettiin poikkipadon ja ylhäältä lasketun poikkiverkon väliin, josta ne vedettiin nuotan tavoin rantaan.

Vuonna 1826 tuli rajasopimus, jolloin raja jakoi kolttaväestön. Ennen rajan määrittämistä Neidenin koltat ja Paatsjoen koltat saattoivat liikkua alueella vapaasti. Kämpälänuottapyynti oli ollut Neidenin kolttien yksinoikeus vuoteen 1848 saakka, jolloin tuomioistuin määräsi, että myös alueelle muuttaneet suomalaiset pääsivät osallisiksi tästä oikeudesta. 1800-luvun loppupuolella lohenpyyntiä harjoitettiin yhteistoimin käyttäen Paulaharjun kuvaamaa kullepyyntiä, josta käytetään myös nimeä sulkupyynti sekä ajoverkkoja ja perinteistä kämpälänuottapyyntiä. On todennäköistä, että sulkupyyntiä on Näätämöjoessa harjoitettu jo ennen 1800-lukua. Koska sulkupyynti tarvitsee lukuisia henkilöitä onnistuakseen, on sen käyttö ollut rajoitettua Näätämöjoessa kolttasaamelaisten määrän ollessa ajoittain vähäinen. Ajoverkkopyynti kiellettiin joella vuonna 1895, mutta kämpälänuottakalastusta saatiin jatkaa, koska väestö onnistui estämään sen samaistaminen ajoverkkopyyntiin. Näätämöjoen kalastus selkiintyi vuonna 1891, jolloin perustettiin Neiden fiskefelleskap (Näätämön kalastuskunta). Fiskefelleskap otti vastuun kaikesta kalastuksen järjestämisestä joen Norjan puoleisella osuudella jokisuusta valtioiden rajalle saakka. Neidenin asukkaiden yksinoikeus lohenkalastukseen peruutettiin vuonna 1905, mutta pitkällisen riidan jälkeen oikeus palautettiin osittain vuonna 1930 ja kokonaisuudessaan vuonna 1964.

Valokuva 23. Noin 5 kiloa painava koiraslohi hyppää korkealle päästäkseen Kolttakönkään putouksessa seuraavaan kalliosyvänteeseen. Kuvan lohi on ollut jo muutaman viikon Näätämojoessa ja saanut hopeanhoitoisen suomupinnan päälle tummaa jokiväriä. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 24. Näätämöjoen alaosassa käytettiin myös ajoverkkokalastusta (golgasted) vuoteen 1895 saakka, jolloin se kiellettiin kuninkaallisella päätöksellä. Perusteena kiellolle oli, että ajoverkkopyyntiä pidettiin liian tehokkaana ja jopa uhkaavan Näätämöjoen lohikantojen olemassaoloa. Kuvassa ajoverkkoa käytetään Venäjän Petchorajoella 1800-luvulla. Samanlainen ajoverkko oli käytössä Näätämöjoellakin. Lähde; Danilevskij 1862, viite Sirelius (1906).

2. Huomioita Iijärven kalastuksesta

Iijärvi on merkittävä Näätämöjoen pääuoman vesimäärän tasaaja. Järven eteläpäähän laskee Vaijoki, joka saa vetensä laajoilta suo- ja jänkäalueilta. Nykyään järvessä kalastavat lukuisat alueen loma-asunnon omistajat ja muutamat puoliammattikalastajat. Järvi on karu ja siinä elää useita hitaasti kasvavia siikamuotoja. Siikojen lisääntymisalueita on sekä järvessä että Vaijoessa. Tällä hetkellä Iijärven siikakanta on ylitiheä.

Kalastusmestari Veikko Aikio on tehnyt 13.10. 1982 lyhyen kuvauksen Iijärven kalastuksesta ja saaliista. *Kalastus on 1930–1940-luvuilla ollut pääasiassa kotitarvekalastusta, koska myyntimahdollisuuksia on ollut hyvin vähän. Vain joinakin vuosina on syksyllä pyydetty myyntitarkoitukseen ja saalis on kelien tullen tuotu poroilla kaupolle. Myyty saalismäärä lienee ollut 400–1 000 kg ruokakunnittain. Pyyntiä on harjoittanut 3–4 ruokakuntaa sekä lisäksi joinakin vuosina on muualta käynyt 1–2 kalaporukkaa. Pyyntivälineet olivat 42–45 mm:n pumpuliverkkoja, joita oli ruokakuntaa kohti 20–30 kpl. Perinteisiä pyyntipaikkoja*

olivat Isolahti, Pikkulahti sekä kaikki selkämatalikot keski- ja pohjoispäässä järveä. Verkoilla on pyydetty syksyllä siian kutuaikana noin kuukauden verran, syyskuulta lokakuun 14–15 päivään saakka. Kesällä on nuotalla pyydetty jatkuvasti. Kaloista ne, mitä ei ole tuoreena syöty, on suolattu ja kuivattu.

Taimenta ei ole järvestä pyydetty erikseen, koska ei ole ollut siihen sopivia pyydyksiä ja toisaalta niitä on tullut siikaverkoista, nuotasta sekä Vaijoesta sen verran, mitä on jaksanut syödä. Kalat olivat siihen aikaan huomattavasti suurempia kuin nykyään. Siiat olivat 400–600 gramman painoisia ja taimenet 2–5 kilon painoisia.

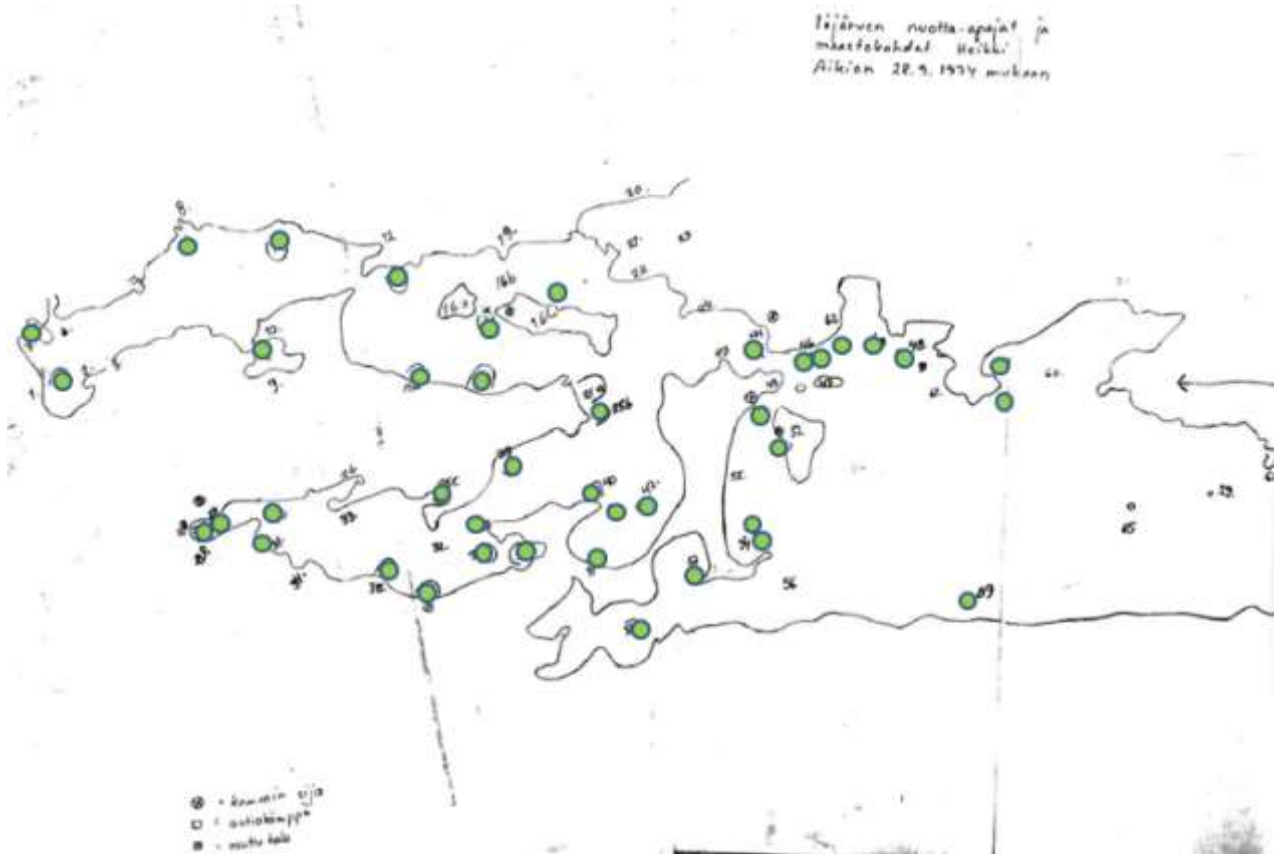
1930 -luvulla on Vaijoessa pidetty patoa (joen kolmannessa koskessa), jonka alta on verkoilla pyydystetty taimenta kahden viikon ajan. Taimenta on suolattu 80 kiloa ja sen lisäksi taimenia syötiin koko pyynnin ajan. Sodanjälkeisinä vuosina 1945–1950 on pyydetty jo enemmälti myyntitarkoituksiin ja ne on kuljetettu lentokoneella kaupoille. Niitä on joka syksy lennätetty useampi kuorma ruokakuntohaaisesti. Yksi kuorma oli noin 250 kiloa.

1950 -luvulla oli vakituksia pyytäjiä 3 ruokakuntaa. 1950 -luvun puolivälissä kävivät Eevertti Sieppi, Jouni Kangasniemi ja Pekka Morottaja kalastamassa Iijärvellä. Heidän apunaan oli myös Juhani Aikio Iijärveltä. He saivat 1.5 kuukauden aikana yhteensä 3 500 kiloa kalaa, josta taimenta oli 300–400 kiloa ja loput suurin osa siikaa ja jonkun verran myös harrria. Verkoja heillä oli käytössä 80 kpl silmäharvuudeltaan 40–45 mm, jotka eivät kuitenkaan kaikki olleet yhtäaikaan pyynnissä. Parhaana yönä he saivat 460 kiloa, joista suurin osa oli siikaa. Taimenia he pyysivät pitkilläsiimoilla.

Paikallisilla oli käytössä 25–30 kpl silmäharvuudeltaan 42–45 mm:n verkkoja. Lisäksi oli yksi ruokakunta hankkinut 4–6 kpl taimenverkkoa. Taimenta pyydettiin yleisesti myös pitkilläsiimoilla. Siikasaaliit olivat vuosittain 500–800 kiloa ruokakunnittain ja taimensaaliit 50–200 kiloa ruokakunnittain. Vaijokisuulta pyydettti taimenta joka syksy 25–30 kappaletta, 1–5 kiloisia suurimman osan ollessa 2–3 kiloa.

Hans Saijets pyysi myös useana syksynä Juhani Aikion kanssa, ja heillä oli käytössä noin 70 kpl silmäharvuudeltaan 40–45 mm:n verkkoja. Heidän saaliinsa lienee ollut keskimäärin noin 1 500 kiloa, josta suurin osa oli siikaa.

Kalaa tuli vielä 1960 -luvun alkupuolelle saakka hyvin, jonka jälkeen saaliit alkoivat heiketä. Loppupuolella 1960 -lukua parhaana pyyntiaikana saaliit olivat jo niin heikkoja, että pyynnissä olleista 120 kappaleesta 40 mm:n nailonverkosta tuli huonoimmillaan vain 70 siikaa.

Valokuva 25. Näätämojoen yläosassa oleva noin 20 km pitkä Iijärvi on ollut aiempina vuosisatoina Neidenin kolttasaamelaisten ja myöhemmin Inarin järvisaamelaisten merkittävä kalastus- ja asuinpaikka. Iijärvi on tuottanut vuosittain hyvät siika- ja harjussaaliit mm. järven pohjoispäässä kesät kalastaneelle Johannes ja Sandra Kiprianoffin perheelle sekä järven etelä- ja keskiosissa kalastaneille Aikiöiden perheille. Karttaan on merkitty Heikki Aikiön 28.9.1974 muistamat perinteiset siian nuottauspaikat (vihreät pallot). Jokaisella nuottapaikalla on oma saamenkielinen kuvaava nimi. Tiedot keräsi Jouni Kitti. Lähde; Luke (julkaisematon).

Valokuva 26. Nuotanvedon loppuvaihetta Iijärvellä vuonna 1975. Kuvassa oikealla Juhani Länsman, keskellä poromies Jomppanen ja vasemmalla kalastaja Heikki Aikio porkkaa vettä, jotta siiat uisivat nuotan perään. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 27. Iijärven kalastaja Heikki Aikio kuivatti keväällä pyydystämiään haukia kapahauiksi vielä 1970 -luvulla. Hauet Heikki Aikio kuivatti keväällä ennen karpästen ilmestymistä. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 28. Iijärven viimeinen vakituinen asukas Heikki Aikio lähdössä kesällä 1974 järvelle verkkoja kokemaan. Kuva Eero Niemelä.

3. Kokonaislohisaalis

Näätämöjoen lohisaalista on tilastoitu aiempia vuosia luotettavammin vuodesta 1972 lähtien, jolloin myös Suomessa aloitettiin kalasaaliiden vuosittainen kerääminen Näätämöjoen vesistöalueella. Näätämöjokeen suunniteltiin vesivoimalaitoksia jo 1940 -luvun lopulla, jolloin Näätämöjoen vesistön merkityksestä vaelluskalajokena ei Suomessa ollut kerättyä tietoa. Näätämöjoen lohenkalastuksesta Suomen puolella oli kirjoitettu vain joissakin lehtiartikkeleissa ja hajanaisia saalistietoja oli saatavilla 1950 - ja 1960 - luvuilta. Systemaattinen ja vuosittainen saaliita ja kalastusta kuvaavien tietojen kerääminen paikkakuntalaisilta ja matkailukalastajilta aloitettiin vasta vuonna 1972. Suomalais-norjalaisen tutkimusyhteistyön alkaminen tehosti saalistietojen keräämistä. Tutkimuksien aloittaminen liittyi myös uusiin kaavailuihin aloittaa Näätämöjoen virtaamien säännöstely Suomen puolelle mahdollisesti rakennettavan voimalaitoksen hyödyksi. Norjassa Näätämöjoen saaliita on kirjattu kypälänuottapyynnistä vuodesta 1876 lähtien (SSB 1970, Statistisk Sentralbyrå). Suomessa Näätämöjoen vesistön kalasaaliita on tilastoinut Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (nykyisin Luke). Saaliiden keräämisestä Norjassa on vastannut

Neidenin fiskefelleskap sekä Fylkesmannen i Finnmark. Kämpälänuottasaaliin päivittäisestä keräämisestä on vastannut Neidenin fiskefelleskap.

Molempien maiden saalistiedoissa on ollut selviä puutteellisuuksia. Viime vuosikymmeniin saakka ovat ilmoitetut saaliit, erityisesti vapakalastuksessa ja Suomen puolen verkkokalastuksessa, olleet todellisia saaliita pienempiä. Saaliiden epätarkkuuteen on vaikuttanut se, että Suomessa ei ole saaliiden ilmoittamisvelvollisuutta. Suomessa tiedusteluun vastaamattomien paikkakuntalaisten verkko- ja vapasaaliita on arvioitu saaliskyselyyn vastanneiden tietojen perusteella. Matkailukalastajien saaliit on arvioitu tiedusteluun vastanneiden keskisaaliin perusteella. Länsman & Niemelä (2010) raportoivat saaliiden tilastoimisesta ja arvioivat saalistiedon luotettavuutta.

Vapakalastus Norjan puolen Näätamöjoessa on alkanut 1800- luvun puolivälissä. Ensimmäiset kirjatut vapakalastajat olivat englantilaisia, jotka kävivät Näätamöjoella vuonna 1855. Englantilaiset vuokrasivat jokea lyhyemmäksi tai pidemmäksi aikaa (Wikan 1995). Englantilaiset Bandy ja Parker vuokrasivat Näätamöjoen Neiden fiskefelleskapilta viideksi vuodeksi vuonna 1898 (Wikan 1995). Myöhemminkin jokea vuokrattiin, mutta vain lyhyeksi aikaa. Saalistietoja vapakalastuksesta on niukalti ennen 1970 -lukua ja niiden luotettavuus on kyseenalaista.

Norjassa kiellettiin vetonuotan ja ajoverkon käyttö kuninkaallisella päätöksellä jo vuonna 1895. Vetonuotan käyttökieltoa perusteltiin sillä, että sen tiedettiin olevan liian tehokas ja uhkaavan lohikantaa. Sen jälkeen lohta alettiin pyytää tehostuneesti verkoilla, kunnes Neidenin fiskefelleskap kielsi verkkokalastuksen vuonna 1961. Näiden kummankaan pyyntitavan saaliista ei ole tietoa ja sen vuoksi esim. kuva 1 antaa väärän tiedon Norjan saaliin huomattavasti lisääntymisestä 1960 -luvun jälkeen. Nykyään Norjassa maan sisäisellä lohilailla määrätään saaliiden pakollinen ilmoittaminen. 2000 -luvun alkupuolella Norjassa siirryttiin saaliiden nopeaan ilmoittamiseen ja vuodesta 2007 lähtien Näätamöjoessa kaikki saaliiksi saadut kalat, myös vapautetut lohet, on ollut ilmoitettava internetin Scanatura.no sivujen kautta. Scanatura.no sivuilla on tarkat tiedot saadusta saaliista, kalastusalueesta, kalastustavasta, pyyntiajankohdasta ja kalastajan nimi myös ilmoitetaan.

Nykyisten saalistietojen luotettavuus on Norjassa parantunut, koska saalistiedon keräysmenetelmät ovat uudistuneet. Norjassa ennen saalisilmoitusvelvollisuutta kerättyjä saalistietoja voidaan pitää vain suuntaa-antavina ja sikäli puutteellisina, että esim. aiemmin käytetystä verkkosaaliista ei ole mitään tietoa. Esimerkiksi vuoden 1994 lohisaalista tarkistettiin Norjassa vuoden 1995 tammikuussa paikkakuntalaisten kausikortin ostaneiden osalta ja sen jälkeen Norjan todelliseksi kokonaissaaliiksi saatiin 9574 kiloa alkuperäisen 7661 kg:n sijaan (Karlsen & Reiestad 1994). Alun perin kausikortin ostaneiden saaliit oli saatu otoksesta, joka edusti vain 3% ryhmän kalastajista, mutta vuoden 1995 alussa tehty uusintatiedustelu kattoi 62% ryhmän kalastajista. Näätamöjoessa Norjan puolella kalastaneiden suomalaisten halukkuus ilmoittaa lohisaalis on ollut aiemmin heikkoa, mistä johtuen matkailukalastajien saalis on arvioitu vain pienen otoksen perusteella. Saxi (2002) nostaa esiin Neidenin lohisaaliin aliraportoimisen ja samalla hän mainitsee, että meressäkin saaliit ovat olleet aliraportoituja. Saxi (2002) mainitsee, että aliraportointi on ollut suurempaa meripyynnissä kuin jokipyynnissä ja, että aliraportointi on ollut aiemmin suurempaa kuin nykyisin.

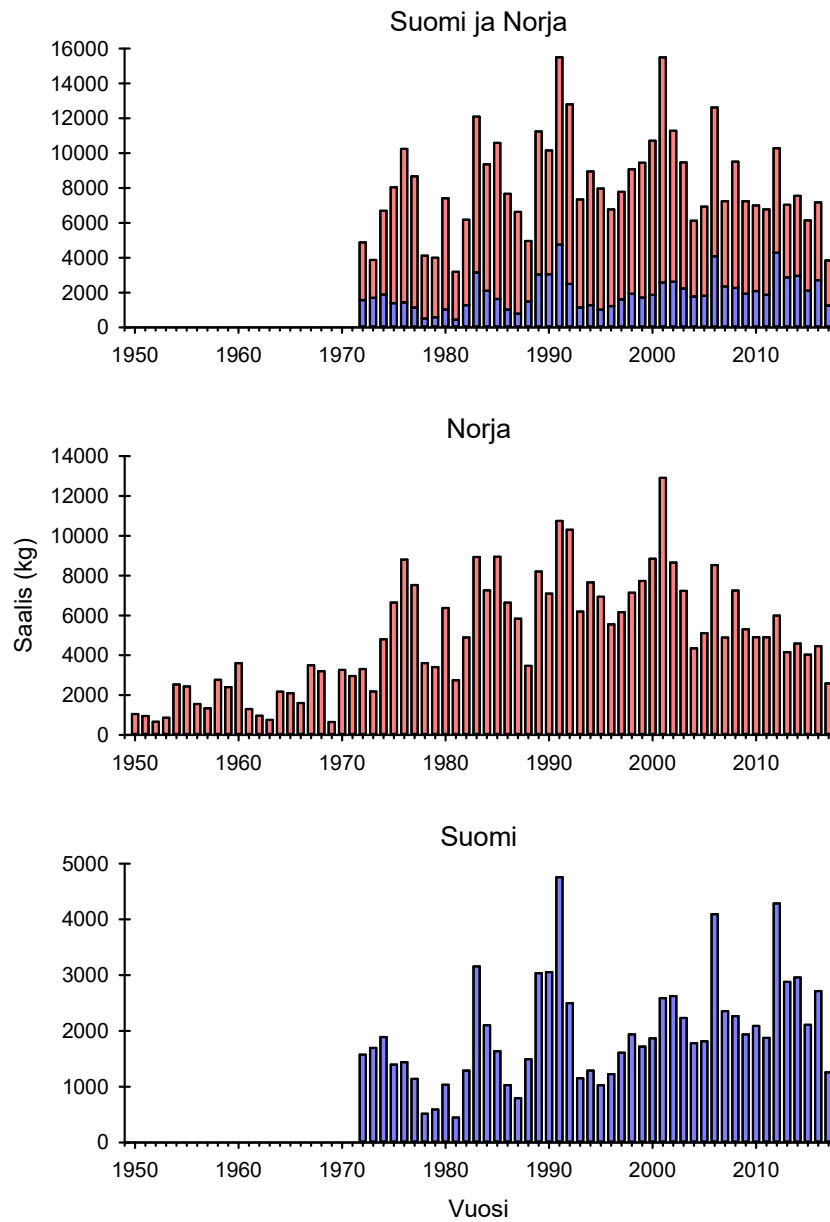
Näätamöjoen lohisaalis on vaihdellut viimeisen 25 vuoden kuluessa 7 tonnin ja 16 tonnin välillä (Kuva 1). Näätamöjoen, kuten kaikkien muidenkin pohjoisten lohijokien, saaliit

vaihtelevat voimakkaasti vuosittain. Kokonaissaaliiden vaihtelu on ollut melko säännönmukaista, jolloin keskimääräistä paremmat lohisaaliit on saatu 7–9 vuoden välein. Kokonaissaaliit vaihtelevat samankaltaisesti Norjassa ja Suomessa. Norjassa lohisaalis on vähentynyt lievästi 2000 -luvun alusta lähtien, kun taas Suomessa saaliit ovat lisääntyneet 1990 -luvun puolivälistä lähtien.

Norjan rannikolla, erityisesti Finnmarkissa Nordkapin länsipuolella, harjoitettiin tehokasta ajo verkkopyyntiä vuoteen 1988 saakka. Ajo verkkopyynti kohdistui myös Näätämöjoen lohikantoihin. Pyynnin tultua kielletyksi vuonna 1989, alkoivat saaliit Näätämöjoessa lisääntyä. Saaliiden lisääntymiseen ovat vaikuttaneet myös lohien merivaiheeseen vaikuttavien ympäristöolosuhteiden paraneminen sekä rannikon kiilanuotta- ja koukkuverkkopyynnin tehon väheneminen. Koska Näätämöjoen lohikannat uudistuvat hitaasti, näkyy lohikantojen paraneminen selvimmin vasta useiden lohisukupolvien kuluttua.

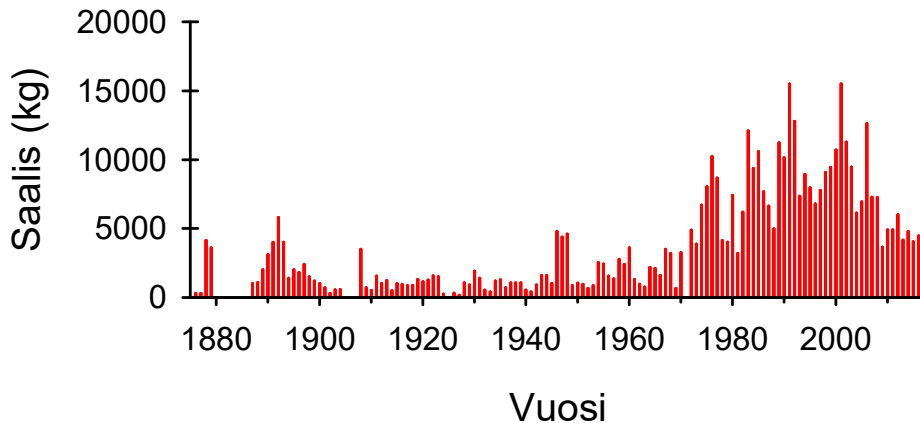

Valokuva 29. Virtaaman ollessa suuri joutuvat lohet odottamaan useita viikkoja Kolttaköngkään putouksen alapuolella. Virtaaman ollessa keskimääräistä pienempi pystyvät pienetkin yhden merivuoden lohet selviytymään putouksen yläpuolelle. Kuva Eero Niemelä.

Kuva 1. Näätämöjoen lohisaaliit Norjassa ja Suomessa. Lähde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

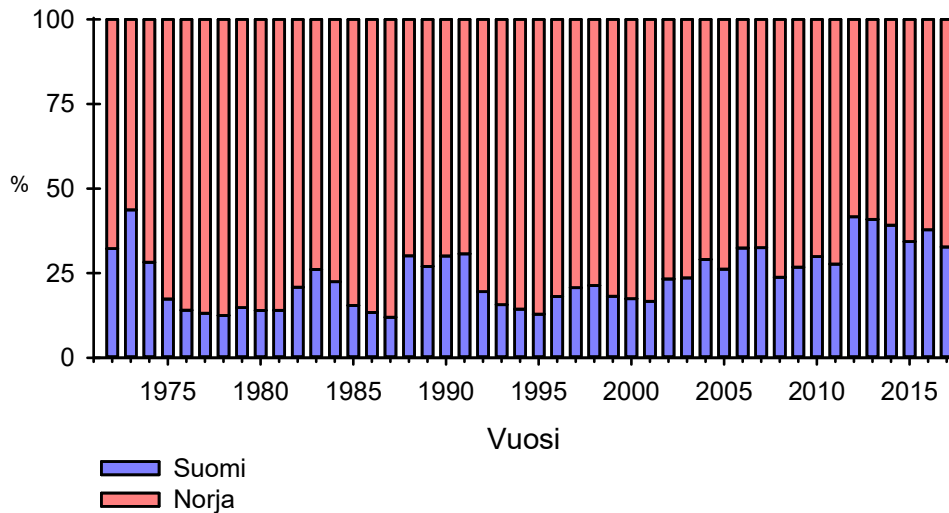
Norjassa Näätamöjoen lohisaaliita on tilastoitu vuodesta 1876 lähtien (Kuva 2). On todennäköistä, että ilmoitetut saaliit ennen 1970 -luvun alkua eivät sisällä vapasaaliita, eivätkä aiemmin sallitun verkkokalastuksen saalista. Varhaisemmat ennen 1970 -lukua kerätyt saalistiedot eivät kuvaa Näätamöjoen lohikantojen tilaa.

Kuva 2. Näätamöjoen pitkäaikainen lohisaalis Norjassa. Lähde; SSB, Scanatura.no.

Saalistilastoinnin epävarmuudesta huolimatta havaitaan, että Näätamöjoesta saadusta lohisaaliista merkittävin osuus on saatu joen Norjan puoleiselta alaosalta (Kuva 3). Näätamöjoki, ja erityisesti sen Norjan puoleinen alaosa, on ollut 1960 -luvun lopulta lähtien Suomesta tulleiden matkailukalastajien suosiossa, mikä lisää selvästi Norjan puolelta saatua saalista. Suomen puolelta saatu saalisosuus on ollut alle 25% vuoteen 2005 saakka, jonka jälkeen osuus on alkanut lisääntyä ollen viime vuosina noin 40%. Suomen puolelta saadun lohisaaliin osuuden lisääntyminen on johtunut mm. siitä, että Norjan puolella kypälänuottapyynnissä on alettu noudattaa kilomääräistä saaliskiintiötä ja vapakalastuksessa vuorokaudessa otettavien lohien saaliskiintiötä.

Kerättyjen saalistilastojen mukaan on Suomen puolelta Näätamöjoesta saatu lohisaaliista 15%–30% 2000 -luvun alkuun saakka. Viimeisten noin 10 vuoden kuluessa Suomen puolelta saadun lohisaaliin osuus on selvästi lisääntynyt kuten myös saadun lohisaaliin kilomäärä. Vuonna 2006 saaliit olivat sekä Norjassa että Suomessa selvästi keskimääräistä parempia ja lohisaalis muodostui erityisesti yhden merivuoden lohista. Vuoden 2006 kalastuskauden jälkeen Näätamöjokeen jäi keskimääräistä vahvempi kutukanta, mikä puolestaan heijastui kuusi vuotta myöhemmin vuoden 2012 keskimääräistä parempana jokeen nousevana yhden merivuoden ikäisten lohien lukumääränä ja parantuneena saaliina (Kuva 1).

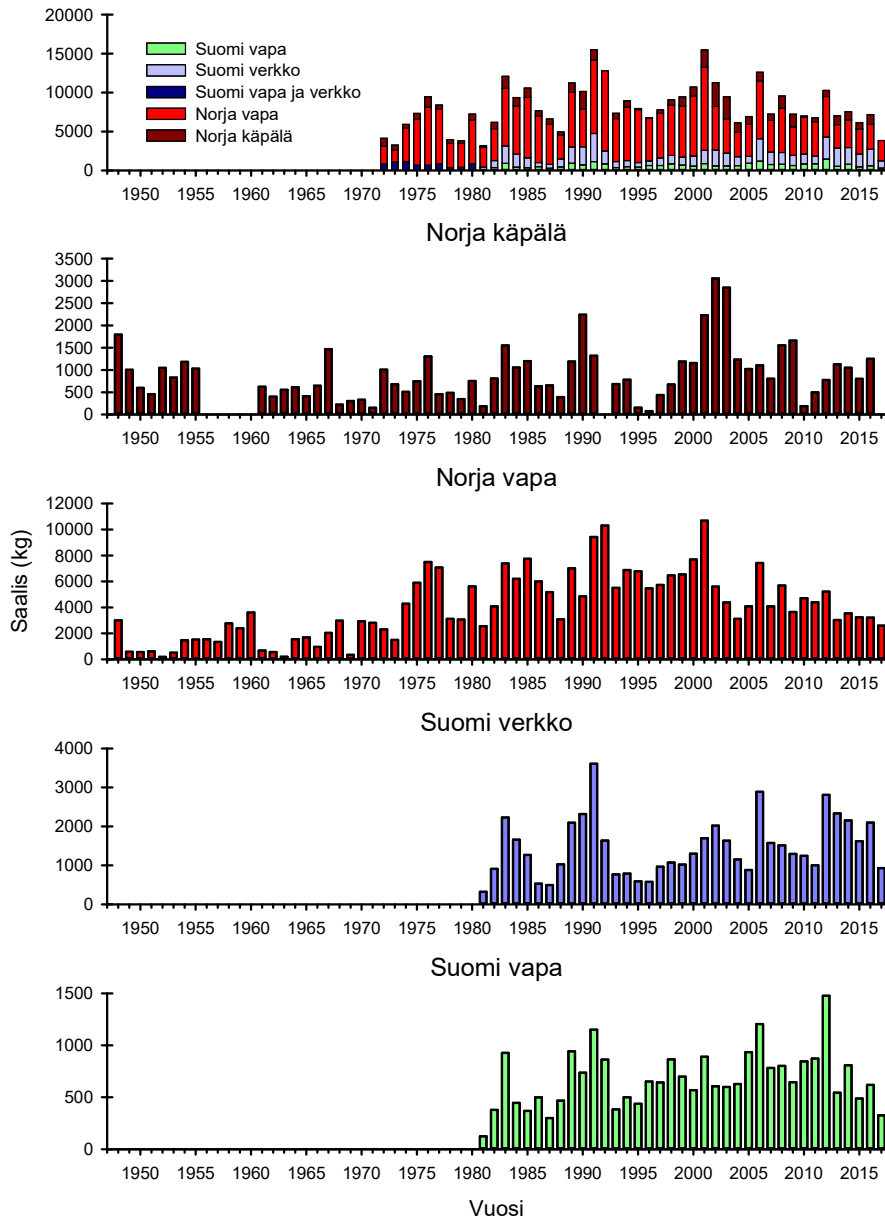

Kuva 3. Näättämojoen lohisaaliin jakautuminen Norjan ja Suomen kesken. Vapautettuja lohia ei ole mukana saaliissa. Lähde; SSB; Scanatura.no; Luke.

Suomenpuolen lohisaalistiedot Näättämojoesta 1950 - ja 1960 -luvuilta perustuvat yksittäisten henkilöiden muistikuviiin ja saaliskertomuksiin joelle tehdyistä erä- ja kalamatkoista. Kalastuksen yleiskuva oli se, että joinakin vuosina kuten 1954 ja 1955 Suomen puolella ei juuri kukaan vaivautunut kalastamaan ja syyksi Kolmonen (1961) kertoo, että kyseisinä vuosina vesimäärä joessa oli heinäkuussa normaalia vähäisempi mahdollistaen tehokkaan kypälänuottapyynnin Kolttakönkäässä Norjan puolella. Suomen puolella oltiin huolestuneita Näättämojoen lohikantojen tilasta ja kolttaasaamelaisten kyläkokouksen esityksen mukaisesti maa- ja metsätalousministeriö rauhoitti laajan alueen Kahlaamokarista Saunakosken alle 1.6.1956 lähtien parin vuoden ajaksi. Norjalaisten räjäytettyä Kolttakönkääseen lohille nousuväylän maaliskuussa vuonna 1956 kerrotaan lohien nousun Suomen puolelle lisääntyneen. Kolmonen (1961) mainitsee, että ”lohia ei vielä vuonna 1956 saatu juurikaan Suomen puolella saaliiksi, mutta jo kesällä 1957 alkoi lohien nousu vilkastua saavuttaen vuosi vuodelta aina parempia tuloksia ollen kesällä 1960 erittäin runsas”. Lohisaaliiden runsastuminen Suomen puolen saaliissa johtui siitä, että Kolttakönkäässä ei voitu käyttää perinteistä kypälänuottopyyntiä vuosina 1956–1960. Antero Kolmonen toimi Näättämon alueella metsänvartijana ja hän oli tiiviissä yhteydessä Näättämojoen lohienkalastajiin ja sai tiedot verkko- ja onkisaaliiden kehittymisestä. Kolmonen (1961) mainitsee myös, että kesästä 1958 lähtien lohisaaliissa lisääntyi alle kolmekiloisten määrä huomattavasti aiempiin vuosiin verrattuna. Tämä johtui siitä, että aiempina vuosina pienet alle 3 kiloa painavat lohet eivät päässeet helposti Kolttakönkäästä ylöspäin, vaan jäivät suurimmaksi osaksi kypälänuottapyynnin saaliiksi. Vuonna 1961 aloitettiin jälleen kypälänuottapyynti, kun syksyllä 1960 aiemmin räjäytetty kalatie oli muurattu umpeen. Kolmonen (1961) mainitsee lohisaaliiden olleen Suomen puolella vuonna 1961 noin 250 kiloa. Mielenkiintoisena tietona 1950- ja 1960 -luvun alun verkkokalastuksesta Suomen puolen Näättämojoessa Kolmonen (1961) kertoo, että lohien verkkopyyntiä harjoitti varsinaisesti kuusi perhettä omiksi tarpeikseen. He eivät myyneet lohta, koska se oli vaikeaa huonojen ja pitkien kulkuyhteyksien takia, mikä ei huokutellut ammattimaiseen pyyntiin. Vain vuonna 1961 kaksi koltta-perhettä oli myynyt lohta yhteensä 75 kiloa.

4. Lohisaalis Norjassa ja Suomessa pyyntitavoittain

Lohta pyydystetään Näätämöjoessa Norjan puolella vapakalastusvälinein ja kápälänuotalla Kolttakönkäässä. Vapakalastusta harjoittavat sekä matkailukalastajat että paikkakuntalaiset. Kápälänuotalla pyyntiin voivat sen sijaan osallistua vain paikkakuntalaiset kalastusoikeudelliset. Vapakalastus on Suomen puolella merkittävää erityisesti matkailukalastajille, sillä Näätämön ja Sevettijärven maarekisterikylissä asuvat paikkakuntalaiset kalastavat lohta pääasiassa verkkoilla. Kuvissa 4 ja 5 esitetään saaliiden pitkäaikainen vaihtelu pyyntitavoittain ja eri pyydyksillä saadun saaliin osuudet. Kápälänuottasaaliit olivat 2000 -luvun alussa poikkeuksellisen suuret, mikä näkyi Norjassa myös vuonna 2001 suurena vapasaaliina. Vastaavia huippusaaliita ei kuitenkaan saatu samanaikaisesti Suomen puolella. Vuonna 2006 merkittävän osan saaliissa muodostivat yhden merivuoden lohet, mikä näkyi selvästi parantuneina saaliina Norjan ja Suomen puolen vapasaaliissa ja myös Suomen puolen verkkosaaliissa. Vuoden 2006 kutukannasta syntynyt voimakas vuosiluokka näkyi odotusten mukaisesti poikkeuksellisen hyvänä vapasaaliina Suomen puolella vuonna 2012. Suomen puolella vuosina 2012 ja 2013 verkkopyynnillä saadut paremmat lohisaaliit heijastavat toisaalta edellä mainittua parempaa vuosiluokkaa ja toisaalta verkkopyynnille suotuisia olosuhteita. Vuonna 2013 Näätämöjoessa oli poikkeuksellisen alhainen vedenkorkeus sekä korkea veden lämpötila, jotka pakottivat lohet siirtymään voimakkaasti virtaavista joen osista alueille, missä virtaus oli vähäistä ja verkkoja oli runsaasti. Veden lämpötila kohosi heinäkuussa ajoittain yli 20 °C asteen, jolloin lohet eivät ottaneet niille tarjottuihin perhoihin ja vieheisiin, vaan laskeutuivat koskista hitaasti virtaaviin joen kohtiin. Hitaasti virtaavissa syvänteissä lohien hapenkulutus oli vähäistä verrattuna koskiin, jossa niiden piti uida aktiivisesti. Veden ollessa yli 20 °C asteista siihen liunneen hapen määrä on selvästi pienempi kuin normaalikesänä veden lämpötilan pysytellessä 10–15 °C asteessa. Vuonna 2017 vesi oli Näätämöjoessa koko kesän korkealla, mikä vaikutti siihen, ettei kápälänuottaa voitu käyttää Norjassa muuhun kuin muutamiin koeheittoihin ja verkkokalastus Suomen puolella oli selvästi vähäisempää aiempiin vuosiin verrattuna.

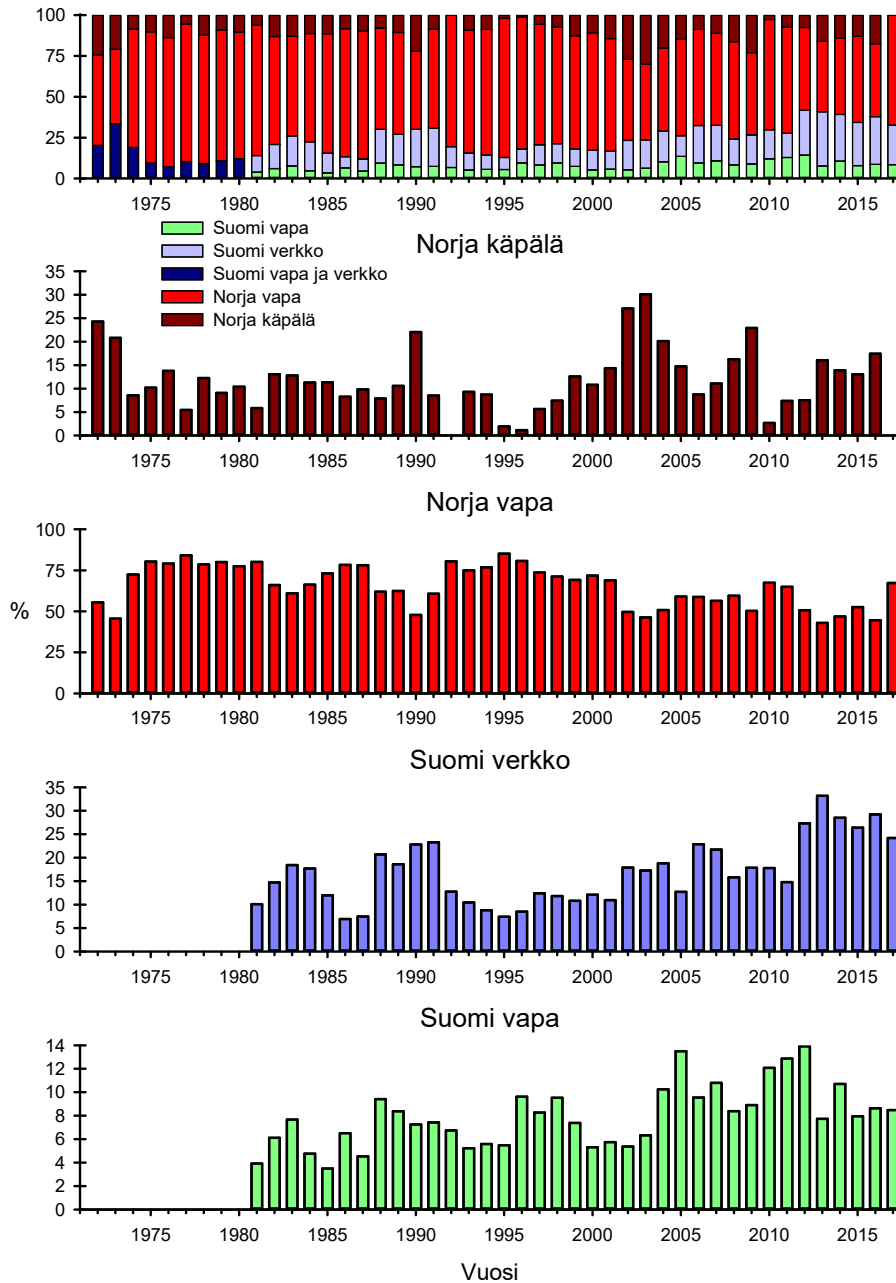

Kuva 4. Lohisaalis pyyntitavoittain Norjassa ja Suomessa. Suomen saaliissa vuosina 1972–1980 matkailukalastajien vapasaalis ja Sevetin/Näätämön asukkaiden vapa- ja verkkosaaliit on yhdistetty. Lähde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Näätämojoen vesistöissä pyydystetystä lohesta Norjassa vavalla saadun lohisaaliin osuus on pitkällä aikavälillä selvästi vähentynyt. Kämpäluotalla saadun lohisaaliin osuus vaihtelee vuosittain, mutta pitkällä aikavälillä ei ole havaittavissa selvää muutoksen suuntaa. Suomen puolella verkoilla saadun lohisaaliin osuus on kohonnut viime vuosina 30 %:iin koko joesta saadusta lohisaaliista. Myös vavalla Suomen puolella saadun lohisaaliin osuus on selvästi lisääntynyt pitkällä aikavälillä. Kämpä ei ollut toiminnassa vuosina 1956–1960, koska Kolttakönkääseen oli räjäytetty kalaväylä, joka esti perinteisen kämpäluotan käytön näinä vuosina.

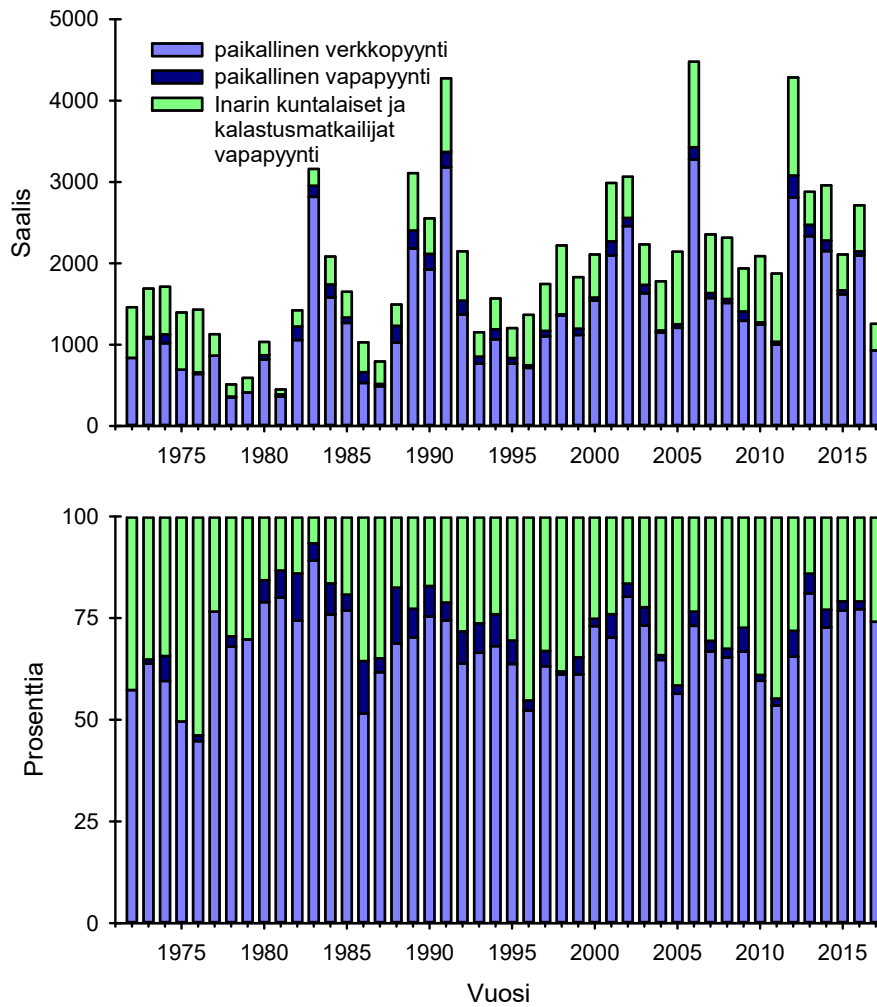

Valokuva 30. Moderni aika toi mukanaan keinokuituiset, aiempaa selvästi tehokkaammin pyytävät lohiverkot. Tietyin paikoin joki on jopa 10 metriä syvä ja verkot ulottuvat pinnasta pohjaan. Valokuva Ari Kosunen.

Kuva 5. Näätämöjen lohisaaliin prosentuaaliset osuudet pyyntitavoittain. Suomen saaliissa vuosina 1972–1980 matkailukalastajien vapasaalis ja Sevetin/Näätämön asukkaiden vapa- ja verkkosaaliit on yhdistetty. Lähde; SSB; Scanatura.no; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Suomen puolella Näätämöjokea paikkakuntalaiset kalastajat ovat saaneet merkittävimmän osuuden lohisaaliista (Kuva 6). 1980 -luvun alusta lähtien paikkakuntalaiset ovat saaneet keskimäärin 70% lohisaaliista, josta suurin osa on saatu verkoilla. Paikkakuntalaisten saalisosuus on vaihdellut vuosittain. Yhtenä syynä tähän pidetään kalastuksellisten olosuhteiden vuosien välisiä muutoksia. Joinakin vuosina normaalia korkeammalla ollut vesi on haitannut verkkopyyntiä.

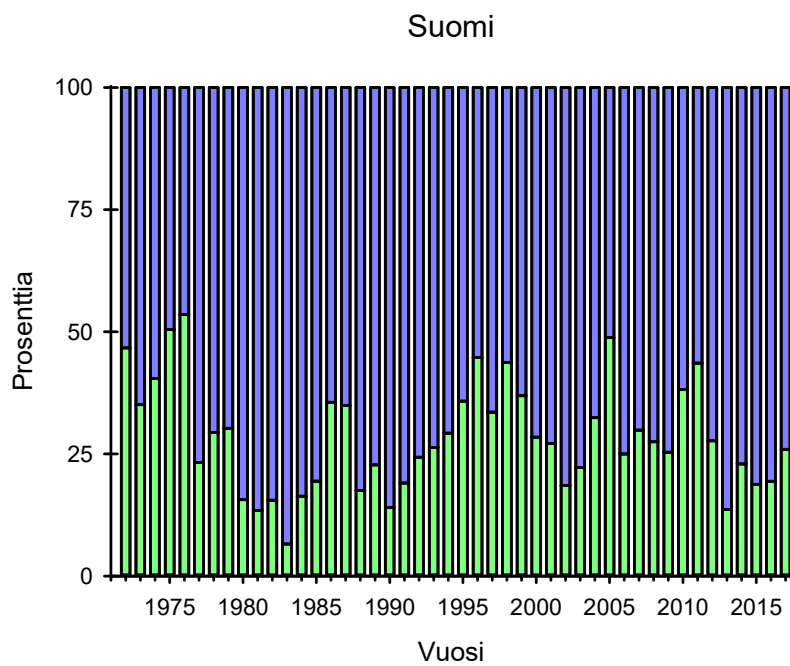
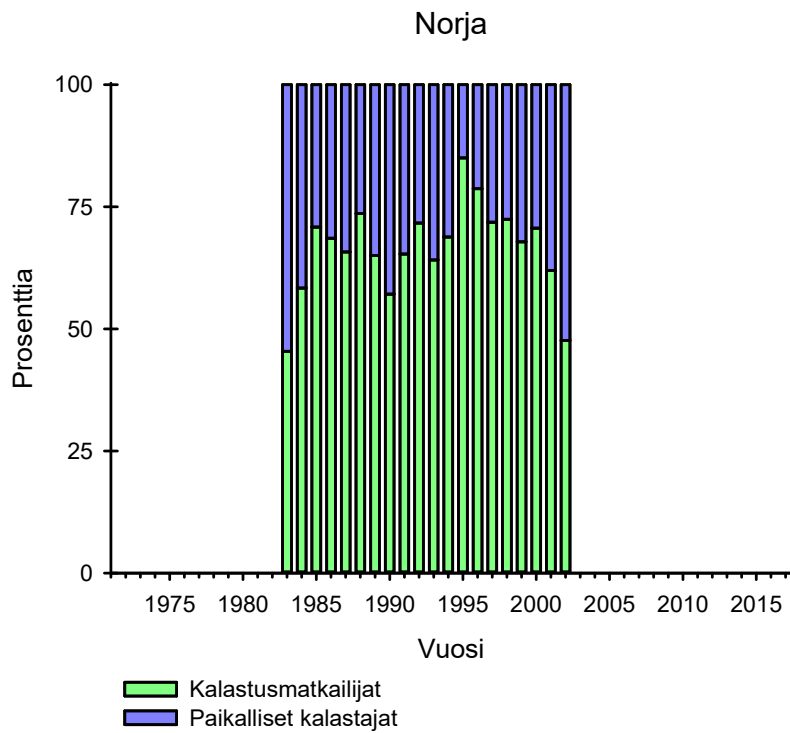

Kuva 6. Suomen puolen lohisaaliin jakautuminen Näätämöjoessa paikkakuntalaisten ja kalastusmatkailijoiden kesken. Lähde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Valokuva 31. Näätämöjoessa Suomen puolella on useita nivoja, missä avokallio kulkee joen poikki. Näissä kapeissa joen kohdissa, missä syväväylän leveys on vain muutamia metrejä, käytetään lohiverkkoja. Verkkoja käytetään myös suvantoalueilla ja koskissa. Kuva Jari Haantie.

Näätämöjoen alaosassa Norjan puolella matkailukalastajien saama osuus lohisaaliista on ollut 70%–75%, mikä kuvastaa matkailukalastuksen painopisteen olevan joen alaosassa (Kuva 7). Suomen puolen matkailukalastus on tyypiltään enemmän erämatkailua ja kalastajat joutuvat vaeltamaan noin 6 km maantieltä Näätämöjoelle.

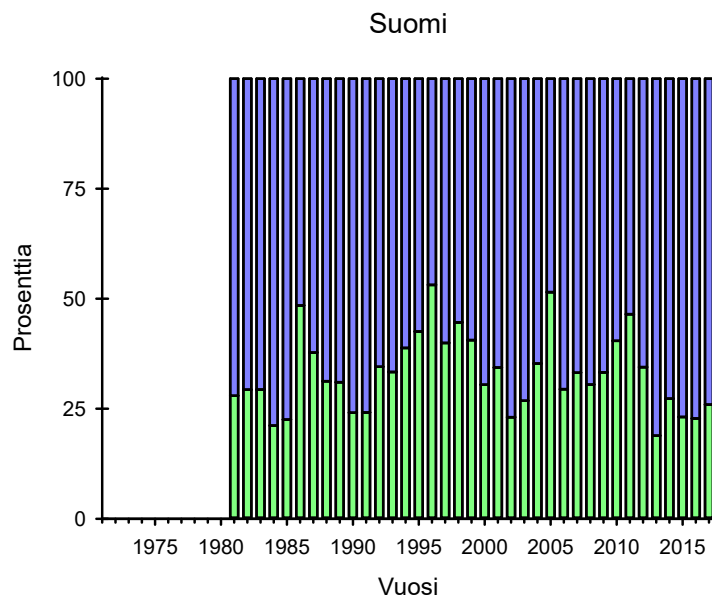
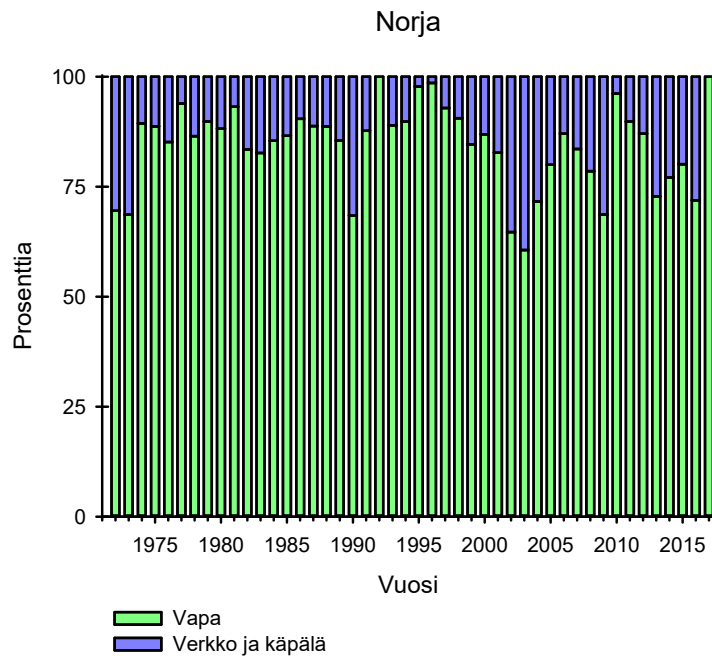

Kuva 7. Lohisaaliin jakaantuminen paikkakuntalaisten ja matkailukalastajien kesken Nätätämöjoessa Norjassa ja Suomessa. Lähde; SSB, Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Näätämöjoen lohenkalastus on tyypiltään erilaista Suomessa ja Norjassa. Norjassa on haluttu keskittyä matkailukalastuksen kehittämiseen ja osaksi siitä syystä verkkokalastus on ollut jo pitkään kiellettyä. Norjassa sallitaan vain kypälänuotan käyttö verkkopyyntimuotona ja nykyisin sillä saatu saalis on ollut kiintiöity noin 1000 kiloon. Suomessa pääpaino on sen sijaan verkkopyynnissä, vaikka viime vuosina pyynnin tehoa on paikallisesti pystytty hieman säätelemään. Matkailukalastuksen kehittäminen Suomen puolella ei onnistu kovin helposti, koska voimakasta verkkopyyntiä harjoitetaan samoilla alueilla, missä matkailijat kalastavat vavalla ja vieheellä. Paikallisten verkkopyyntirajoituksista huolimatta on verkoilla edelleen saatu lohta aiempien vuosien tapaan (Kuva 8) ja viime vuosina jopa selvästi aiempia vuosia enemmän (Kuva 4).

Valokuva. 32. Vuonna 1976 kypälänuottaa heittivät ennen toista maailmansotaa syntyneet miehet. Kuva Eero Niemelä.

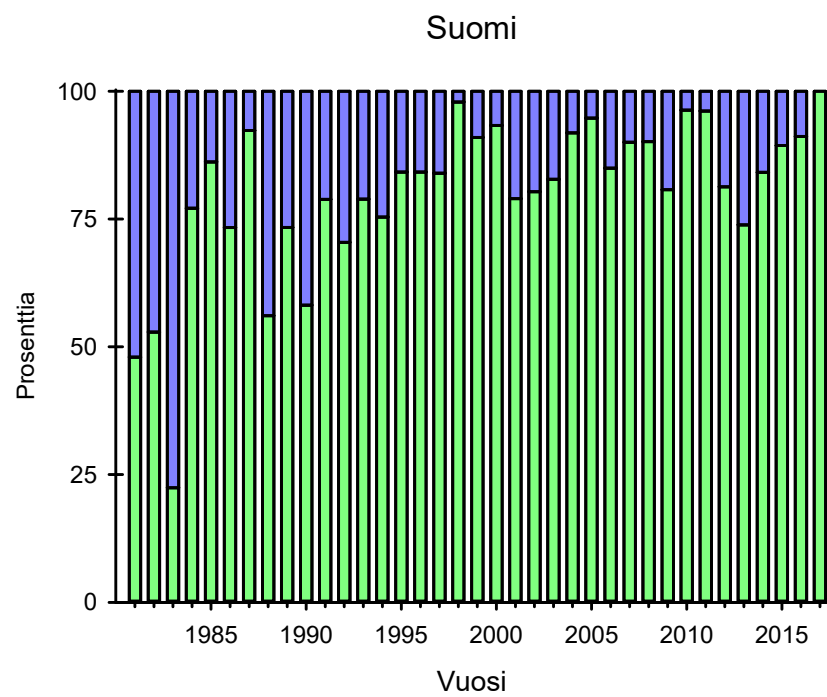
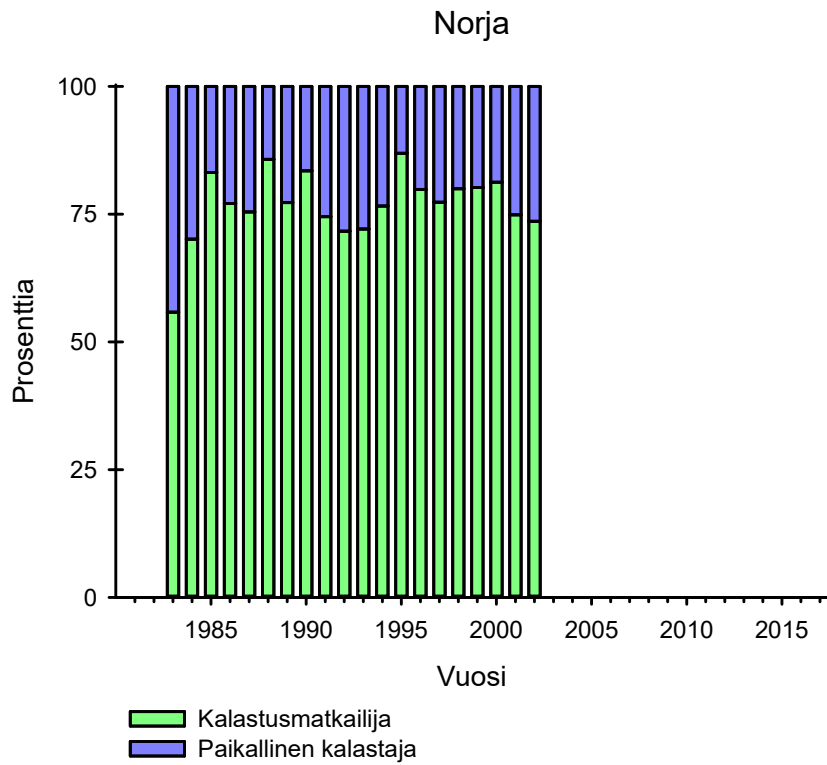

Kuva 8. Verkko- ja vapapyydyksill a saadun lohisaaliin osuus Norjassa ja Suomessa. Lähde; SSB, Scanatura.no., Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Valokuva 33. Vuonna 2013 kapalanheittoporukka koostui jo täydellisesti toisen maailmansodan jälkeen syntyneestä sukupolvesta, jonka myötä tämän pyyntimuodon käyttö siirtyy edelleen seuraavalle sukupolvelle. Lähes aina kapalanheittoa seuraamaan kerääntyy matkailijoita, joille tämän pyyntimuodon näkeminen on mielenkiintoinen kokemus. Kuva Eero Niemelä.

Suurimman osa vavalla saadusta lohisaaliista Norjassa ja Suomessa saavat matkailukalastajat (Kuva 9). Matkailukalastajien lukumäärä kummassakin maassa on huomattavasti suurempi kuin paikkakuntalaisten vapakalastajien lukumäärä, minkä vuoksi matkailukalastajat saavat suurimman osan vapakalastussaaaliista. Viimeisen 20 vuoden kuluessa matkailukalastajien sama osuus Suomessa vavalla ja vieheellä saadusta lohisaaliista on pysynyt melko vakiona eli noin 80%.

Kuva 9. Vapasaaliin jakautuminen matkailukalastajien ja paikallisten kalastajien välillä Norjassa ja Suomessa. Lähde; SSB, Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Valokuva 34. Lohi nousee Näätämöjokeen pääasiassa nousuveden aikana. Se ui muutamassa tunnissa Kolttakoskeen, joka on noin 18 kilometriä jokisuusta ylävirtaan. Kolttakosken yläosassa on voimakkaita virranpyörteitä, joissa lohet monesti kolhivat itseään ja vaurioituneisiin kohtiin tulee herkästi myöhemmin kesällä veden lämmetessä vesihomekasvustoa. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 35. Vielä 1960 -luvulla Näätämöjoessa käytettiin lohenpyynnissä hamppulangasta valmistettuja verkkoja. Norjassa verkkopyynti kiellettiin vuonna 1961. 1970 -luvun alkupuolella verkot korvattiin nylonvalmisteisella havaksella. Aiemmin verkkojen syvyys oli muutamia metrejä, mikä vaikutti verkkopaikan valintaan. Nykyisin verkkopaikat ovat syvässäkin joenosassa, mikä on tehostanut verkkopyyntiä. Kuva Eero Niemelä.

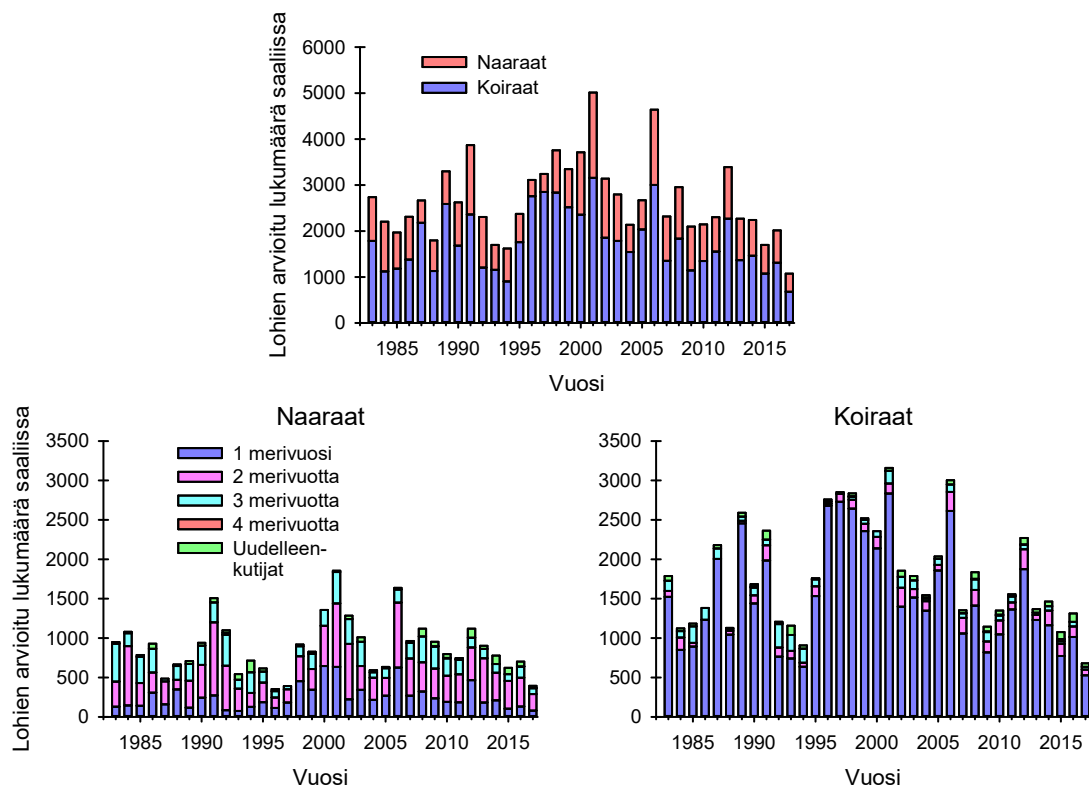
Valokuva 36. Matkailukalastajat ikuistavat kalastusretken saaliin valokuvin Neiden Fjellstuenin seinälle. Viime vuosina useimmat matkailukalastajat tyytyvät vähäisempään saaliiseen kalastusmatkansa aikana. Kalastusmatkan merkittäväksi anniksi on muodostunut kalakavereiden tapaaminen ja rentoutuminen subarktisessa jokilaaksossa. Saalikeskeisyydestä siirrytään vähitellen lohikantoja lisäävään ja ylläpitävään pyyntiin, jolloin ns. keuhkaloja ovat suuret vapautetut lohet. Valokuva Eero Niemelä.

5. Eri meri-ikäisten lohien lukumäärien vaihtelu saaliissa

Näätämöjoen lohisaalis esitetään yleensä kiloissa ja kappaleissa jakautuneena kolmeen kokoryhmään. Norjassa otettiin käyttöön saaliin jako kolmeen kokoryhmään vuonna 1995 (alle 3 kg, 3–7 kg, yli 7 kg). Ennen vuotta 1995 saalis jaettiin kahteen kokoryhmään (alle 4 kg, yli 4 kg). Kokoryhmäjoen tarkoitus on selvittää eri meri-ikäisten lohien määrissä tapahtuvia muutoksia. Näätämöjoesta saadut lohet ovat neljän merivuoden ikäisiä vaeltaessaan ensimmäistä kertaa kudulle. Ensimmäistä kertaa kudulle nousevat, yhden merivuoden ikäiset lohet ovat lähes aina alle 3 kilon painoisia. Lohiin, jotka painavat 3–7 kg ja yli 7 kg, kuuluu kahden, kolmen ja neljän merivuoden ikäisiä lohia ja lukuisa joukko uudelleenkutijoita, joiden meri-ikärakenteet ovat monimuotoiset. Jotta saadaan luotettava kuva Näätämöjoesta saadusta lohisaaliista ja sen koostumuksesta, on saaliit muutettu lohien suomunäytetietoja hyväksi käyttäen eri meri-ikäisiksi kaloiksi.

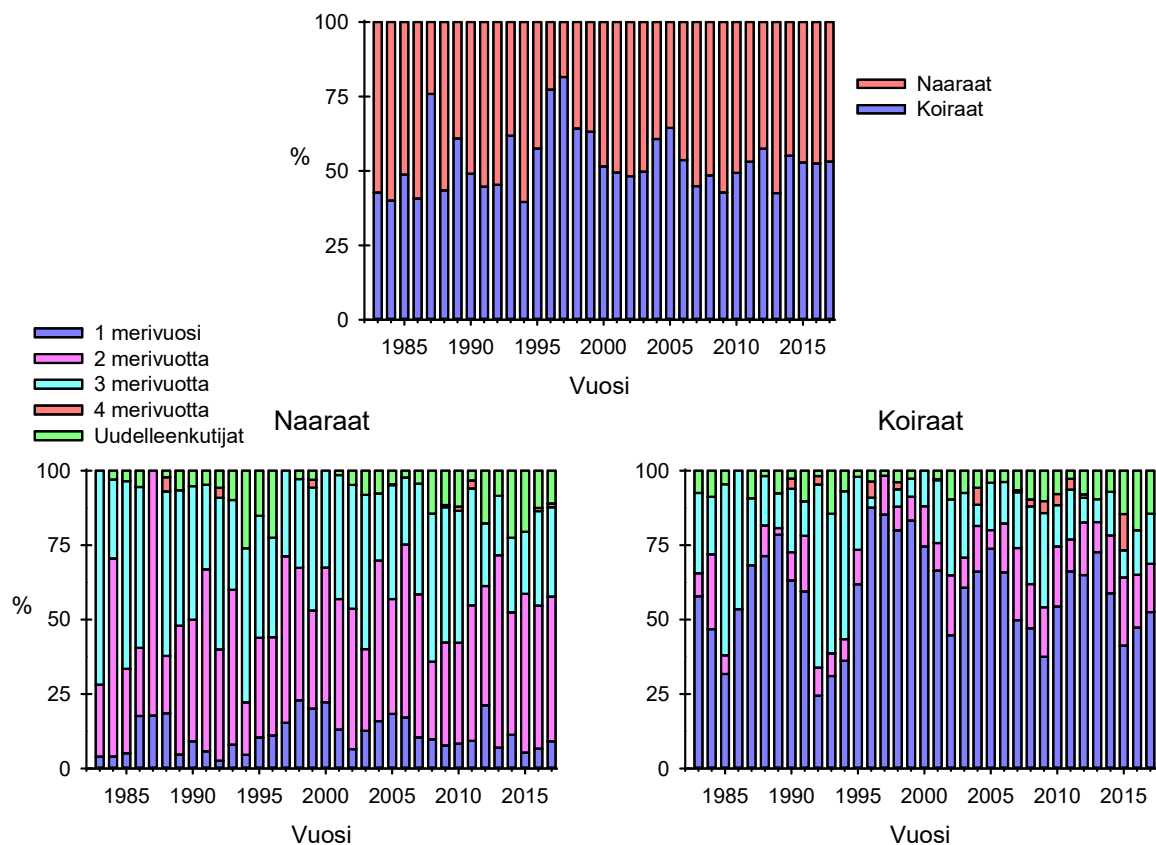
Näätämöjoesta Suomessa ja Norjassa saatu kokonaislohisaalis on muodostunut suurimmillaan noin 5 000 lohesta (Kuva 10). Naaraslohia on saatu selvästi vähemmän ja niiden osuus on ollut keskimäärin 40% (Kuva 11). Kappalemääräinen lohisaalis vaihtelee voimakkaasti vuosien välillä ollen pienimmillään alle puolet huippuvuosien saaliista. Kappalemäärät vaihtelevat molempien sukupuolten saaliissa. Mielenkiintoista vaihtelussa on se, että vuosien 1985–2014 välisenä aikana havaitaan kolmen merivuoden naaras- ja koiraslohien saalismäärissä negatiivinen merkitsevä autokorrelaatio neljän vuoden viiveellä. Tämä tarkoittaa sitä, että kolmen merivuoden lohien huippusaaliita seuraa huonoimmat saaliit neljän vuoden viiveellä. Kahden merivuoden naaraslohilla oli selvä negatiivinen autokorrelaatio kolmen vuoden viiveellä, mutta korrelaatio ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Muiden ikäryhmien lohilla ei havaittu selvää autokorrelaatiota saaliiden vaihtelussa millään aikaviiveellä.

Naaraslohien määrät saaliissa vuosina 1983–2017 ovat olleet pienimmillään noin 500 kalaa ja suurimmillaan lähes 2 000 kalaa. Koiraslohien määrät ovat olleet pienimmillään noin 1 000 kalaa ja suurimmillaan 3 000 kalaa. Koiraslohien kappalemäärä saaliissa on kohonnut 1990 -luvun puolivälin jälkeen selvästi edeltäviin vuosiin verrattuna. Koiraslohissa kappalemäärän lisääntyminen johtuu yhden merivuoden lohien selvästä lukumäärän lisääntymisestä (Kuva 10). Yhden merivuoden koiraslohien lukumäärän lisääntyminen saattaa johtua Norjan rannikon ajo verkkokalastuksen lopettamisesta vuodesta 1989. Myös yhden merivuoden naaraslohien lukumäärien saaliin taso on noussut ajo verkkokalastuskiellon jälkeen.

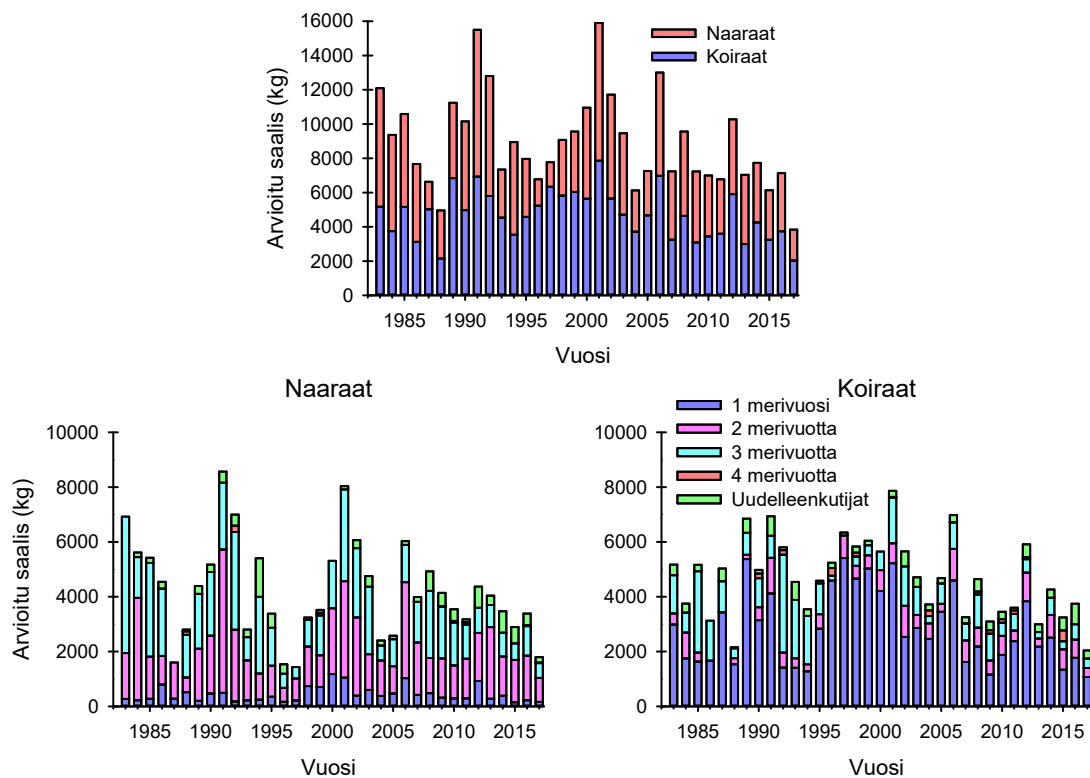
Kuva 10. Näätämöjoen vesistöstä vuosittain saatu eri meri-ikäisten lohien lukumäärä kokonaissaaliissa. Lähde; Luke, Scanatura.no.

Eri meri-ikäryhmiin kuuluvien lohien vuosien välisestä lukumäärien vaihtelusta johtuen havaitaan myös niiden prosentiosuoksissa selviä vaihteluita. Osuuksien vaihtelu on selvempää naaraslohilla kuin koiraslohilla (Kuva 11). Näätämöjoen saaliissa ei havaita selvää muutosta naaraslohien kappalemääräisessä saaliissa. Kolmen merivuoden naaraslohien lukumäärä ja prosenttiosuus saaliissa on pienentynyt ja vastaavasti yhden merivuoden naaraslohien lukumäärä ja osuus saaliissa on kasvanut. Uudelleenkutijoita on ollut naaras- ja koiraslohien kappalemääräisessä saaliissa vuosittain lähes yhtä suuret osuudet. Uudelleenkutijoita oli merkittävä osuus erityisesti naaraslohien saaliissa 1990-luvun puolivälissä. Vuosina 2015–2017 uudelleenkutevia naaras- ja koiraslochia oli saaliissa 10–20 %.

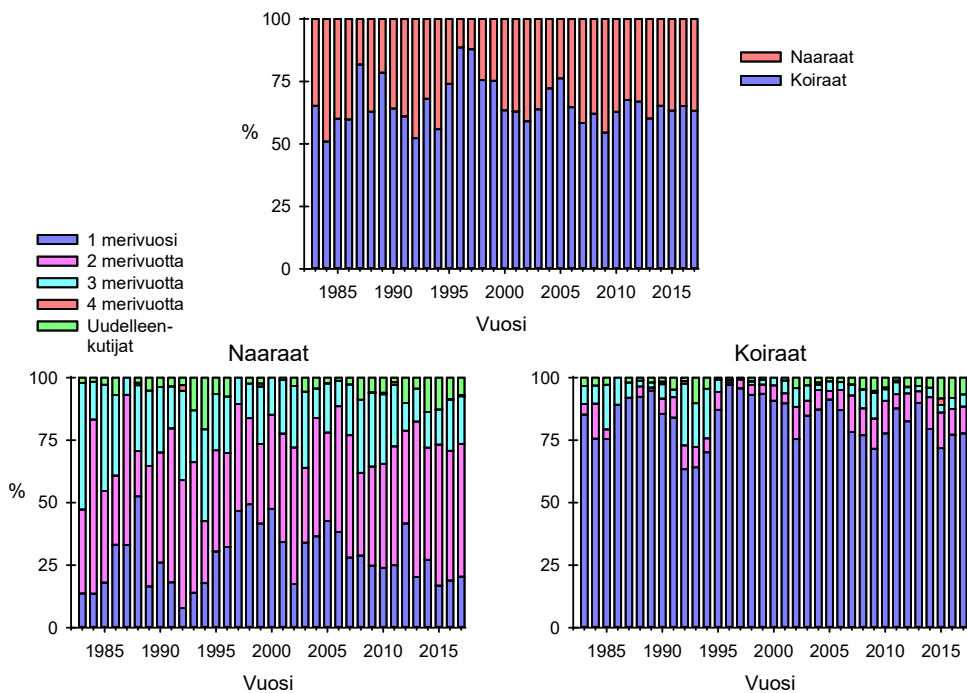

Kuva 11. Nätämöjoen vesistöstä vuosittain saadut eri meri-ikäisten lohien osuudet kokonaissaaliissa. Lähde; Luke, Scanatura.no.

Nätämöjoen lohisaalis on ollut suurimmillaan lähes 16 000 kiloa, josta noin 60-65% puolet on muodostunut koiraslohiain painosta (Kuvat 12, 13). Naaraslohiain kilomääräinen saalis on vaihdellut voimakkaammin kuin koiraslohiain saalis, johtuen siitä, että kahden ja kolmen merivuoden lohien kannanvaihtelut tapahtuvat vuoden parin viiveellä verrattuna yhden merivuoden naaraslohiain kannanvaihteluun. Naaraslohiain saalis on ollut suurimmillaan 8 000 kiloa ja pienimmillään 1 500 kiloa. Koiraslohiain saaliit eivät ole vaihdelleet yhtä voimakkaasti. Naaras- ja koiraslohiain kilomääräisessä saaliissa on merkittävää uudelleenkutijoiden suuri osuus kokonaiskilomäärästä. Viime vuosina naaraslohiain saaliissa muodostivat uudelleenkutijat 10–15% ja koirailta noin 10 % pyydystetystä painomääräisestä saaliista. Uudelleenkutijoiden tuoma kilomäärän lisä saaliissa korostaa sitä, että talvikoita tulee suojella alkukesän vapapyyntissä. Kutukantoja vahvistettaessa paremmalla kalastuksen säätelyllä lisätään lohienpoikastuotantoa, mutta uudelleenkutijoiden kuntoutumisen kautta saadaan kilomääräistä saalista nopeasti myös suuremmaksi. Normaalisti Nätämöjoen kutukannan paraneminen nähdään ensimmäisen kerran 6–8 vuoden kuluttua parantuneesta kutukalamäärästä. Suojelemalla kudusta selviytyneitä talvikoita nähdään tulevan kutukannan ja saaliiden parantuminen jo kaksi vuotta ensimmäisen kudun jälkeen eli kolme-neljä kertaa nopeammin kuin se havaitaan normaalissa kannanvaihtelussa ensimmäistä kertaa kutevilla lohilla. Kuvasta 13 nähdään selvästi Nätämöjoen lohikantojen kehittymisen huolestuttava piirre eli kolmen merivuoden naaras- ja koiraslohiain osuuden pienentyminen pitkällä aikavälillä.

Kuva 12. Näätämöjoen vesistöstä vuosittain saatu eri meri-ikäisten lohien paino kokonaissaaliissa. Lähde; Luke, Scanatura.no.

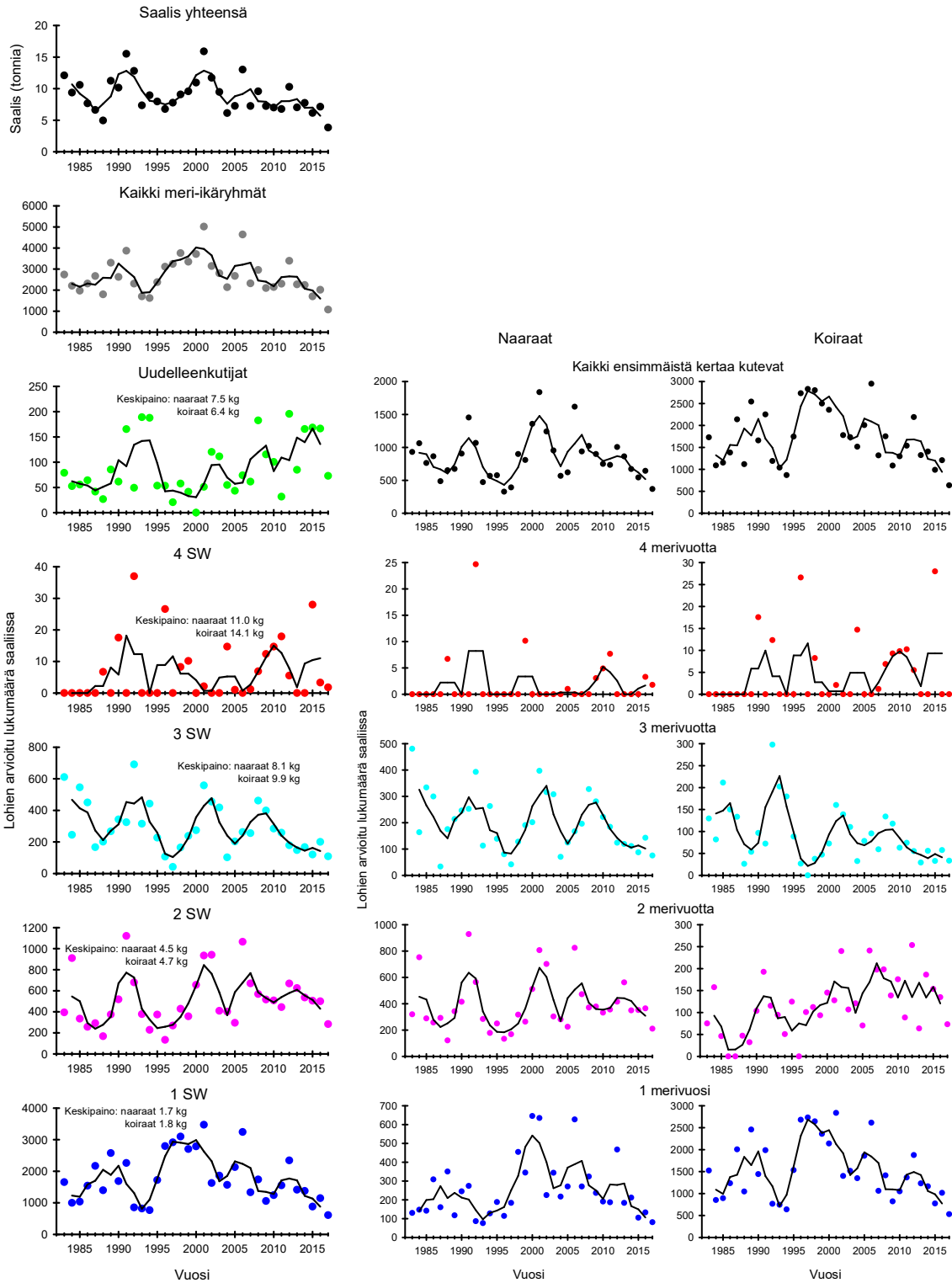

Kuva 13. Näätämöjoen vesistöstä vuosittain saadut eri meri-ikäisten lohien paino-osuudet kokonaissaaliissa. Lähde; Luke, Scanatura.no.

Näätämöjoen lohikannat vaihtelevat, mikä näkyy joesta saatujen eri meri-ikäisten lohien vuosittaisten lukumäärien selvänä vaihteluna (Kuva 14). Kappalemääräisen saaliin vaihtelu näkyy selvimmin kahden ja kolmen merivuoden lohilla sukupuolet yhdistettyinä ja myös sukupuolia erikseen tarkasteltaessa.

Niinä vuosina, jolloin esimerkiksi kolmen merivuoden naaraiden kanta on ollut pienimmillään, on Näätämöjoesta saatu 50 kpl tai vähemmän näitä kolme vuotta meressä kasvaneita ja jokeen sukukypsinä palanneita kaloja. Vuosina, jolloin näiden lohien kanta on ollut suurimmillaan, on niitä saatu saaliiksi 400–500 kappaletta (Kuva 14). Kolme vuotta meressä kasvaneilla ja vasta sen jälkeen sukukypsiksi tulleilla koiraslohilla kannanvaihtelu on samanlainen kuin naarailla.

Kuvassa 14 havaittuja eri meri-ikäisten lohien säännönmukaisia kannanvaihteluja ja pitkäaikaisia muutoksia voidaan käyttää hyväksi toteutettaessa ns. kalastuksen täsmäsäätelyä varovaisuusperiaatteen mukaisesti. Esimerkiksi kolmen ja kahden merivuoden naaraslohet tuottavat merkittävimmän osan Näätämöjoen vesistön poikasista (vrt. kuva 13 eri-ikäisten naaraiden osuudet) ja niiden kannanvaihtelu tapahtuu lähes samanaikaisesti. Vuosina, jolloin kannan tiedetään etukäteen selvästi heikkenevän, tulisi Näätämöjokeen ja lähialueen vuonoille saattaa voimaan kalastuksen säätelytoimia, joilla turvataan varmasti riittävä kutukanta koko vesistöalueella.

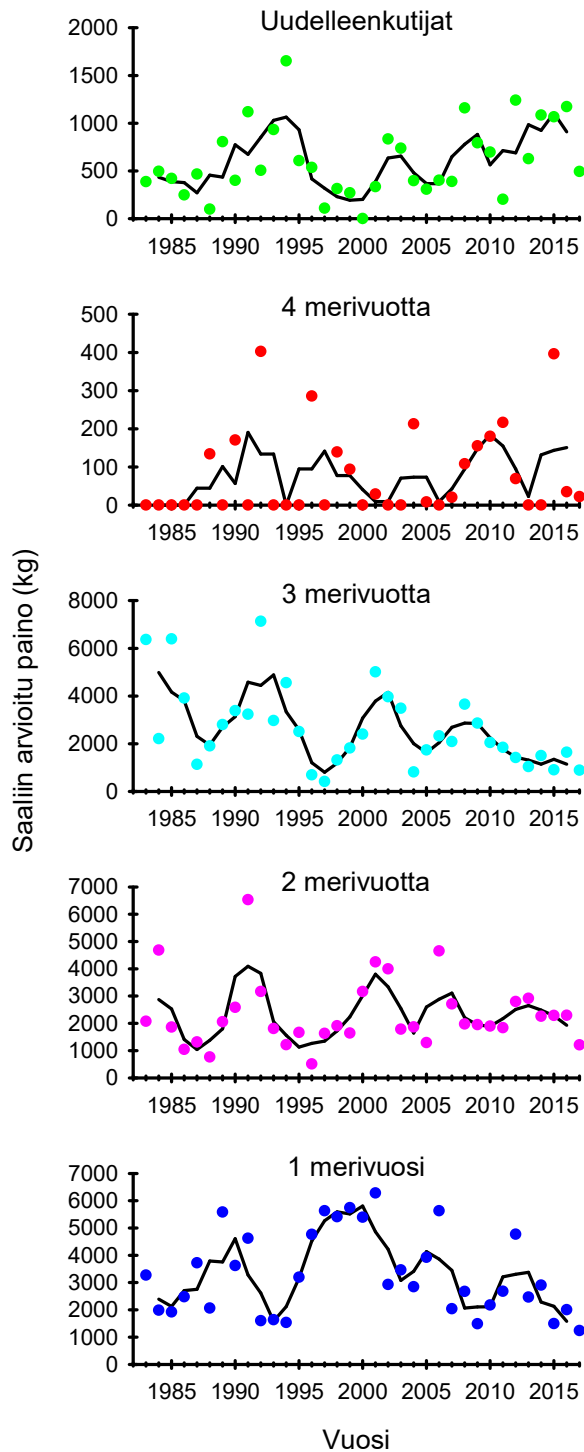

Kuva 14. Näätämöjoen vesistön eri meri-ikäisten lohien saaliin vaihtelu sekä lohien keskikoot. Vasemmalla kuva sukupuolet yhdistettynä, keskellä naaraslohiin ja oikealla koiraslohiin kappalemäärät saaliissa. Kuvassa ja myöhemmissäkin kuvissa yhden (1) jne. merivuoden lohien merkitään numero-/kirjainyhdistelmällä 1SW, 2SW jne. PS tarkoittaa lohien, jotka tulevat toistamiseen kudulle eli ovat ns. uudelleenkutijoita. Lähde; Luke, Scanatura.no.

Saaliiden kilomääräinen vuosien välinen vaihtelu on suurta (Kuva 15a). Parhaimpina vuosina kolmen merivuoden lohien saalis on ollut neljatoista (14) kertaa suurempi kuin niiden saalis kannan ollessa heikoimmillaan. Kahden merivuoden lohilla saalismäärän ero on ollut 13 -kertainen ja yhden merivuoden lohilla ero on ollut 4 -kertainen parhaimpien ja huonoimpien saalisvuosien välillä. Vastaavat saalismäärien erot kappalemääräisessä saaliissa olivat 14, 11 ja 6 -kertainen kolmen, kahden ja yhden merivuoden lohilla parhaimpien ja huonoimpien saalisvuosien välillä (Kuva 14).

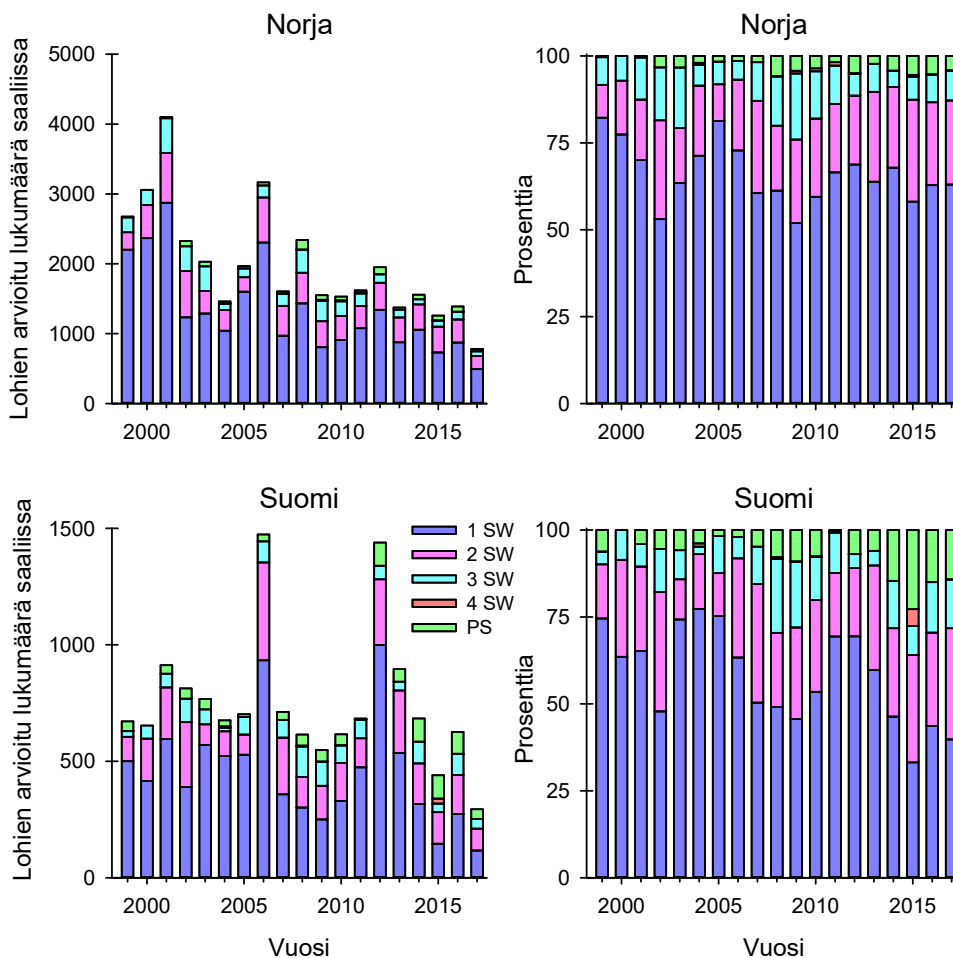
Valokuva 37. Näätämöjoen alaosasta Norjan puolelta sai Tomi Nyman perholla 09.07.2015 17.2 kiloisen koiraslohen, joka oli ensimmäisellä kutumatkallaan. Lohen ikä oli 10 vuotta. Lohi oli syntynyt vuoden 2005 kudusta ja se oli ollut joessa viisi vuotta, vaeltanut smoltina mereen vuoden 2011 kesä-heinäkuun vaihteessa ja viettänyt neljä vuotta (vuodet 2011-2014) meressä. Viidennen merivuoden alussa se vaelsi synnyinjokeensa Näätämöjokeen 120 cm:n pituisena. Kuva Juho Wesslin.

Kuva 15a. Nätämöjoen vesistön eri meri-ikäisten lohien kilomääräisen saaliin vaihtelu. Lähde; Luke, Scanatura.no.

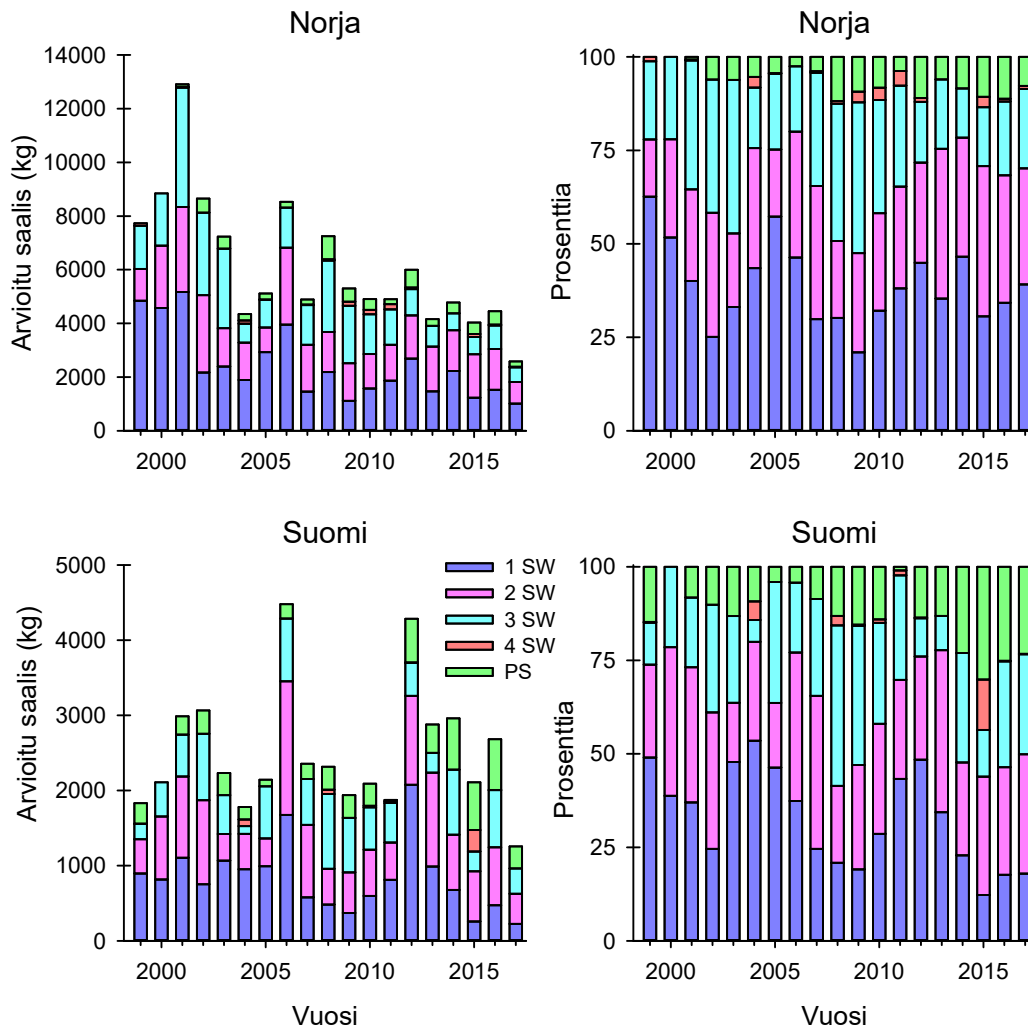
Norjassa Nätämöjoen saaliissa yhden merivuoden lohien määrä on voimakkaasti pienentynyt 2000-luvun alusta lähtien. Samoin lukumääräisesti on vähentynyt kahden ja kolmen merivuoden lohien määrät mutta uudelleenkutijoiden määrä on sitä vastoin lisääntynyt (kuva 15b). Kahden merivuoden eli keskikokoisten lohien osuus sekä uudelleenkutijoiden osuus on selvästi lisääntynyt yhden merivuoden lohien lukumäärän vähentymisen seurauksena. Myös Suomen puolen kappalemääräinen lohisaalis on selvästi pienentynyt, vaikka vuosina 2006 ja 2012 joen yläosassa saatiin selvästi muita vuosia

enemmän yhden merivuoden lohia. Vuosina 2006 ja 2012 yhden merivuoden lohien kannat olivat voimakkaat muissakin Finnmarkin lohijoissa. Suomen puolen saaliissa on korostunut yhtä merivuotta vanhempien lohien suurehko osuus verrattuna joen Norjanpuoleisen alaosan saaliiseen. Erityisesti havaitaan uudelleenkutijoiden merkittävä ja tasainen osuuden lisääntyminen. Suomen puolella jopa 20 % saadusta kappalemääräisestä saaliista on viime vuosina muodostunut uudelleenkutijoista (kuva 15b). Ilmeinen syy siihen, että Suomen puolella saadussa saaliissa isompien lohien osuus on suurempi kuin Norjan puolella saadussa saaliissa, on se, että Suomen puolella on sallittu edelleen tehokas verkkokalastus. Verkkokalastuksessa verkkojen silmäharvuudet ovat paljon suurempia kuin kalastussäännössä määrätty 58 mm, jolloin tällaiset suurisilmäiset verkot pyydystävät keskikokoisia ja suuria lohia pienten lohien päästessä verkon silmien läpi.

Kuva 15 b. Näätämojoen kappalemääräisen lohisaaliin meri-ikäosuudet Suomessa ja Norjassa vuosina 1999–2017. Lähde; Luke, Scanatura.no.

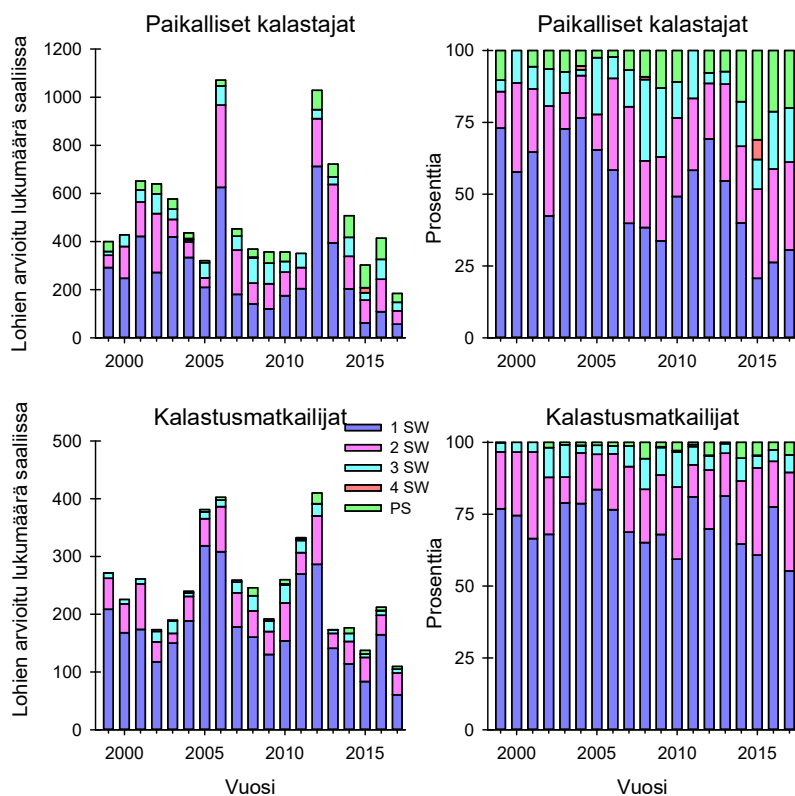
Norjanpuoleinen kilomääräinen saalis on vähentynyt vuosina 1999–2017, jolloin yhtä merivuotta vanhempien lohien osuus on ollut keskimäärin 65% (Kuva 15c). Suomenpuolella kilomääräinen saalis on vaihdellut vuosina 1999–2017, mutta selvää saalismäärän vähenemistä ei ole tapahtunut. Suomenpuolella yhtä merivuotta vanhemmat lohet ovat muodostaneet 75–85 % kilomääräisestä saaliista. Viime vuosina uudelleenkutijat ovat muodostaneet Suomenpuolen saaliissa jopa neljäsosan saaliista (Kuva 15c). Vuonna 2017 molemmissa maissa kilomääräinen saalis jäi pienimmäksi sitten vuoden 1999.

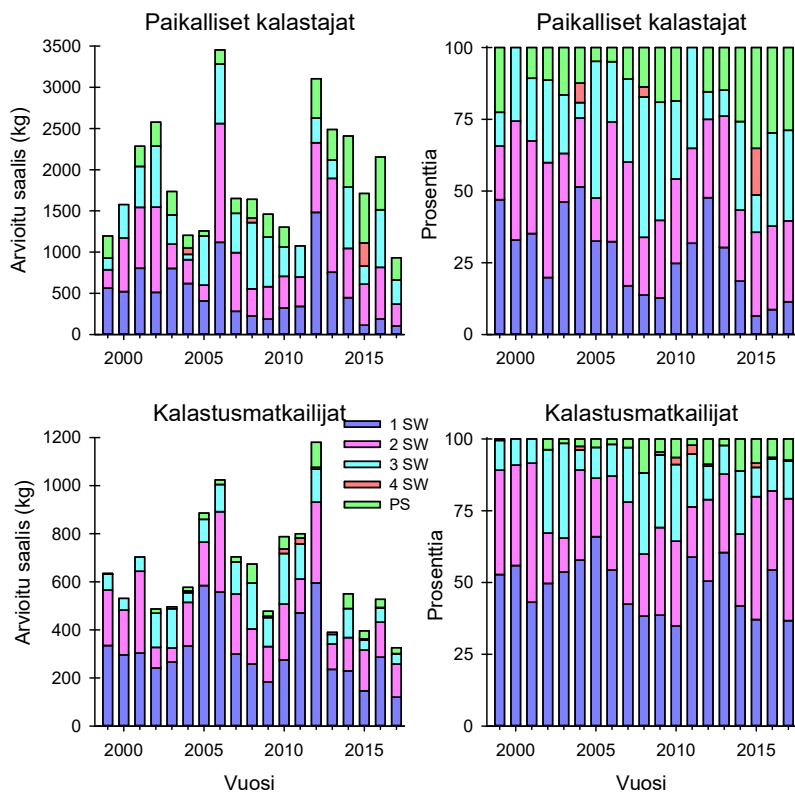
Kuva 15c. Näätämöjoen kilomääräisen lohisaaliin meri-ikäosuudet Suomessa ja Norjassa vuosina 1999–2017. Lähde; Luke, Scanatura.no.

Suomen puolella paikallisten kalastajien ja kalastusmatkailijoiden saamassa eri meri-ikäisten lohien kappalemääräisessä saaliissa on ollut se selvä ero, että kalastusmatkailijoiden saaliissa on korostunut pienten, yhden merivuoden lohien suuri osuus (Kuva 15d). Paikallisten kalastajien lohisaalis on saatu pääasiassa lohiverkoilla, jolloin verkkojen valikoiva pyynti on luonnollisesti kohdistunut yhtä merivuotta vanhempiin lohiin, joissa naaraiden osuus on suuri.

Erot Suomen puolen kahden kalastajaryhmän lohisaaliin koostumuksessa korostuvat, kun meri-ikäjakautia tarkastellaan kilomääräisinä osuuksina. Paikallisten kalastajien kilomääräisessä saaliissa, joka on saatu lähes kokonaisuudessaan verkoilla, vain pienen osan muodostavat yhden merivuoden lohet (Kuva 15e). Verkkokalastuksella saadussa saaliissa jopa 30 % on viime vuosina koostunut uudelleenkutijoista. Kalastusmatkailijoiden kilomääräisessä saaliissa yhden merivuoden lohet, joista suurin osa on koiraslohia, ovat muodostaneet 40–50 %.

Kuva 15d. Näätämöjoen kappalemääräisen lohisaaliin meri-ikäosuudet Suomessa paikallisten kalastajien ja kalastusmatkailijoiden saaliissa vuosina 1999–2017. Lähde; Luke.

Kuva 15e. Näätämöjoen kilomääräisen lohisaaliin meri-ikäosuudet Suomessa paikallisten kalastajien ja kalastusmatkailijoiden saaliissa vuosina 1999–2017. Lähde; Luke.

6. Saaliiden ennustettavuus

Kuvissa 14 ja 15a–15e havaitaan Näätämöjoen lohisaaliissa eri meri-ikäisten lohien lukumäärien selvät vuosien väliset vaihtelut. Lohien määrät joko suurenevät tai pienenevät tasaisesti useiden vuosien ajan saavuttaen huippusaaliit tai kannanvaihtelun aallonpohjan melko tasaisin välein. Saalismäärät ovat aina vaihdelleet ja tulevat niin tekemään tulevaisuudessa. Vuosien väliseen, Näätämöjoesta saatavaan, eri meri-ikäisten lohien lukumäärään vaikuttaa moni asia. Tärkein jokeen palaavien lohien lukumäärään vaikuttava tekijä on jokeen kutemaan jäävien mätiä tuottavien naaraslohien lukumäärä. Jos naaraslohien lukumäärä kutevassa kannassa jää pieneksi ja se muodostuu vain pienimmistä, yhden merivuoden lohista, jää myös mereen vaeltavien vaelluspoikasten lukumäärä pieneksi. Isot, kolme vuotta meressä ennen sukukypsyyttä kasvaneet 7–11 kiloa painavat naaraslohet tuottavat monta kertaa enemmän mätiä kuin vain vuoden meressä kasvaneet 1–3 kiloa painavat naaraslohet. Tiedetään, että perinnölliset tekijät vaikuttavat naaraiden sukukypsyyden saavuttamisikään ja sen vuoksi isojen, kolme-neljä vuotta meressä kasvaneiden naaraslohien tuottama suurentunut vaelluspoikasmäärä ja siitä myöhemmin kehittyvä jokeen palaava lohimäärä heijastuu 8–10 vuoden viiveellä hyvästä kutukannasta.

Pienestä vaelluspoikasmäärästä syntyvä jokeen palaava lohimäärä jää pieneksi verrattuna suuren vaelluspoikasmäärän tuottamaan jokeen palaavaan lohimäärään. Yleisenä perustietona on, että mitä vahvempi kudulle jäävä naaraslohien kanta on, sitä suuremman vaelluspoikasmäärän se tuottaa. Joinakin poikkeuksellisina vuosina tai usean vuoden jaksona on havaittu, että suuri poikasmäärä ei välttämättä johda keskimääräistä suurempaan jokeen palaavaan kutulohimäärään. Tällöin kysymyksessä on ollut poikkeuksellisen myöhäinen ja kylmä ajankohta, jolloin lohienpoikaset vaeltavat mereen ja sitä on seurannut tavanomaista suurempi luonnollinen merikuolevuus. Monet ympäristötekijät vaikuttavat lohien vaelluspoikasten luontaiseen kuolevuuteen meressä. Näiden tekijöiden vaikutus vaihtelee vuosittain. Meriolosuhteet kuten merilämpötila, lohien ravintonaan käyttämien äyriäisten ja kalojen kannat sekä lohien mereen vaeltaneita poikasia ravintonaan käyttävien kalojen ja hylkeiden kannat vaihtelevat vuosittain.

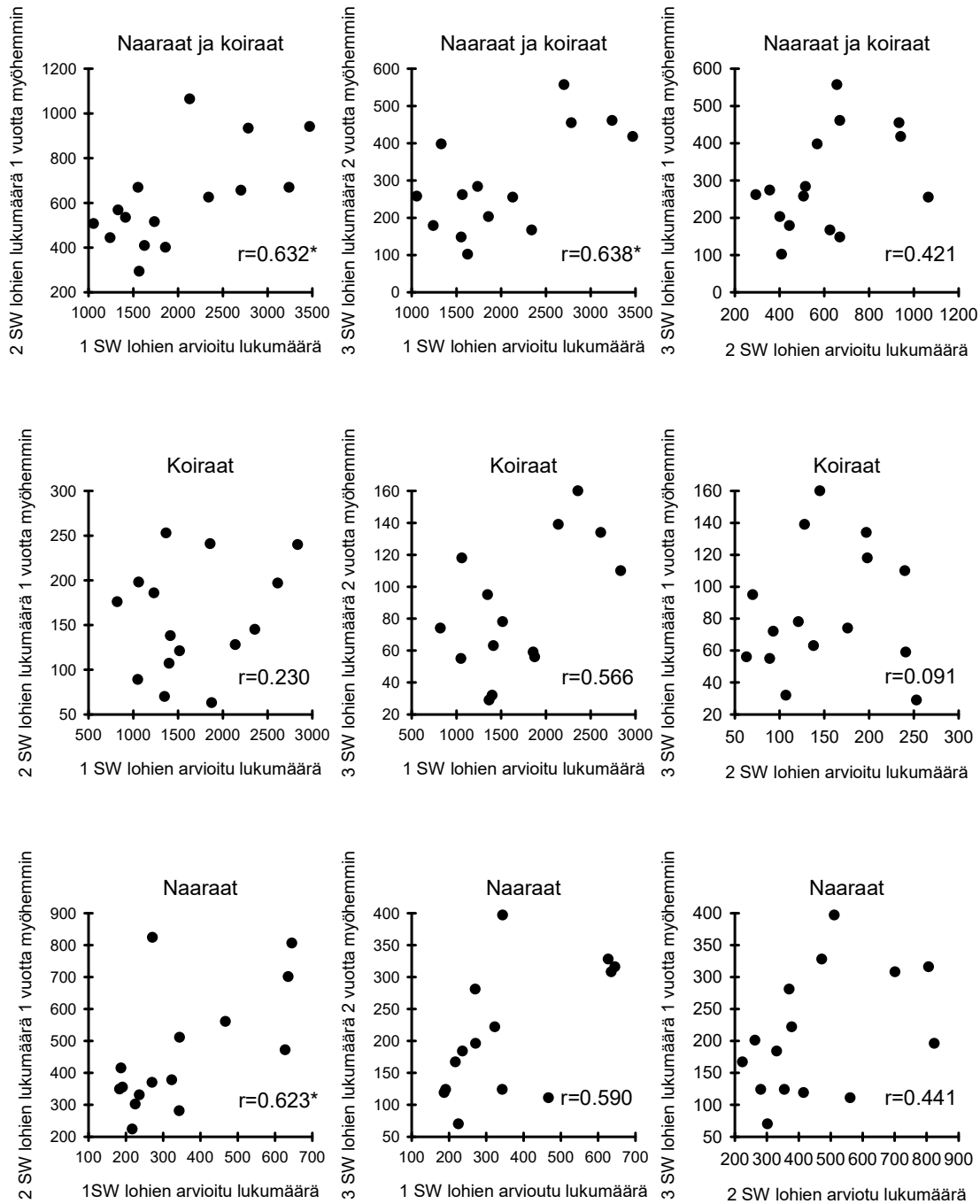
Näätämöjoen lohikantojen seuranta tutkimus on osoittanut, että eri meri-ikäisten lohien lukumäärät peräkkäisten vuosien saaliissa muuttuvat selvästi toisistaan riippuen. Tämä selittyy sillä, että esimerkiksi vahvasta smoltti-ikäluokasta mereen vaeltaneet poikaset kohtaavat samat kannan suuruuteen vaikuttavat ympäristötekijät ja saman saalistuksen ainakin ensimmäisenä merivuotenaan. Näätämöjoen saaliiden säännönmukainen muutos havaitaan eri meri-ikäisten lohien kantojen vaihtelussa. Kuva 16 osoittaa, että joesta saatua suurempaa yhden merivuoden lohien saalista vastaa seuraavana vuonna suurempi kahden merivuoden lohien saalis ja kahta vuotta myöhemmin suurempi kolmen merivuoden lohien saalis. Riippuvuus on samankaltainen yhden vuoden viiveellä myös kahden ja kolmen merivuoden lohilla. Lohikantojen heikkeneminen tapahtuu samalla tavalla yhden ja kahden vuoden viiveellä meri-ikäryhmien välillä. Kun erittäin pitkällä aikavälillä tutkittiin (1985–2014) eri ikäryhmien lukumäärien riippuvuutta toisistaan havaittiin, että yhden ja kahden merivuoden ikäisten naaraslohien lukumäärissä oli tilastollisesti merkitsevä riippuvuus ($r=0.580^{**}$) yhden vuoden viiveellä ja myös kahden ja kolmen merivuoden ikäisten naaraslohien lukumäärissä oli riippuvuus yhden vuoden viiveellä ($r=0.453^{*}$).

Yhden, kahden ja kolmen merivuoden lohien lukumäärien välillä saaliissa ei ollut selvää riippuvuutta samoina vuosina eli minään vuonna näissä ikäryhmissä eivät saaliit olleet samanaikaisesti parhaimpia tai huonoimpia (Kuvat 14 ja 15a).

Eri meri-ikäisten lohien lukumäärät saaliissa muuttuvat selvästi vuosien myötä ja saaliit ovat nk. aaltoliikkeessä. Näätämöjoen lohikannoissa ainoastaan kolmen merivuoden lohien kannanvaihtelu on selvästi säännönmukaista, sillä kolmen merivuoden lohien lukumäärät saaliissa osoittivat merkitsevän negatiivisen autokorrelaation neljän vuoden viiveellä. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että näillä isoilla lohilla huippukantoja seuraa neljän vuoden kuluttua huonoimmat kannat ja seuraava kantojen huippu on kahdeksan -yhdeksän vuotta edellisestä huipusta.

Kuvan 16 tulosta voidaan soveltaa kuvien 14 ja 15a sisältämään tietoon eri meri-ikäisten lohien kannanvaihtelun tilasta ja säädellä erityisesti kahden ja kolmen merivuoden naaraslohiin kohdistuvaa pyyntiä kantojen heiketessä.

Näätämöjoen lohien keskipituudet vaihtelevat melko säännönmukaisesti yhden, kahden ja kolmen merivuoden lohilla. Lohien keskipituuksien ja Näätämöjoesta saatujen eri meri-ikäisten lohien lukumäärien välillä ei ollut riippuvuutta, mikä osoittaisi meri-olosuhteiden selvän vaikutuksen paremman meriselviytyvyyden ja paremman kasvun välillä. Myöskään meriveden lämpötilalla Pohjois-Norjan rannikolla sinä kesänä, kun vaelluspoikaset menevät mereen, ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä yhden merivuoden lohien lukumääriin seuraavana vuonna Näätämöjoen saaliissa.

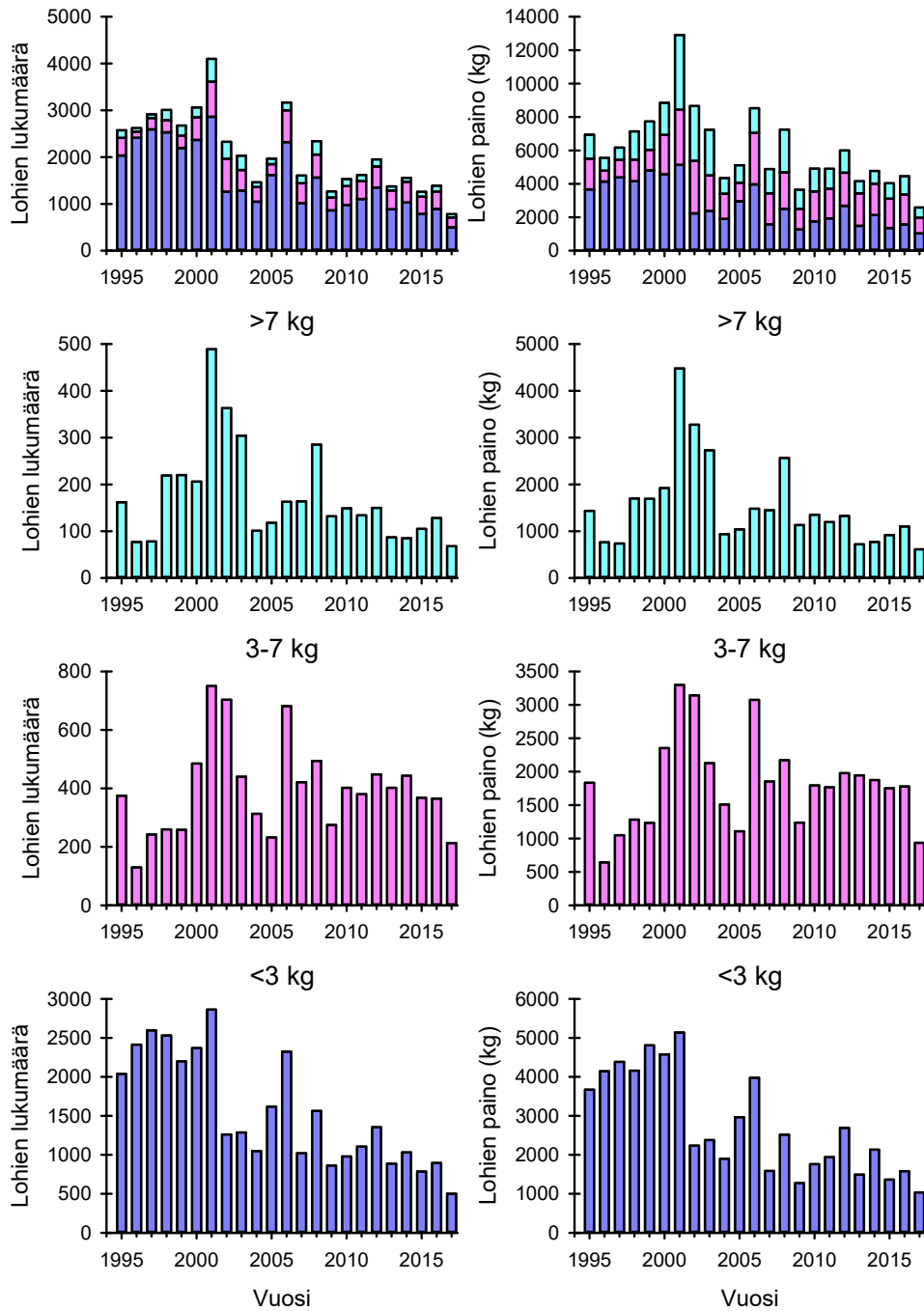

Kuva 16. Näätämöjoen vesistöstä saaliiksi saatujen eri meri-ikäisten lohien lukumäärien riippuvuudet toisistaan peräkkäisinä vuosina. Kuvassa on lukumääräiset saaliit vuosina 1999–2014. Lähde; Luke, Scanatura.no.

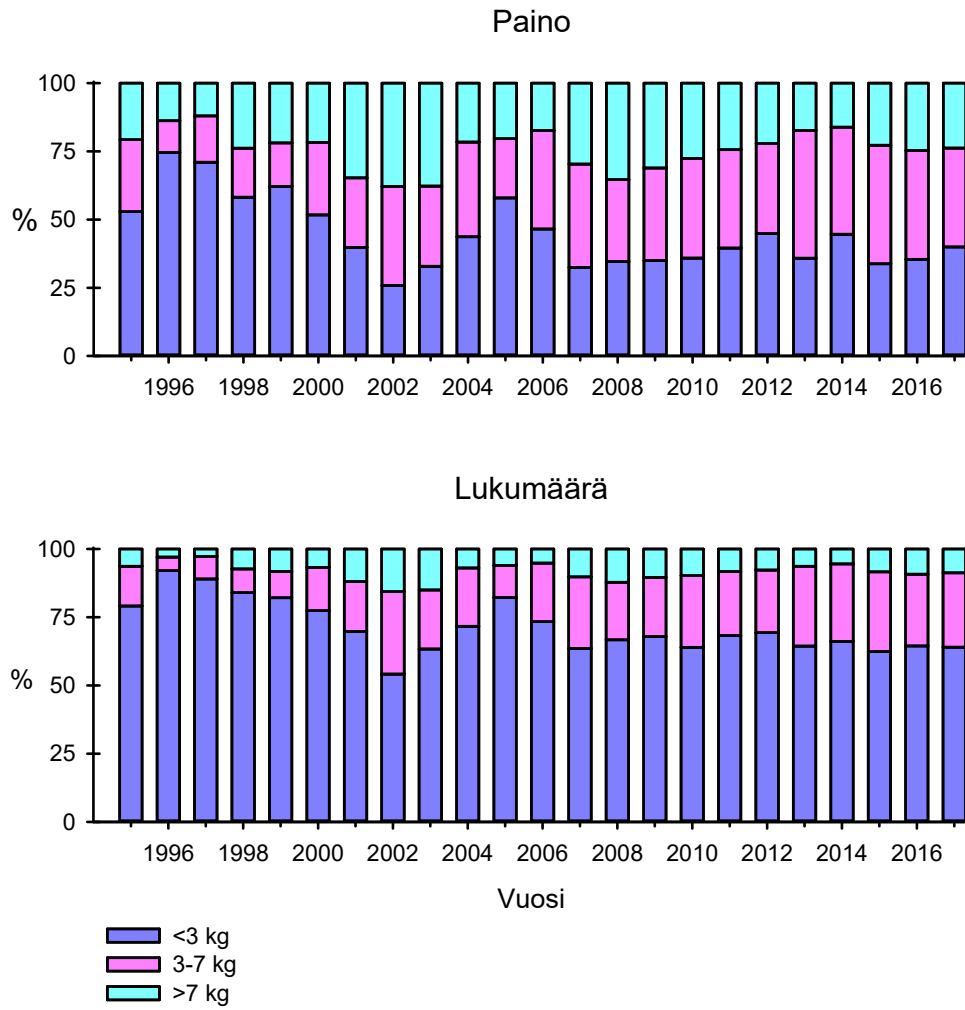
7. Eri kokoluokan lohien määrät ja osuudet Norjassa

Näätämöjoen lohi- ja meritaimensaaliin tilastointia on parannettu Norjassa huomattavasti vuodesta 1995 lähtien. Erityisesti vuodesta 2007 lähtien ovat tiedot saaliista tulleet luotettavammiksi, koska kaikkien on ilmoitettava saaliinsa Scanatura.no internet -sivujen tilastointiin. Norjassa saatu kappalemääräinen lohisaalis on pienentynyt viime vuosina verrattuna vuosien 1995–2002 saaliiseen (Kuva 17). Saaliin väheneminen johtuu erityisesti pienimmän kokoluokan, alle 3 kiloa painavien, lohien määrän vähenemisestä. 2000 -luvun alussa vuosina 2001–2003 saatiin Näätämöjoesta poikkeuksellisen hyvin kaikkiin kokoluokkiin kuuluvia lohia, jotka edustivat meri-ikäryhmiin 1–3 vuotta kuuluvia kaloja (ks. kuva 10). 2000 -luvun alun hyvät lohisaaliit syntyivät 1990 -luvun alun keskimääräistä suuremmista kahden ja kolmen merivuoden naaraiden kutukannoista (ks. kuva 14) ja siitä, että olosuhteet meressä olivat hyvät niille smoltti-ikäryhmille, jotka vaelsivat Barentsinmereen erityisesti vuonna 2005. Näin ollen aiempina vuosina havaitut lohikantojen vaihtelut toteutuivat edelleen vuosina 2006–2008, jolloin saatiin saaliiksi edellisiä vuosia runsaammin kaikkien kolmen kokoluokan lohia. Huomionarvoista on, että vuosille 2012–2014 odotetuista paremmista saaliista on toteutunut vain vuonna 2012 saatu pienimpien lohien lukumäärän runsastumien saaliissa, joka puolestaan heijastaa vuoden 2006 parempaa pienten lohien kutukantaa.

Norjan Näätämöjoen kappalemääräisessä saaliissa pienten alle 3 kiloa painavien lohien osuus oli 1990 -luvulla selvästi suurempi kuin se on ollut vuodesta 2001 lähtien. Viime vuosina keskikokoisten ja suurten lohien osuus kappalemääräisessä saaliissa on ollut lähes muuttumaton. Suurimpien yli 7 kiloa painavien lohien osuus kappale- ja kilomääräisessä saaliissa on kuitenkin pienentynyt viimeisten vuosien ajan (Kuva 18). Kuva 18 antaa yleisen kuvan lohisaaliin kokorakenteen vuosien välisestä muutoksesta, mutta kuvasta ei ilmene kalastuksen säätelylle tärkeitä lohisaaliin ekologisia piirteitä ja niissä tapahtuvia muutoksia kuten todellisten meri-ikärakenteiden muutoksia (vrt. kuvat 10–15a-e). Kuva 18 ilmentää, että keskikokoiset ja suuret lohet ovat muodostaneet selvästi yli puolet Norjanpuoleisen Näätämöjoen kilomääräisestä saaliista 2000 -luvun alkupuolelta lähtien. Viime vuosina yli 7 kiloa painavien lohien osuus on pienentynyt tasaisesti johtuen osaksi siitä, että kokoryhmässä 3–7 kiloa uudelleenkutijoiden määrä on kasvanut aiempiin vuosiin verrattuna.

Kuva 17. Norjan kokonaislohisaaliit (vapa- ja k p l nuottasaalis) kappale- ja kilomääräisesti eri kokoluokissa. Mukana ei ole vapautettuja lohia. Lähde: Scanatura.no; SSB.

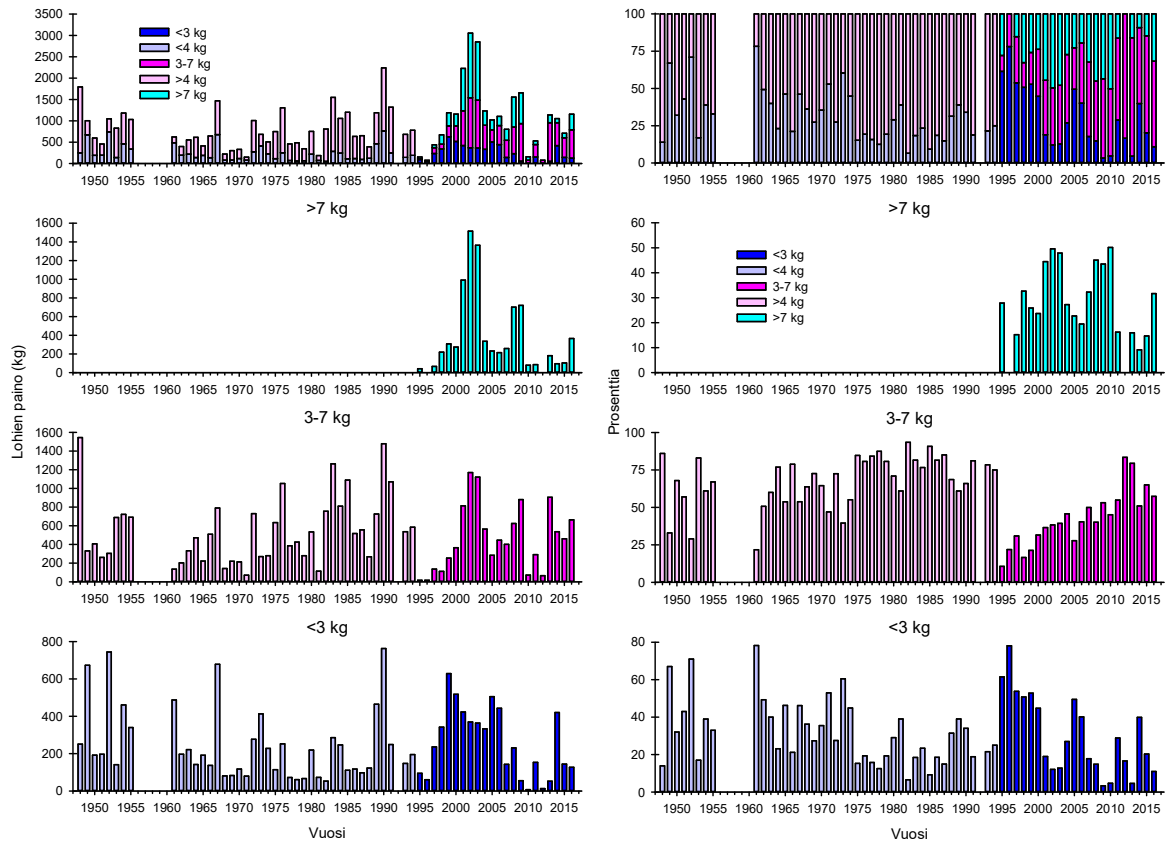
Kuva 18. Norjan kokonaislohisaaliin (kg ja kpl) jakaumat eri kokoluokkiin. Mukana ei ole vapautettuja lohia. Lähde: Scanatura.no; SSB.

Valokuva 38. Kämpälänuotan käyttö noudattaa vanhoja perinteitä. Näätämöjoessa sallittu heittonuotta on ainutlaatuinen kalastusmuoto, eikä sitä käytetä missään muussa lohijoessa. Lähes kaikissa lohijoissa verkkojen käyttö on nykyään kiellettyä, mutta se sallitaan edelleen Näätämöjoessa Suomen puolella. Kuva Eero Niemelä v. 1976.

Neidenin Fiskefelleskap on kerännyt kämpälänuottapyynnin saaliista tilastoja jo kymmenien vuosien ajan. Saaliit ovat vaihdelleet voimakkaasti vuosien välillä (Kuva 19). Joinakin vuosina saalista on saatu vähän tai ei ollenkaan, johtuen liian suuresta virtaamasta ja/tai lohikannan heikkoudesta. 1950 -luvun puolivälistä eteenpäin kämpälänuotta ei käytetty viiteen vuoteen, johtuen siitä, että Kolttakönkääseen oli räjäytetty lohien nousua helpottava uoma. Räjäytys oli pilannut kämpälänuotan heittopaikan kyseiseksi ajaksi. Kämpälänuotalla on saatu vuosittain vaihtelevia määriä ja osuuksia eri kokoluokan lohia (Kuvat 20a, 20b). Suurimmillaan yhdellä kämpälänuotan heitolla on saatu ainakin 50 lohia. Toisen maailmansodan päätyttyä kämpälänuotan saaliit olivat erityisen suuria, koska rannikolla ja vuonoissa ei ollut kiilänuottapyyntiä ja Näätämöjoen kantaa olevat lohet pääsivät esteettä synnyinjokeensa (Kuva 2). Kämpälänuottapyynti on valikoivaa kalastusta, koska pienimmät yhden merivuoden lohet voivat uida nuotan verkon silmien läpi.

Kämpälänuotasta saatua erikokoisten lohien saalista ei voida käyttää osoittamaan kannan tilaa, koska nuotan käyttö on rajattu nykyään korkeintaan 20 kalastuspäivään. Myös joen suuri vesimäärä heinäkuussa säätelee joinakin vuosina pyyntiä. Kämpälänuottapyyntiin asetettu 1000 kilon saaliskiintiö vaikuttaa siihen, että saaliita ei voi käyttää kannan tilan kuvaamiseen minkään kokoluokan lohilla.

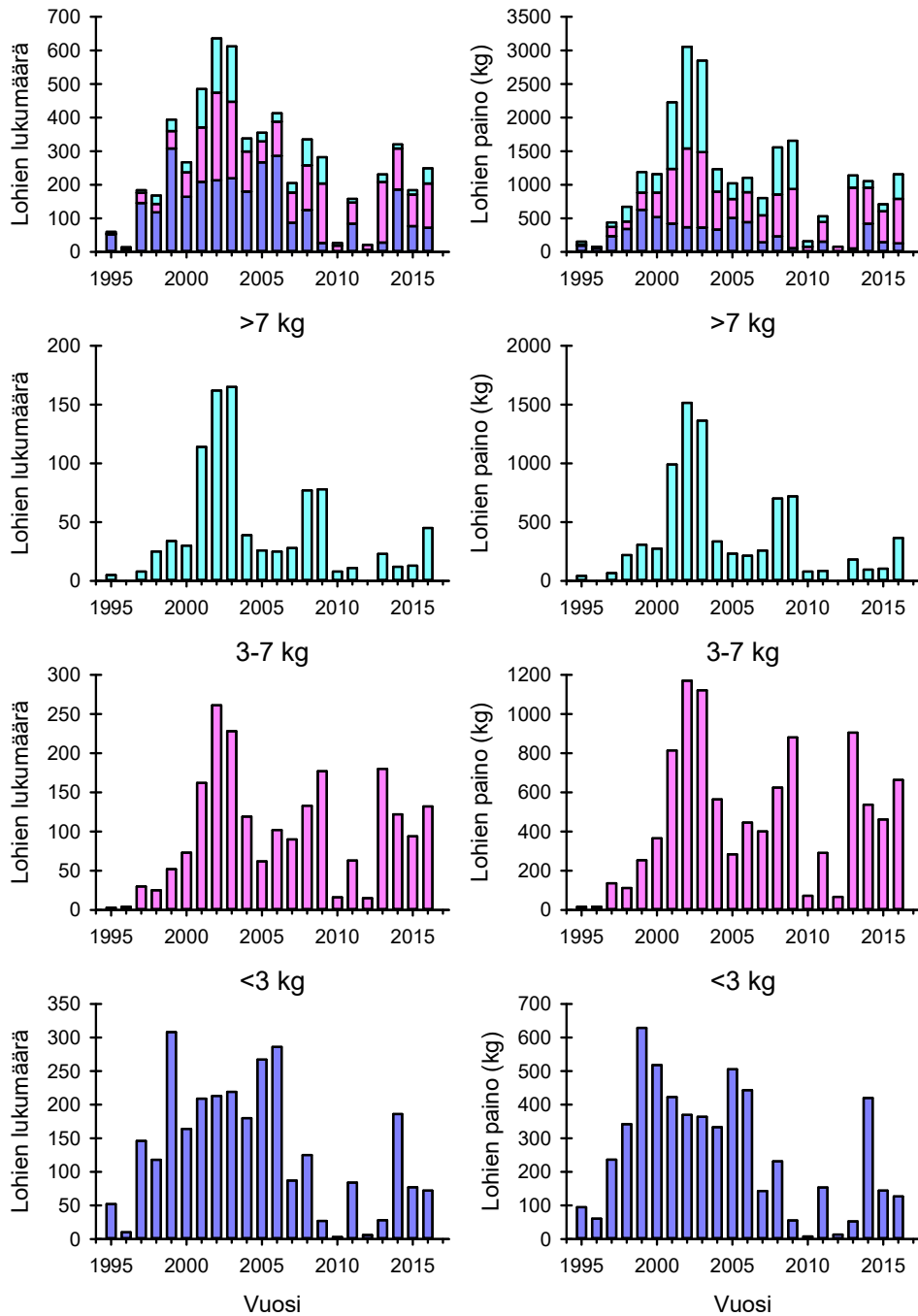
Kuva 19. Kapalanuottapyynnin lohisaaliit kilomaaraisesti ja prosentiosuuksina kokoluokittain. Vuodesta 1995 lähtien otettiin käyttöön kolme painoluokkaa aiemman kahden sijaan. Lähde: Neiden Fiskefelleskap, Scanatura.no; SSB.

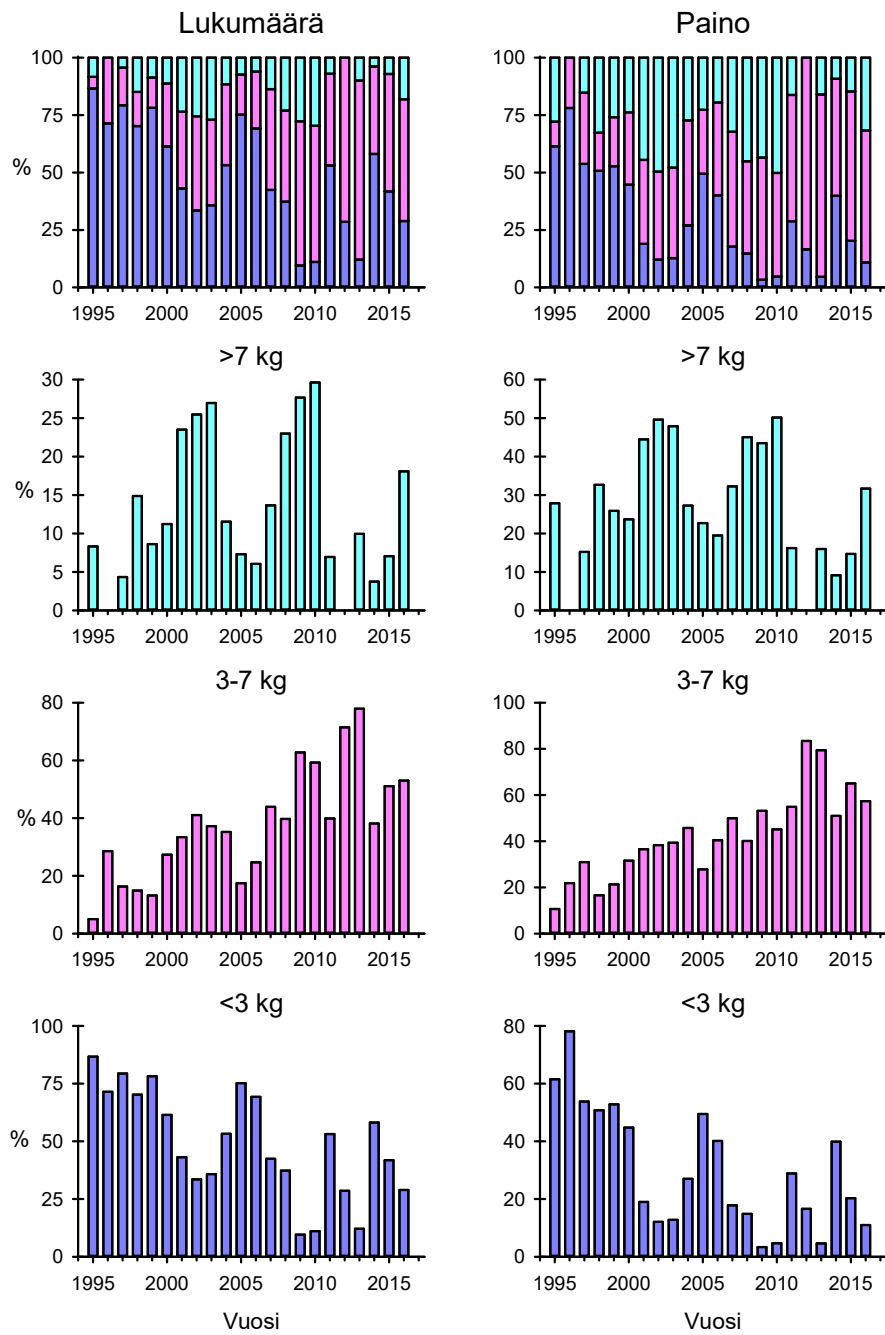
Valokuva 39. Kämpälänuottapyynnissä saatu saalis kirjataan ja lohista otetaan suomenäytteet ikämääriä varten. Saalis jaetaan tasan kaikkien heittoporukkaan kuuluvien kesken. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 40. Jokaisesta kämpälänuotalla saadusta lohista otetaan tarkat tiedot tutkimuksia varten. Kuva Eero Niemelä.

Kuva 20a. Käväläpyynnin lohisaalis kappaleina ja kiloina sekä erikokoisten lohien osuudet saaliissa. Lähde: Neiden Fiskefelleskap, Scanatura.no, SSB.

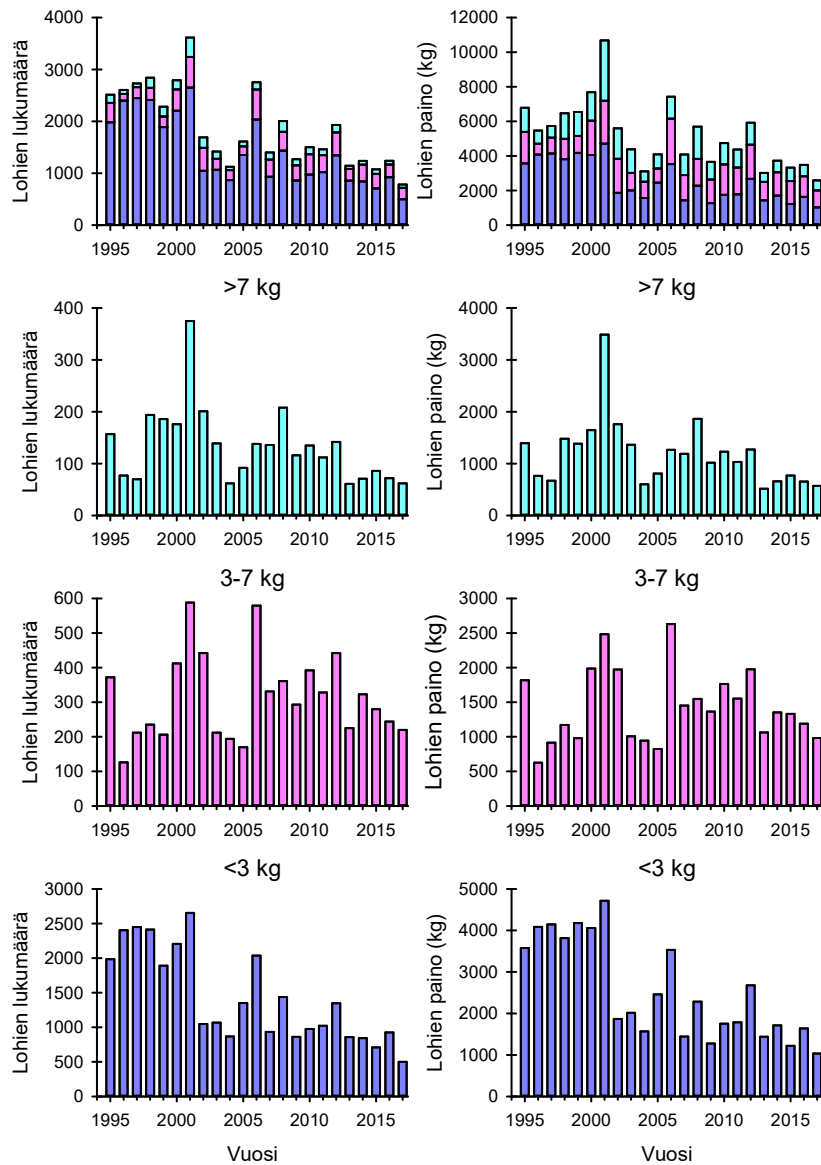
Kuva 20b. Kämpäläpyynnin lohisaalis kappaleina ja kiloina sekä erikokoisten lohien osuudet saaliissa. Lähde: Neiden Fiskefelleskap, Scanatura.no, SSB.

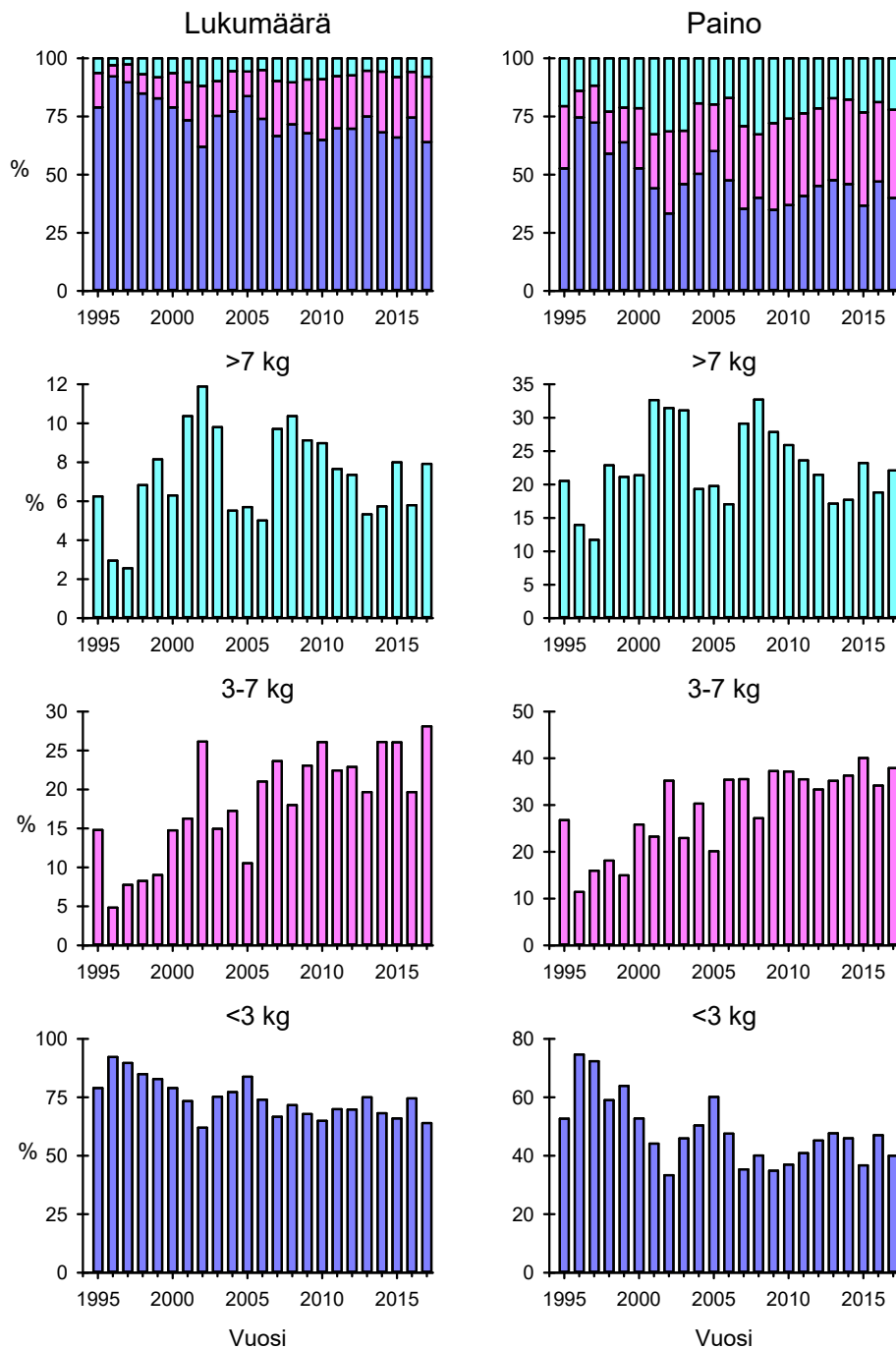
Valokuva 41. Kämpälänuotan on osuttava juuri oikeaan kohtaan Kolttakönkään alaosassa, jotta saalista saadaan. Kuva Eero Niemelä v. 1976.

Valokuva 42. Kämpälänuottakalastuksessa kukin heittoporukka saa käyttää nuottaa yhden vuorokauden ajan joka toinen tunti. Perinteiseen tapaan keitetään saaliista joitakin lohia ns. syömäkaloiksi heittovuoron aikana. Kuva Eero Niemelä.

Kuva 21a. Onkipyyntiin lohisaalis kappaleina ja kiloina sekä erikokoisten lohien osuudet saaliissa Näätämöjoessa Norjassa. Mukana ei ole vapautettuja lohia. Lähde: Scanatura.no ja SSB.

Kuva 21b. Onkipyyntiin lohisaalis kappaleina ja kiloina sekä erikokoisten lohien osuudet saaliissa Näätämöjoessa Norjassa. Mukana ei ole vapautettuja lohia. Lähde: Scanatura.no ja SSB.

Näätämöjoessa Norjan puolella vavalla ja vieheellä saatu lohisaalis kuvaa erikokoisten lohien kannassa tapahtuvia vuosittaisia muutoksia. Kalastustehon vuosittaiset vaihtelut vaikuttavat oleellisesti saalismäärään. Vuosina, jolloin lohikanta on huipussaan, lisääntyvät matkailukalastajien määrät ja saaliiksi saatu lohimäärä. Kerätty saalistilasto osoittaa, että kappalemääräinen ja kilomääräinen saalis on selvästi pienentynyt 1990 -luvun lopusta 2000 -luvulle (Kuva 21a ja 21b). Huiput vapa- ja viehepyynnissä alle 3 kiloisten ja 3–7 kiloisten lohien saaliissa olivat vuosina 2001, 2006 ja 2012. Myös suurten yli 7 kiloisten lohien saalis oli huipussaan vuonna 2001, mutta seuraavina vuosina vastaavaa saaliin lisääntymistä ei ole

havaittu. Vuonna 2001 suurimpiin lohiin saattoi kohdistua liian voimakas pyynti koko Näätämöjoen vesistöissä ja poikastuotanto jäi pieneksi. Tämän vuoksi se osa kannasta, joka tarvitsee kolme vuotta kasvua meressä ennen sukukypsyyden saavuttamista, ei ole ollut odotusten mukaisesti selvästi näkyvissä vuoden 2008 saaliissa.

Valokuva 43. Näätämöjoen alaosasta Norjassa sai Pekka Kaasalainen (kuvassa) 25.06.2015 vavalla ja vieheellä 18.2 kiloisen koiraslohen. Lohi oli viettänyt joessa poikasena neljä vuotta ja sen jälkeen neljä vuotta meressä käymättä välillä kudulla. Kuva Kari Poikonen.

Pienten alle 3 kiloisten lohien osuus vapa ja viehesaaliissa on hieman pienentynyt kahdenkymmenen vuoden kuluessa ollen viime vuosina noin 75%. Keskikokoisten 3–7 kiloisten lohien lukumäärä on lievästi suurentunut parinkymmenen vuoden kuluessa ja niiden osuus kaikista lohista on selvästi kasvanut. Keskikokoisten lohien lukumäärän ja osuuden lisääntymisen syynä on todennäköisesti se, että Pohjois-Norjan rannikolla kiellettiin ajoverkon käyttö vuodesta 1989 eteenpäin. Ajoverkkopyynnissä keskikokoiset lohet muodostivat merkittävän osan saaliissa ja monissa Pohjois-Norjan lohijoissa keskikokoisia lohia saatiin vain vähän saaliiksi.

Valokuva 44. Suomukuva valokuvassa 43 olevasta koiraslohesta. Tämä 18.2 kiloa painava ja 123 cm pitkä koiraslohi syntyi vuoden 2005 kudusta, vaelsi neljän jokivuoden jälkeen vuonna 2010 mereen, missä se kasvoi yhtämittäisesti neljä vuotta ja palasi viidennen merivuoden alussa kotijokeensa Näätämöjokeen. Lohi oli viettänyt yhtä monta vuotta joessa ja meressä. Joessa se oli kasvanut noin 30 grammaiseksi, mutta siirryttyään mereen sen kasvu oli ollut 600 kertaa nopeampaa kuin joessa neljän vuoden aikana. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 45 . Poikasvaiheen kasvu edellisen kuvan (44) lohella. Suomusta havaitaan selvästi, että lohi oli viettänyt Näätämöjoessa neljä vuotta ennen mereen vaellusta. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 46. Norjanpuolella Korpinivassa kalastuksessa ei sallita joessa kahlaamista, sillä se häiritsee jokeen nousseiden lohien vaellusta. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 47. Lohi sukeltaa kuplivaan putoukseen, mutta ei löydä kiinteää virtaavaa vettä uidakseen ylöspäin ja putoaa takaisin syvänteeseen uutta yritystä varten. Kuva Eero Niemelä.

8. Pyydä ja vapauta -kalastus; menetelmä on tullut jäädäkseen ja on osana lohikantojen hoitoa

Lohikantojenärkevin hoito tapahtuu kalastusta säätelämällä koko sillä alueella, missä lohet vaeltavat elinkiertonsa aikana. Lohikantojen hoidossa ollaan yhä enemmän luopumassa poikasistutuksista, koska istutusten vaikutus lohikannan elvyttämisessä tai ylläpidossa on monissa joissa kyseenalaista. Istutuksilla on voitu ylläpitää kalastettavaa kantaa ainoastaan sellaisissa joissa, missä lohien luontaiselle lisääntymiselle ei ole enää ollut edellytyksiä. Lohien luontainen lisääntyminen on estynyt useimmiten vesistöarakentamisen tai vesistöjen likaantumisen seurauksena.

Joet, kuten Näätämöjoki, missä lohien kutualueet, poikasten kasvualueet ja kutuneiden lohien eli talvikoiden talvehtimisalueet ovat täysin luonnontilaisia, eivät tarvitse minkäänlaisia poikasistutuksia lohikannan säilyttämiseksi ja lisäämiseksi. Vielä 1980 -luvun puolivälissä Näätämöjokeen istutettiin vastakuoriutuneita lohenpoikasia, joiden geneettisestä alkuperästä ei oltu varmoja. Emolohet oli otettu meripyynnistä Pykeijassa (suull. tied. Knut Skimlid), mistä saatavat lohet edustavat kymmenien jokien kantoja. Näätämöjokeen tehdyillä poikasistutuksilla pyrittiin lisäämään joen smoltituotantoa. Nykyaikaisen lohikantojen hoidon peruslähtökohtana on, että kuhunkin jokeen ja sen kaikille kutualueille taataan riittävä naaraslohiemäärä tuottamaan maksimaalinen mätimäärä, jotta joen vaelluspoikastuotannon kapasiteetti saavutetaan. Vaelluspoikasmäärän lisääminen Näätämöjoessa edellyttää uudenlaisen ajattelun hyväksymistä kalastuksen järjestämisessä niin rannikon kuin joen

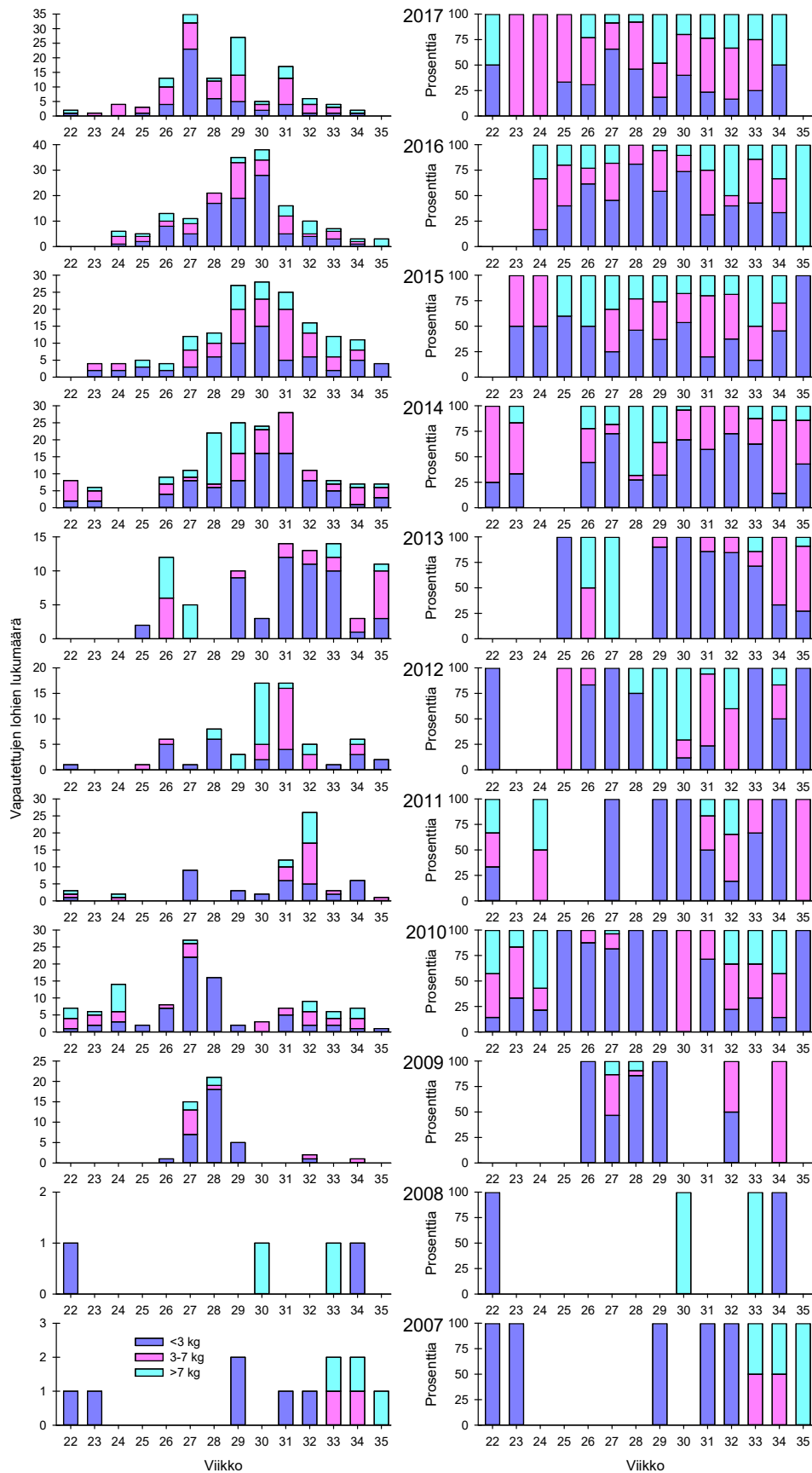
pyynnissä. Tulevat hyvät lohikannat ja lohisaaliit pystytään takaamaan kaikille kalastajaryhmille vain lisäämällä Näätamöjoen vesistön vaelluspoikastuotantoa.

Norjan puolella Näätamöjoessa on pystytty toteuttamaan vapakalastuksessa ”pyydystä ja vapauta menetelmää” jo vuodesta 2007 lähtien. Myös kápälänuottapyynnissä on vapautettu viime vuosina isoimpia naaraslohia ja joitakin koiraslohia. Vapakalastuksessa heinäkuun puolivälin jälkeen saadut yli 60 cm pitkät naaraslohet on vapautettava Norjan puolella. Suomen puolella suurin osa lohisaaliista saadaan verkoilla ja useimmiten verkkoon tarttuneet lohet kuolevat nopeasti, joten pyydystä ja vapauta menetelmää ei voi käyttää verkkopyynnissä. Suomen puolella matkailukalastajille on ollut viime vuosina lohien saaliskiintiö ja jotkut ovat ilmoittaneet vapauttaneensa isojakin lohia.

Kuvasta 22 ilmenee, miten erikokoisia lohia on vapautettu vapa- ja viehepyynnissä Norjan puolella kesän eri ajankohtina. Alle 3 kiloa painavista lohista suurin osa on koiraslohia ja niiden vapauttaminen ei lisää jokeen laskettua mätimäärää. On ilmeistä, että kalastaja, joka on saanut pienen lohien, vapauttaa sen, jotta voi jatkaa suuremman lohien pyydystämistä, eikä ylitä vuorokautista saaliskiintiötään. On myös mahdollista ja luonnollista, että jotkut taitavat kalastajat jatkavat kalastustaan, vaikka ovat jo tappaneet vuorokausikiintiön verran lohia ja vapauttavat sen jälkeen samana pyyntivuorokautena mahdollisesti saamansa lohet. Lohikantojen lisäämiseksi olisi tärkeintä kiinnittää huomio isojen naaraslohien vapaaehtoiseen vapauttamiseen ja sallia vaikkapa suurempi päivittäinen pienten koiraslohien saaliskiintiö.

Valokuva 48. Luonnonvaraisen lohien näkeminen ja taisteleminen kuohuja vastaan Kolttakönkäässä on useimmille ainutlaatuinen luontoelämys. Isoille lohille Kolttakönkään ylitys ei ole vaikea keskivirtaamalla. Lohet aistivat putouksissa kohdan, mistä ne yrittävät ylittää hankalan kohdan. Lohi ottaa putouksen alla vauhtia hyppyyn, joka saattaa olla jopa 2 metriä korkea. Kuva Eero Niemelä.

Kuva 22. Vapakalastuksessa vapautettujen erikokoisten lohien lukumäärät ja osuudet viikoittain Norjassa vuosina 2007–2017. Lähde: Scanatura.no

Valokuva 49. Jo elokuun alkupuolella ovat lohet tummuneet ja siirtyvät tulevien kutualueittensa läheisyyteen, josta niitä on helppo pyydystää vavalla ja vieheellä sekä verkoilla. Lohikantojen suojelemiseksi ja lisäämiseksi kaikenlaista lohenpyyntiä tulee säädellä nykyistä tehokkaammin. Kaikkien kalastajaryhmien on sitouduttava huolehtimaan nykyistä paremmin Näätämöjoen lohikannoista. Näätämöjokeen on perustettava alueita, joissa kaikenlainen kalastus tulee kieltää lohien lisääntymisen turvaamiseksi. Saaliskiintiöt tulee saattaa koskemaan kaikkia kalastajaryhmiä sekä rannikolla että Näätämöjoessa. Kuva Jari Haantie.

Valokuva 50. Kämpälänuottasaaliista on viime vuosina vapautettu yli 7 kiloiset naaraslohet ja myös joitakin suurimpia koiraslohia Näätämöjoen vesistön lohien kutukannan säilyttämiseksi ja parantamiseksi. Kuva Eero Niemelä.

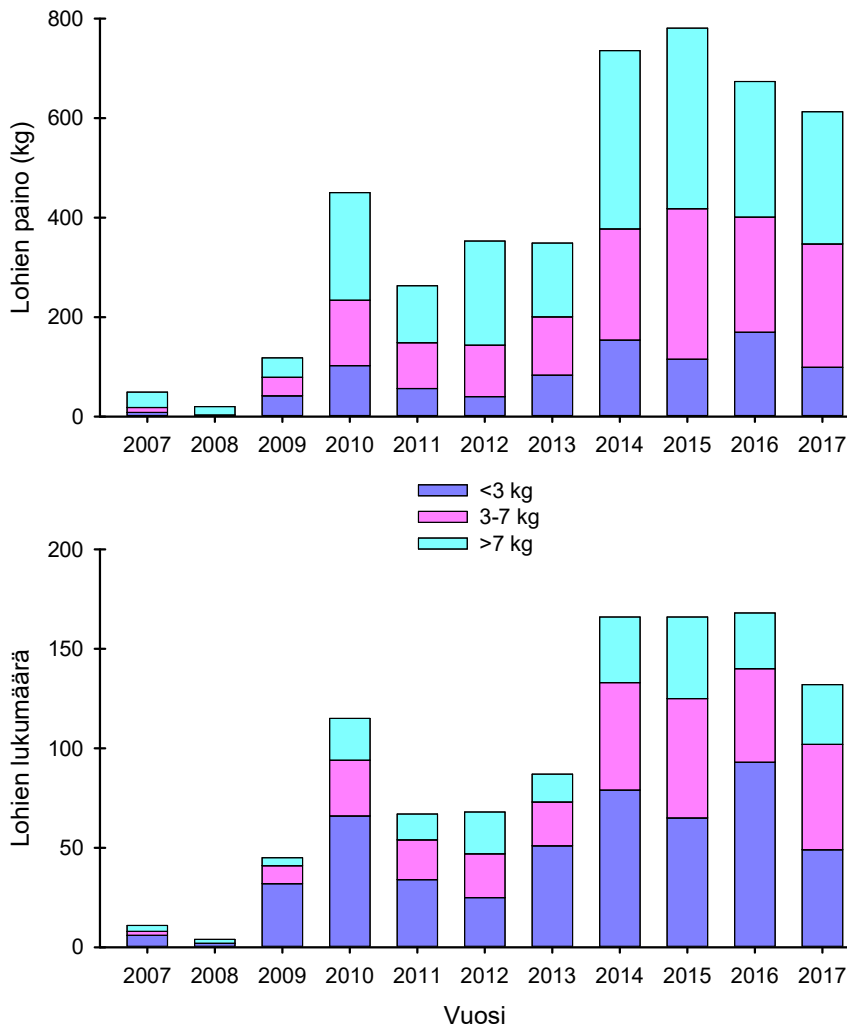

Valokuva 51. Kolttakosken ylin perhokalastuspaikka on maantiesillan alapuolisessa lohien lepomontussa. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 52. Perholla kalastettu saalis on mahdollista vapauttaa hellävaroin. Valikoivalla pyynnillä voidaan lisätä kutukantaa edellyttäen, että myöhemmin kalastuskauden kuluessa näitä isoja naaraslohia ei pyydetä käpälänuottapyynnissä Norjassa eikä verkkopyynnissä Suomessa. Kuva Eero Niemelä.

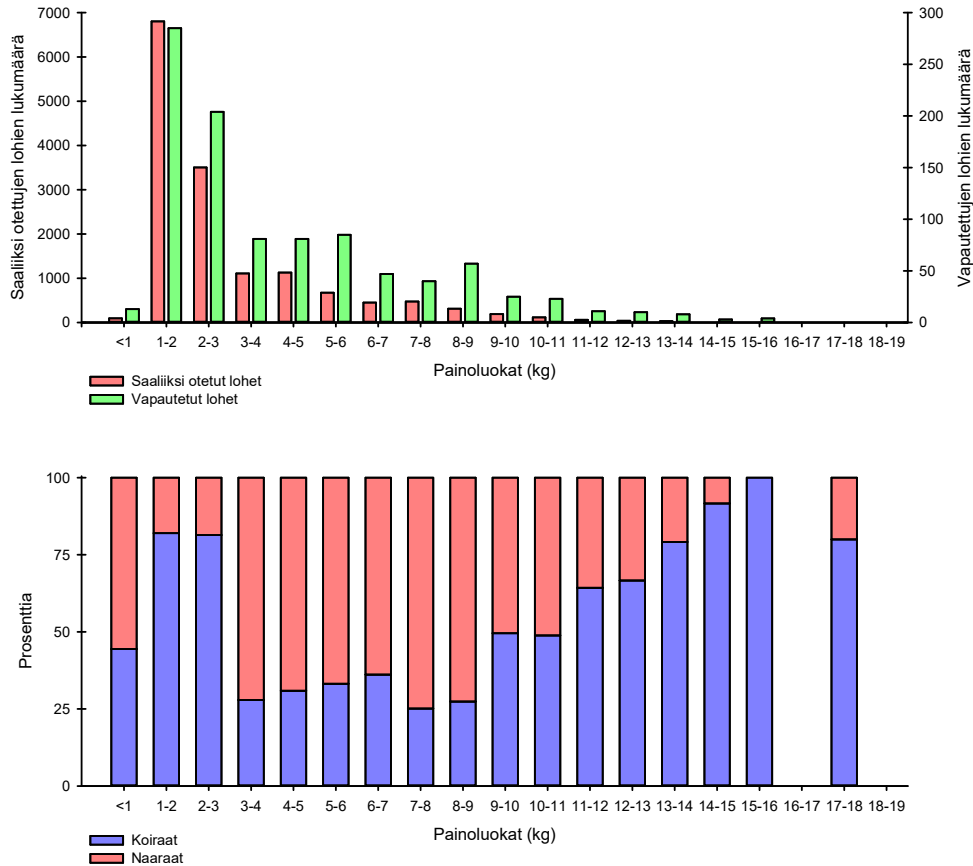
Norjassa vavalla ja vieheellä saatujen ja vapautettujen lohien lukumäärä on lisääntynyt voimakkaasti siitä lähtien, kun suositukset ja määräykset vapauttamisesta ovat tulleet voimaan (Kuva 23a). Vuonna 2015 vapautettiin jo lähes 170 lohta, joista puolet eli 80 kuului keskikokoisiin ja suuriin lohiin. Suurin osa näistä 80 vapautetusta lohesta oli naaraita ja tällä vapautettujen lohien määrällä saattaa olla merkitystä kutualueille laskettuun mätimäärään, ellei sitten osaa vapautetuista lohista ole myöhemmin saatu uudelleen saaliiksi Norjassa tai Suomen puolella. Vapautettujen lohien yhteispaino oli lähes 800 kiloa ja siitä yli 3 kiloa painavat lohet muodostivat yli 600 kiloa. Neljänä aiempina vuonna vapautettujen lohien lukumäärä oli n. 60–110.

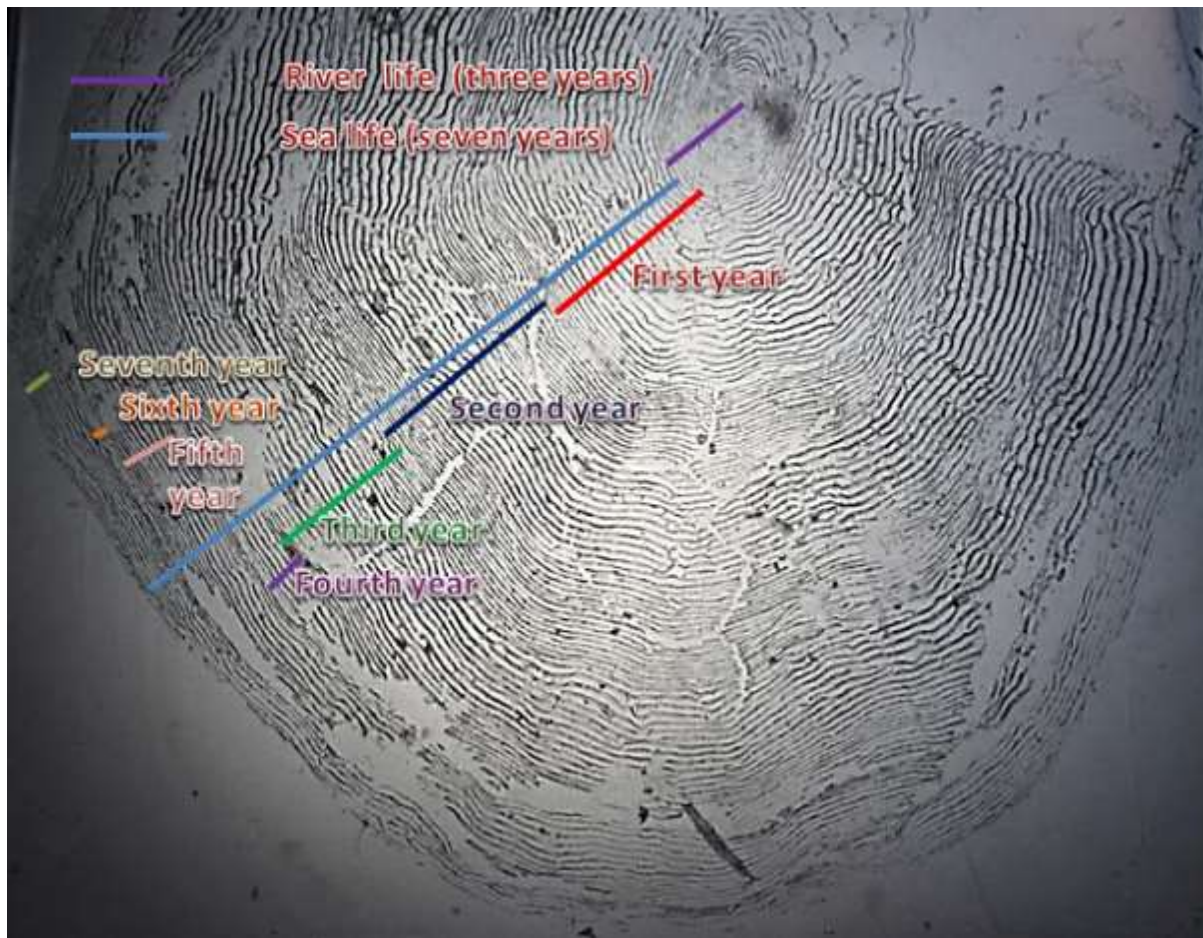
Kuva 23a. Vapakalastuksessa saatujen ja vapautettujen lohien lukumäärät ja kilot kokoryhmittäin Näätämöjoessa Norjan puolella vuosina 2007–2017. Lähde: Scanatura.no

Näätämöjoessa Norjan puolella vuosina 2007–2017 onkikalastuksella saaduista ja sitten vapautetuista lohista suurin osa on ollut alle kolme kiloa painavia lohia (Kuva 23b). Näistä suurin osa, noin 80 %, on koiraslohia ja siten niiden vapauttamisella ei juuri ole vaikutusta poikastuotannon lisäämiseen. Jos pyydä- ja päästä kalastusta edelleen jatketaan ja jopa määrätään tehostettavaksi koko Näätämöjoen vesistöissä molemmissa maissa, tulee ensisijassa kohdentaa vapautettavat lohet sellaisiin kokoryhmiin, missä naaraiden osuus on suuri ja siten merkittävintä tuotettavalle mätimäärälle. Vapautettavien naaraslohien tulisi olla ensisijassa painoluokkiin 3–9 kiloa kuuluvia, koska niissä naaraiden osuus on 75 %. Painoluokkiin 9–11

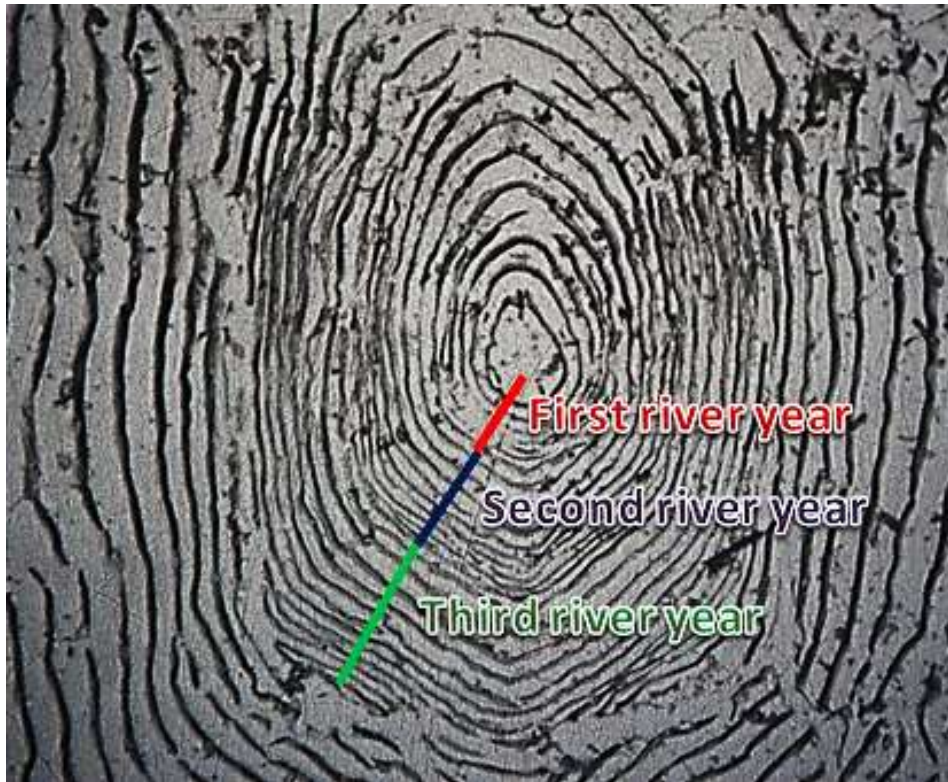
kiloa kuuluvissa lohissa puolet on naaraita ja ne on helppo tunnistaa koiraista, joten näiden isojen naaraiden vapauttaminen olisi paljon tarkoituksenmukaisempaa kuin pienten alle 4 kiloa painavien lohien. Useimpien kalastusmatkailijoiden on vaikea tunnistaa pienten lohien sukupuoli niiden ulkoisten tuntomerkkien perusteella. Lohien vapauttamisessa tulee myös huomioida isojen koiraiden vapauttamisen velvoite, sillä niiden merkitys liittyy perinnöllisten tekijöiden siirtymiseen seuraaville lohisukupolville ja nimenomaan siihen, että tulevissa lohisukupolvissa on jatkossakin lohia, jotka palaavat Näätämöjokeen suurina, useiden meressä vietettyjen kasvuvuosien jälkeen.

Kuva 23b. Ylemmässä kuvassa Näätämöjoessa Norjassa eri painoluokkiin sijoittuneiden saaliiksi otettujen ja vapautettujen lohien lukumäärät yhteensä vuosina 2007–2017. Alemmassa kuvassa eri painoluokissa naaraiden ja koiraiden osuudet Näätämöjoesta saadussa saaliissa suomuaineiston mukaan. Lähde: Scanatura.no, Luke.

Valokuva 53. Kuva sellaisen naaraslohen suomusta, joka oli kutenut kaksi kertaa aiemmin elämässään ja oli vuonna 2015 matkalla kolmannelle kudulle. Lohen paino oli 14 kg ja pituus 117 cm. Lohi oli selvinnyt talvikkona eli heikkokuntoisena laskulohena joesta mereen kaksi kertaa. Suomukuva lohen monimuotoisesta elinhistoriasta kertoo syyn, miksi kaikki kudun jälkeen elossa säilyneet ja keväällä mereen vaeltavat talvikot on syytä vapauttaa hellävaroin. Talvikosta uudelleenkutevaksi kuntoutunut naaraslohi nopeuttaa lohikannan uudistumista useilla vuosilla verrattuna siihen, että jos lohi kutisi elämänsä aikana vain kerran. Uudelleenkutija tarvitsee toiseen peräkkäiseen kutuun vain kaksi vuotta edellisestä kudusta, kun taas lohilla, jotka kutevat vain kerran elämässään, kannan uudistumiseen kudusta seuraavaan kutuun menee 6–8 vuotta. Lohen elinhistoria oli seuraava: Kutu syksyllä vuonna 2004; joessa poikasena vuodet 2005–2007; kolmevuotiaana smoltitina vaellus mereen vuonna 2008, jolloin alkoi merikasvu; vuonna 2009 saavutti yhden merivuoden iän ja oli tiddi; vuonna 2010 saavutti kahden merivuoden iän ja oli lohijalka; vuonna 2011 saavutti kolmen merivuoden iän ja vaelsi Näätämöjokeen ensimmäiselle kudulle; vuonna 2012 palasi joesta talvikkona mereen kuntoutumaan neljänneksi merivuodeksi; vuonna 2013 palasi Näätämöjokeen viidentenä merivuonna kutemaan toista kertaa; vuonna 2014 vaelsi talvikkoa mereen kuntoutumaan kuudenneksi vuodeksi; vuonna 2015 palasi Näätämöjokeen seitsemännen merivuoden alussa tarkoituksenaan kutea kolmannen kerran, mutta se tulikin epäonnekseen pyydystetyksi. Aiemmin kuteneeksi lohi voidaan tunnistaa siitä, että sillä on kiduskansissa 6–8 kpl mustaa täplää, mustia täpliä on kylkiviivan alapuolella kalan etupäässä, kiduksissa on useimmiten kalatäitiä ja lihan väri on vaaleampi kuin ensimmäistä kertaa kutevalla lohella. Suomessa havaitaan selvät kuluneet, reikäiset alueet, jotka osoittavat kalan olleen joessa pidemmän aikaa. Kuva Eero Niemelä.

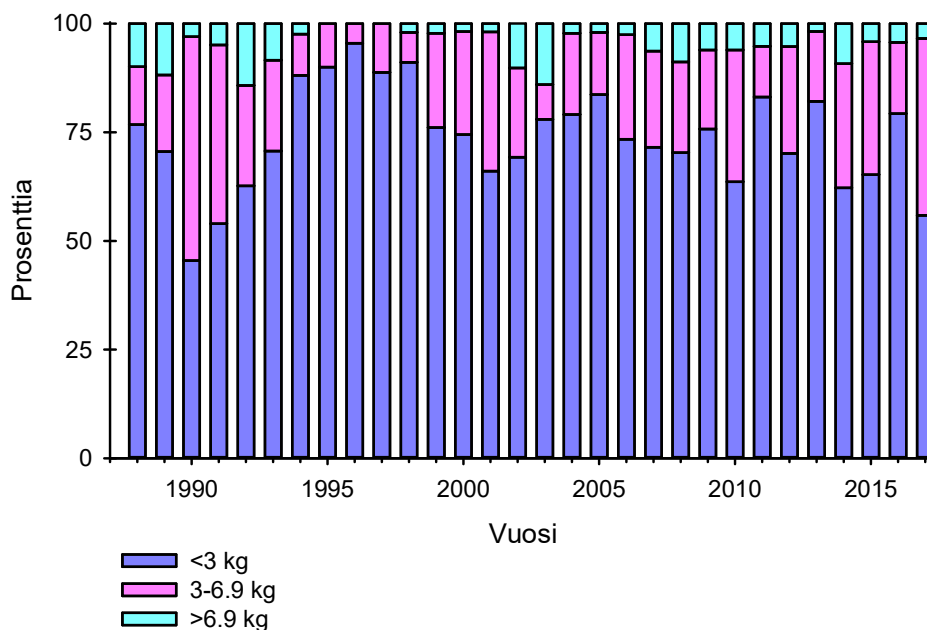
Valokuva 54. Poikasvaiheen kasvu edellisen kuvan (53) lohella. Suomusta havaitaan selvästi, että lohi oli viettänyt Näätämöjoessa kolme vuotta ennen mereen vaellusta. Kuva Eero Niemelä.

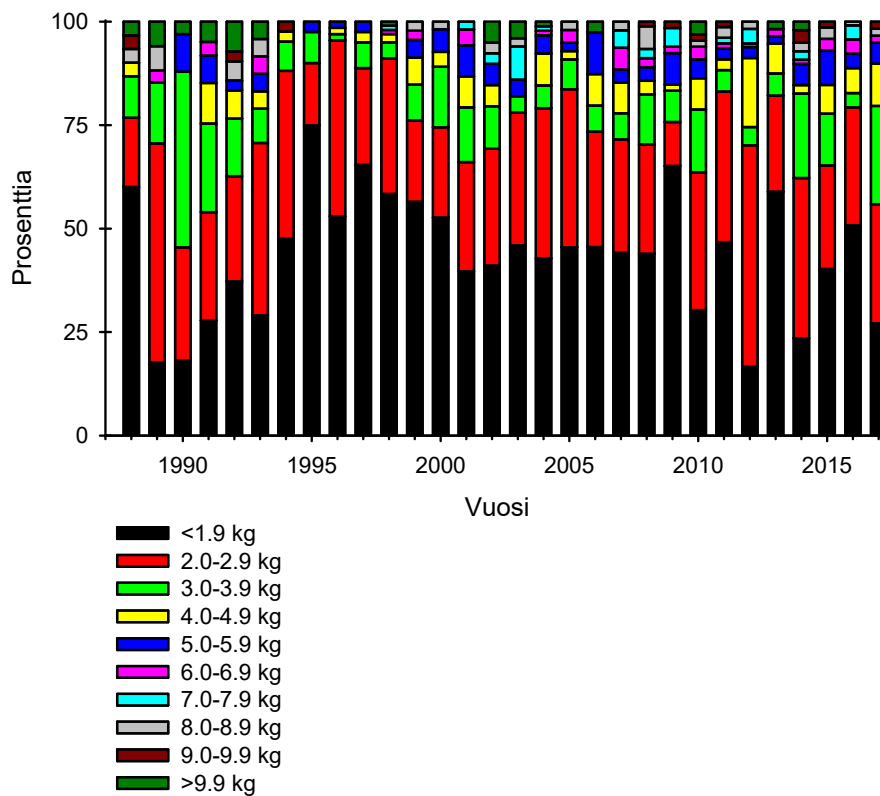
Valokuva 55. Kalastusmestari Markku Seppänen vapauttaa kahden merivuoden ikäisen lohien elokuun lopulla Näätämöjoessa Suomen puolella. Lohi saatiin koepyyntin yhteydessä, kun selvitettiin siian ja harjuksen pyynnissä sallittujen verkkojen silmäharvuuksien valikoivuutta. Muun kalan kuin lohien verkkopyynti voitaisiin sallia vain tarkoin valituilla alueilla ja vain sellaisena ajankohta, jolloin nousulohia ja talvikoita ei saada saaliiksi. Kuva Roy Lyn McComas.

9. Erikokoisten lohien osuudet matkailukalastajien saaliissa Suomessa

Viimeisen 15 vuoden ajan Suomen puolelta saadussa matkailukalastajien saaliissa ovat pienimmät alle 3 kiloa painavat lohet muodostaneet noin 60–75 % saaduista kaloista (Kuvat 24 ja 25). Erikokoisten lohien osuudet saaliissa muistuttavat Norjanpuolelta saadun vapasaaliin kokojakaumaa (Kuva 21b). Pienimmät alle 1.9 kiloa painaneet lohet muodostivat saaliissa vuosina 1994–2009 noin puolet tai yli, mutta sen jälkeen niiden osuus on pienentynyt. Joinakin vuosina, kuten 1990 -luvun alussa keskikokoiset ja suuret lohet muodostavat lähes puolet saadusta vapasaaliista. Joinakin vuosina suurimmat eli yli 7 kiloa painavat lohet muodostuvat 10–15% saaduista kaloista. Koska Näätämöjoki sijaitsee lyhimmillään noin 6 kilometrin etäisyydellä Sevettijärven-Näätämön maantiestä, rajoittaa tuo etäisyys jollain tavalla pyydystettävän lohisaaliin määrää. Saalis on kannettava muiden retkivarusteiden lisäksi paluumatkalla tien varteen. Näätämöjoen matkailukalastus on painottunut yhä enemmän erämatkailuun, joka on enemmän elämysmatkailua kuin runsaan saaliin tavoittelua.

Kuva 24. Suomen puolella matkailukalastajien saaman kappalemääräisen lohisaaliin kokorakenne saalistiedustelun mukaan. Lähde; Luke.

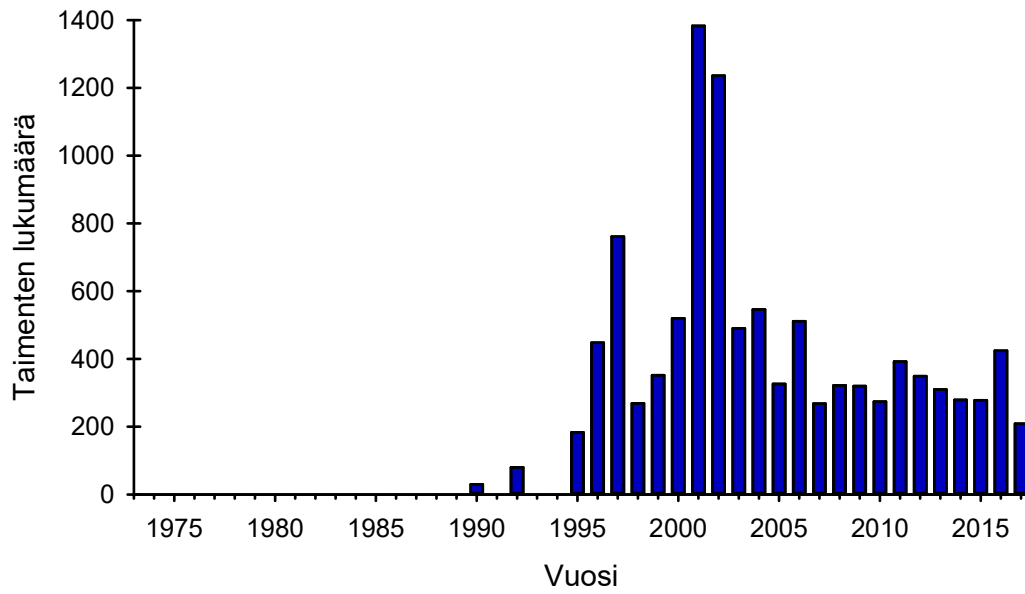
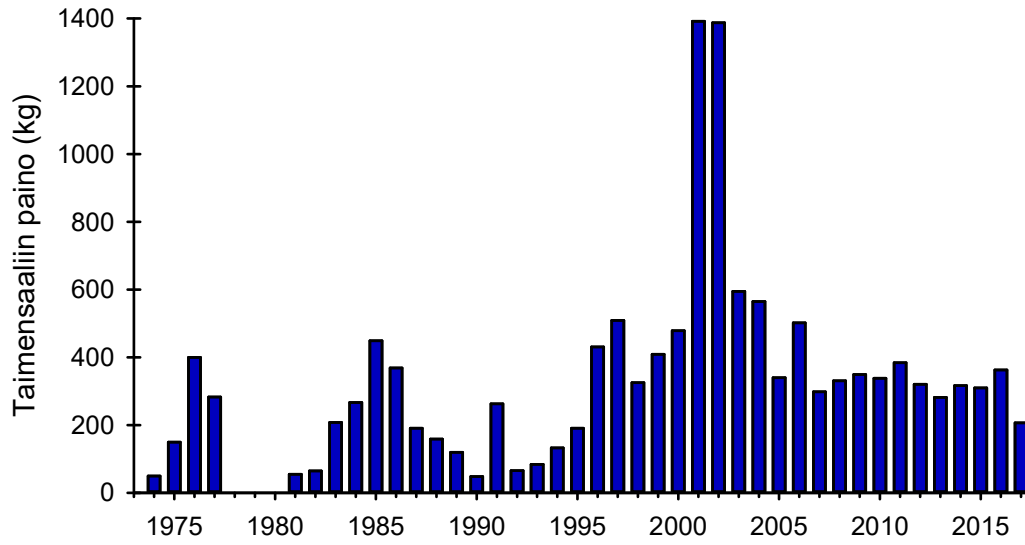
Kuva 25. Suomen puolella matkailukalastajien saaman kappalemääräisen lohisaaliin kokorakenne saalistiedustelun mukaan. Lähde; Luke.

10. Muiden kalalajien saaliit Näättämojoessa

Norjan puolen Näättämojoesta pyydystetystä muiden lajien kuin lohien ja meritaimenten saaliista on vähän kerättyä tietoa ennen vuotta 2007. Osasyynä tähän on se, että Näättämojoen Norjan puolelta on perinteisesti haluttu kalastaa vain lohta ja meritaimenia on saatu sivusaaliina. Koska vaelluskalat ovat olleet pyynnin ensisijainen kohde, ovat niiden kalastusalueiksi muodostuneet voimakasvirtaiset kosket ja nivat, mistä saadaan harvemmin haukia, harjuksia ja siikoja. Näättämojoessa Norjan puolella verkkokalastus on ollut kiellettyä jo vuodesta 1961 lähtien, minkä vuoksi muiden kalalajien kuin lohien ja meritaimenen kannat ovat lähes kalastamattomia. Meritaimensaalis on viime vuosina ollut noin 300–400 kappaletta ja koska meritaimenten keskipaino on ollut lähellä yhtä kiloa, on saaliiksi tullut noin 300–400 kiloa (Kuva 26). Kiinnostusta meritaimenpyyntiin on yritetty lisätä joen alaosassa kalastuskauten loppupuolella ja varsinaisen lohienkalastuskauten päätyttyä.

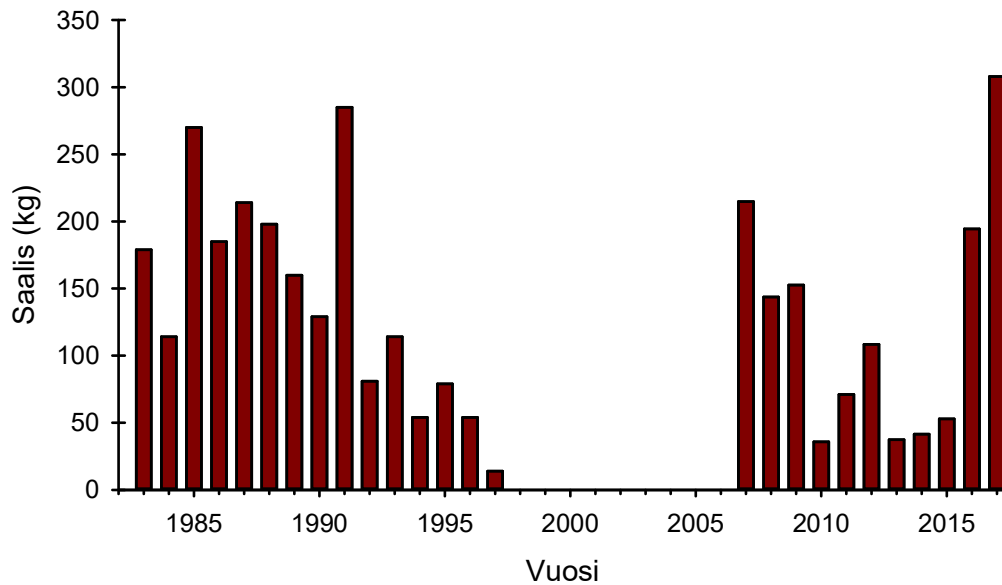

Valokuva 56. Näätänojoki muodostaa Norjan puolella monimuotoisen jokijatkumon. Joen alaosan laajat suvanto-osuudet tarjoavat elinolosuhteet hitaasti virtaavissa joenosissa viihtyville kalalajeille kuten mateille, hauille ja harjuksille. Koskiosuuksilla valtalajina ovat lohenpoikaset, kutemaan valmistautuvat lohet ja meritaimenet. Kudun jälkeen lokakuussa lohet siirtyvät joen suvantolaajentumiin. Hitaasti virtaaviin joenosiin voidaan ohjata hallitusti muiden siellä esiintyvien kalalajien pyyntiä. Pyyntiä voidaan aktivoida alhaisilla lupahinnoilla. Kuva Eero Niemelä.

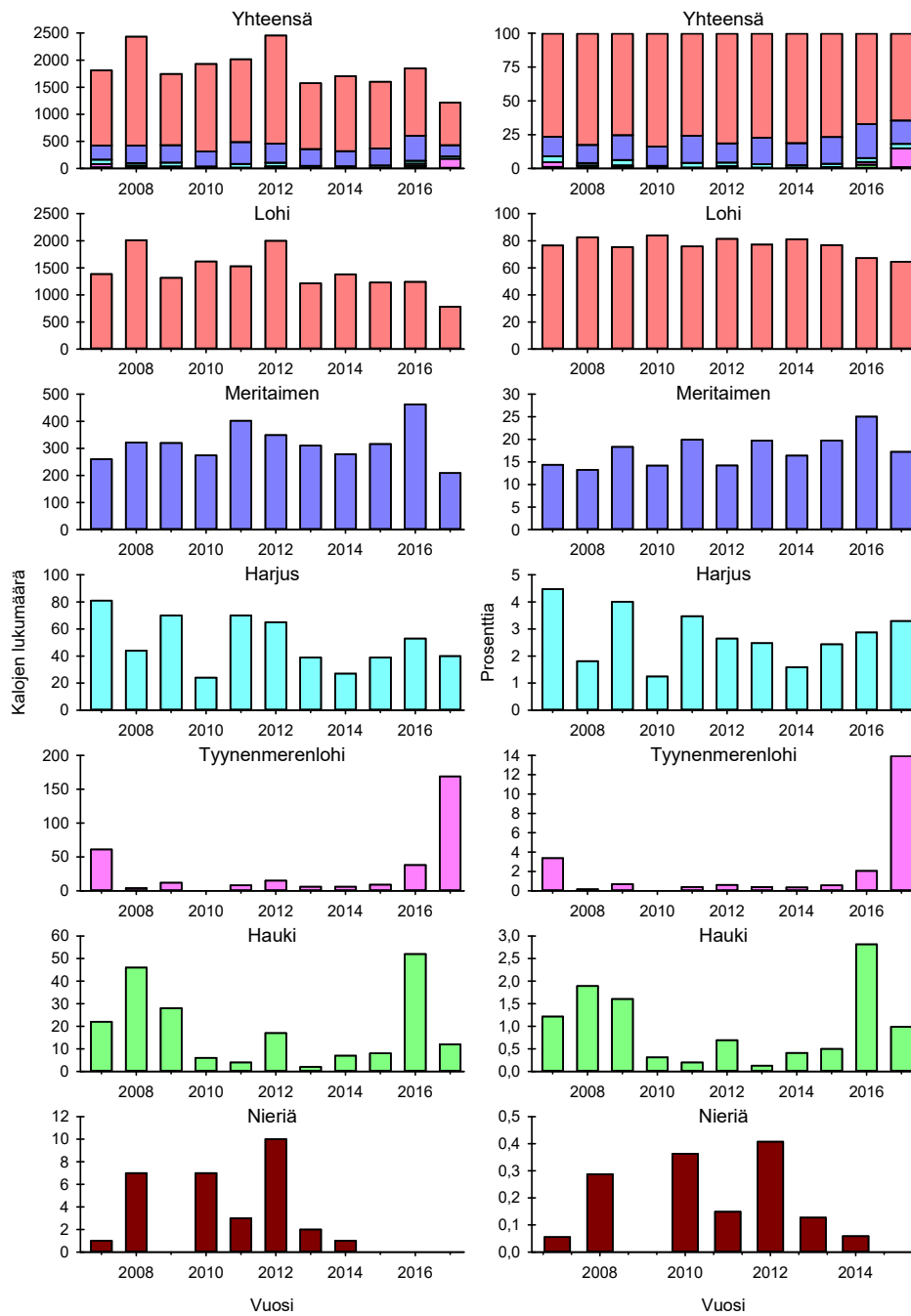

Kuva 26. Näätämöjoen meritaimensaalis Norjassa. Lähde; SSB, Scanatura.no.

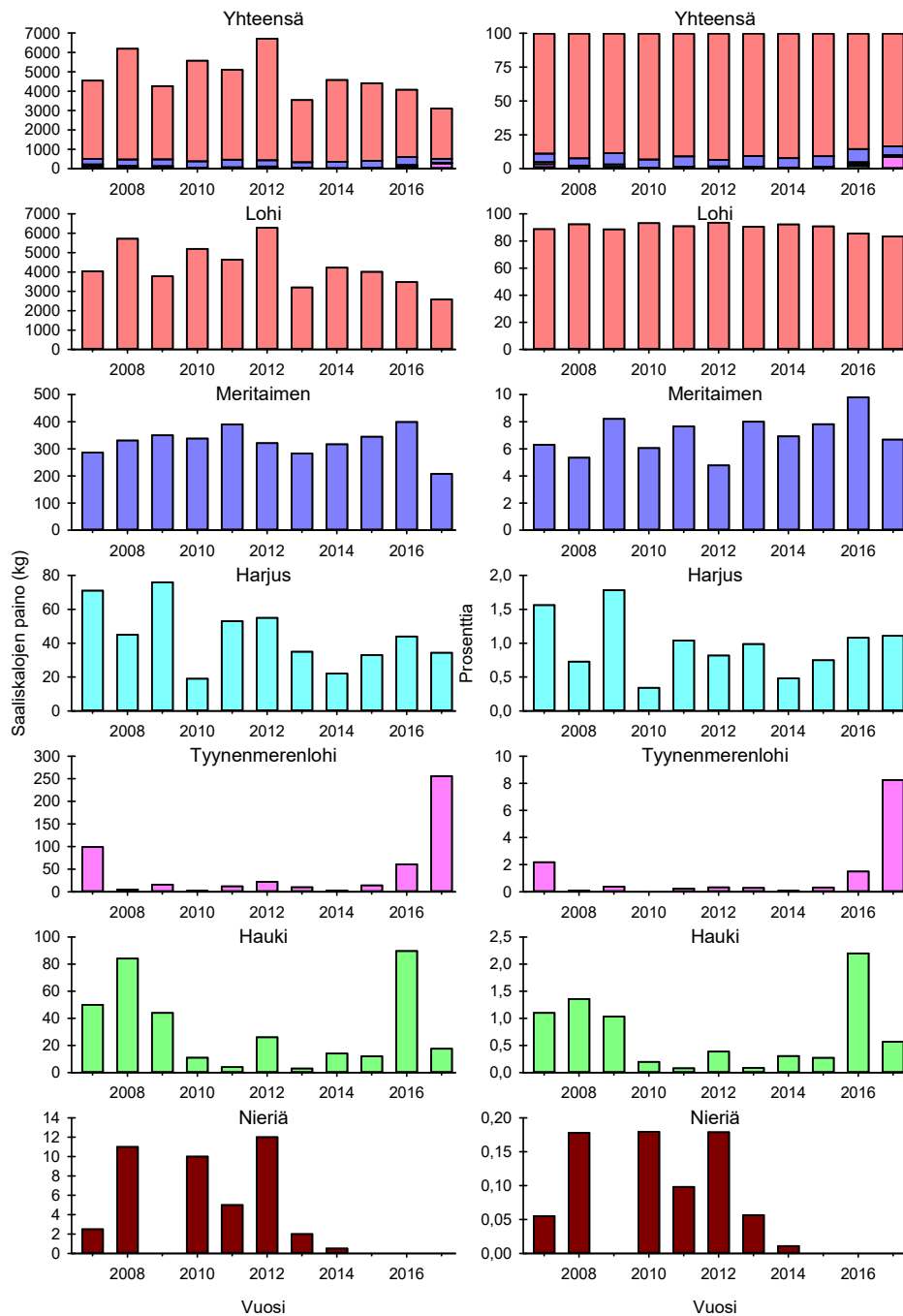
Muiden lajien kuin lohen ja meritaimen saalis on ollut tietojen keruuvuosina 150–300 kiloa (Kuva 27a). Muiden kalojen määrä saaliissa on vaihdellut paljon vuosittain. Tässä saaliissa merkittävin oli harjus ja hauki. Satunnaissaaliina saadaan merinieriöitä. Tyynenmerenlohta on saatu vuosittain (Kuvat 27b ja 27d) ja vuonna 2017 niitä saatiin eniten sitten 1970-luvun puolivälin. Näätamöjoessa Norjan puolella ei ole ollut sallittua kalastaa tavallisilla seisovilla verkoilla ja siitä syystä myöskään muiden kalalajien pyynti vavalla ja vieheellä ei ole kiinnostanut. On ilmeistä, että muiden kalalajien kannat ovat niin vahvat, että niitä voitaisiin kalastaa tehokkaasti niiden pyyntiin erikseen sallituilla alueilla, välineillä ja ajankohtina.

Kuva 27a. Muiden kalalajien kuin lohen ja meritaimenen saaliit Näätamöjoessa Norjanpuolella. Lähde; Neiden Fiskefelleskap; Scanatura.no.

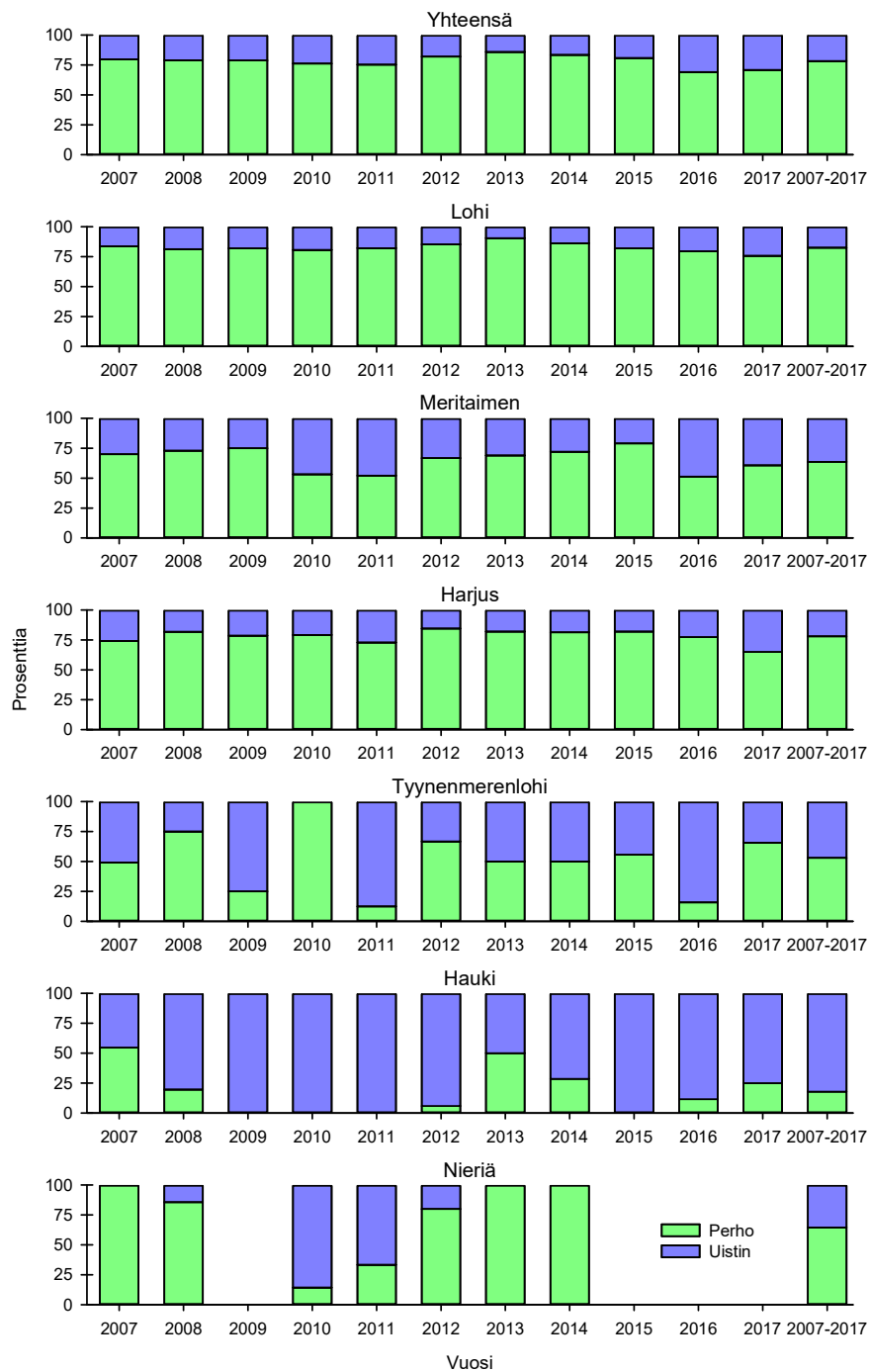

27 b. Näätämöjoessa Norjan puolella saatujen eri kalalajien lukumääräiset saaliit ja lajien osuudet kokonaiskappalemäärästä. Lähde; Scanatura.no.

27 c. Näätämöjoessa Norjan puolella saatujen eri kalalajien kilomääräiset saaliit ja lajien osuudet kokonaissaaliista. Lähde; Scanatura.no.

Näätämöjoessa Norjan puolella on alueita, missä kalastusta on rajoitettu sallien joko perhojen tai uistinten käyttö. Näätämöjoki Norjassa tunnetaan enemmän perhokalastusjokena kuin uistinkalastusjokena ja tämä näkyy myös saaliin jakautumisessa eri pyydystyyppeihin. Suurin osa lohisaaliista saadaan perholla (Kuva 27d). Uistimella, jota käytetään kalastettaessa enimmäkseen veneestä, saadaan noin 20 % lohisaaliista. Meritaimen, joka vaeltaa Näätämöjokeen selvästi myöhemmin kuin lohi, saadaan enimmäkseen perholla mutta pienemmässä määrin kuin lohella. Tyynenmerenlohta saadaan hieman enemmän perholla kuin uistimella. Mielenkiintoista on se, että myös haukia saadaan joinakin vuosina perhoilla, mutta yleensä enimmäkseen uistimilla.

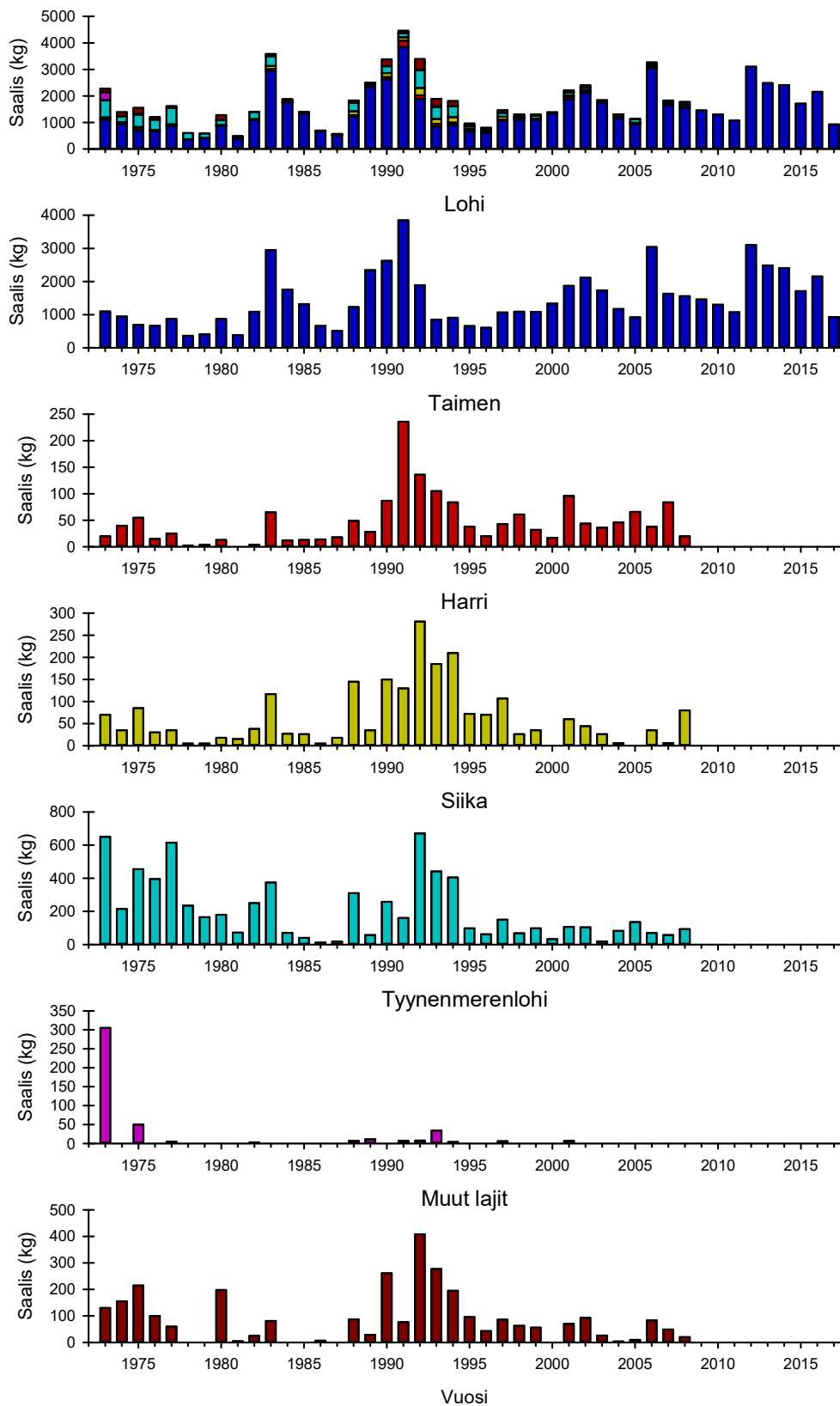
27 d. Näätämöjoessa Norjan puolella perholla ja uistimella saatujen kalojen osuudet eri kalalajeilla. Lähde; Scanatura.no.

Suomen puolella joen luonne on samantapainen kuin Norjan puolella eli joki muodostaa ikään kuin helminauhan, jossa koskiosuudet ovat selväpiirteisiä ja niiden välissä on lompoloita ja pitkiä suvantoalueita. Nivat keskeyttävät monesti pitkät hitaasti virtaavat suvantolaajentumat. Näätämöjoki on Suomen puolella hiekkapohjaista Kallojoen yläpuolella useiden kilometrien matkalla. Suomen ja Norjan valtakunnanrajan jälkeen joki muuttuu kolmen kilometrin pituiseksi yhtenäiseksi hitaasti virtaavaksi suvannoksi, kunnes Pitkäkoski muuttaa joen luonteen jälleen helminauhamaiseksi Näätämöjokisuulle saakka.

Joen luonne mahdollistaa sen, että siinä elää myös hauki ja siika, joita on totuttu tapaamaan Näättäjäjoen vesistön järvissä. Näättäjäjoki on harjusten viihtymiselle ihanteellinen elinympäristö, sillä harjus voi vaeltaa laajalti vuodenaikojen vaihtuessa virtaavasta joenosasta suvantoihin tai järviin, joita ovat erityisesti Suomen puolella olevat Opukasjärvi, Kuoshnijojoen ja Silisjojoen vesistöjen isot järvet ja laajat lompot ja Näättäjäjoen yläosan Vuontislompolo ja Kaartilompolo. Sevetin ja Näättäjäjoen kyläasukkaille muiden lajien kuin lohien saalis Näättäjäjoessa on ollut aiemmin tärkeämpää kuin viime vuosina. Siikasaaalista on aiemmin saatu pääasiassa Näättäjäjoen yläosan Vuontislompolosta, Kaartilompolosta ja Opukasjärvestä, mutta myös eräistä järvistä, jotka ovat pääuoman läheisyydessä ja näin ollen niistä saatu saalis on kirjautunut kuuluvaksi Näättäjäjokeen. Harjusta on pyydystetty verkoilla sivusaaliina Näättäjäjoesta ja myös vapakalastuksen saaliina. Merkittävin harjuksen verkkopyyntialue on ollut Harrijojoen järvet. Joinakin vuosina, Tyynenmerenlohien kannan ollessa poikkeuksellisen suuri, on niitä saatu verkkosaaliiksi Näättäjäjoen pääuomasta. Eräät paikalliset kalastajat ovat maininneet, että ainakin Näättäjäjoen alaosassa Kallojojoen alapuolelta valtakunnan rajalle olevalla jokialueella on saatu keväällä ennen lohien nousua isoja, jopa parin kilon painoisia siikoja (suull. tied. Sampsu Wesslin). Niiden pyynti on ollut vähäistä ilmeisesti siitä syystä, että tulvivassa joessa kesäkuun alkupuolella on verkkopaikkoja muun kalan pyyntiin vähän ja verkot roskaantuvat nopeasti alkukesän tulvassa. Harjuskantojen sanotaan heikenneen Näättäjäjoen pääuomassa 1990 -luvun puolivälin jälkeen (Kuva 28).

Valokuva 57. Lohiverkot sijoitetaan suvannoissa rannasta keskivirtaan tai nivoissa ja koskien lähetyvillä useimmiten virranmyötäisesti. Raskaasti painotettu verkon alapaula mahdollistaa verkkojen asettamisen kohtuullisestikin virtaavassa joen osassa jopa poikittain virran suuntaan nähden. Kuva Ari Kosunen.

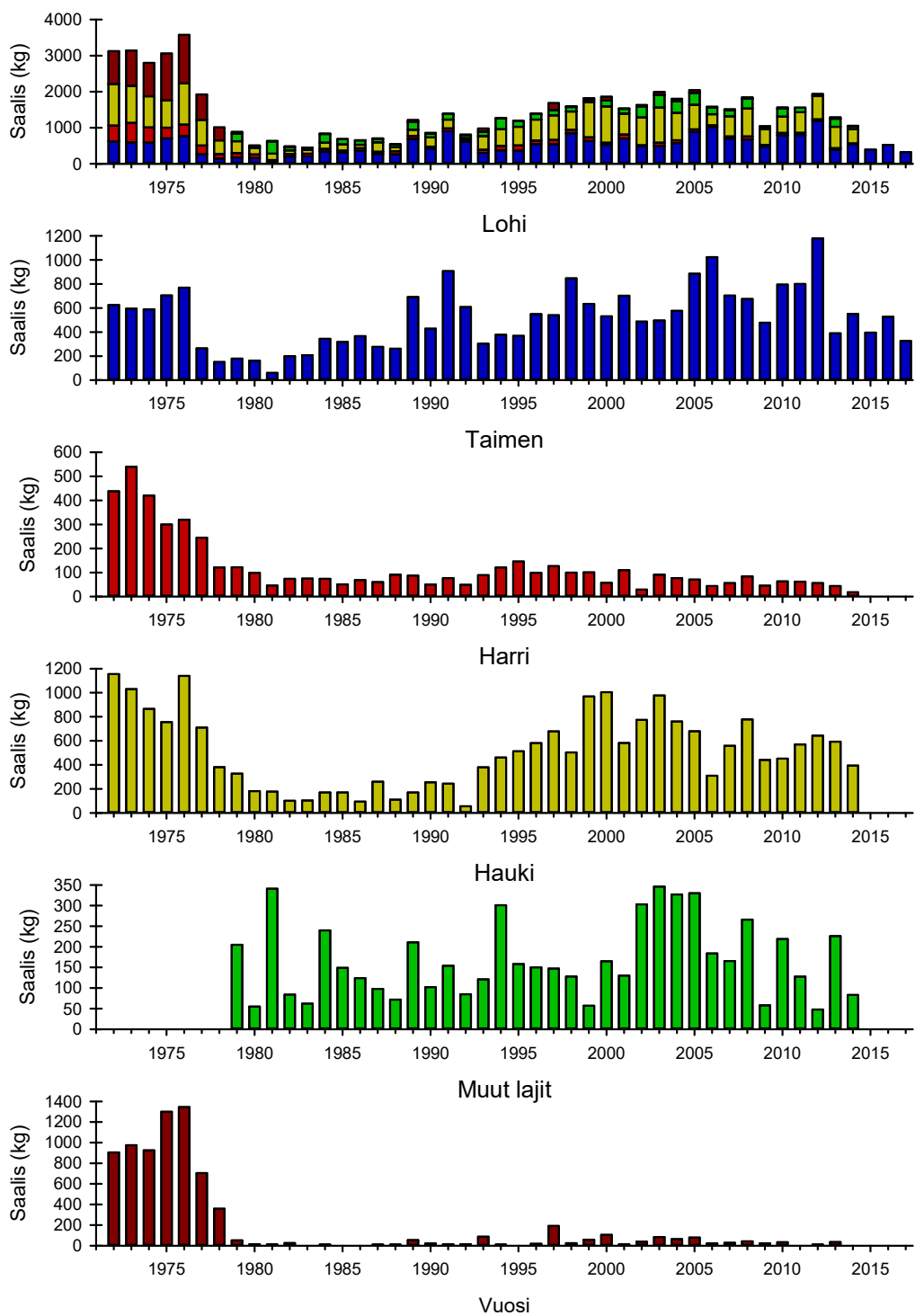
Kuva 28. Suomen puolella paikkakuntalaisten lohi-, taimen-, harjus-, siika-, Tyynenmerenlohi- ja muiden kalalajien (hauki, ahven) saaliit. Viimevuosina muiden kuin lohien saaliita ei ole kysytty. Lähde; Luke.

Valokuva 58. Verkkokalastus Näätsämöjoessa 1970- luvulla ja 1980 -luvun alussa oli voimakasta ja usein verkot laitettiin sulkemaan lohen koko nousuväylä. Kuvan luvattomat verkot olivat Kuoshnijoen suun yläpuolella Näätsämöjoessa. Kuvan osoittamalla pyynnillä estettiin lohen vaellus kokonaan maanantain ja perjantain välisenä aikana. Voimakas luvaton lohenvaellus johti siihen, että kutukannat jäivät heikoiksi ja sen seurauksena poikasmäärät olivat pieniä Näätsämöjoessa Suomen puolella. Kuva Eero Niemelä.

Näätsämöjoen matkailukalastus alkoi varsinaisesti 1960 -luvun lopulla, jolloin maantieyhteys Kaamasesta Sevettijärvelle ja Näätsämöön saatiin valmiiksi. Näätsämöjoki oli ollut lähes saavuttamattomissa ennen maantien rakentamista. Ne harvat matkailukalastajat, jotka kävivät Näätsämöjoella 1950 - ja 1960 -luvulla, joutuivat käyttämään muutamia päiviä matkaan kulkiessaan Inarista tai Ivalosta ensin Inarijärven poikki veneellä ja sen jälkeen kävellen Inarijärven pohjoispäästä Näätsämöjokilaaksoon. Jotkut käyttivät lentokonetta (vesitaso), joka pystyi laskeutumaan Iijärveen, Vuontislompoloon, Opukasjärveen tai Kuoshnijoan järviin.

Näätsämöjoen kalakannat olivat luonnontilaiset ja lähes kalastamattomat lohta lukuun ottamatta ennen kuin metsähallitus alkoi myydä alueelle kalastuslupia virkistyskalastukseen 1960 -luvun puolivälistä lähtien. Kun tieto alueen runsaista saaliista levisi tiedotusvälineissä saivat matkailukalastajat suuria harjus-, taimen- ja haukisaaliita 1960 -luvulla ja erityisesti 1970 -luvun alkupuoliskolla. Liian voimakkaasta ja rajoittamattomasta matkailukalastuksesta johtuen etenkin harjus- ja taimensaaliit romahtivat (Kuva 29). Harjuskantojen elpymiseen meni lähes 20 vuotta ja vasta 2000 -luvun alkuvuosina saavutettiin 1970 -luvun alun saalistaso. Saalismäärät osoittavat, että Näätsämöjoen alueen taimenkanta ei ole palautunut 1970 -luvun alun tasolle vieläkään. Harjussaaliit ovat olleet lievässä laskussa johtuen osaksi matkailukalastajien määrien vähenemisestä ja erilaisista alueellisista kalastusrajoituksista.

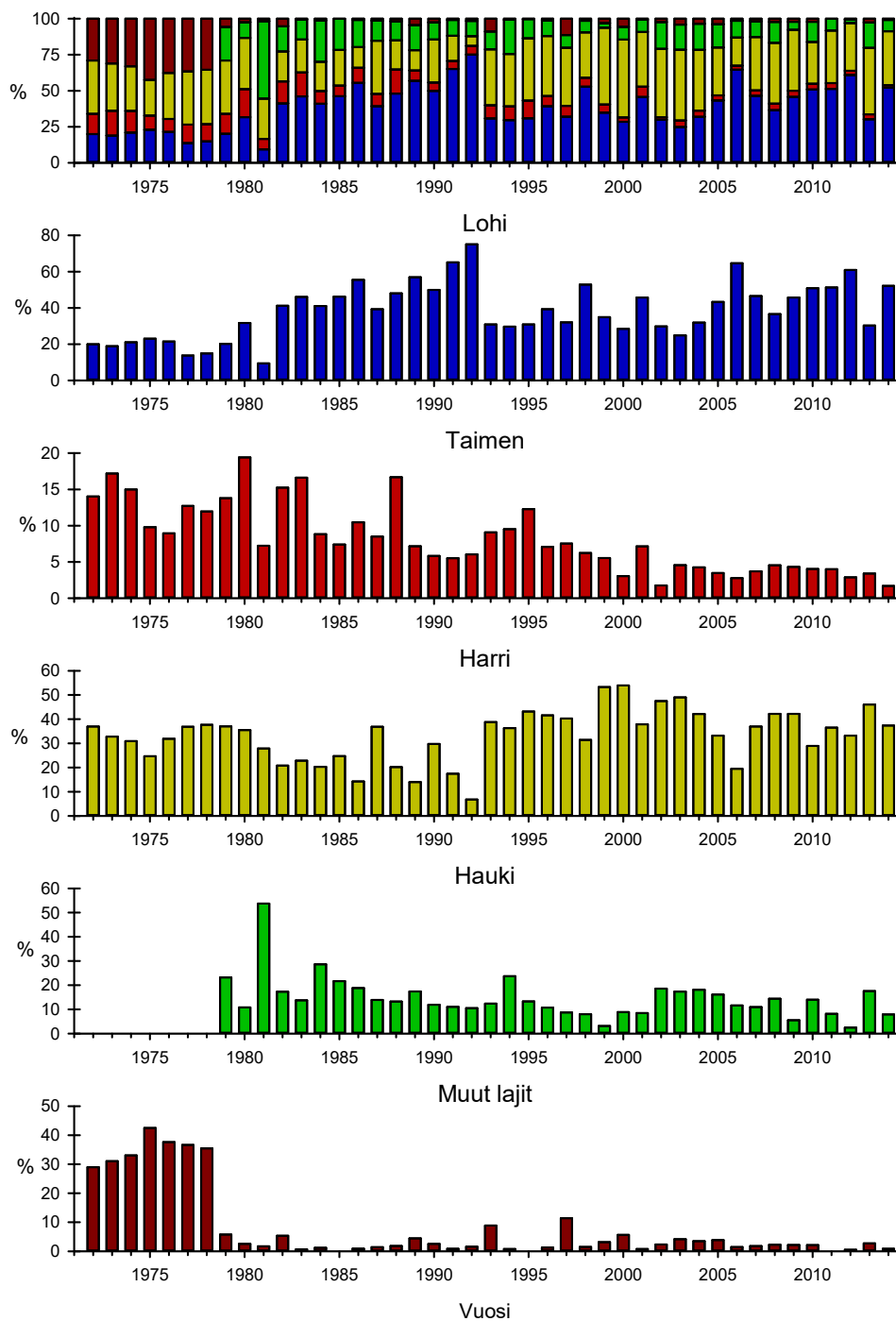

Kuva 29. Suomen puolella matkailukalastajien lohi-, taimen-, harjus-, hauki- ja muiden kalalajien (siika, ahven, Tyynenmerenlohi; haukisaalis vuoteen 1978 asti) saaliit. Viime vuosina muiden kuin lohien saaliita ei ole kysytty. Lähde; Luke.

Lohen osuus kalastusmatkailijoiden Näätämöjoesta saadusta saaliista on lähes 50% (Kuva 30). Joinakin vuosina lohikannan ollessa heikoimmillaan, kuten 1970 -luvun puolivälistä 1980 -luvun alkuun lohen osuus saaliista oli parikymmentä prosenttia. Lohikantojen heikkeneminen Näätämöjoessa edellä mainittuna ajanjaksona lienee vaikuttanut siihen, että Näätämöjoki Suomen puolella menetti vetovoimaisuutensa matkailukalastusjokena. Matkailukalastajat antoivat saalistiedusteluissa kalastuksen järjestämisestä kielteistä palautetta (Länsman 2010), joka koski Näätämöjoen voimakasta verkkokalastusta ja sitä, että joessa ei tahtonut löytyä kalastuspaikkoja lohen vapakalastukseen maanantain ja perjantain välisenä aikana verkkojen sijoituessa koskiin, nivoihin ja suvantoihin. Näätämöjokea pidettiin ja sitä markkinoitiin matkailukalastajille lohenpyyntijokena ja muut saadut kalalajit tulivat sivusaaliina.

Valokuva 59. Suomen puolella koko Näätämöjoessa oli erittäin hyvä harjuskanta vielä 1970 -luvun alussa ennen voimakkaan matkailukalastuksen alkua. Nykyään harjuskanta on elpynyt eräillä joen osilla pyyntirajoitusten ansiosta. Kuva Jari Haantie.

Kuva 30. Suomen puolella matkailukalastajien lohi-, taimen-, harjus-, hauki- ja muiden kalalajien (siika, ahven, Tyynenmerenlohi; haukisaalis vuoteen 1978 asti) saaliiden osuudet. Lähde; Luke.

11. Lohen verkkopyynnin sijoittuminen Suomen puolelle

Näätämöjoen läheisyyteen perustettiin viisi (5) tilaa 1880 - ja 1890 -luvulla ja on todennäköistä, että ainakin osa niistä pyydysti lohta verkoilla. Näätämöjoessa Suomen puolella on kalastettu lohta pääasiassa verkoilla ennen ensimmäisen Näätämöjoen kalastussäännöstä tehdyn kalastussopimuksen voimaantuloa vuonna 1964. Minkäänlaisia saalis- ja kalastajamäärätietoja ei ole ennen 1960 -luvun puoltaväliä, jolloin metsähallitus alkoi myydä matkailukalastajille virkistyskalastuslupia lohenpyyntiin. Ensimmäiset tiedot lohen verkkokalastajien määrästä löytyvät vuodelta 1973, jolloin kalastavien ruokakuntien määräksi arvioitiin ainakin 32, mikä tarkoitti jopa yli 90 lohiverkon samanaikaista käyttöä, jos kukin ruokakunta käytti pyynnissä säännön sallimaa maksimimäärää eli kolmea verkkoa. Vuonna 1974 vesi Näätämöjoessa oli normaalia korkeammalla ja siitä syystä lohta kalasti verkoilla vain 25 ruokakuntaa kokonaisverkkomäärän ollessa noin 60.

Verkkopyynti ennen sen voimakasta lisääntymistä oli keskittynyt joen parhaisiin pyyntikohtiin, joissa lohien tiedettiin vaeltavan syväväylän reunaan pitkin tai missä lohiet pysähtyivät nousuvaelluksen aikana. Hamppu- tai pumpulilankaiset verkot laitettiin pyyntiin nivojen ja koskien ala- ja yläpuolelle, koskissa suurten kivien alapuolelle kosteisiin, joen mutkien alapuolen syvänteisiin ja muutamiin suvantoihin. Parhaat verkkokalastuspaikat oli löydetty kokeilujen perusteella kullekin vedenkorkeudelle sopiviksi. Kalastajat oppivat 1960 -luvun lopulla ja erityisesti 1970 - ja 1980 -luvulla kokeilujen perusteella löytämään vielä uusia pyyntipaikkoja, jolloin verkkopyynti lisääntyi voimakkaasti. Kun verkkojen pyyntiteho parani uusien havasmateriaalien tultua käyttöön, oppivat kalastajat nopeasti käyttämään syviä verkkoja. He laittoivat usein verkot pyyntiin joen poikittaissuunnassa siten, että verkon väylänpuolelle tuli mutka tai kiila varsinaiseksi pyytäväksi osaksi. Myös vain suoria poikittaissuunnassa olevia verkkoja käytettiin. Kun kalastuksen valvonta 1960 - ja 1970 - ja vielä 1980 - luvulla oli tehotonta, moni kalastaja sulki verkoilla Näätämöjoen kapeita nivoja ja syviä suvantoja. Kalastuksen valvonta tapahtui tuolloin pääasiassa rannalta, jolloin verkkojen etäisyyksiä kalaväylän suhteen ei selvitetty ja luvattomasti asetetuista verkoista tuli pitkäaikainen käytäntö. Vasta vuodesta 1984 lähtien kiellettiin verkkojen asettaminen kiilan muotoon, mutta samanaikaisesti verkkopyynti muuten tehostui. Kerrotaan, että 1970 -, 1980 - ja 1990 -luvulla monet kalastajat kilpailivat Näätämöjoella parhaista verkkopaikoista asettaessaan verkkonsa pyyntiin viikkorauhoituksen jälkeen maanantai-iltana. Vaikka monilla lohen verkkokalastajilla oli vakiintuneita verkkopaikkoja, ei se estänyt verkkokalastajaa laittamasta omia verkkojaan toisen kalastajan paikkaan. Taulukkoon IV (Liite IV) on kerätty Näätämöjoella kalastavien ruokakuntien vuosittaiset määrät ja heidän pyynnissä samanaikaisesti olleiden lohiverkkojen lukumäärät.

Koska lohen tehokas verkkopyyntiaika on reilun puolentoista-kahden kuukauden mittainen eli kesäkuun viimeiseltä viikolta elokuun loppupuolelle, ovat monet kalastajat aiemmin pyrkineet pitämään sallitun verkkomäärän koko ajan pyynnissä. Verkkokalastajien määrän lisääntyessä hyvien verkkopaikkojen määrä ei lisääntynyt ja silloin jotkut kalastajat joutuivat tyytymään vain kahden lohiverkon samanaikaiseen käyttöön. Viime vuosina verkkopyynnin kesto kesän aikana on vähentynyt 1970 -lukuun verrattuna lukuun ottamatta niitä uusia lohen verkkokalastajia, jotka ovat muuttaneet Näätämön tai Sevettijärven kyliin, ja jotka pyrkivät kalastamaan tehokkaasti lähes koko sallitun kalastuskauden. Suurin osa kalastajista on viime vuosina pitänyt verkkoja maanantai-illasta keskiviikkoiltaan tai jopa vain tiistai-iltaan sen sijaan, että vielä 1990 -luvulla pyynti-intoa riitti perjantai-iltaan saakka. Muutamat jokivarressa kalamajoihin majoittuneet kalastavat edelleen koko viikoittaisen sallitun ajan. Lohen verkkopyynnin väheneminen ilmenee myös siten, että jotkut kalastavat vain viikon

parin ajan. Koska verkkopaikkoja ei ole nimetty kenellekään, kalastajat siirtyvät eräillä alueilla vapautuneille paikoille.

Eräät vanhemmat verkkokalastajat kulkevat päivittäin mönkijöillä Näätämöjokivarteen varsinaiselta asunnoltaan, erityisesti jos heillä ei ole kalamajaa jokivarressa. Jos heillä ei olisi mönkijää käytössään, he tuskin pyydystäisivät enää lohta verkoilla, koska saaliin kantaminen kotiin iän karttuessa tulisi aina vain työläämmäksi. Monelle verkkokalastajalle lohenpyynti on nykyään sosiaalinen tapahtuma, jonka katsotaan kuuluvan jonkinlaiseen perinteeseen. Vaikka alun perin verkkokalastus katsottiin kuuluvan alkuperäisille vanhoille tiloille ja sodan jälkeen Sevettijärvelle ja Näätämöön asutetuille kolttasaamelaisille, on tilanne muuttunut vuosien kuluessa niin, että Näätämöjoen lohen verkkopyynti on tullut yleiskalastusoikeudeksi kaikille em. kylissä vakinaisesti asuville ruokakunnille henkilöiden etnisestä taustasta riippumatta.

Valokuva 60. Hiljaa virtaavalla joen osalla kalastajat laittavat lohiverkkonsa jokeen poikittain. Alun perin, kun pyynti oli keskittynyt joen virtaaville osuuksille, verkot on laitettu joen virtaussuunnan mukaisesti. Myöhemmin, kun verkkojen alapaulat painotettiin raskaammalla lyijypaulalla, saattoivat verkot olla poikkisuunnassa myös joen vuolaammilla virtaosuuksilla. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 61. Verkon maksimipituutta (30 m) on käytetty erityisesti joen hitaasti virtaavissa osissa ja lähes kaikissa suvannoissa. Kuva Eero Niemelä.

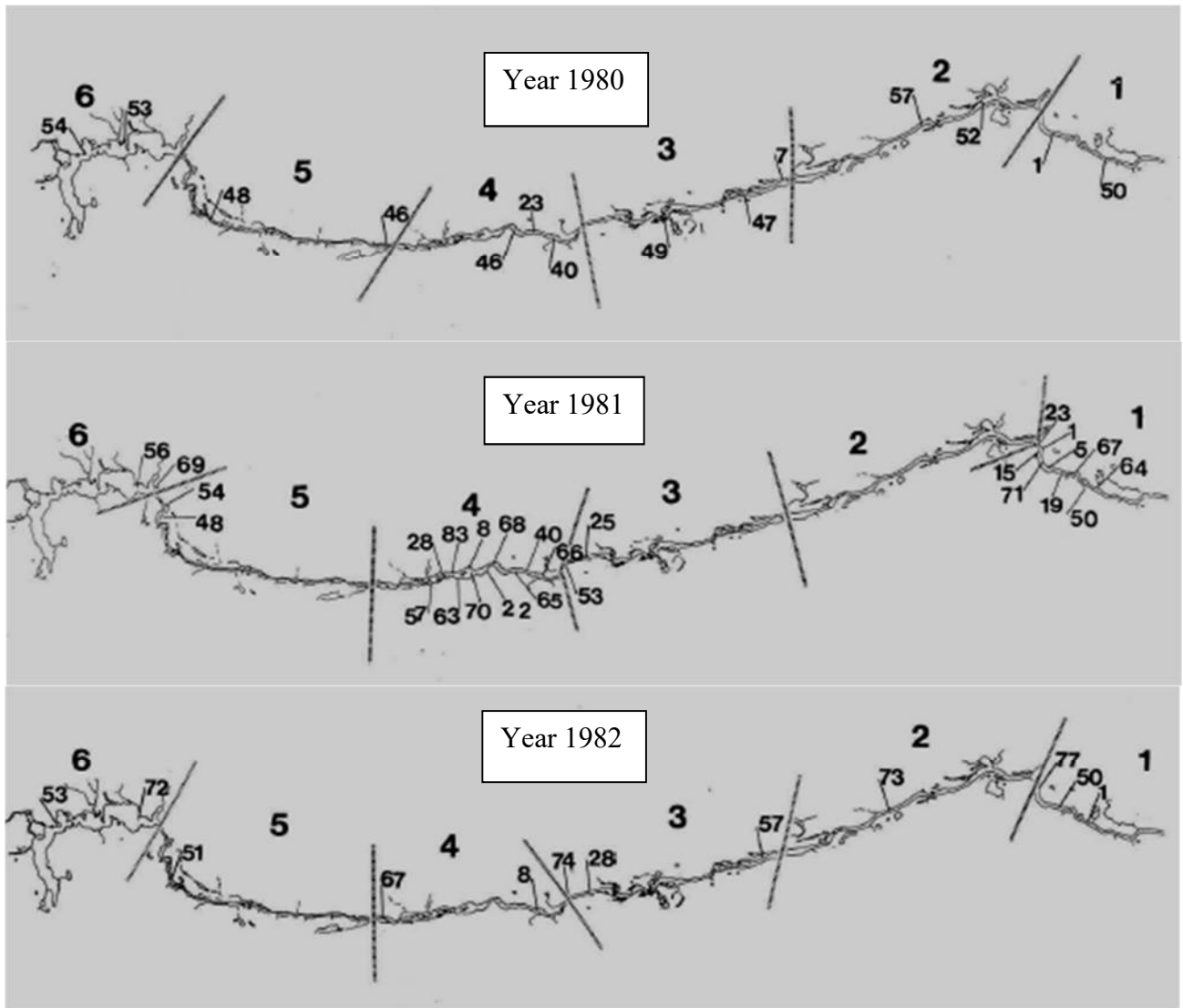

Valokuva 62. Lähes poikkeuksetta kaikki verkot alkavat rantakivikosta. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 63. Alun perin Näätämojoessa käytetyt verkot laitettiin pyyntiin virransuuntaisesti esim. kuvassa olevan kiven alapuoliseen kosteeseen. Uusien verkkomateriaalien tultua käyttöön verkon alapaulat painotettiin voimakkaasti ja verkot laitettiin jokeen poikittain erilaisille mutkille. Lohet uivat joessa erityisesti elokuussa öiden pimennyttyä poikittain oleviin verkkoihin helpommin kuin keskikesällä. Myös keskikesällä lohet uivat poikittain oleviin verkkoihin, joita ne eivät havaitse helposti Näätämojoen veden värin ollessa useimmiten ruskehtavaa. Sateiden jälkeen kesällä lohien nousuvaellus kiihtyy, veden väri muuttuu ruskeammaksi ja siten poikittain olevat verkot pyydystävät hyvin. Kuva Eero Niemelä.

Näätämöjoen verkkokalastuksen kehittyminen ja keskittyminen tiettyihin joenosiiin havainnollistetaan kuvassa 31. Vaikka tiedot 40–50 vuotta sitten käytetyimmistä verkkokalastusalueista ovat puutteellisia, havaitaan pyyntialueiden vuosina 1980–1982 keskittyneen joen alaosaan, nivoihin, koskien ylä- ja alaosiin, Saunakosken suureen suvantoalueeseen ja Opukasjärveen. Kuvassa kunkin kalastajan kohdalla oli käytössä kolme lohiverkkoa. 1980 -luvulla lohta kalastettiin tehokkaasti yleensä koko sallittu kalastusaika elokuulle saakka.

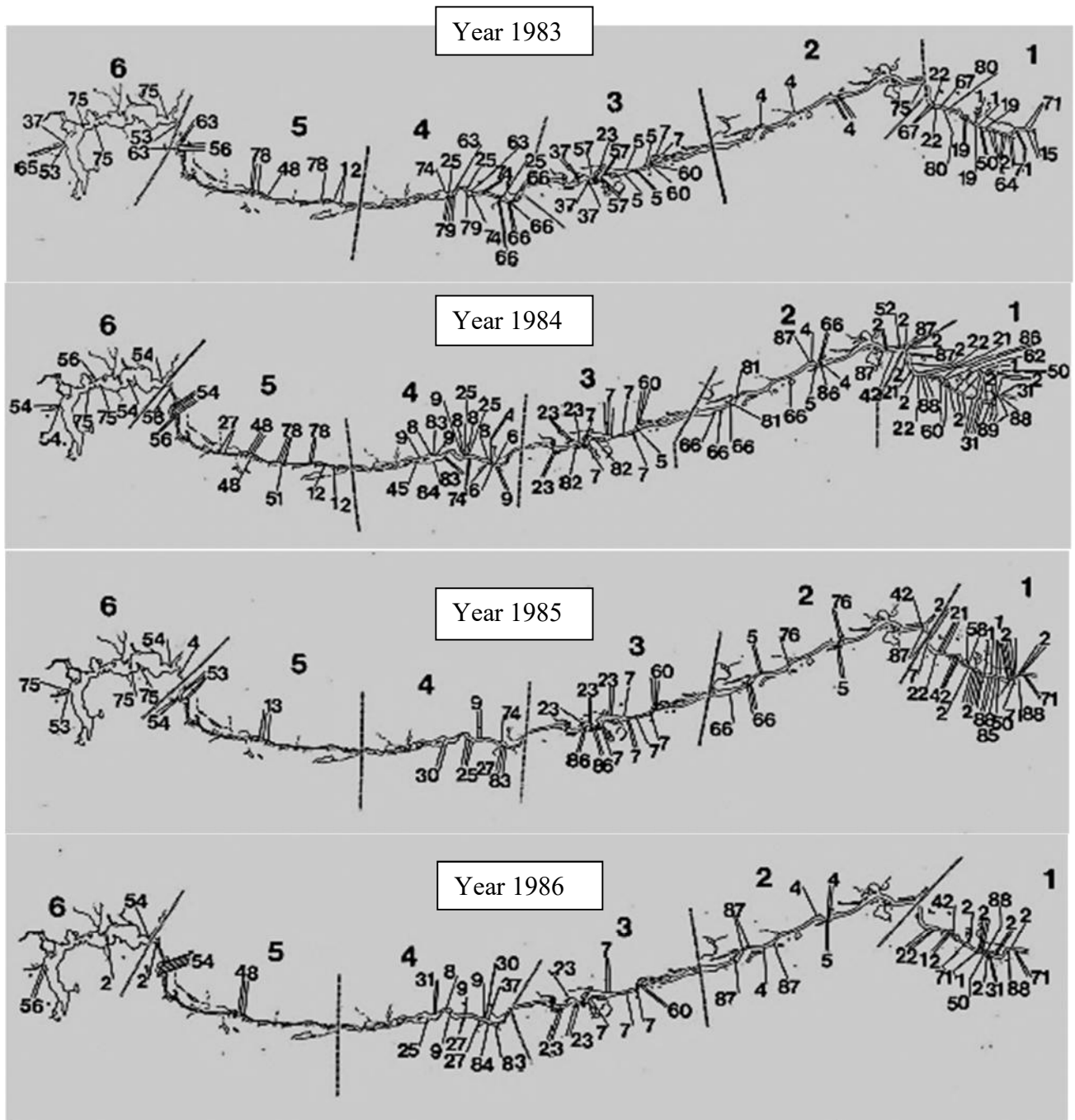

Kuva 31. Näätämöjoessa Suomen puolella vuosina 1980–1982 käytössä olleet verkkokalastusalueet valtakunnan rajan ja Opukasjärven välisellä alueella. Kullakin verkkokalastusalueella kalastaja (kuvissa pienempikokoiset numerot ykkösestä alkaen) on voinut pitää 1–3 lohiverkkoa. Tiedot perustuvat haastatteluihin ja ovat eräinä vuosina hyvinkin puutteelliset, mutta kuvat osoittavat tärkeimpien verkkopyyntialueiden sijainnit. Näätämöjoki on kuvassa jaettu kuuteen (isompikokoiset numerot 1–6) suurempaan pyyntialueeseen. Lähde; Luke.

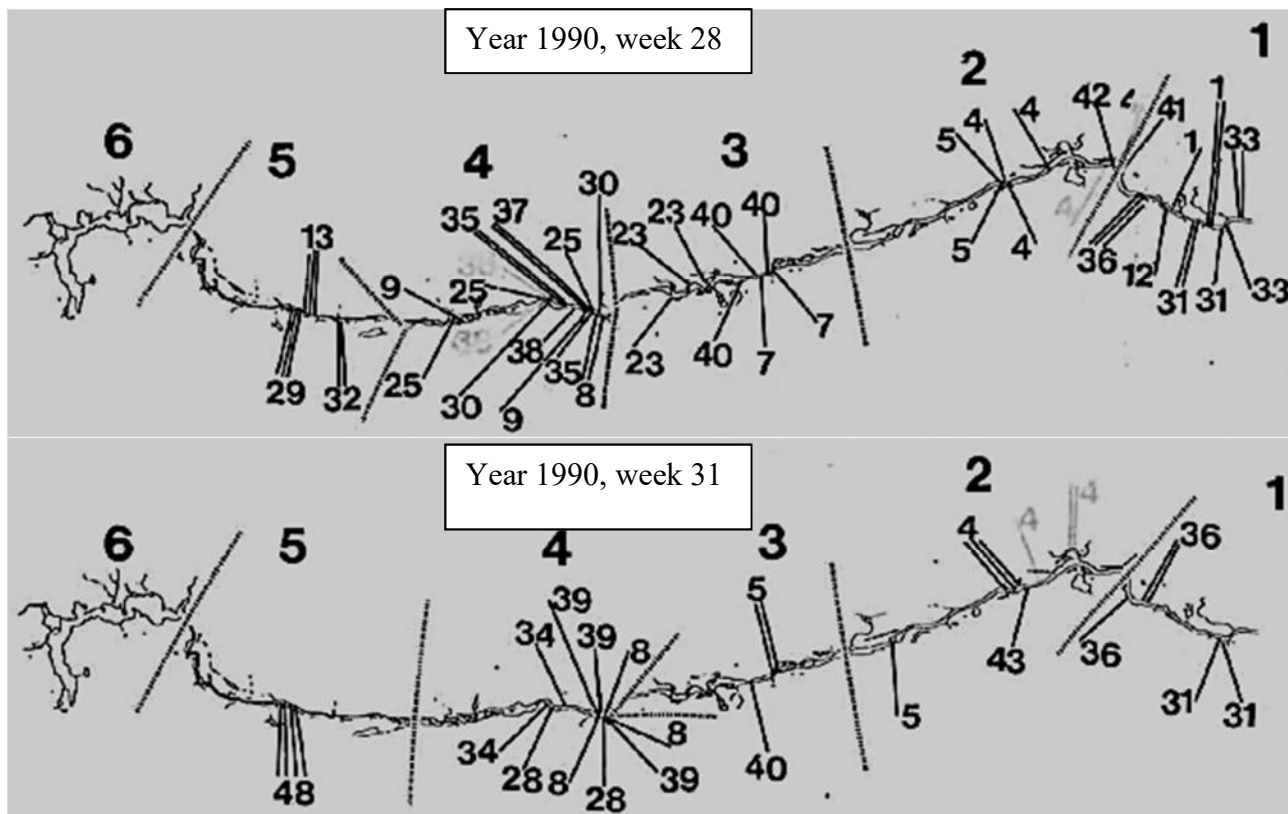
Kuvassa 32 on saalistiedusteluun ja verkkokartoitukseen perustuvat tiedot verkkomääristä ja käytetyistä verkkopaikoista Näätämöjoessa vuosina 1983–1986. Verkkokalastus oli aktiivista kesäkuun lopusta elokuun 20. päivään saakka, jolloin monet kalastivat maanantai-illasta perjantai-iltaan. Vuosien myötä verkkokalastuksen teho lisääntyi ja laajeni sellaisille alueille, missä verkkoja ei aiemmin ollut käytetty. Lohisaalis heikkeni yleensä kohti loppuviikkoa, mikä vähensi erityisesti joen yläosissa pyynti-intoa keskiviikon jälkeen. Suomen puolella Näätämöjoen alaosaan vaelsi koko viikon ajan uusia lohia, minkä vuoksi pyynti oli tehokasta ja kannattavaa koko viikon ajan. Kuvat 33–35 osoittavat vuosina 1991, 1992 ja 1994 kesän eri viikkoina Näätämöjoessa käytettyjen lohiverkkojen lukumäärät ja niiden alueellisen jakautumisen. Eräillä alueilla on ollut niin paljon verkkokalastajia, että kaikki eivät ole voineet laittaa kolmea verkkoa pyyntiin, vaan heidän on ollut tyytyminen kahteen tai jopa vain yhteen verkkoon. Yleensä kalastajat ovat pitäneet lohiverkkonsa koko kesän ajan totutulla alueella, mutta jotkut ovat joutuneet siirtymään toiselle alueelle esim. veden pinnan laskiessa tai toisen kalastajan tultua hänen verkkopaikalleen. Verkkopyynnin sanotaan vähentyneen 2010 -luvulla verrattuna aiempiin vuosikymmeniin. Tämä pitää varmaan paikkansa, jos verrataan pyyntiä 1980 - ja 1990 -lukujen pyyntiin, jolloin pyynti on ollut todella aktiivista. Viime vuosien lohen verkkopyynnille on kuvaavaa se, että vaikka kalastajien ja käytettyjen verkkojen lukumäärät eivät ole vähentyneet (Taulukko IV, Liite IV), on käytetty pyyntiaika ilmeisesti viikoittain entisestään lyhentynyt ja verkkoja on käytetty kesän aikana lyhyemmän ajan. Toisaalta jotkut kalastajat ovat hyötäneet muiden pyynnin vähenemisestä ja heidän saalisvarmuutensa on selvästi parantunut samalla, kun he ovat kalastaneet koko viikon ajan ja suurimman osan kesäajasta. Kuvassa 36 esitetään Näätämöjoen verkkokalastajien pyyntipaikat ja pyynnissä olleiden verkkojen lukumäärät vuonna 2006. Kartan tiedot ovat osin puutteellisia kalastajien ja verkkomäärien suhteen (vrt. taulukko IV).

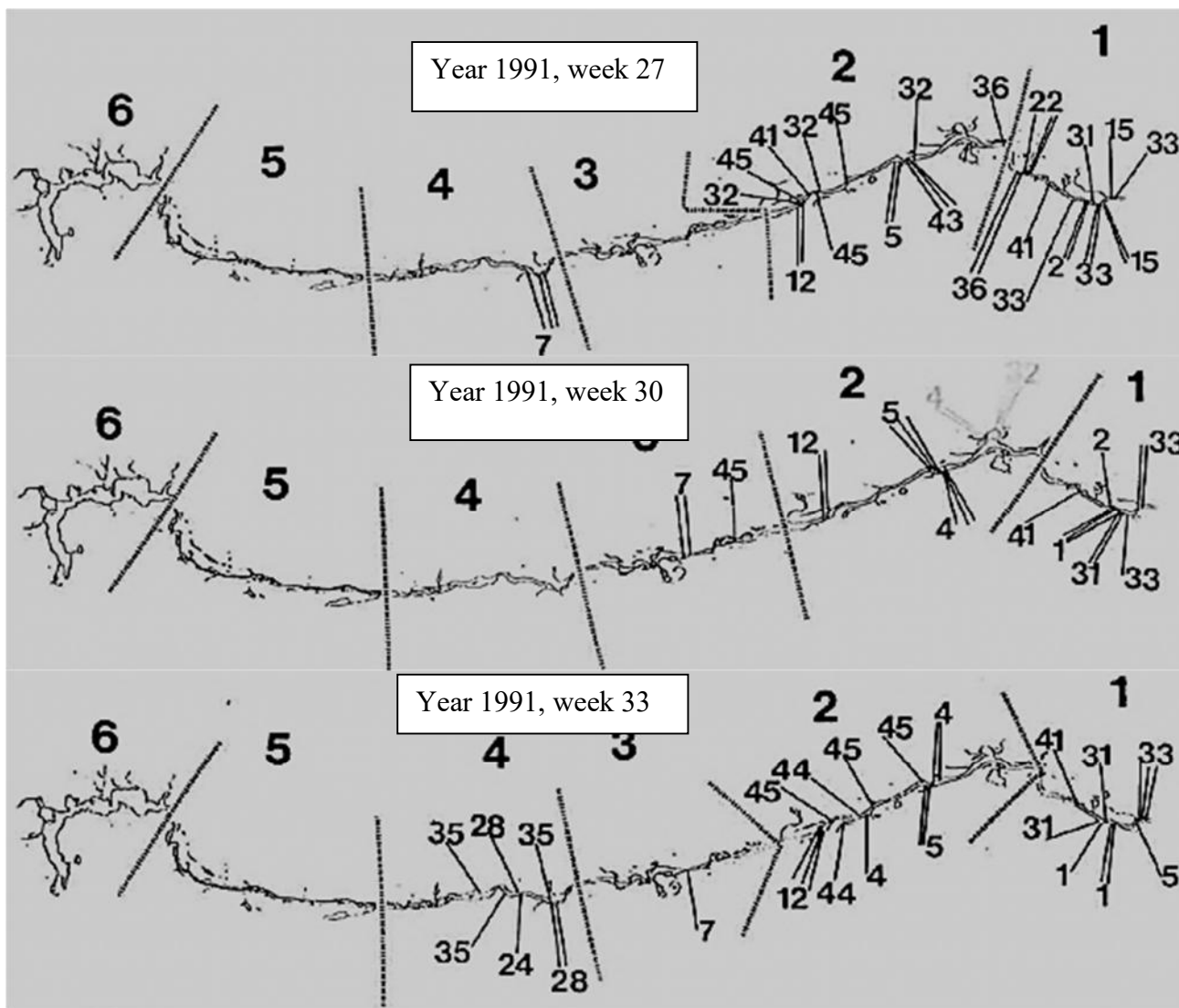
Valokuva 64. Kalastajat pystyvät monin paikoin havaitsemaan rantatörmällä seisten verkkoonsa tarttuneet lohet. Tällöin he käyvät poistamassa lohen verkosta, jotta jo verkossa kiinni olevat kalat eivät pelottaisi muita lohia. Kuva Eero Niemelä.

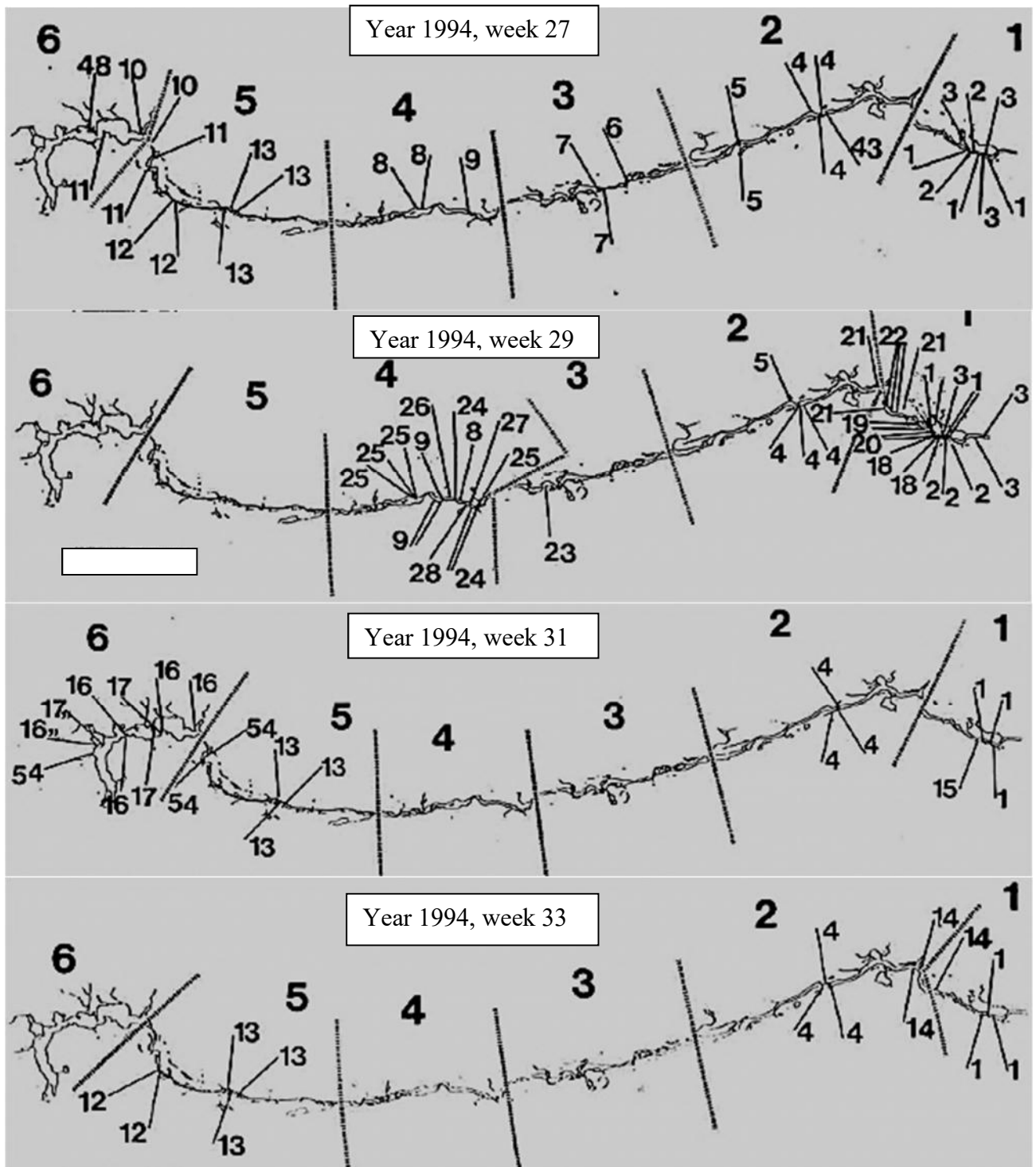
Kuva 32. Näätämöjoessa Suomen puolella vuosina 1983–1986 käytössä olleet yksittäiset verkkopaikat valtakuunan rajan ja Opukasjärven välisellä alueella. Jokainen yksittäinen viiva kuvaa kunkin kalastajan käyttämiä verkkopaikkoja. Kyseisinä vuosina kalastajat pyydystivät lohta verkoilla maanantaista perjantaihin kesäkuun puolivälistä elokuun toiseksi viimeiselle viikolle. Lähde; Luke.

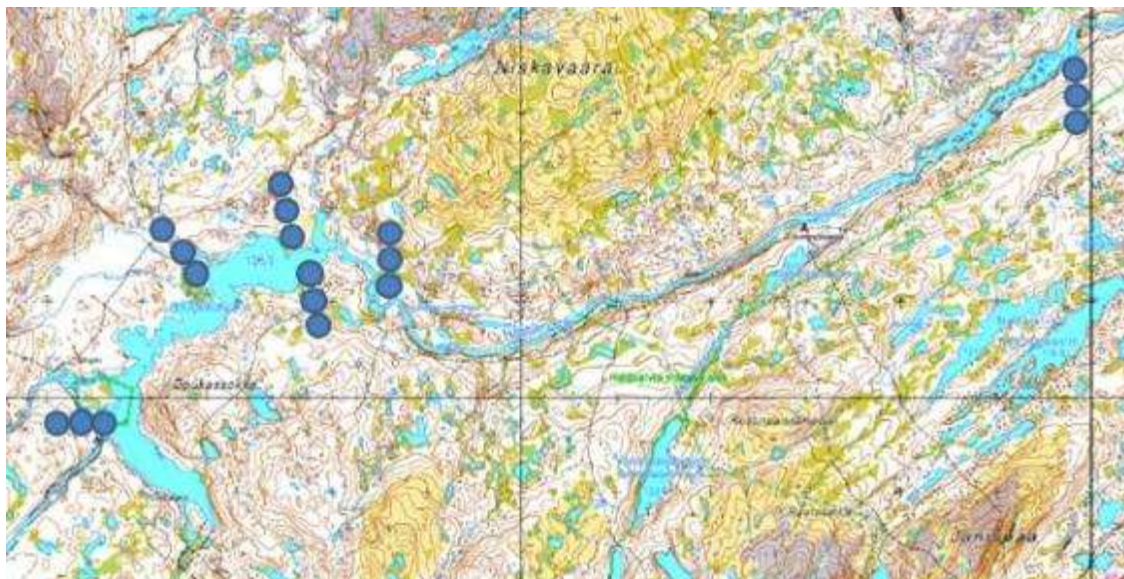
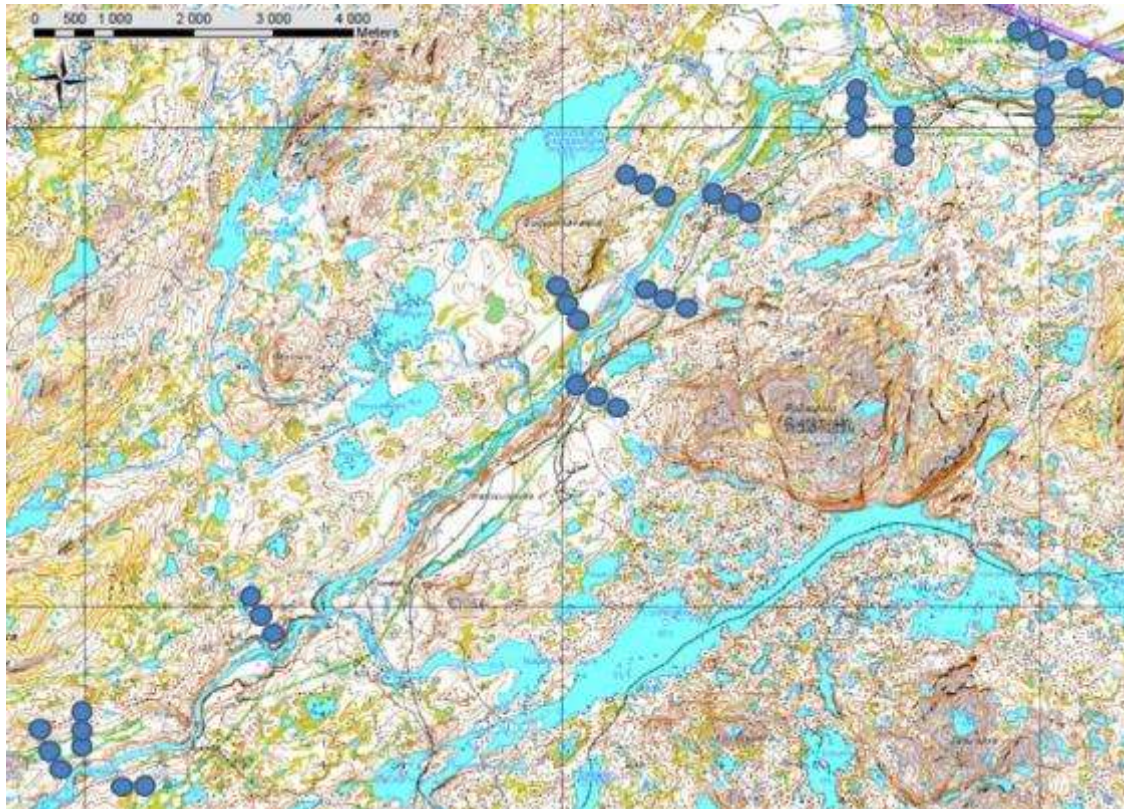
Kuva 33. Näätämöjoessa Suomen puolella vuonna 1990 viikoilla 28 ja 31 pyynnissä olleet lohiverkot valtakunnan rajan ja Opukasjärven alapuolen välisellä alueella. Jokainen yksittäinen viiva kuvaa kunkin kalastajan käyttämiä lohiverkkoja kyseisenä viikkona. Lähde; Luke.

Kuva 34. Näätämöjoessa Suomen puolella vuonna 1991 viikoilla 27, 30 ja 33 pyynnissä olleet lohiverkot valtakunnan rajan ja Kontinpaistaman välisellä alueella. Viikoilla 27 ja 30 suuralueita 3–6 ei selvitetty ja viikolla 33 suuralueita 3, 5 ja 6 ei selvitetty. Jokainen yksittäinen viiva kuvaa kunkin kalastajan käyttämiä lohiverkkoja kyseisenä viikkona. Lähde; Luke.

Kuva 35. Näätämöjoessa Suomen puolella vuonna 1994 viikoilla 27, 29, 31 ja 33 pyynnissä olleet lohiverkot valtakunnan rajan ja Opukasjärven välisellä alueella. Viikoilla 29, 31 ja 33 Näätämöjoen keskiosan verkkomääriä ei selvitetty. Jokainen yksittäinen viiva kuvaa kunkin kalastajan käyttämiä lohiverkkoja kyseisenä viikkona. Lähde; Luke.

Kuva 36. Vuonna 2006 Näätämöjoessa kalastajien käyttämien lohiverkkojen lukumäärät (siniset pallot) kalastajakohtaisesti kalastusvalvonnan tietojen mukaan. Verkot olivat suunnilleen kalastuspaikan kohdalla. Kalastajien pyyntiaika vaihteli yhdestä kymmeneen viikkoon ja viikoittain kahdesta neljään vuorokauteen. Saalistilaston keräämisen yhteydessä täydennettiin lohiverkkomääriksi vuonna 2006 yhteensä 70. Kuvasta puuttuu verkkomääriä, jotka olivat Saunakosken ja Opukasjärven välillä sekä Kuoshnijoen suun ja Onterinnivan välillä. Lähde; Luke.

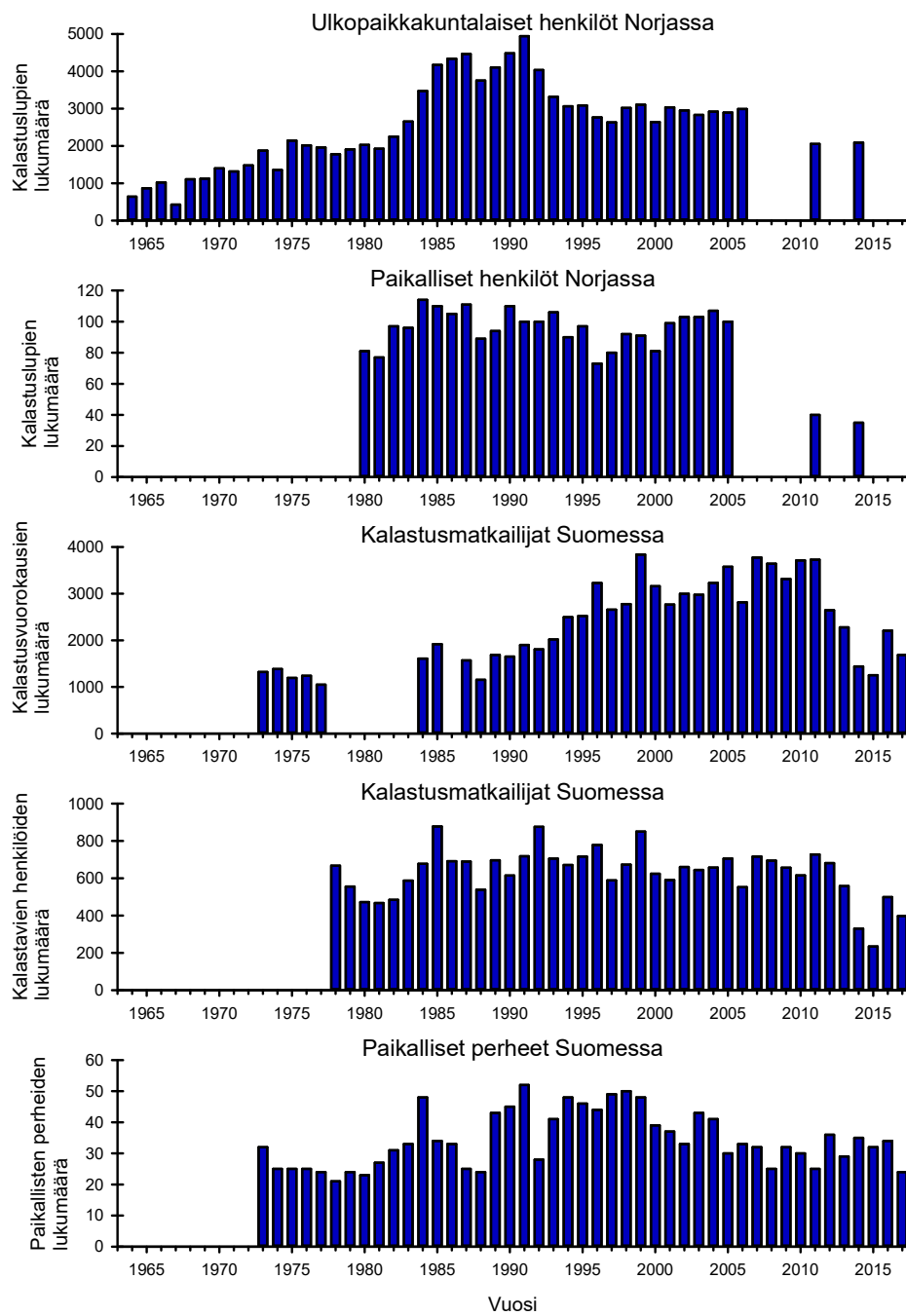
12. Matkailukalastajien lukumäärät Näätämöjoella

Näätämöjoella Suomen puolella on viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana käynyt vuosittain 600–700 matkailukalastajaa (Kuva 37). Viimeisen kuuden vuoden kuluessa kalastajien määrä on vähentynyt tasaisesti ollen vuonna 2017 noin puolet pitkäaikaisesta kalastajamäärästä. Vähentymisen syynä ovat kalastusrajoitukset kuten lupamäärän rajoittaminen ja saaliskiintiö, joiden tarkoituksena on lohikannan suojelu ja parantaminen. Vähentymisen syynä saattaa olla myös halvan viikkoluvan myynnin lopettaminen. Suomen puolella matkailukalastajat ovat lunastaneet viime vuosina 3000–4000 kalastusvuorokautta, mutta rajoitusten myötä lupavuorokaudet ovat puoliintuneet viime vuosina. Paikkakuntalaisia Näätämöjoella kalastavia ruokakuntia on viime vuosina ollut kolmisenkymmentä. 1990 -luvulla Näätämöjoella kalasti lähemmäs 50 paikkakuntalaista ruokakuntaa (Länsman & Niemelä 2010).

Norjan puolelta on tiedossa matkailukalastajille myytyjen kalastuslupien määrät, jotka lisääntyivät 1960 -luvulta 1990 -luvun alkuun saakka, minkä jälkeen niiden määrät ovat olleet vuosittain samaa suuruusluokkaa.

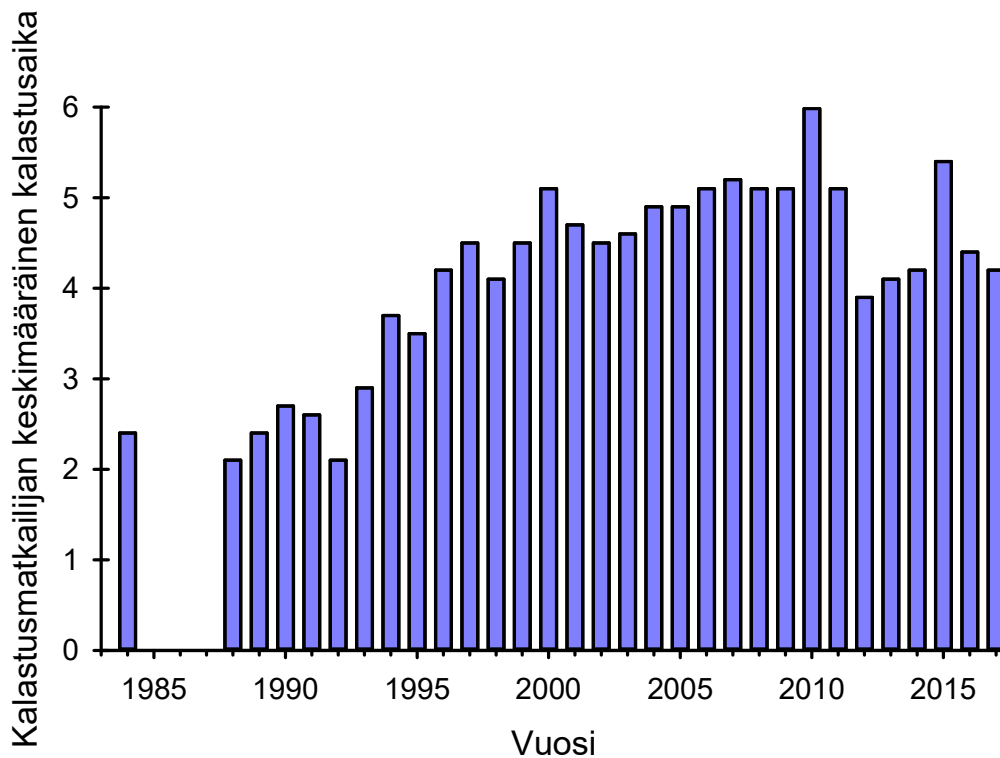
Valokuva 65. Näätämöjoen alaosassa rannalta perholla kalastavat ja veneellä uistinta soutavat pyydystävät lohta keskinäisessä sovussa. Kuva Eero Niemelä.

Kuva 37. Erilaisten kalastuslupien ja kalastajien lukumäärät Suomessa ja Norjassa. Lähde: Luke.

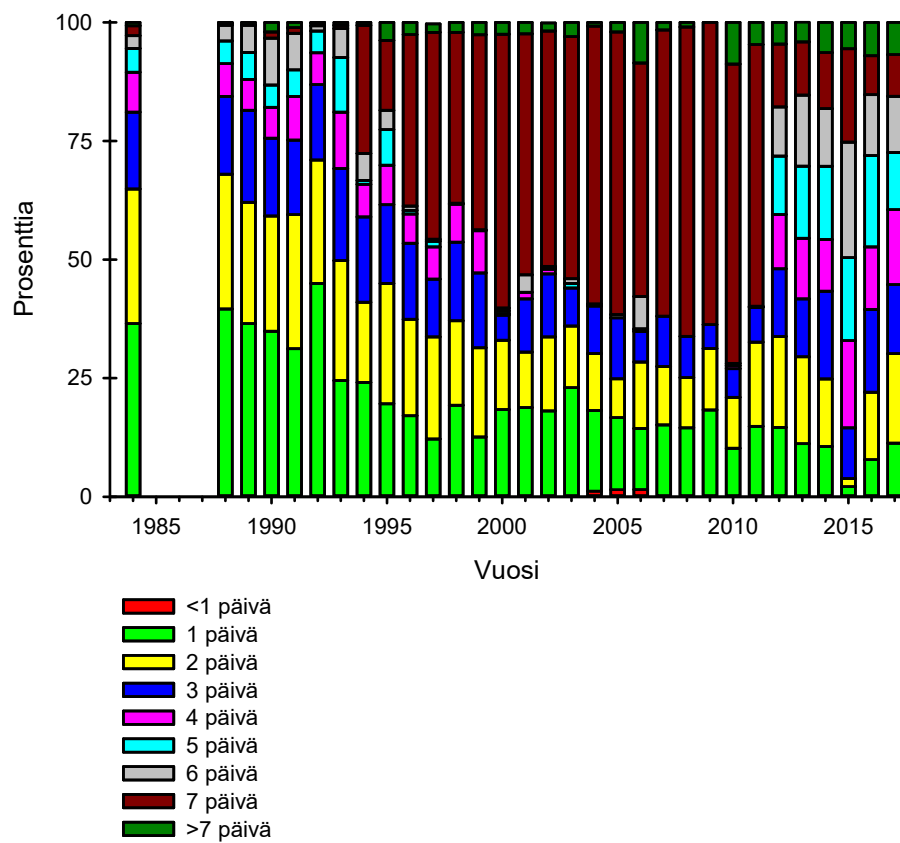
Kalastukseen käytetty aika on selvästi lisääntynyt 1980 -luvun puolivälistä lähtien. Viime vuosina ostettujen kalastusvuorokausien määrä on sen sijaan selvästi vähentynyt. Koska kalastajamäärä on pysynyt pitkän aikaa lähes muuttumattomana, mutta kalastuslupien kokonaisvuorikausimäärä on pidentynyt, on kalastajakohtainen keskimääräinen kalastusaika selvästi pidentynyt (Kuva 38). 1990 -luvun alkuun verrattuna keskimääräinen kalastusaika on tullut reilusti kaksinkertaiseksi kasvaen tasaisesti 1990 -luvun puolivälistä lähtien 2010 -luvun alkuun saakka. Kuvan 38 osoittama keskimääräisen kalastusajan pidentyminen vuoteen 2011 saakka johtuu todennäköisimmin siitä, että kalastajat ovat ostaneet ns. viikkolupia, vaikka todellinen kalastukseen käytetty aika olisi lyhyempi. Todellisuudessa keskimääräinen kalastusaika ei ole kasvanut aivan kuvan osoittamalla tavalla.

Yhden ja kahden vuorokauden kestoisten kalastuslupien osuudet ovat selvästi vähentyneet. 1990 -luvun alkuvuosiin saakka suurin osa (80%) kalastajista kalasti kolme vuorokautta tai lyhyemmän ajan (Kuva 39).

Kuva 38. Suomen puolella Näätämojoella kalastavien matkailukalastajien keskimääräinen kalastusaika.

Lähde; Luke.

Kuva 39. Näätämöjoen Suomen puolelle myytyjen eripituisen ajan voimassaolevien lupien osuudet. Lähde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

Kalastus • Fishing

Njauttamöjki
Njauttamöjki sijaitsee Kallioissa, noin 10 kilometriä pohjoisessa osassa Kalliojärven pohjoisrannasta. Järven pituus on noin 10 kilometriä ja leveys noin 1 kilometriä. Njauttamöjki on yksi Suomen suurimmista järvestä. Njauttamöjki on erittäin suosittu kalastuspaikka. Njauttamöjki on erittäin suosittu kalastuspaikka. Njauttamöjki on erittäin suosittu kalastuspaikka.

Näätämöjoki
Näätämöjoki sijaitsee Kallioissa, noin 10 kilometriä pohjoisessa osassa Kalliojärven pohjoisrannasta. Järven pituus on noin 10 kilometriä ja leveys noin 1 kilometriä. Näätämöjoki on yksi Suomen suurimmista järvestä. Näätämöjoki on erittäin suosittu kalastuspaikka. Näätämöjoki on erittäin suosittu kalastuspaikka.

Sevettijärvi
Sevettijärvi sijaitsee Kallioissa, noin 10 kilometriä pohjoisessa osassa Kalliojärven pohjoisrannasta. Järven pituus on noin 10 kilometriä ja leveys noin 1 kilometriä. Sevettijärvi on yksi Suomen suurimmista järvestä. Sevettijärvi on erittäin suosittu kalastuspaikka. Sevettijärvi on erittäin suosittu kalastuspaikka.

Kalastusluvut ja maksut
Valtion kalastuslupa maksaa 10 euroa. Valtion kalastuslupa maksaa 10 euroa. Valtion kalastuslupa maksaa 10 euroa. Valtion kalastuslupa maksaa 10 euroa.

Kalastuslupa-alueet
Valtion kalastuslupa-alueet sijaitsevat Kallioissa, noin 10 kilometriä pohjoisessa osassa Kalliojärven pohjoisrannasta. Valtion kalastuslupa-alueet sijaitsevat Kallioissa, noin 10 kilometriä pohjoisessa osassa Kalliojärven pohjoisrannasta.

Lopien myyjät:
Kallio: Merikalastus Oy, Kallio (0205 44 770)
Kallio: Merikalastus Oy, Kallio (0205 44 770)
Sevettijärvi: Sevettijärvi (0205 44 770)
Näätämöjoki: Näätämöjoki (0205 44 770)

River Näätämö
The River Näätämö flows north-westwards from Lake Näätämö towards the Arctic Ocean. The fish in this river are mostly brown trout and rainbow trout. The fish in this river are mostly brown trout and rainbow trout.

Lake Sevetti
Good fishing waters are found in all surrounding waters. There are many different types of fish in this area. There are many different types of fish in this area.

Fishing Permits and Fees
National Statutory Fisheries Management Fee
The fee has to be paid by everyone from 16 to 64 years of age. The fee has to be paid by everyone from 16 to 64 years of age.

Fishing permits
Angling fishing in waters in Northern Lapland should also obtain the relevant local fishing permits. Angling fishing in waters in Northern Lapland should also obtain the relevant local fishing permits.

Fishing area covered by the permits
Most of the Sevettijärvi area is covered by the extensive Northern Lapland's Wilderness Area Permit. Most of the Sevettijärvi area is covered by the extensive Northern Lapland's Wilderness Area Permit.

Permits may be purchased from the following places:
Kallio: Merikalastus Oy, Kallio (0205 44 770)
Kallio: Merikalastus Oy, Kallio (0205 44 770)
Sevettijärvi: Sevettijärvi (0205 44 770)
Näätämöjoki: Näätämöjoki (0205 44 770)

Ärsäköitä luossaparasiittit!

Ärsäköitä luossaparasiittit! Ärsäköitä luossaparasiittit! Ärsäköitä luossaparasiittit!

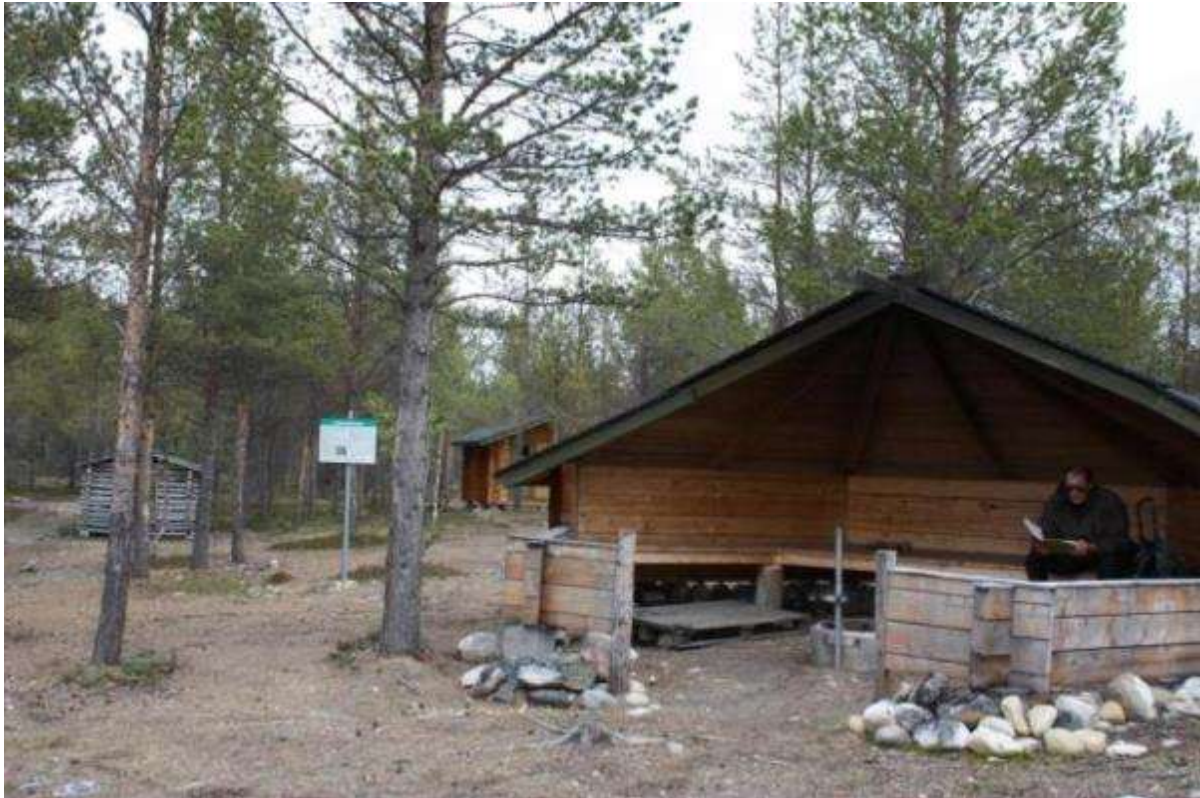
Pysäytä lohiloinen!

Pysäytä lohiloinen! Pysäytä lohiloinen! Pysäytä lohiloinen!

Stop the spread of salmon parasites!

Stop the spread of salmon parasites! Stop the spread of salmon parasites!

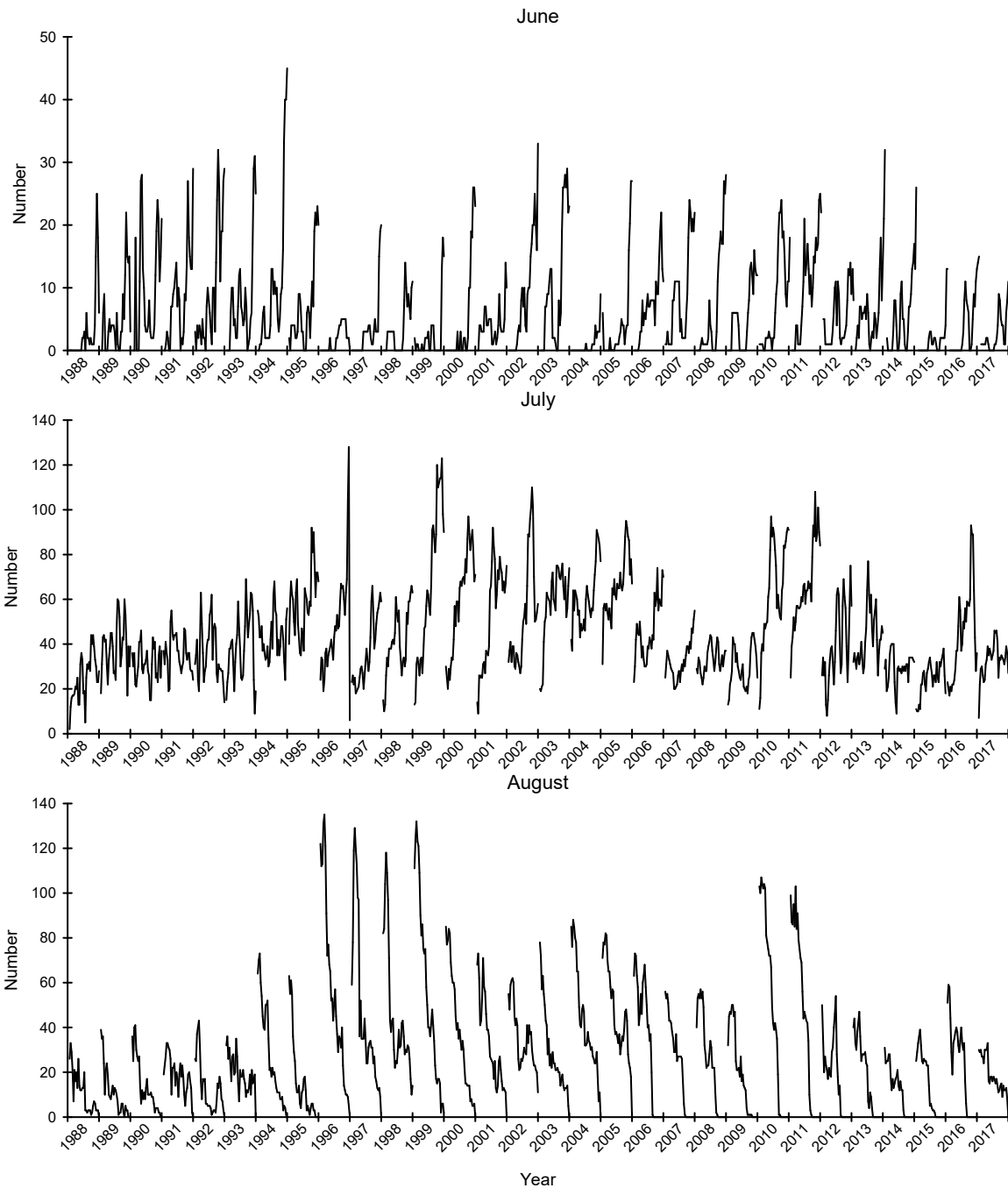
Valokuva 66. Matkailukalastajia informoidaan myös Suomen puolella huolehtimaan Näätämöjoen lohikannoista. Korostamalla lohikantojen luonnonvaraista lisääntymistä toteutetaan myös kansainvälisesti hyväksyttyä varovaisuusperiaatetta saaliiden määriä rajoitettaessa ja vaadittaessa kalastajilta omaa vastuuta lohien kutukantojen lisäämisessä. Kuva Eero Niemelä

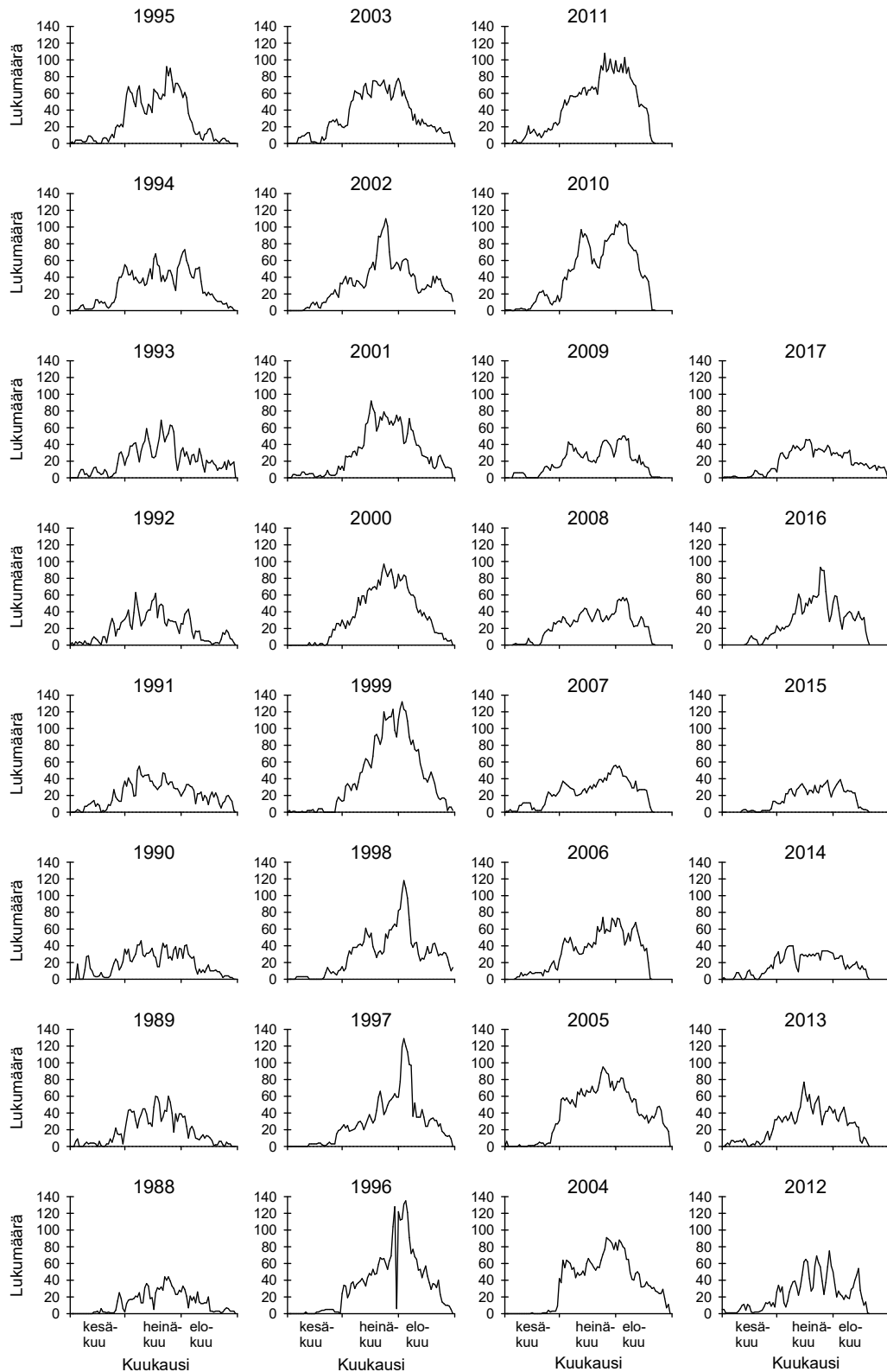
Valokuva 67. Suomen ja Norjan puolella Näätämöjokivarressa yritetään matkailukalastusta ohjata alueille, missä roskien kerääminen ja tulistelu on keskitettyä. Kuva on Suomen puolelta. Kuva Ari Kosunen.

Näätämöjoen matkailukalastuksen intensiteetistä kesän eri ajankohtina saa parhaan käsityksen kuvista 40 ja 41. Kuvissa on esitetty kesän aikana päivittäin voimassa olleet kalastusvuorokaudet, mikä tarkoittaa aktiivisten kalastajien päivittäistä lukumäärää koko Suomen puoleisella lohenkalastusalueella. 1980 -luvun lopulla joella kalasti päivittäin samanaikaisesti enimmillään noin 40 henkilöä. Yleensä eniten kalastajia on ollut heinäkuun lopulla, mutta muutamina vuosina vasta elokuun alussa. Suurimmillaan samanaikaisesti kalastavia henkilöitä on ollut jokivarressa noin 130. Ilmeisesti kalastusajankohdaksi on haluttu valita heinäkuun loppu tai elokuu, koska silloin paikallisten verkkokalastus on ollut jo vähäisempää ja vapakalastuspaikkoja on vapautunut matkailukalastuksen käyttöön. Lohisaaliin saamisen mahdollisuus loppukaudesta on parantunut, koska lohet ovat alkaneet siirtyä kutualueittensa läheisyyteen, jolloin ne ottavat halukkaasti niille tarjottuihin vieheisiin.

Kutukannan säilyttämiseksi matkailukalastusta on lyhennetty elokuun lopusta kymmenellä päivällä. Viime vuosina matkailukalastajien lukumäärä ja kalastusvuorokaudet ovat olleet lähes samoja kuin vuonna 1988 johtuen metsähallituksen vastuuntuntoisesta uudesta toimintatavasta Näätämöjoen luonnonvaraisen lohikannan elvyttämiseksi. Vuonna 2017 kalastusmatkailulupia on myyty aivan elokuun loppuun saakka, mikä on epäsoinnussa lohikantojen säilyttämisen ja kehittämisen kanssa, jos pyynti on kohdistunut jo kutualueensa valinneisiin lohiin, vaikka pyynti olisi vain pyydä- ja vapauta -kalastusta.

Kuva 40. Päivittäin voimassa olleiden kalastuslupien määrät kesäkuussa, heinäkuussa ja elokuussa Näätämöjoen Suomen puolella. Vuosien 2006–2008 lupamäärissä on mukana vain internetissä myydyt luvat, minkä vuoksi vuorokautiset lupamäärät ovat aiempia vuosia pienempiä. Lähde; Luke.

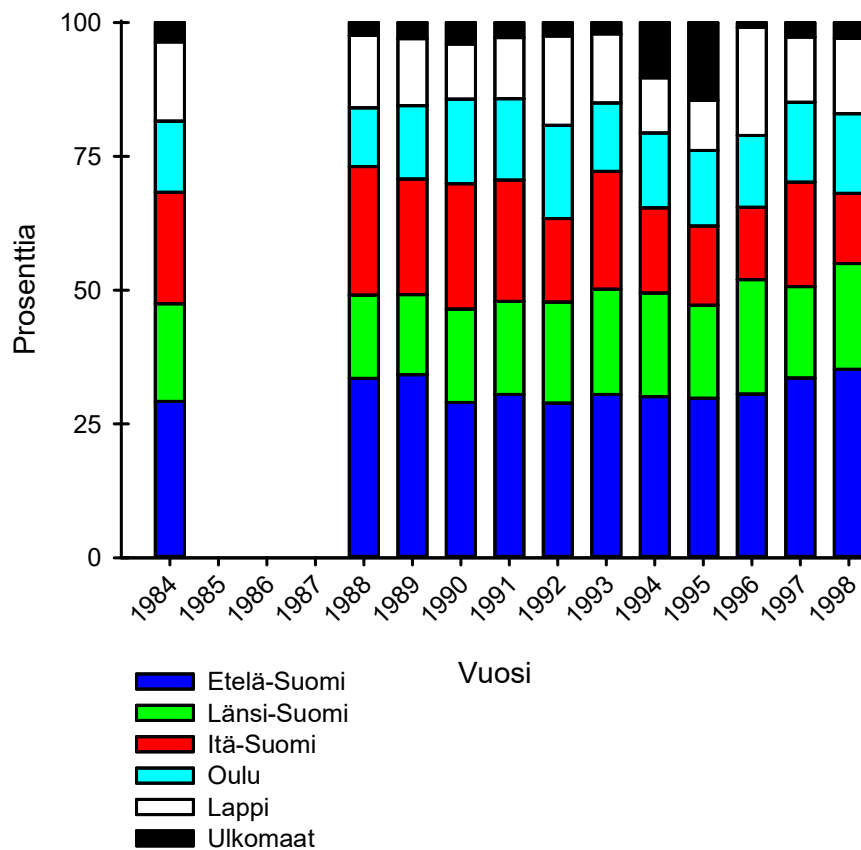

Kuva 41. Päivittäin voimassa olleiden kalastuslupien määrät kesäkuussa, heinäkuussa ja elokuussa Näätämöjoen Suomen puolella. Vuosien 2006–2009 lupamäärissä on mukana vain ATK:lla myydyt luvat, minkä vuoksi vuorokautiset lupamäärät ovat aiempia vuosia pienempiä. Lähde; Luke.

Valokuva 68. Näätämöjoen alaosassa Suomen puolella on riippusilta, jota pitkin kalastajat ja eräretkeilijät voivat ylittää joen. Kuva Ari Kosunen.

Näätämöjoki koetaan Suomessa erämaajoeksi, vaikka jokilaaksoon on jo useiden vuosien ajan kuljettu maastoajoneuvoilla kuten mönkijöillä. Maantien ja Näätämöjokivarren välille on muodostunut maastoon useita maastoajoneuvouria, joita pitkin myös matkailukalastajat kulkevat jalan. Näätämöjokivarsi on menettänyt osan luonnonrauhastaan ja erämaisyydestään voimakkaasti lisääntyneen maastoajoneuvojen käytön seurauksena. Näätämöjoen lohenpyyntialueella kalastamassa käyvät henkilöt ovat kotoisin koko Suomen alueelta. Lähes 75% kalastajista tulee Etelä-, Itä- ja Länsi-Suomen alueelta (Kuva 42).

Kuva 42. Suomen puolen Näätämöjoella kalastamassa käyneiden henkilöiden kotiseudut. Lähde; Luke.

Valokuva 69. Kåre Sivertsen, Neiden Fjellstuen pitkäaikainen isäntä, oli huolissaan Näätämöjoen lohikannan tulevaisuudesta. Kåre halusi kalaportaan toimivan nykyistä paremmin ja painotti kaikkien kalastajien vastuuta lohikannan parantamiseksi. Kuva Ari Kosunen.

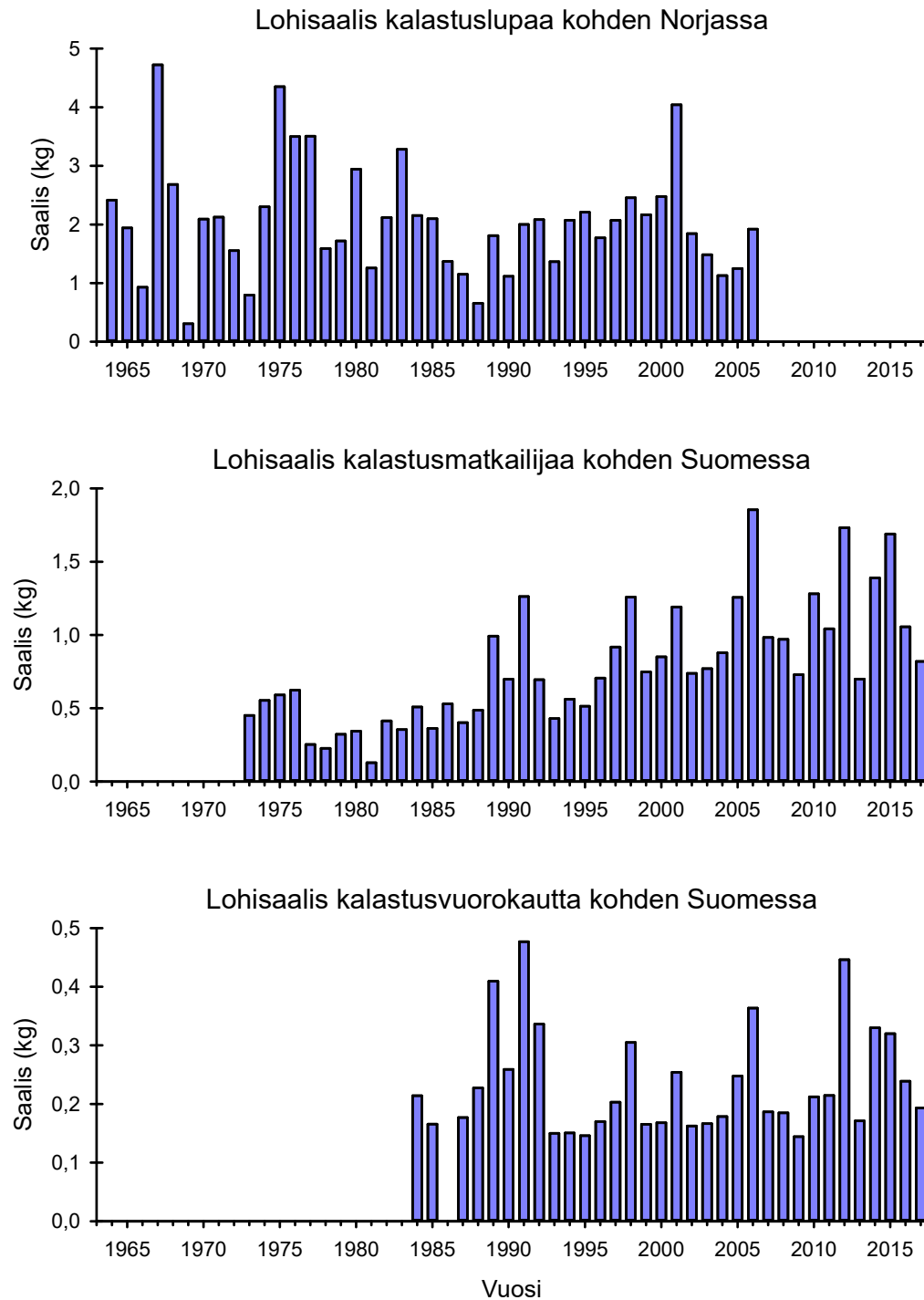
Valokuva 70. Lohella on vimmattu halu päästä synnyinsijoilleen. Lohi käy monesti isojen putousten alapuolella ensin pinnassa katsomassa sopivaa hyppypaikkaa. Lohi pyrkii aina hyppäämään könkäässä sellaisesta kohdasta, jossa on vähiten ilmakuplia. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 71. Näätämöjoen luonto on herkästi haavoittuvaa ja sen vuoksi jokivarressa leiriydyttäessä tulee noudattaa varovaisuutta ja siisteyttä. Kuva Eero Niemelä.

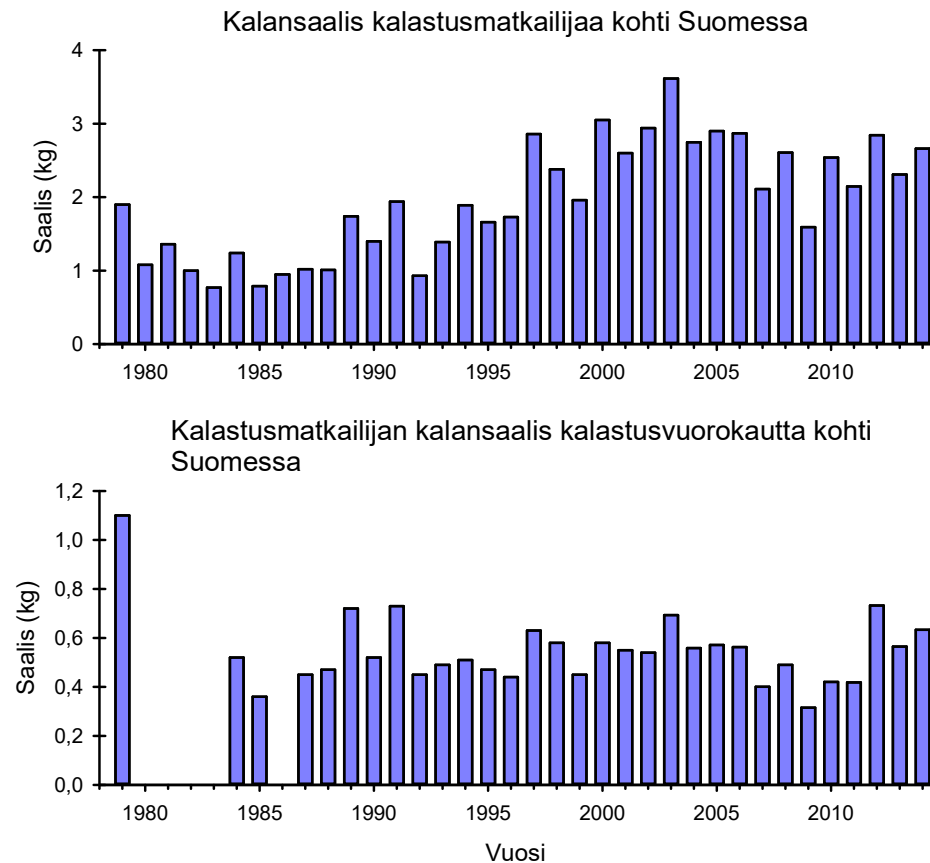
13. Saalis pyyntiyksikköä kohden

Matkailukalastuksessa lohienpyynnin tuloksellisuuden ja kalakannan koon mittaamiseksi voidaan saalis ilmaista lohikappaleina tai saaliskiloina kalastuslupaa, kalastajaa tai kalastusvuorokautta kohden. Norjan puolelta on ollut käytössä vain matkailukalastajien ostamien lupien määrä ja sen mukaisesti kilometriäinen lohisaalis on vaihdellut selvästi vuosien välillä. Suurimmat saaliit kalastuslupaa kohden ovat olleet vuosina, jolloin Näätämöjoessa on saatu keskimääräistä enemmän isoja lohia (Kuva 43). Kalastuslupaa kohden esitetty saalis on huono vertausarvo, koska kalastusluvut sisältävät yleensä eripituisia kalastusaikoja, jolloin vuosien välinen vertailu ei ole luotettavaa. Suomen puolella on selvitetty kalastavien henkilöiden lukumäärät, jolloin on saatu lohisaalis henkilöä ja kalastusvuorokautta kohden (Kuva 43). Saalis on selvästi vaihdellut vuosittain verrattavaa yksikköä kohden. Suurimmat kilosaaliit on saatu vuosina, jolloin Näätämöjoessa on ollut runsaasti yhden merivuoden lohia eli vuosina 2006 ja 2012. Kilometriäinen saalis kalastavaa henkilöä kohti on koko ajan suurentunut, mutta kalastusvuorokautta kohden saalis on pysynyt melko tasaisena muutamia poikkeusvuosia lukuun ottamatta.

Kuva 43. Lohisaalis pyyntiyksikköä kohden vapakalastuksessa Näätämöjoen Norjan ja Suomen puolella. Norjan luvissa ovat mukana myös paikkakuntalaisten sesonkiluvat. Lähde; Luke, Neiden Fiskefelleskap.

Matkailukalastajat Näätämöjoessa Suomen puolella saavat lohisaaliin ohessa harjuksia, haukia, taimenia ja joskus siikoja. Lajiston monipuolisuus vaikuttaa siihen, että kalasaaliiksi on saatu yleensä noin 400g–600g kalastusvuorokautta kohden (Kuva 44). Koko 1980 -luvun ajan oli saalis kalastajaa kohden noin kilo, mutta 2000 -luvun alusta lähtien kalastajakohtainen saalis on kasvanut noin 2.5 kiloon. Matkailukalastajien saaman lohisaaliin suureneminen (Kuva 43) on vaikuttanut kalastajakohtaisen kilomääräisen kalansaaliin suurenemiseen.

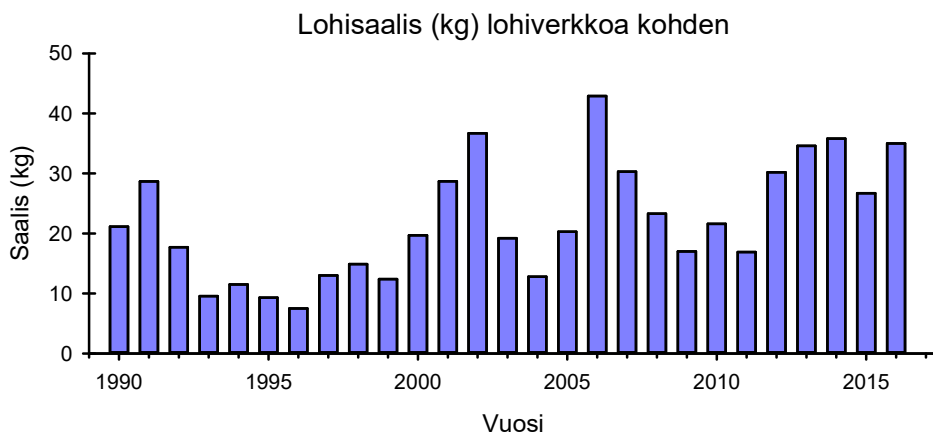
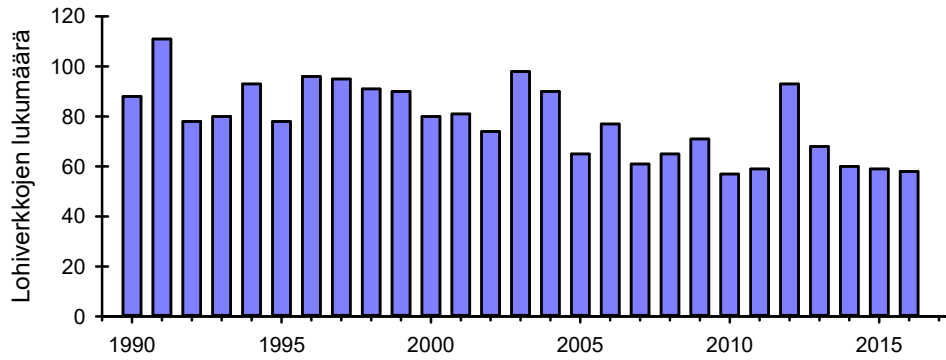

Kuva 44. Suomen puolella matkailukalastajien saalis henkilöä ja kalastusvuorokautta kohden. Lähde; Luke.

Verkkokalastus on ollut sallittua vai Suomen puolella. Norjan puolella kaikenlainen seisovien verkkojen käyttö on ollut kiellettyä jo pitkään, sillä Neidenin Fiskefelleskap on päättänyt pyydystää lohen vavalla ja vieheellä sekä perinteisellä kypälänuotalla. Suomen puolella kaikilla Näätamön ja Sevettijärven alueella vakituisesti asuvilla ruokakunnilla on ollut ja on edelleen Näätamöjoen kalastussopimuksen mukaisti kolmen lohiverkon käyttöoikeus. Kalastajat Suomessa ja Norjassa ovat sopineet Näätamöjoen lohikannan suojeleuohjelmassa, että lohiverkkoja sallitaan kaksi ruokakuntakohtaisesti.

Kuvassa 45 ja taulukossa IV (Liite IV) esitetään Suomen puolella pyynnissä käytettyjen lohiverkkojen lukumäärät vuosittain. Todellisuudessa pyynnissä käytettyjen lohiverkkojen lukumäärä on ollut taulukon IV lukuja suurempi 1980 - luvulla, jolloin vuosittain samanaikaisesti pyynnissä olleet verkkomäärät olivat sadan kahta puolta. Viimeisen 25 vuoden kuluessa samanaikaisesti käytössä olleiden lohiverkkojen lukumäärät ovat vähentyneet. 1990 -luvun alkupuolelta lähtien samanaikaisesti käytössä olleet verkkomäärät ovat lähes oikeita ja lohisaalis on pystytty arvioimaan pyyntiyksikköä kohti. Saalis pyyntiyksikköä kohti vaihtelee vuosittain, sillä joen kalastukselliset olosuhteet kuten veden korkeus ja veden lämpötila pyyntiaikana vaikuttavat pyyntiyksikköä kohti saatuun saaliiseen. Myös lohikannan vuosittaiset vaihtelut heijastuvat saaliiseen. Viime vuosina verkkokohtainen lohisaalis on lisääntynyt lähes 40 kiloon 1990 -luvun puolivälin alle 10 kilosta. Vuonna 2006 verkkokohtainen saalis oli lähes 50 kiloa, mikä johtui siitä, että silloin jokeen nousi keskimääräistä selvästi enemmän alle 3 kiloa painavia lohia ja kalastukselliset olosuhteet verkkopyyntiin olivat erittäin hyvät koko kesän ajan.

Verkkopyynnin väheneminen johtuu kalastajaväestön vanhenemisesta, heidän fyysisen kunnan heikkenemisestä ja pyynti-innostuksen heikkenemisestä. Lohen verkkokalastus oli alun perin tarkoitettu Sevetin ja Näätamön maarekisterikyliin asutetulle, entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen siirretylle koltaväestölle sekä alueella jo asuneille tilallisille. Näätamöjoelle on tullut kuitenkin uusia hyvin aktiivisia verkkokalastajia paikkakunnalle muuttaneista. Kun rajavartiolaitos perusti Näätamön rajavartioaseman, alkoivat silloin rajan palveluksessa olleet henkilöt lohen verkkokalastuksen joen Suomenpuolen alaosassa. Ennen rajavartioston perustamista ei lohta juuri kalastettu verkoilla joen alaosassa Kallojoen ja Suomen ja Norjan rajan välisellä alueella. Verkkokalastus ei ole viime vuosina vähentynyt kokonaisuutena, vaikka verkkojen määrää on vähennetty kolmesta kahteen verkkoon. Sellaisina vuosina, kun Näätamöjoen virtaama on suuri kuten vuonna 2017, verkkokalastus on hyvin vähäistä ja rajoittunut vain muutamiin sopiviin ja suojaisiin paikkoihin. Vuonna 2017 Näätamöjoessa kalasti 17 ruokakuntaa, jotka käyttivät kukin 2 verkkoa eli yhteensä 34 lohiverkkoa. Verkkopyynti kesti 1-7 viikkoa.

Kuva 45. Suomen puolella lohenpyyntiin käytettyjen verkkojen lukumäärä ja yksikkösaalis. Lähde; Länsman & Niemelä (2010); Luke.

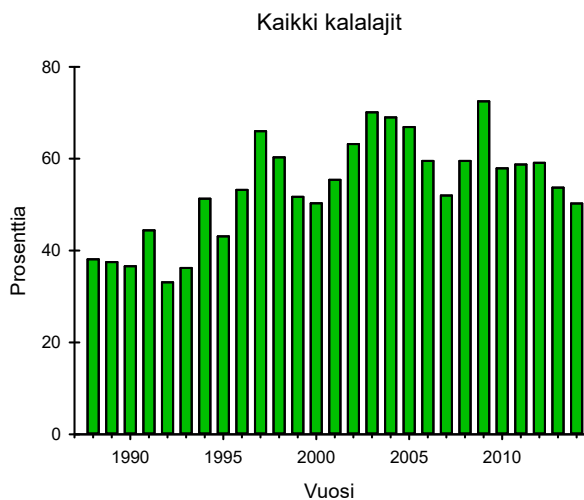
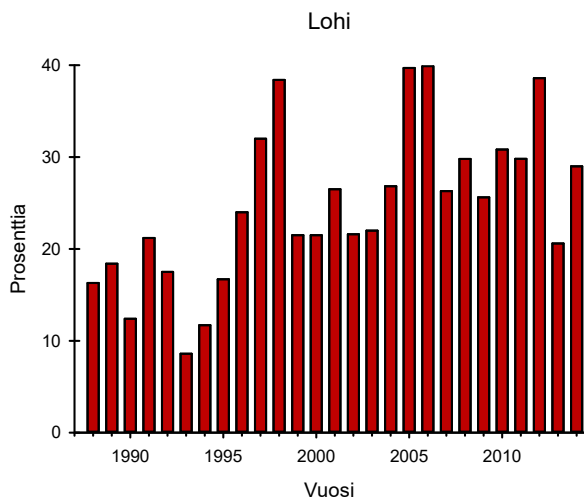
Valokuva 72. Mitähän tästä mahtaa tulla, tuumaa avustaja taka-alalla, kun lohi oli tarttunut perhoon siltamontussa Näätämöjoessa Norjan puolella. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 73. Näätämöjoen yläosassa Opukasjärven ja Iijärven välillä joki on kapea. Koskiosuudet ja suvannot vuorottelevat tarjoten monimuotoisia kalastuspaikkoja. Alueella kalastettaessa lohet tulisi kokonaan vapauttaa kannan elvyttämiseksi ja harjussaaliille tulisi asettaa kalastajakohtainen saaliskiintiö. Kuva Jari Haantie.

14. Saaliin saamisen mahdollisuus Näätämöjoessa Suomen puolella

Näätämöjokeen nousevan lohimäärän suuruus vaikuttaa joinakin vuosina siihen, miten moni matkailukalastaja on saanut lohta saaliikseen joen yläosassa Suomen puolella. Suomen puolella matkailukalastus tapahtuu vesistön yläosissa. Alueen alapuolella on paikkakuntalaisten tehokas verkkokalastus ja joen alaosassa Norjan puolella on paljon vapakalastajia. Joen yläosissa lohikannan vuosien välinen vaihtelu ei välttämättä näy pyydystettävissä olevan lohimäärän suurena vaihteluna, koska sitä on pyydystetty tehokkaasti jo matkailukalastajien suosiman alueen alapuolella. Vuosina 2006 ja 2012 Näätämöjoen vesistöön vaelsi keskimääräistä suurempi määrä pieniä yhden merivuoden lohia. Samoina vuosina 40% matkailukalastajista sai kalastusmatkansa aikana lohisaaliin (Kuva 46). 1990 - luvun loppupuolelta lähtien niiden matkailukalastajien osuus, jotka ovat saaneet lohta, on lisääntynyt aiempiin vuosiin verrattuna. Osaksi saaliin saamisen mahdollisuuden kasvamiseen on vaikuttanut se, että matkailukalastajat ovat käyttäneet pidemmän aikaa kalastukseen. Kaikkien kalalajien saalis huomioituna on saalista saaneiden osuus kaikista kalastajista ollut viime vuosina keskimäärin 50%.

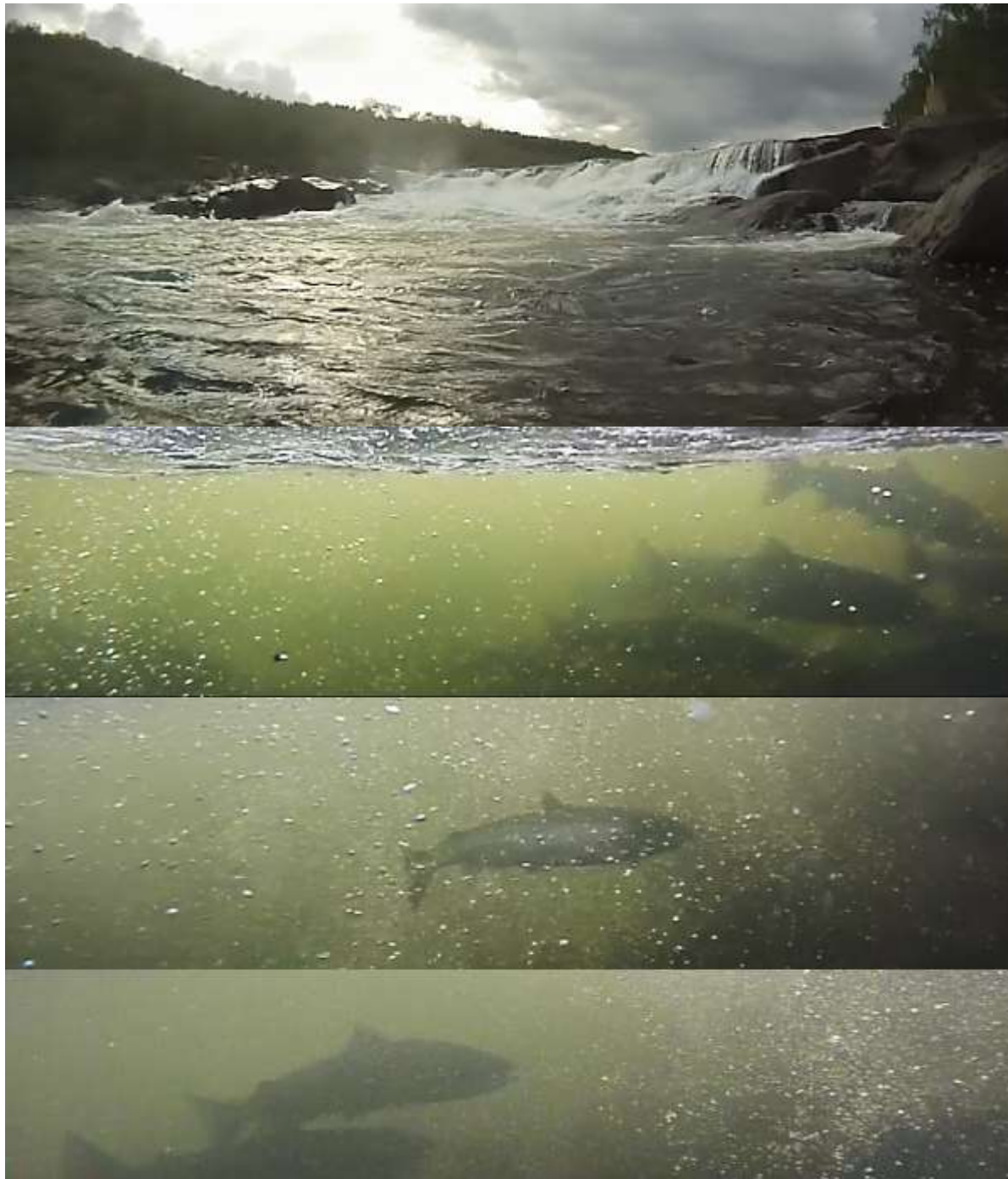
Kuva 46. Lohta (kuva vasemmalla) ja yleensä kalaa (kuva oikealla) saaneiden osuudet Näätämöjoella Suomen puolella kalastaneista matkailukalastajista. Lähde; Luke.

Valokuva 74. Näätämojoen Kolttaköngkäässä useimmiten näkyvät hyppivät lohet ovat pienikokoisia, sillä keskikokoiset ja isot lohet pystyvät sopivalla vedenkorkeudella ponnistamaan nousuväylän kohdalla seuraavalle tasanteelle pienellä hypyllä. Kuva Eero Niemelä.

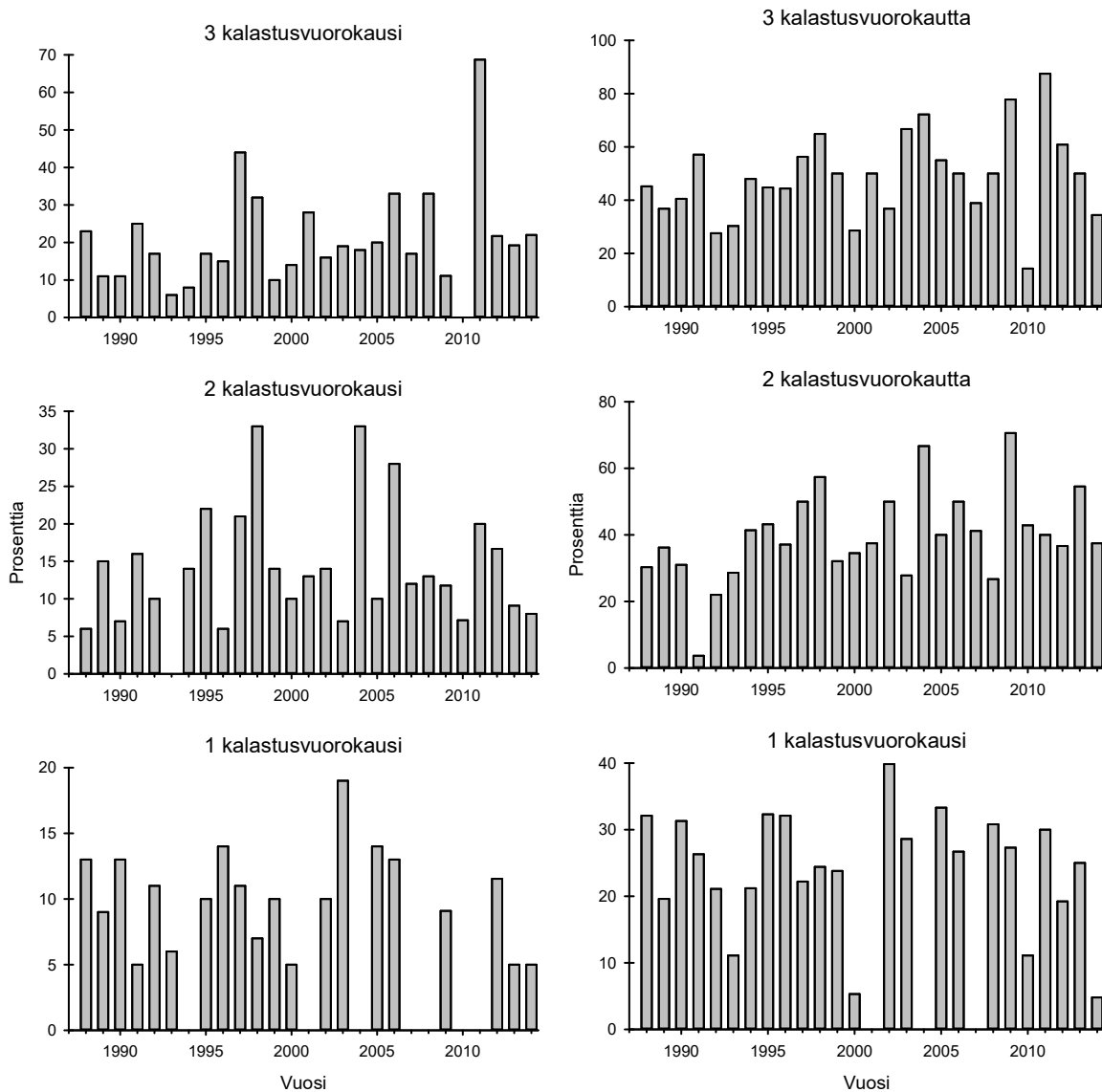

Valokuva 75. Kiinni on ja pysyy. Apumies kuljettaa lohien perhokalastajalle. Kuva Eero Niemelä.

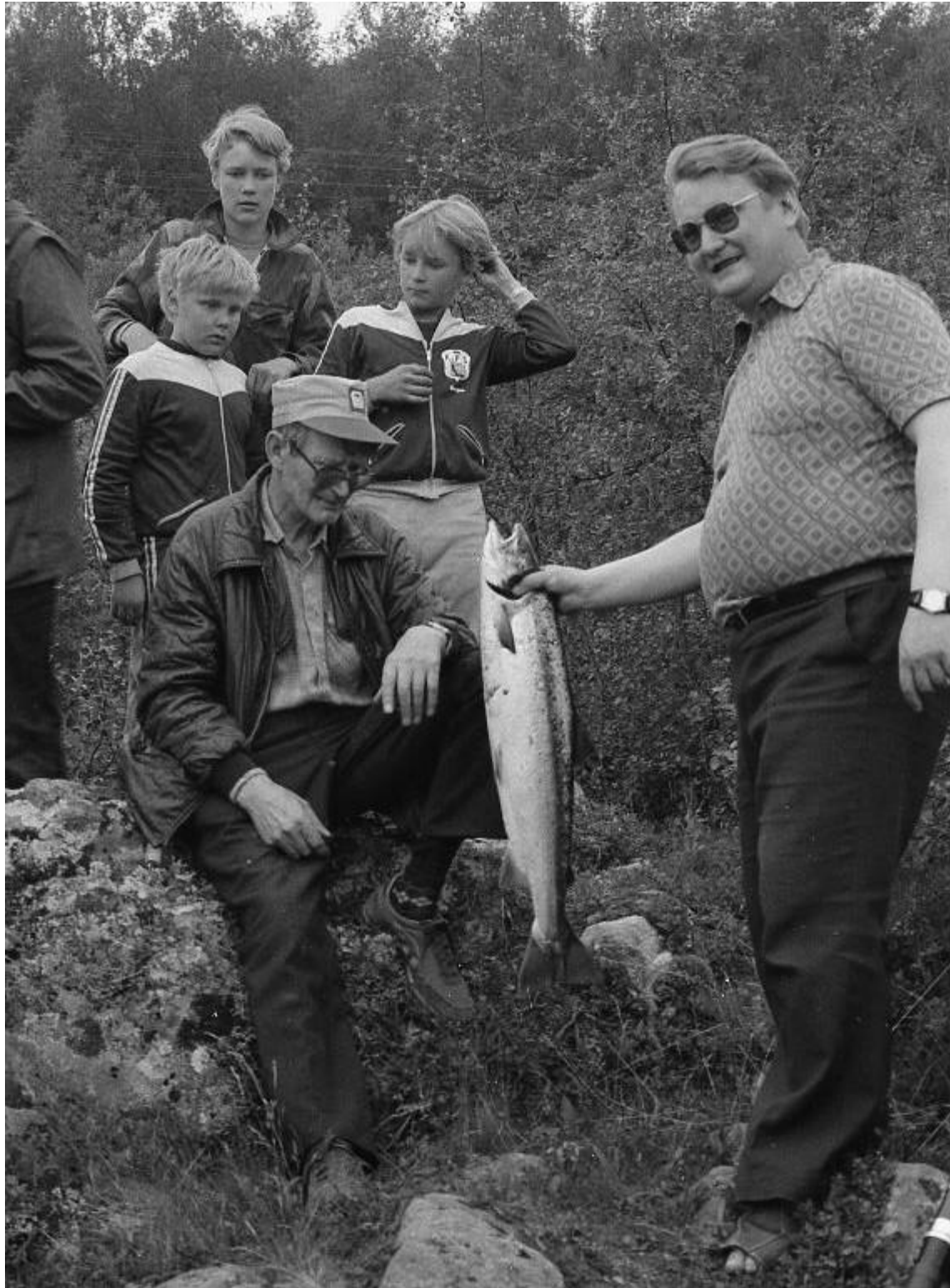

Valokuvasarja 76. Ylimmässä osakuvassa on keskikesällä Näätämöjoen pohjoisrannalla sijaitsevan kalaportaan alapuolelle syntyvä hiljaisemmän virtauksen kohta, jossa lohet levähtävät ennen vaelluksen jatkamista joko kalaportaan tai luonnollisen nousuväylän kautta. Kalaportaan sisäänmenoaukko on kuvan oikeassa yläreunassa olevan kalliojyrkänteiden takana. Matalanveden aikana lohet odottavat kuvassa olevassa syvänteessä. Lohet käyttävät kalaporrasta lähes koko kesän ajan, mutta suuren tulvan aikana ne eivät löydä helposti kalaportaan sisäänmenoaukkoa. Samoin erittäin pienen virtaaman vallitessa lohien on vaikea päästä kalaportaiden alla olevaan pieneen kalliosyvänteeseen. Kuvat Eero Niemelä

Lohisaaliin saamisen mahdollisuus vaihtelee vuosittain riippumatta siitä kalastaako yhden, kaksi vai kolme vuorokautta. Joinakin vuosina yhden vuorokauden kalastaneista henkilöistä ei kukaan saanut lohta ja joinakin vuosina joka viides sai lohisaaliin (Kuva 47). Suurta vuosien välistä vaihtelua lohien saamisen mahdollisuudessa oli myös kaksi ja kolme vuorokautta kalastaneilla. Koska Näämönjoessa Suomen puolella on mahdollisuus saada saaliiksi harjuksia, haukia, siikoja ja taimenia lohien ohella, lisää lajivalikoima selvästi mahdollisuutta saada kalasaalista lyhyen kalastusajan kuluessa. Kolme vuorokautta kalastaneista 30%–80% sai kalasaalista vuosina 1988–2014.

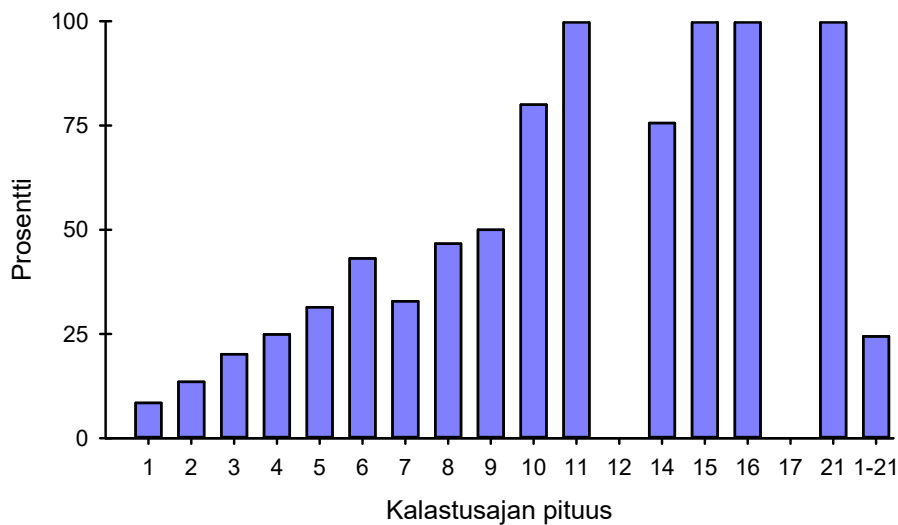

Kuva 47. Lohta (vasen kuvasarja) tai lohta ja muita lajeja (oikea kuvasarja) saaneiden osuus (%) kaikista 1, 2 tai 3 vuorokautta kalastaneista matkailukalastajista Näämönjoessa Suomen puolella vuosina 1988–2014. Lähde; Luke.

Valokuva 77. Uupunut, kaikkensa antanut lohi ja mies. "Noin pienikö se sitten olikin" - mahtaa kalastaja mieltä kasvonilmeestä päätellen. Kuva Eero Niemelä.

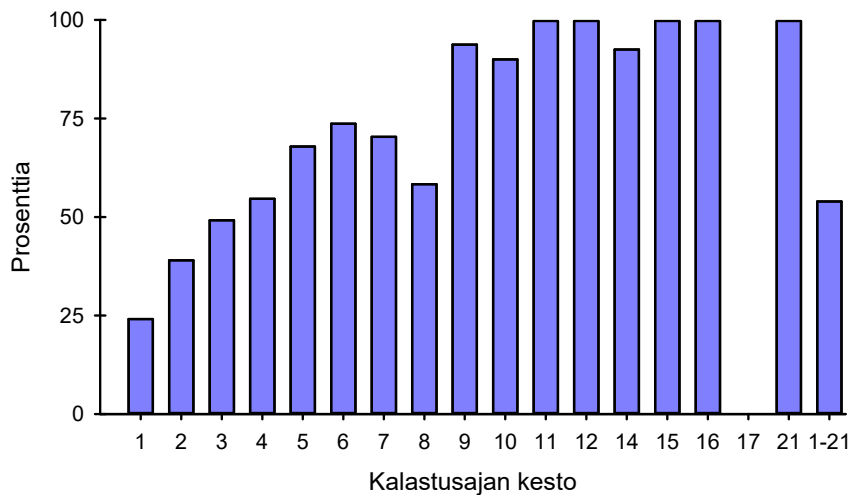
Lohisaaliin saamisen mahdollisuus riippuu monesta seikasta. Jos Näättämojoessa on kalastusvuonna hyvä lohikanta, lohikannassa on runsaasti pieniä yhden merivuoden lohia, kalastus ajoittuu heinäkuulle, kalastukselliset olosuhteet ovat suotuisat ja kalastajalla on hyvät perustiedot pyyntipaikasta ja käytettävistä perhoista tai muista vieheistä, saa hän lyhyenkin kalastusajan kuluessa lohisaalista. Koska Näättämojoella Suomen puolella käy paljon erähenkisiä matkailijoita viiopen jokivarressa yleensä muutamia päiviä, ei heidän lohenpyyntitaitonsa välttämättä ole kovin hyvä. Sen vuoksi esimerkiksi yhden vuorokauden kalastaneista henkilöistä alle 10% saa lohisaaliin. Lohisaaliin saamisen mahdollisuus kasvaa kalastukseen käytetyn ajan pidentyessä (Kuva 48). Yleistäen todetaan, että viikon mittaisella kalastusmatkalla reilu 40% kalastajista saattaa saada lohisaaliin. Kalastusajan pidentyessä yli 10 vuorokautteen saavat lähes kaikki lohen.

Kuva 48. Suomen puolella lohisaalista saaneiden matkailukalastajien osuus (%) kaikista eripituisia kalastusaikoja kalastaneista henkilöistä. Aineistoon on yhdistetty vuosien 1988–2013 tiedot. Lähde; Luke.

Näättämojoessa vavalla ja vieheellä kalastettaessa kalansaaliin saamisen todennäköisyys lisääntyy tasaisesti kalastukseen käytetyn ajan pidentyessä (Kuva 49). Moni matkailukalastaja käy Näättämojokivarressa Suomen puolella lyhyellä korkeintaan parin päivän kestoisella erämatkalla. Yhden vuorokauden läpikulkukalastajista joka neljäs onnistuu saamaan kalasaalista. Yleisin ja helpoiten pyydystettävä saaliskala on harjus.

Kalastukseen käytetyn ajan pidentyessä noin viikon mittaiseksi, saa 75% kalastajista saalista. Ne, jotka jaksavat kalastaa joella 9 vuorokautta, tai pidempään, saavat varmemmin kalasaalista. Pidemmän kalastusajan kuluessa matkailukalastajat kulkevat laajalla alueella jokivarressa, mikä parantaa todennäköisyyttä saada kalaa jostain päin pyyntialuetta. Kalastusajan pidentyessä myös sääolosuhteilla on vaikutusta saaliin saamiseen. Pidemmän aikaa kuin 7 vuorokautta kalastaneita on matkailukalastajista ollut alle 5%.

Kuva 49. Näätämöjoesta Suomen puolella kalaa (lohta ym.) saaneiden matkailukalastajien osuus (%) kaikista eripituisia kalastusaikoja kalastaneista henkilöistä. Aineistoon on yhdistetty vuosien 1988–2013 tiedot. Lähde; Luke.

15. Historiallisia katsauksia Näätämöjoen olosuhteista, kalastuksesta sekä valvonnan tekemiä havaintoja lohenpyynnistä ja esityksiä lohikantojen parantamiseksi

15.1. Tapani Vierelän huomiot Näätämöjoesta, sen kalastuksesta ja näkemyksiä lohikantojen parantamiseksi

Tapani Vierelä palveli rajavartiolaitoksessa ennen eläkkeelle siirtymistään. Hän on toiminut pitkäaikaisena kalastuksen valvojana Näätämöjoella Suomen puolella. Tapani kirjoitti ystävällisesti mietteensä pitkäaikaiseen kokemukseen perustuen liitettäväksi Näätämöjoen moninaiskäyttösuunnitelmaan.

Valokuva 78. Tapani Vierelä (kuva vasemmalla), Näätämöjoen pitkäaikainen kalastuksen valvoja sekä kalastuksen valvoja Ari Kosunen (kuva oikealla) työmaallaan Näätämöjoella. Kuvat Ari Kosunen ja Tapani Vierelä.

Historiaa

Karvaisiin nahkatamineisiin pukeutuneet miehet vaeltavat Harrijärven leiripaikasta Näätämöjoelle Harrijoen suun alueelle. Eletään 1000 – 1100 lukua. Harrisuvannossa on heillä lohivato. Pato sulkee joen eteläpuoleisen, matalan, reilusti alle metrin syvyisen vienosti virtaavan väylän. Pato tukeutuu joen pohjoisrannalla olevaan saareen. Vastaavanlainen pato on saaren ja pohjoispuoleisen rannan välissä. Näin uskon olevan. Uskon myös, että vastaavanlainen patojärjestelmä on ollut Pirisuvannossa, Kallokosken ja Onterinivan välissä. Se on tukeutunut myös Pirisuvannon pohjoisreunalla olevaan saareen. Pirisuvanto on vielä matalampi kuin Harrisuvanto, hiekkapohjainen ja laiskasti virtaava. Kivikautista asutusta on ollut myös Harrijärven lisäksi Pirisuvannon alapuolella joen pohjoisrannalla. Siinä on asustanut ehkä kaksi tai kolme perhettä. Tämä asumapaikka on liittynyt todennäköisesti vain kesäkalastukseen. Lohenpyynnin lisäksi alueen esihistoriallisilla asukkailla on ollut pitkin Näätämöjoen vartta peurahautoja. Erityisen runsaasti, vieläkin nähtäviä peurahautoja on joen eteläpuolella olevilla harjuilla.

Näätämöjoki ja erityisesti sen lohi on muodostanut luonnollisesti kesäajan pääkalastuskohteen. On ymmärrettävä, että patojärjestelmillä on saatu lohi satimeen ja saaliiksi. Nykyistä verkkoa vastaavat pyyntivälineet ovat tulleet käyttöön ehkäpä vasta 1800 -luvulla. Sitä ennen on lohi patojärjestelmällä saatettu atraimella pistettävään ”pussiin”. Oma arvioni ja näkemyseni on, että muualla jokialueella nykyisen valtakunnanrajan ja

Opukasjärven välillä ei ole patopyynnille soveliaita paikkoja. Virta on liian kova tai joki liian syvä.

Sen sijaan Ylä-Näätämöllä, Vuontislompolon ja Iijärven välillä on joen kapeuden ansiosta voitu harrastaa pienimuotoista patopyyntiä. Iijärven alueella on ilmeisesti myös asuttu ainakin jo 1500 – 1700 luvulla. Perustelen tätä näkemystäni sillä, että ko. alueella on runsaasti vieläkin havaittavia peurakuoppia. Alueen suuret järvet Iijärvi, Pautujärvi ja Sammuttijärvi ovat olleet todella kalaisia järviä. Varsinkin Sammuttijärvi on vielä tänäänkin mainio haukivesi.

Lähes nykyaika

Lohen verkkopyynti.

Itse aloitin kalastuksenvalvonnan Näätämöjoen kalastusalueella 1999. Tätä tehtävää olen jatkanut keskeytyksettä aina tähän aikaan asti. Valvonta-aikani on ollut kaikkina vuosina koko kalastuskausi. Näätämöjoen kalastuskausi oli alkuvuosina 1.6.–30.8. Verkkopyynti oli sallittu ajalla 1.6.–20.8. Jo niinä vuosina oli varsinkin verkkopyynti Näätämöjoessa selvästi suurempaa ja aktiivisempaa kuin nykyisin. Lohen verkkopyyntiä harrasti metsähallituksen myöntämän luvan perusteella keskimäärin 40 ruokakuntaa. Osa pyytäjistä erittäinkin aktiivisesti. Verkkopyynnin painopiste sijoittui kahteen osaan jokea. Alasuvannolle Kallokosken riippusillan ja valtakunnan rajan välille, sekä keskijuoksun Saunasuvannolle. Valvontani alkuvuosina näytti siltä, että verkottajat eivät suurestikaan ”kunnioittaneet” pyynnistä annettuja säännöksiä verkon sijoittamiseksi. Tämä holtittomuus johtui ehkä myös siitä, että silloiset valvojat vaihtuivat lähes vuosittain. Paikalliset, varsinkin kolttasukuiset sanoivat, että eivät voineet luottaa aina valvojien ohjeisiin ja sanomisiin. Valittivat, että vaikka kieli oli sama, niin ajatus oli eri. Tämä aikaansai eripuraisuutta verkottajien ja valvojien välillä. On myös tosiasia, että ns. ihanteelliset verkkopaikat aikaansaivat kilpailua ja jopa kateellisuutta. Tämä aiheutti säännöksen vastaista verkkojen liiallista tiheyttä. Jo silloin se järkytti viehepyyntäjiä.

On selvää, että kun aloitin valvonnan 1999, tunsin pienoista alastomuutta ja epävarmuutta. Jouduin astumaan valvojan saappaisiin kylmiltään. Näätämöjoen kalastussääntö antoi kuitenkin hyvin tarkat ohjeet mm. siitä, miten lohiverkko pitää ja saa olla joessa. Säännössä määritellään joen kalaväylä suhteessa keskiveden korkeuteen jne. Huomasin jo heti, että asiallisella suhtautumisellani saavutin kalastajien luottamuksen. Luottamuksen hankintaan liittyi myös se, että en juossut kuulemieni juorujen ja toisista verkkopyyntäjistä kerrottujen aiheettomien ilmoitusten perässä. Varsinkin eräät verkkopyyntäjät kokeilivat monin tavoin lujuttani ja tapaani hoitaa valvontaa. Tästä olen saanut myöhemmin myönteistä palautetta. Eräskin yläjuoksulla verkolla pyytänyt paikallinen ihmetteli, miksi puutun niin herkästi viikon vaihteessa tapahtuvaan verkottamiseen. Verkkopyyntihän on kielletty lohiverkolla myös järveksi luokitellussa vedessä perjantai klo 19.00 – maanantai klo 19.00 välisenä aikana. Hän perusteli ihmettelyään sillä, että entiset valvojat eivät edes käyneet viikonvaihteessa hänen pyyntialueella. Samoin hän kertoi, että jos sattuivat käymään, niin eivät ainakaan puuttuneet pyynnissä oleviin verkkoihin. Tämä taas ihmetytti minua. Sekin kielletyn ajan verkkopyynti saatettiin oikeisiin uomiin.

On ymmärrettävää, että suuri verkkojen määrä pitkin jokivartta aiheutti myös lukuisia yhteydenottoja viehepyyntäjien taholta. Pääosa Näätämöjoen viehepyyntäjistä tuli Etelä- ja Keski-Suomesta. Osa viehepyyntäjistä ymmärsi paikallisten oikeuden lohen verkkopyyntiin. Osalle se oli taas vallan suuri järkytys ja ihmettelyn aihe. Useat viehepyyntäjät pitivät jopa kudulle nousevan lohen verkkopyyntiä lainvastaisena ja eettisesti erittäin arveluttavana ja

tuhoisana. Erityisesti valvontakauteni alkuvuosina Saunasuvannon ja ns. Alasuvannon alueet olivat herkästi liiankin tiheän verkottamisen paikkoja. Samoin Onteriniva ja Ylä-Näätämön jokisuu Opukasjärvellä oli ulkopuolisten silmissä liian helppo pyyntipaikka verkoilla. Lähes päivittäin jouduin valvojan roolissa antamaan viehemiehille informaatiota ja tietoa paikallisten verkkopyytäjien rajoitetusta oikeudesta lohen verkkopyyntiin.

Tänä päivänä

Viehepyynti Näätämöjoen kalastusalueella on sallittu 1.6.–20.8 välisenä aikana. Viehepyynnin painopiste on heinä-elokuun vaihde. Tietysti kaikki on riippuvainen lohien noususta jokeen. Tämän päivän viehepyytäjät selvittävät radiopuhelimillaan hyvin tarkoin lohivarvien nousuvaiheet. Viehepyytäjien pyynnin painopiste on Norjan puoleisella jokiosuudella.

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntalaiset luokitellaan tätä kirjoittaessani vielä kuuluvan ns. paikkakuntalaisiksi. Viehepyytäjien rooli on lähinnä ”virkistyskalastusta”. Se ei vaikuta sanottavasti Näätämöjoella kutemaan nousevien lohien tappiolukuun. Jo kaudesta 2013 aloitettu kiintiöajattelu lupamyyntien osalta on oikeaan osunut toimenpide ainakin tämän hetken kalastuksen säätelyyn. Tämän päivän viehepyytäjät protestoivat erityisesti Niloskosken ylä- ja alapuolelle asetettuja verkoja. Verkot estävät laajalta osin juuri alueen ”herkullisten” poolien kalastusta.

Tarkastelen tässä kirjoituksessani tarkemmin kutemaan saapuvien lohien verkkopyyntiä ja sen vaikutusta lohikantaan. Metsähallitus rajoitti lohiverkkojen määrän kahteen verkkoon, aikaisemmasta kolmesta lohiverkosta. Tämä määräys astui voimaan alkaen kalastuskauden 2014 alusta. Tämä verkkomäärän rajoittaminen sai osalla paikallisista verkkopyytäjistä ristiriitaisen vastaanoton. Osa verkkopyytäjistä oli ehdottomasti kahden verkon kannalla ja osa taas katsoi, että metsähallituksen päätös on lain vastainen ja se rajoittaa heidän perinteistä oikeuttaan. Samoin yhteisellä päätöksellä verkkopyytäjien kanssa sopi metsähallitus, että verkkopyynti lopetetaan heinäkuun loppuun mennessä. Tätä lopettamisaikaa ei vastustettu. On kuitenkin ilolla todettava, että jo ennen verkkopyynnin päättymistä suorittamissani haastatteluissa lähes kaikki verkkopyytäjät olivat tyytyväisiä kahden verkon rajoitukseen. Tämä metsähallituksen päätös kahden verkon määrästä / ruokakunta oli kiistatta rohkea ja oikeaan osunut päätös. On tyydytyksellä todettava, että havaintojeni mukaan pääosa verkkopyytäjistä tänään tunnustaa, että nousulohen tulevaisuus voidaan turvata vain pyynnin ml. verkkopyynnin rajoittamisella.

Vaarallinen väylä

Jos me ihmiset osaisimme orientoitua Näätämöjokeen kudulle nousevan lohien rooliin, ehkä silloin ymmärtäisimme, mitä esteitä ja vaaroja on läpäistävä päästäkseen omalle kutualueelle. Tätä matkaa mereltä kutupaikkaan voi verrata arvannostoon. Hyvällä onnella pääset perille ja heikolla tuurilla sinut talutetaan mestausjoukon eteen. Lohen edessä välkkyvät mitkä viehättävimmän näköisiä vaappuja ja uistimia. Koreaakin koreampia perhoja. Neidenin Kolttakönkään lepomonttu ennen voimaa vaativaa hyppyä könkään ylitse on lohien turmanpaikka. Suomen puolella heti lohelle näkymättömän valtakunnan rajan ylityksen jälkeen alkaa salakavala verkkojen viidakko. Monelle titille verkon näkeminen on ensimmäinen kerta. Smoltitina sitä ei ole edes huomannut, eikä niitä ole tarvinnut pelätä. Silloin sen läpi on voinut sujahtaa. Nyt et enää pysty verkkoa pettämään.

Jos lohi osaisi ajatella ja päätellä oikein, lähtisi se merestä kutualueelle vasta elokuun lopulla tai syyskuun alkupuolella. Silloin lähes kaikki turman esteet olisi joelta poistunut.

Mutta se suvun jatkamisen vietti pakottaa lähtemään pahimpaan aikaan. Juuri silloin kun ”petoja” on eniten jokialueella. Se on monen lohen viimeinen nousu kotijoelle.

Vaaralliset kapeikot ja koskien osat

Näätämöjoen kalastusalueella saa pyytää lohta verkolla luvan saanut paikallinen ruokakunta Ylä-Näätämön suulta (Opukasjärvi) aina valtakunnan rajaan asti.

Näätämöjoessa on havaintojeni mukaan kuusi sellaista, joen syntymisen aikana muodostunutta paikkaa, jotka on kokemukseni (16 valvontakautta) mukaan rajattava verkkopyynniltä. Ne ovat liian varmoja ja helppoja nousulohen ”tappopaikkoja”.

- 1. Ylä-Näätämön suu Opukasjärvessä (riippusillan alue)*
- 2. Opukasniskan alaosa heti kosken alla*
- 3. Vinkeävirran kapeikko Kahluukarin alapuolella*
- 4. Niloskosken yläpuolinen alue heti kosken päällä*
- 5. Niloskosken alapuolinen alue heti kosken alla*
- 6. Onteriniva*

Näiden alueiden osalle on tehtävä jotain liittyen verkkopyynnin rajoittamiseen. Oma esitykseni on seuraava:

Vaihtoehto 1. Alueet taulutetaan ja kielletään pysyvästi lohen verkkopyynti 200 metriä kohteesta.

Vaihtoehto 2. Verkkopyynti kiellettäisiin kokeilu- ja tutkimusmielessä esim. viideksi (5) vuodeksi. Jo tällä toimenpiteellä pystyttäisiin selvittämään, mikä olisi kutualueille pääsevien lohien määrä verrattuna ennen kieltoaikaa.

Vaikka ko. alueet kiellettäisiinkin verkkopyynniltä jää jokeen vielä rajattomasti verkkopyynnille soveliaita alueita. Paikalliset verkkopyytäjät omivat ja pyytävät suvuttain sodan jälkeen varatuilla paikoilla. Näätämöjoen sääntö ei tunne ”omistusoikeutta” sukujen haltuunsa ottamien ja käyttämien pyyntipaikkojen osalta.

Tällä verkkopyyntiä rajoittavalla toimenpiteellä saatettaisiin Näätämöjoki lohen kannalta katsottuna hyvään kuntoon. Näätämöjoki saavuttaisi tällä pienellä eleellä sille kuuluvan erämaisen, lohijoen maineen. Se poistaisi ainakin pääosaltaan viehepyytäjien karsastusta, arvostelua ja ihmettelyä verkkopyyntiä kohtaan. Verkkopyynnin alueellinen rajoitus lisäisi viehepyytäjien kiinnostusta jokea kohtaan ja lisäisi lupatuloja. Samalla voisi metsähallitus lisätä viehepyynnin kiintiöitä, sen lisäämättä ”vaaraa” kudulle nouseville lohille. Samalla se lisäisi myös verkkopyytäjien saalismäärää tulevana vuosina. Onhan ymmärrettävä, että mitä enemmän lohia pääsee kutemaan, antaa se suuremman määrän saalista myös tulevana kausina.

”Mitä useampi lehmä minulla on navetassa, on navetan tuotto varmempaa ja edullisempaa”.

Valokuva 79. Näätämöjoessa Suomen puolella verkkojen asettaminen pyyntiin kalastussäännössä mainituin määräyksiin tuotti aiemmin vaikeuksia. Edelleen eräillä alueilla kalastajilla on vaikeuksia selvittää vapaana pidettävät kalaväylän osat. Kuva Eero Niemelä.

Valokuvasarja 80. Näätämöjoen pohjoisrannalla sijaitsevan kalaportaan alapuolelle kertyy ajoittain lohivarvi, josta osa pyrkii heti kalaportaan alla olevaan pieneen syvänteeseen ja osa jatkaa matkaa pyrkien ylittämään Kolttakönkään itärannalla olevan nousuväylän kautta. Kuvat Eero Niemelä

Yksityinen liiketoiminta

Metsähallitus myöntää paikallisille, pysyvästi koltta-alueella asuville perheille lohien verkkopyyntiluvan. Lupa on ruokakuntakohtainen. Verkkopyyntiluvan saamisen perimmäinen ja ainoa perustelu on ruuan hankinta perheen tarpeeseen. Tätä oikeutta ei valitettavasti ole käytetty oikein kaikilta osin. En näe missään tapauksessa hyväksyttävänä, että verkkopyyntiluvan nojalla rakennetaan esimerkiksi yhdelle parhaimmalle viehe- ja verkkopyyntialueelle bisnestarkoitukseen pressuista ruokailukatos, telttasauna, tuodaan agrekaatti jauhamaan sähköä kelmutuskonetta ja pakastearkkua varten, sekä verkkopyyntäjän vieraana on maksavia asiakkaita. Verkolla pyydetyt lohet kelmutetaan ja ne siirtyvät maksavan asiakkaan reppuun reissun jälkeen. Tämä on jo eettisesti väärin. Tämä on Näätämöjoen lohien halveksuntaa.

Kuinka moni Näätämöjoesta verkoilla pyydetty lohi on siirtynyt vuosien aikana ulkopuolisen henkilön mukaan ja pakastearkkuun rahaa vastaan? Tätä vartenko on myönnetty paikalliselle lohien verkkopyyntilupa? Ei. Lupa on myönnetty oman ruokatalouden tukemiseen. Ei myöskään ole käsitykseni mukaan hyväksyttävää, että kun aikoinaan on myönnetty joillekin paikallisille asukkaille lupa rakentaa omaa kalastustaan varten kalamaja, käytetään sitä vuokraamistarkoitukseen. Näitä tuetuilla varoilla rakennettuja majoja vuokrataan

etupäässä ulkopuoliselle joelle tuleville turisteille. Nämä majat on tarkoitettu sään suojaksi oman ruokakunnan kalastusta varten.

Kalastuksen kehittyminen

Verkkopyytäjien määrä on säilynyt pääosin samalla tasolla viimeiset vuodet. On luonnollista, että ennen sotaa Näätämöjoella oli hyvin vähän lohenpyytäjiä. Ainoastaan kaksi-kolme ns. uudisasukasta perheineen. Neidenin alueen koltat pyysivät lohta pääosin Kolttaköngkään alueella käpäläverkolla. Sodan jälkeen nykyisen Severtijärvi – Näätämön tienvarteen asutetut Petsamon ja Luton alueen koltat alottivat ahkeran lohenpyynnin. Samoin sodan jälkeen siirtyi alueelle pikku hiljaa myös suomalaista väestöä, jotka osallistuivat verkkopyyntiin. Näen, että varsinkin 1950–80 luvulla pyynti oli hyvinkin aktiivista. Lohiverkkojen laatu parani vuosien varrella ja se lisäsi saaliiden määrää. Lohen kilohinta myytyinä oli suhteellisen hyvä. Eräskin paikallinen sanoi, että kun hän vei alueen kauppaan 10 kg lohen, vastasi se viisihenkisen perheen kahden viikon ruokalaskua. Samoin sama henkilö mainitsi, että myöhemmin Norjan kassilohi romahdutti myös Näätämöjoen villin lohen hinnan. Jo silloin joutui Näätämöjoen lohi ”vääriin käsiin”. Ymmärrän hyvin, että järvikalastuksen saaliit, siika, taimen, ahven ym. olisivat joutilaampia kaupan tiskille.

Haluan korostaa, että viehepyynnillä ja siihen liittyvällä tarkalla valvonnalla ei rasieta kohtuuttomasti Näätämöjoen Suomen puoleiselle alueelle nousevien kutulohien määrää. Verkkopyynti on se, joka aiheuttaa liian suuren loven kudulle nousevien lohien joukolle. Olen vakuuttunut, että pelkästään tiettyjen ”liian varmojen tappopaikkojen” rajaaminen verkkopyynnin ulkopuolelle takaa myös tulevaisuudessa rajoitetun verkkopyynnin jatkumisen Näätämöjoella. Tällä tapaa toimien voidaan säilyttää Näätämöjoki valtakuntamme yhtenä kauniimpana lohijokena. Tällä pienellä eleellä, joka ei rasita sanottavammin paikallisten verkkopyyntioikeutta, taataan Näätämöjoen maineen säilymisen lohijokena, yhdessä muiden lohijokien rinnalla.

Verkkopyynnin ulkopuoliset alueet

Opukasjärveen pohjoisesta laskeva Silisjoki on Näätämöjoen kalastussäännön perusteella vain viehepyyntialuetta. Tämän päivän kalastusalue päättyy Poaskijoen suulle. Kalastusaluetta on noin kuusi kilometriä Opukasjärvestä mitattuna. Samoin ns. Ylä-Näätämön alue Opukasjärvestä Vuontislompoloon on verkkopyynniltä kielletty. Molemmat alueet ovat hyvin koskirikkaita, lyhyitä suvantoja ja niväpätkiä lukuunottamatta. Molemmat verkkopyynniltä rajatut alueet ovat lohen kutualueita. Ylä-Näätämön alueella olevan Kieropetäjäsaaren kohdalla on noin kahden kilometrin pituinen kalastuskieltoalue. Kieltoalue koskee ulkopaikkakuntalaisia perholla pyytäjiä.

Iijärvi – Vuontislompolo on kieltoaluetta ulkopuolisilta kalastajilta. Ko. alue on erityisesti taimen- ja harjusrikasta aluetta.

Kalastukselta rajatut alueet

Näätämöjoen kalastusalue on ollut alunperin koko Näätämöjoen pääuoma aina Iijärvestä valtakunnanrajalle ja Silisjoki Keskimmäisen Silislompolon alaosa Opukasjärveen. Myöhemmin metsähallituksen tekemillä päätöksillä on supistettu ja poistettu välit Iijärvi – Vuontislompolo, sekä väli Keskimmäinen Silislompolo – Poaskijoensuu. Nämä ovat olleet oikeaan osuneet rajoitukset.

Ylä-Näätämölle nouseva lohi käy saamani tiedon mukaan mutkan aina Iijärvessä asti. Kuitenkin ne ovat ns. pioneerilohia. Käyvät ja palaavat jokeen takaisin. Silisjoen yläosalla on

sen sijaan runsaastikin lohien kutuhavaintoja.

Toivon näkevänä

Uskon vakaasti, että verkkopyynnin rajoittaminen edellä mainituista ”tappopaikoista” edesauttaa lohien säilymistä ja määrän lisääntymistä luonnonkauniissa Näätämöjoessa. Käsitykseni mukaan ja useisiin keskusteluihin paikallisten ihmisten kanssa viitaten, olen huomionnut, että pääosa Näätämöjoen verkkopyytäjistä kantaa myös huolta lohien tulevaisuudesta. Valitettavasti ahneus ja naapurikateus aikaansaavat sen, että joelle on mentävä verkottamaan, vaikka välttämättä ei olisi tarvettakaan.

Lohi itsestään ei pysty korjaamaan omaa tilannettaan. Ne korjaustoimenpiteet on lähdeittävä meistä ihmisistä. Palkkioksi me ihmiset saamme luonnonmukaisen, elävän Näätämöjoen. Joen jonka rannalla viihtyy paikallinen asukas, turistikalastaja ja satunnainen patikoija.

Valokuva 81. Vedenpinnan laskiessa ja virtaaman pienentyessä lohille vapaana pidettävä uoma kapenee. On useita alueita, jossa verkkojen käyttäminen hidastaa huomattavasti lohien vaellusta ylävirtaan, vaikka niitä ei välttämättä kuvan kaltaisilla virranmyötäisillä verkoilla tehokkaasti saataisikaan. Kalastajien pitäisi itse selvittää verkkopaikkojensa pohjaprofiilit lohien vaelluksen turvaamiseksi myös niinä päivinä viikossa, jolloin verkoilla kalastetaan. Kuva Eero Niemelä.

Valokuva 82. Näätämöjoen lohi tarvitsee nyt välittömästi uudenlaista kalastajien moraalialia. Kaikkien on tingittävä saalismäärästään ja pyyntiponnistuksestaan niin joessa kuin rannikolla. Vuosikausia on puhuttu siitä, että jotain pitäisi tehdä, mutta mitään ratkaisevaa ei ole tehty. Näätämöjoen lohikannat paranevat vain sillä, että lohenpyyntiin sovelletaan modernia vastuuta luonnonvaraisen kalalajin kantojen parantamisessa. Tällä hetkellä ei kenenkään paikkakuntalaisen eikä matkailukalastajan taloudellinen tilanne pakota ottamaan niin paljon saalista, kuin sitä voi reilun kahden ja puolen kuukauden aikana saada. Näätämöjoen lohikannat uudistuvat hitaasti ja onnistuneiden kalastuksen säätelytoimien tulokset nähdään kahden-kolmen lohisukupolven päästä eli 14–21 vuoden kuluttua. Näätämöjoella kalastavat seuraavat kalastajien sukupolvet voivat kiittää anonymisti niitä 2010 -luvun kalastajia, jotka toivottavasti tekevät melkein pä mahdottomasta mahdollisen vähentämällä oma-aloitteisesti lohenpyyntiä. Näätämöjoki tuotti aikoinaan valtavan määrän lohta jokikalastajille ja sama voi toistua, jos kuuntelemme tarkkaan ja ymmärrämme, mitä Tapani Vierelä sanoi edellä” Lohi itsestään ei pysty korjaamaan omaa tilannettaan. Ne korjaustoimenpiteet on lähdettävä meistä ihmisistä. Palkkioksi me ihmiset saamme luonnonmukaisen, elävän Näätämöjoen. Joen, jonka rannalla viihtyy paikallinen asukas, turistikalastaja ja satunnainen patikoija”.

Kuvassa kahden merivuoden koiraslohi (noin 5 kiloa) ”lennossa” Kolttakönkään pahimmassa putouksessa matkalla kohti kutualueita. Lohella on kyljessä verkkomerkit ja lohi on päässyt onnekseen läpi jostain meren pyydyksestä. Kuva Eero Niemelä.

15.2. Nestori Semonoffin muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta

Nestori Semenoff on syntynyt Petsamon Suonikylässä 1.11.1941. Haastatteluhetkellä Nestori Semenoff asui Kirakkajärvellä ja oli päätoiminen poromies. Kirjoitus perustuu Eija Slantin ja Martti Lintusen haastatteluun vuonna 1996.

”Ensimmäisen kerran lähdin Näätämöjoelle poikasena vuonna 1949. Kalastin silloin puuvavalla, joka oli tehty koivusta ja siimana oli kierretty kalastajalanka ja siiman päässä oli lipukka. 1960 -luvulla sain hankittua heittovavan, jossa siima oli pokarullassa. Ensimmäiset lohiverkot hankittiin 1950 -luvun puolivälissä. Verkot oli tehty pumpulista ja silmäkoko oli 45 mm ja verkot olivat 1.5–2.0 metriä korkeita ja 30 metriä pitkiä. Kohot oli tehty tuohesta ja painona oli kivi tuohen sisällä. Monofiliverkot hankittiin 1970 -luvulla. Minä käytin 40–50 mm:n silmäkoon ja 1.5–2.0 metrin korkuisia verkkoja, jotka olivat 30 metriä pitkiä. Yleensä kahta 30 m:n verkkoa pidin peräkkäin ns. jatana.

Minun ensimmäinen verkotuspaikkani oli Saunakosken Ylisuvannossa. Onkimassa kävin Kontinpaistamassa, Harrijärvellä ja Harrijoella. 1979 -luvulla siirryin sitten verkottamaan ja myös kalastamaan uistimella ja puukalalla Niloskoskelle. Kirakkajärveltä kuljettiin kävellen Räkkijärvelle, Räkkijärven yli veneellä tai rantoja pitkin kävellen Saunakoskelle. Joella kuljettiin rantoja pitkin kävellen ja myöhemmin veneellä ylös ja alas. Samaa reittiä kuljemme yhä edelleen joelle.

Ensimmäisinä kesinä käytimme joella Jankkilan Fransin ja Karppisen Pekan puuveneitä. 1970 -luvulla veljeni Jaakko osti puuveneen ja sillä soudettiin ja 1980 -luvulla hankin itselleni lasikuituveneen. Moottoria en ole käyttänyt joella, sillä olemme halunneet soutaa. 1960 -luvulla asuttiin Näätämöjokivarressa puolilaavussa ja yövyttiin tulilla. Myöhemmin saimme verkkovajan joen viereen Niloskoskelle. Jankkilan Fransi ja Karppisen Pekka ja Semenoffin Jaakko olivat joella kalastuskavereita ja isäni kanssa kalastin Harrijärvellä. Isäni ei piitannut lohenkalastuksesta. Muita kalastajia joella Saunakoskella ei ollut, joten kalastuspaikoista ei ollut kilpailua.

Kalaa oli hyvin joessa; lohta, harria ja tammukkaa oli enemmän kuin nyt. 1980 -luvulla muistan saaneeni ylhäältä ”kyyträlohia”. Paras saaliini, jonka olen joelta saanut, oli kahdessa yössä 6 x 25 kilon pyttyä lohta. Siinä oli jo kantamista kotiin. Siikaverkkoja en ole käyttänyt joella, sillä lohiverkoista on tullut muutakin kalaa kuin lohta eli siikaa, taimenta ja harjusta. 1960 -luvulla sain lohta ja meritaimenia Harrijärvestä siikaverkoilla ja kesällä 1991 sain lohen Kirakkajärvestä siikaverkolla.

Kalat suolattiin, keitettiin ja paistettiin tuoreena nuotiolla tikun nokassa. Tehtiin niin kuin Karppisen Pekka opetti. Vasta nykyään on alettu kalaa savustamaan ruuaksi. Poronlihaa syötiin myös ja kun vuonna 1959 hankin itselleni ensimmäisen pienoiskiväärin, ruokapöytäni aloimme saada vesilintuja ja maalintuja. Talvella pyydettiin ansalintuja, riekkoja pääasiassa. Riekot myytiin Norjaan. Antoivat niistä 4–5 kruunua kappaleelta ja sieltä hankittiin muut ruokatarvat. Ansapyynnin tunturilla opetti Karppisen Pekka ja isä opetti maariekon pyynnin. Talvella pidimme myös juomuksia jään alla. 1980 -luvun alussa vedettiin sähköt Kirakkaan ja sen jälkeen kalaa alettiin ottaa enemmän säilöön. Lohta ei myyty vaan kaikki käytettiin itse. Ennen 1980 -lukua meillä sähkö saatiin agrikaateista.

Vuosina 1959 ja 1960 muistan ensimmäiset turistit joella jo ennen Sevettijärven tien valmistumista. 1970 -luvulla, kun tie tehtiin Varpuniemeen, tulivat ne oikeat turistit. Turistien kanssa en ole ollut oikein tekemisissä. Tuttuja he eivät ole olleet, mutta vuosina 1979 ja 1980 tuli sitten tuttujakin turisteja.

Ennen tientuloa kuljin kesäisin ja syksyisin kävellen Kaamaseen ja siitä edelleen postiautolla asioita hoitamaan Ivaloon. Toinen tapa olisi ollut kulkea postiveneellä Kirakkajärveltä Sevettijärvelle ja siitä edelleen kävellen Inarinjärven rantaan. Inarinjärvellä postivenettä paikallisista henkilöistä kuljetti Dimitri Semenoff, Jaakko Semenoff ja Partakosta Matti Aikio ja myöhemmin hänen poikansa Onni.

Vedenkorkeus Näätämöjoessa oli minun mielestäni ennen korkeammalla. Aiemmin syystulvat olivat rajummat kuin nykyään ja kevättulvat samanlaisia kuin nykyään. Gandvikin patoaminen aiheutti veden vähenemisen selvästi Kallojoessa. Vesi laski mielestäni puoli metriä. Veden lämpötilat olivat ennen kylmempiä.

Saunakoskella oli 1950 -luvulla autiotupa ja Kuoshnijoella oli ensimmäinen vuokrakämppä 1979 -luvulla. En ole vuokrannut kämppiä omaan tarkoitukseeni enkä ole vuokrannut omaa kämppää kenellekään. Mielestäni matkailukalastajia ei ole ollut liikaa joella kalastaessani. Kalastussäännöt ovat olleet ihan sopivia. Mielestäni kolttien jokikalastusperinteet unohdetaan ajan mittaan. Jos metsähallitus edelleen valtaa jokea ja rakentaa sinne yhä enemmän, paikallisen väestön on yhä vaikeampi saada rakennusoikeuksia joelle. Turismi pitäisi saada ohjattua paikallisten hyödyksi eli sen pitäisi mielestäni käyttää yhä enemmän paikallisia palveluita kuten opastusta, kauppvoja ja mökkejä.”

15.3. Jaakko Killasen muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta

Jaakko Killanen on syntynyt 8.10.1931 Petsamossa ja on nykyään eläkeläinen ja asuu omakotitalossa Kevätrannassa. Kevätrannassa asuttiin ensin pikkumökissä ja sähköt tuli vuonna 1976. Isompi talo rakennettiin vuonna 1977. Kirjoitus perustuu Eija Slantin ja Martti Lintusen haastatteluun vuonna 1996.

”Aloin kulkemaan Näätämöjoella jo 1950 -luvulla porohommissa ja riekostamassa. Armeijaan menin kesällä 1951 ja helmikuussa 1952 pääsin sieltä pois. Armeijan jälkeen jatkoin porohommissa ja riekostamista ja isän ja äidin kanssa aloin kalastamaan jo vuonna 1955. Vuonna 1958 rakensin kämpän Näätämöjoen Kaartilompoloon puolen kilometrin päähän Iijärvestä. Kämpän olin rakentanut valmiiksi kotona ja se vietiin poroilla talvella Kaartilompoloon.

Kalastin Iijärvellä, Kaartilompolossa ja Kotalompolossa. Pumpuliverkot oli ensin ja ne oli lähinnä siikaverkkoja. Silmäkoko oli 38–40 mm ja verkot olivat 30 pitkiä ja 1.5 m korkeita. Kalastan yhä edelleen sellaisilla verkoilla, mutta nykyään ne ovat nailonista. Kalastin myös vavalla ja ensin vapana oli koivukeppi ja siiman päässä oli lipukka (devoni). Vasta 1960 -luvulla hankin kunnan vavat ja kelat. Kalastusreissuilla asuttiin laavuissa ja vasta myöhemmin mökissä.

Reitti kotoa kulki polkuja pitkin kävellen Rautaperäjärveltä Petsijärven kautta Karhuvaaraan, Kiviselän kautta Rovaselkään ja edelleen Kaartilompoloon. Matkaa tulee kotoa 25 km. Puuvene joelle vietiin poroilla lumen aikana ja veneen isäni oli tehnyt. Lasikuituvene hankin 1970 - ja 1980 -luvun taitteessa. Kaartilompolossa soudettiin ja kun tie Iijärvelle valmistui, hankittiin joella kulkemiseen perämoottori.

Yleensä kalastettiin perheen kanssa. Muistan, kun vuonna 1966 Veeran kanssa kannettiin tytötkin joelle kalaan, kun he olivat pieniä. Johannes Kiprianoff ja vaimonsa Sandra Iijärveltä kalasti kanssamme. Paavo Mosnikoff ja Mari olivat myös kalakavereitamme. Paavolla oli tapana kalaan tullessaan olla mukana onki, vapa ja karttalaukku. Mari kantoi kaiken muun suolan ja pyttyjen lisäksi.

Joessa kalaa oli paljon siihen aikaan. Kesällä kalat suolattiin puupytyihin ja lumen tultua syksyllä kalapytyt haettiin pororeellä kotiin. Harria, taimenta ja siikaa saatiin paljon ja jokunen lohikin Kotalompolosta. Sandra Kiprianoff sai 10 kilon lohen Iijärvestä ja 1980 -luvulla mekin saimme ison lohen Kotalompolosta. Lohta en ole kalastellut sivujoista kuten Kuoshnijoesta ja Silisjoesta. Kalat säilöttiin suolaamalla puupytyihin, mutta kalaa myös kuivattiin kuten haukea ja pikkusiikaa. Kalat suolattiin ensin kevyesti vuorokauden ajaksi ja sen jälkeen kalat pantiin kuivamaan yleensä huhtitoukokuussa ennen kärpäsaikaa. Kuivattua kalaa keitettiin ns. teeliemeksi. Kalaa paistettiin ja

tarjottiin nuotiolla tikkukalana ja myös kalakukkoja paistettiin. Savustamalla kalaa ei osattu valmistaa vasta kun nykyään. Poronliha oli tärkeä ruoka kuten vesilinnut ja riekot. Kalaa otettiin tarpeen mukaan. Suolakalaa tehdään edelleen. Lohta ei myyty, mutta siikaa myytiin syksyllä pytyittäin Inariin Nykäselle. Jaakkolan kone Inarista toi pytyt ja suolat ja vei suolasiikapytyt mennessään. Nykyään joen vesi on laskenut kesäisin enemmän kuin ennen ja joen kivet ovat myös enemmän kuivillaan kuin ennen.

Talvella minulla oli tuhansia riekkoansoja ja riekkoja oli paljon. Riekot myin Norjaan tai ne vaihdettiin tavaraan. Kahdesti vuodessa maaliskuussa ja joulukuussa hankittiin Norjasta kuivamuonat, jauhot, margariinit koko vuoden tarpeiksi.

Pekka Maja oli ensimmäinen turisti ja sen jälkeen tulivat rajamiehet uusiksi asukkaiksi Näätämöön. Turistit tulivat Iijärvelle lentokoneella ennen tien valmistumista.”

15.4. Elias Mosnikoffin muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta

Elias Mosnikoff on syntynyt 31.10.1933 Petsamossa. Hän asuu Sevettijärvellä ja on eläkeläinen. Kirjoitus perustuu Eija Slantin ja Martti Lintusen haastatteluun vuonna 1996.

”Isäni kalasti jo 1950 -luvulla Näätämöjoella ja itse aloitin siellä kulkemisen vuonna 1964. Kämpän rakensin vuonna 1965 noin puolen kilometrin päähän Opukasjärvestä alavirtaan ensimmäiseen suvantoon.

Lohiverkoilla kalastin suvannoissa. Verkot olivat puuvillaverkkoja ja myöhemmin nailonverkkoja. Alkuun, kun kala oli isompaa, käytin 65–70 mm silmäkokoa ja verkot olivat 3–3.5 m korkeita ja 30 metriä pitkiä. Nykyään verkot ovat 60 mm silmäkokoa ja muutoin samanlaisia kuin ennen. Olen verkottanut pääasiassa Opukasjärven alapuolella olevassa suvannossa, mutta Saunakoskella ja Niloskoskella olen myös pitänyt verkkoja. Heitto-ongella olen kalastanut pitkin jokea useissa paikoissa.

Joelle kuljettiin polkuja pitkin kävellen. Reitimme kulki Sevettijärven kautta Suntijärvelle ja sieltä Opukasjärvelle. Matkaa tuli 20 km. Ennen jokivarren mökin rakentamista asuin teltassa ja laavussa. Puuveneen hankin ensin ja 1980 -luvun lopulla hankin lasikuituvene. Opukasjärvellä käytin perämootoria, mutta joella en. Joella liikuttiin soudellen paikasta toiseen. Kalastin veljeni, isän ja vaimon kanssa. Saimme kalastaa rauhassa 1980 -luvulle saakka, jolloin tulivat turistit ja muut kalastajat. Kalaa kuten lohta ja harria oli paljon. Taimenta oli Opukasjärvestä. Reput olivat täynnä kalaa kun tultiin kotiin. Lohta olen saanut vain joesta. Kalat säilöttiin suolaamalla ja ruuaksi ne valmistettiin paistamalla ja keittämällä. Muu ruoka hankittiin paikallisista kaupoista ja lisäksi metsästettiin maalintuja eli riekkoja.”

15.5. Sauli Vilhunen muisteluksia Näätämöjoen kalastuksesta

Sauli Vilhunen on syntynyt 5.4.1940 Suonenjoella ja viettää eläkepäiviä Näätämön kylässä. Kirjoitus perustuu Eija Slantin ja Martti Lintusen haastatteluun vuonna 1996.

”Tulin Näätämöön rajamieheksi vuonna 1964. Näätämöön ei tuolloin ollut vielä kunnan tietä. Näätämön rajavartiostolle sähköt olivat tulleet jo vuonna 1962 Norjan kautta. Muutaman vuoden kuluttua sähkö oli muussa osassa kylää. Pakastearkun hankin 1980 -luvulla ja kalastukseen se ei vaikuttanut ainakaan lisäävästi. Kalat, mitkä saimme, käytettiin itse.

Partiointireissuillani tutustuin paikalliseen maastoon ja myös Näätämöjokeen. Jo kesällä 1964 heittelin virvelillä Näätämöjoella kalasaaliin toiveessa. Näätämöjoella ei ollut siihen aikaan rajoituksia. Itse pyysin 40–50 mm silmäharvuisilla siikaverkoilla, jotka olivat yksisäikeisiä nailonverkkoja. 1970 -luvun lopulla tulivat lohiverkot ja käytin kierrettyjä nailonverkkoja; 60 mm silmäkokoa, 9 metriä korkeita ja 30 metriä pitkiä verkkoja. 1980 -luvulla tulivat monisäikeiset monofiliverkot ja samalla tuli uudet säännöt verkon laatuun. Kalastin myös virvelillä. Haukia kalastelin rajan kämpän vuopajasta ja Pirijärvestä.

Polut, joita pitkin käveltiin Näätämöjokivarteen, olivat ennen pieniä ja reitti kulki Palovaaran yli. Rajamiehenä meillä oli oikeus käyttää rajan valvontatupia, jollainen oli myös Näätämöjoen ja Kallojoen läheisyydessä. Myöhemmin rakensin itselleni verkkovajan Kallokosken kohdalle. Työni puolesta sain käyttää rajan tervattuja puuveneitä ja myöhemmin tulivat lasikuituveneet. Rajalla ei ole käytetty perämootoreita, mutta itselleni hankin perämootorin vasta 1980 -luvun lopulla. Kalassa kuljettiin työkavereiden kanssa.

Vuonna 1964, kun tulin Näätämöön, joella oli jo muitakin paikallisia kalastajia ja sen lisäksi turisteja oli myös kalastamassa. Kalastuspaikoista ei ole ollut kilpailua, ei ainakaan joen alaosassa. Muistan kuitenkin puheet ns. ”kateuden kepistä” Villen kuopassa joen yläosassa. Kateuden keppi tarkoitti verkkopaikkojen varaamista merkkikeppien avulla. Kalaa oli ennen joessa hyvin. Muistan saaneeni isojakin siikoja, joita sain silloin ennen ja nyt niitä on vähemmän. Suurin verkkokalani on lohi, joka oli 14 kiloinen. Kesällä 1991 olin Napparin Antin kanssa kalassa Luolajärvellä. Siikaverkko oli Luolapuron suussa ja verkoista saimme siikoja, harjuksia, ahvenia, haukia ja lisäksi kahden kilon uroslohen. 1960 -luvulla Norjasta Neidenistä Kåre Sivertseniltä ostettiin suolat, sokerit, jauhot ja margariinit. Myös poronlihaa ja merikalaa ostettiin. Merikala oli turskaa, joka oli jäädytettyä 20 kiloa puulaatikoissa.

Ensimmäinen autiotupa oli rakennettu Kuoshnijoelle ja siellä oli hevostallikin, koska ylempänä Näätämöjoella oli puusavottoja ja puita uitettiin 1950 -luvulla Näätämöjoessa. Kåre Sivertsen oli ostanut puut ja myi niitä eteenpäin.”

15.6. Helena Semenoffin muisteluksia Näätämöjoen alueen kalastuksesta

Helena Semenoff on syntynyt 29.3.1924 Anton Fofanoffin tyttärenä Petsamon Luttojoen Suonikylässä.

Kirjoitus perustuu Virve Jefremoffin haastatteluun talvella 1991–1992.

”Kalastimme Kirakkajärveä että Sevettijärveä, joissa oli kalaa silloin 1950 -luvulla enemmän kuin nyt. Näätämöjoella pääsin miehen kanssa myös kulkemaan, kun hänen äitinsä Natali, auttoi lasten hoitamisessa sen aikaa. Muutamalla omatekemällä verkolla pyydettiin alkuun. Saunakosken Ylisuvanto on ollut koko ajan meillä pyyntipaikka. Vain jonkun kerran olen Niloskoskella käynyt. Lohta oli paljon sodan jälkeen. Saunakoskella saattoi nähdä lohia ihan vierekkäin nousevan.

Järvissä kalaa olikin sitten vähempi ja huonompaa kalaa. Oli matoa ja rakkulaa niissä. Ahventa oli aluksi monessa järvessä, mutta kun siikaa istutettiin, niin se katosi. Tuo Ahvenjärvikin oli ennen ahventa täynnä. Rautua myös on istutettu Sevettijärveen, mutta ei sitä ole saatu tässä, missä me olemme pyytäneet. Porejärveä olemme myös kalastaneet. Olemme pyytäneet siellä taimenta, harria ja haukea. Kaikkea on siellä nyt paljon vähemmän, joskin kala on parempaa.”

15.7. Tobias Labahån muisteluksia Neidenistä

Tobias Labahå on syntynyt 24.5.1918 Eenokki Lapa-ahon poikana Neidenin Bjørknesissä. Kirjoitus perustuu Virve Jefremoffin haastatteluun talvella 1991–1992.

”Isäni isä Mikko oli vesisaarelainen kalastaja, joka tuli tähän paikkaan 1870 -luvulla ja rakensi ensimmäisen talon tänne sakeaan koivikkoon. Mikita Ivanovits osti myöhemmin tämän talon hirret ja siirsi ne alas kolttakylään. Siitä tuli ensimmäinen fasta talo siihen paikkaan, jossa asuttiin ympäri vuoden. Mikko Lapa-aho tarvitsi tuolloin isomman talon perheelleen, joka oli jo suuri. Lapset olivat Jaakoppi, Kaaleb, Kristian, Petteri, Eenokki, Kristianne ja Alfred. Nyt tuo 1800 -luvun loppupuolella rakennettu päärakennus jää museoksi. Isa meni naimisiin Mikkel Saaren tyttären kanssa. Me lapset olimme Hilma, Nanni, sen jälkeen minä Tobias, Andreas, Frans, Osvald, Mildrid, Susanna ja Johan. Meitä jäi kuusi elämään.

Isä kulki keväällä ja syksyllä toisten kaverina merellä kalastamassa. Hän toi kotiin turskaa ja hyysaa. Saitaa suolattiin tynnyrit täyteen talveksi, jolloin syötiin enimmäkseen merikalaa. Lehmiä meillä oli talossa 4–5 ja lampaita tietenkin. Marjat poimittiin syksyllä ja kuljetettiin linnunpyynnissä. Honkaa myytiin. Tämä oli kyllä minun aikani jäänyt tästä talosta pois, mutta muistan, että puuta vedätettiin tänne Näätämöön Suomen puolen Pakanajoen metsistä ja myös täältä Rökkijärven suunnasta. Vedetti minun isänäkin, kun rahaa tarvitsi. Heikki Karppinen leimasi tällä suunnalla puut, Pakanajoella taas Antti Aikio.

Joki oli siihen aikaan niin kauhian rikas harrista ja taimenista, ettei tarvinnut paljon järvillä kulkea. Jonkin verran pikkuretkiä teimme Kalsijärvelle. Se on nyt turisteilla. Se ei ole nyt niin rikas kuin ennen oli. Tshutsjärvellä myös käyutiin ja Kivisaarijärvellä keväällä harrin kutuaikana. Rajajärvissä kuljettiin Joulutunturin tuntumassa ja Sitsijärvillä, jonne on Fjellstuesta matkaa 2–3 km. Madolla pyydettiin sen verran, minkä söimme, verkot otettiin oikeastaan järville vain kutuaikana. Tshutsjärvelle lähettiin yöksikin keväällä ensimmäiset kerrat ja tuotiin kotiin nelisenkymmentäkin kiloista harria.

Vanha raitoreitti kulki tästä sivu kilometrin toista Fjellstuen kohdalta ylös Ratsakkakurua Farimajängälle ja siitä edelleen Reisivuonoon. Koltat, saamelaiset ja inarilaiset vedättivät tavaraa poroilla. Minä olen sitä reittiä ajanut hevosella tavaraa Varpuniemeen ja Rökkijärvelle. Anne Greten pojan Mikkel Saaren tytär Maria Sivertsen oli siihen aikaan Fjellstuen emäntä. Hän on tämän nykyisen isännän Kåre Sivertsenin äiti.

Isänisäni oli jo mukana kápälähommissa. Riesto v. 1811 ja Ekdal v. 1850 olivat siinä ensimmäisten joukossa. Näistä asioista on yksi englantilainen turisti kirjoittanut kirjan, joka kalasti täällä joella. Hän oli ensimmäinen tällä joella, joka kalasti perholla. Perhoa ei oltu täällä ennen nähty ja koltat sitä ensin nauroivat, kun näkivät sen. Tämän jälkeen hän meni koskelle ja heitti, niin kala tarttui samassa, mitä oli sitten kummasteltu. Lohta ei silloin niin paljon tänne tullutkaan, kun porrasta ei vielä ollut. Sama näkyy nyt, kun porras on kiinni. Kun taas vesi on korkeammalla, lohikin nousee kápälän puolella.

Harria ja taimenta pyydettiin joessa perholla. Harri varsinkin on ahne perholle. Siihen aikaan sai käyttää matoa. Kuljimme pitkin rantoja ongella. Uistatettiin myös ja soudettiin suvantoja. Vavat olivat erilaiset kuin nyt. Meillä lapsilla oli omatekemät puukelat. Isällä oli oikea vapakela, mutta ei kaikilla muilla kalastajilla, kun eivät olleet semmoisella tottuneet pyytämään.

Joillakin oli verkot, jotka siihen aikaan tehtiin kaikki itse. Lupa tähän piti anoa. Isällä oli verkkopaikka poikkijoen, johon lupa oli haettu ja saatu. Joillakin saattoi olla myös luvattomia verkkoja. Sodan aikana varmaan oli paljonkin, kun ruokaa piti ottaa, mistä vain sai. Ole Gabrielsen oli siihen aikaan jokivahtina. En usko, että se oli niin paljon välitti, kun tiesi, että ihmiset tarvitsevat syötävä. Setä Alfredilla oli verkot joessa. Vahti souteli Seppänen nimisen miehen kanssa ja tuli

ylimmäisen talon kohdalle. Hän otti verkot pois joesta ja tuli kotia ja henkasi ne kotonaan navetan taka koivuun näköksälle. Setä yöllä kävi hakemassa ne pois. Sillä minä ajattelin, ettei se niin väliä niillä ollut. Nehän olisi muuten pitänyt viedä Kirkkoniemeen poliisilaitokselle.

Verkot jäivät sodan jälkeen pois Yli-Näätämöellä. Kostamossa oli viimeiset, joita ei otettu pois. Lohta oli sodan jälkeen paljon sekä meressä että joessa. Kämpälää pyydettiin v. 1945 ryssien kanssa tunnin heittovälein kämpäläaltaat koko ajan täysinä. Vesi oli silloin pari kolme vuotta hyvällä mallilla ja kalaa tuli paljon tänne ylös silloin. Ei kauan sodan jälkeen alkoivat pitkillä verkoilla pyytää aapamerellä ja kala alkoi vähetä.

Tässä kohdin on hyvät kutupaikat nämä koskenalukset ja matalat karit. Liikaa ei kuitenkaan pitäisi pyytää. Minun mielestäni onkiminen pitäisi lopettaa varemmin. Vähentäisin pyyntiaikaa 5–10 päivällä.

Nyt lohta on tässä paikassa enemmän kuin ennen sotavuosia portaasta johtuen ja tietenkin meripyyntirajoituksesta. Harri ja taimen taas on nyt loppu kohta kaikki, kun ennen joki oli renkaita täynnä aina.”

15.8. Leif Mikkelsenin muisteluksia Neidenistä

Leif Mikkelsen on syntynyt 17.2.1938 Jogor Ivanowitzin poikana Neidenin kylässä Kirjoitus perustuu Virve Jefremoffin haastatteluun talvella 1991–1992.

”Kalaa tuli ennen hyvästi. Vuonna 1964 muistan lohta saadun tynnyrillisen vuorokaudessa. Se suolattiin navetan gangissa tynnyriin. Päät ja pyrstöt keitettiin lehmille. Vaari (Jogar) myös savusti koko kylälle ja vielä kirkkoniemiläisille 20–30 lohta kerralla kesän ajan. Kolme vuorokautta se kesti pahvata ennen kuin oli valmis kylmäsavulohi.

Lohta ei juuri myyty, kun täällä kukaan ei sitä ostanut. Se oli niin halpa silloin. Kukaan ei myöskään pyytänyt sen enempää, mitä söi. Siihen aikaan ei pannut merkille, että turisteja olisi juuri ollut. Niin vähän niitä oli. Jos joku lähti koskelle, niin muut pysyivät kotona. Toinen lähti joelle vasta sen jälkeen, kun näki toisen tulleen joelta pois. Soutajia kyllä oli. Kaikki turistit, jotka tulivat, soutivat.

Ennen vuotta 1953 muistan yhden kerran saaneeni 20 tittiä puolessa tunnissa. Toisen kerran sain kello 9 – 10:30 välillä 21 kalaa. Ensimmäinen niistä oli 19 kg. Sen otin kotirannassa. Sen jälkeen otin vielä kaksi isompaa koskessa, joista toinen painoi 18 kg ja toinen 16 kg. Velipoika (Einari) sai samana päivänä vielä 40 lohta. Nämä kaikki olivat 6–16 kilon välillä. Tämä tapahtui toukokuussa, kun joki oli juuri auennut. Perholla pyydettiin myös koskessa siihen aikaan. Oli silloin jo vahtikin, joka katsoi, ettei verkkoja ollut eikä lohia koukitti.

Minun aikamani suurin muutos joessa tapahtui joskus 1960 -luvulla, kun Gandvikiin käännettiin Kallojoen vesi. Näätämöjoen vesi väheni ja arvioin sen pienentyneen 30 cm.

15.9. Einar Mikkelsenin muisteluksia Neidenistä

Einar Mikkelsen on syntynyt 30.12.1936 Jogor Ivanowitzin poikana Neidenin kylässä Kirjoitus perustuu Virve Jefremoffin haastatteluun talvella 1991–1992.

”Fransin (Hallonen) äidin, Parasken, veli Nikolai asui silloin tuollapuolen järven yhdessä Aleksanteri-veljensä kanssa. Tätä Nikolaita kutsuttiin suomeksi yleensä Mikoksi. (Järvellä

tarkoitetaan tässä Frans Hallosen nykyiseen kenttään rajoittuvaa pikku lampea). Fransin ämmi, Eulaila (Elsa), jota me tavallisesti sanoimme Nikolain ahkuksi, eli vielä silloin. Isänäiti, Anna Romanov, eli myös vielä pitkään sotien jälkeen. Tältä ämmiltä, Anna Romanovilta, sain kuulla paljon siitä, mitä täällä ennen on tapahtunut. Vanhoista koltista muistan vielä Oskin, Annan veljen, joka oli silloin jo niin vanha, ettei enää pyytänyt kalaa. Oski luovutti kämppänsä tuolloin sisarelleen Mallalle ja siirtyi itse asumaan aittaan, joka on vielä olemassa tässä kentässä. Isänsän Mikit Ivanovitsin veli Boris asui tästä poikki kravin mutkassa. Mikitin talosta oli lohkaistu puolet hänelle. Maakappaleen hän taas sai Aleksanterilta. Kun Boris kulki vanhoissa kalastuspaikoissa, niin löysi Kristiina Tolkin. Boris kalasti yhdessä isäni Jogarin ja isän veljen, Ollin, kanssa. Mallan äijä, Tobias Wartainen, oli myös myöhemmin mukana tuossa kalanpyynnissä, johon lähdettiin varhain keväällä. Mikit Ivanovits oli se, joka rakensi ensimmäisen fastan talon tähän paikkaan 1800 -luvun lopulla, ja niin kylä alkoi muodostua.

Vanhimmat lapsuuteni muistot liittyvät porohommiin ja riekonpyyntiin. Kalanpyynnistä ensimmäisenä tulee mieleen aikaiset kevät, jolloin baaskit tervattiin. Se oli kova homma. Miehet seisoskelivat tuohon aikaan vuodesta pitkään yhdessä ja puhuivat tarkkaan siitä, mitä tehtäisiin. Kaikki tarkastettiin ja tutkittiin huolella. Eväät, kahvit, sokerit, suola, jauhot ja kaikki se, mitä tarvittiin, laskettiin rekeen ja kietaistiin tuuki vielä päälle. Lähtivät silloin Kjöfjordille ja Varanginvuonolle, kun härjillä vielä saattoi ajaa ja kalastivat niin kauan kuin tuli kunnon kesä. Härjät löysättiin palkimaan siellä kesäksi ja takaisin soudettiin vuonolta. Kun joki aukesi, olivat jo täällä. Veneet nostettiin kumoon aittaa vasten. Verkot kuivattiin ja korjattiin vintissä. Isä teki sen. Marttilan äijä Byholmasta kulki myös täällä niitä korjaamassa. Kaksin taikka kolmisin soudettavat baaskit oli meille tehnyt isän veli Olli ja Lapa-ahon Jakob.

Vuonokalastukseen matkaan lähti muitakin rengeiksi. Lappalaiset ja kväänit palkattiin kalalla tai rahalla. Enbuskat menivät omalla sakilla Rautavuonoon (Jarfford) saakka, kun eivät pyytäneet kolttain kalastuspaikoissa. Naiset heittivät sinä aikana keväällä käpälää. Rautavuonossa kalastivat myös monet pykeijalaiset ja reisivuonolaiset. Äidinisä Kondrad Buljo oli yksi näistä. Boris Glebin koltilla oli myös omia kalastuspaikkoja Rautavuonossa. Ainakin Illeppi Gerasimoff kulki siellä veljensä Mashan kanssa pyytämässä.

Ämmi muisteli kolttain pyytäneen täällä taimenta talvella juomustamalla sen jälkeen, kun kylään oli asetettu pysyvästi eikä siirrytty enää talvipaikkoihin Pakanajoen metsiin ja muualla Suomen puolelle. Taimenen pyynti tapahtui siten, että kiinnitettiin ensin tolpat joen pohjaan ja asetettiin sitten lanka, joka kulki pohjaa myöten tolpasta toiseen. Tämä tehtiin silloin, kun joki vielä oli auki. Talvella sitten tehtiin reiät tolppien ympäri ja vedettiin juomus läpi jään. Taimenet vaan otettiin siitä. Syyslohet ja talvikojamot päästettiin takaisin. Ne, mitkä kuolleet olivat, otettiin ja keitettiin lehmille. Taimen on hyvää syötävää talvella. Sitä pitäisi pyytää nytkin, kun sitä jää niin paljon jokeen ja se syö lohenpoikasia.

Isä ja Nikolai pyytivät kullenuotalla vielä 1900 -luvun alussa. Viimeisen kerran kun pyytivät, niin saivat silloin yhdellä vedolla 800 lohta. Fembööringillä soudettiin ne sitten Vesisaareen ja myytiin siellä. Tämä kulleppynti tapahtui aina varhain keväällä ja syksyisin. Tämä jäi koltilta pois, kun merelle tuli pitkin rannikkoa liian paljon suomalaisia pyytäjiä.

Sodan jälkeen ei ollut käpälää (kämpälänuotta) kylässä, kun kohta kaikki oli täällä poltettu. Silloin tultiin isää pyytämään tekemään se. Hän kun oli se, joka muisti ja osasi kutoa sen. Jos isä ei olisi tehnyt sitä, se olisi saattanut jäädä koko käpälähomma. Silloin heitettiin käpälää puolen tunnin vuoroissa, venäläiset joka puolen tunnin päästä ja sitten koltat. Siihen aikaan vielä koltat päättivät vuoroista. Venäläiset ymmärsivät lopettaa, kun käsittivät, että käpäläpaikka kuului koltille ja siirtyivät sen jälkeen pyytämään enimmäkseen pitkän kallion haudassa. Heittivät ne kyllä muuallakin eikä siitä kukaan välittänyt, kun kalaa oli nokko joessa siihen aikaan. Venäläiset säilöivät kalaa puutynnyreihin ja veivät sitä jonnekin. Käsitin, että he käyttivät kalan säilyttämiseen suolan lisäksi myös öljyä, niin kuin mekin olemme tehneet. Olemme tätä laittaneet nytkin. Lohenpalojen sekaan kaadetaan öljy ja lisätään astiaan suola, sipuli ja lööperi (laubarblad) ja se pysyy hyvänä pitkään.

Aikaisemmin k p l nheitto oli järjestetty näin. Viisi miestä oli aina vuorossa, joka alkoi iltakuudelta ja p t tti seuraavana iltana. Tässä vaiheessa oli jo suomalaisia otettu jonkin verran mukaan. K p l kent ll  valvottiin ja pelattiin korttia, katkoa ja pokkaa ja puhuttiin kaikki maailman asiat, jotta jaksettiin. Useimmiten heitettiin koko vuorokausi ympäri. Ennen sotia k p l saalis jaettiin seuraavasti. Ensimmäiset kalat keitettiin aina paikalla ja sy ttiin sitten niin paljon kuin jaksettiin. Kaikki saivat syödä, vieraatkin, jotka tulivat siihen paikalle. Puusta vuolttiin tuohta, josta tehtiin kupit, joilla saattoi juoda liemen. Kun kalaa tuottiin lis  , tapettiin se samassa ja pantiin paikkaan ojassa, missä oli kylmä vesi. Se on kaltio. Päälle laitettiin vielä lehtipuun oksia ja kivet painoksi, etteivät kalat m  nneet. Kun vuorokausi oli täysi, joko aika tuli. K p l kent lle nostettiin sitten koko l j , eivät kalat olleet pilassa lainkaan. Vuorossa olleet viisi miestä jakoivat sitten kalat viiteen eri l j  n. Sen jälkeen jokaisen vuorossa olleen piti hakea samankokoinen kivi rannasta, joka itse piti tuntea. Kuudenneksi pyydetyn sivullisen piti mennä mets  n siksi aikaa, jolloin nämä kivet haettiin. Kalakasojen keskelle jätettiin sitten nämä kivet sekaisin. Tämän jälkeen huudettiin sitten tämä kuudes mies paikalle, joka laittoi kivet paikalleen lohikasojen eteen. Tämän jälkeen itse kukainenkin otti kalansa kiven takaa, eikä riitä tästä jaosta tullut koskaan. Tämä jatkui vielä jonkin aikaa sotien jälkeen. Jos joku ei käyttänyt kaloja itse, niin jakoi niille, jotka tarvitsivat.

Kaikilla koltilla oli siihen aikaan oma k p l vuoro, myös niillä, joilla ei ollut maata kuten Sara Romanovilla, joka oli isäni täti. Andrikki Kostamolle, koltat olivat luovuttaneet omaan hallintaansa kuuluneen maakappaleen. Kostamo ei kuitenkaan halunnut olla k p l hommissa mukana ja sai sen sijaan oma verkkopaikan. Se on sillan yläpuolella korvassa oikealla oleva kostepaikka. Se saikin sitten nimen Kostamon verkkokoste. Siinä hän pyyti kalaa v l  sodan jälkeen vuonna 1949.

16. N  t m joen kalastuksen järjestäminen lohikannan parantamiseksi

N  t m joen lohi on kalastuksen kohteena Näätämöjoessa ja laajalla alueella Pohjois-Norjan rannikkoa. Rannikolla sitä pyydetään kiilanuotilla sekä koukkuverkoilla ja vuoteen 1988 saakka sitä pyydettiin ajoverkoilla. Vielä 1970 - ja 1980 -luvun alussa N  t m joen lohta kalastettiin ajosiimalla Färsaarten kalastusalueella ja Pohjois-Norjan merialueella. N  t m joen moninaisk ytt suunnitelman raportissa I (Niemelä ym. 2018a) kuvataan N  t m joen lohien vaellusreitti Norjan rannikolla sekä Näätämön lohien osuudet vuosina 2011 ja 2012 Pohjois-Norjan rannikon lohienpyynnin saaliissa. Norjassa rannikon lohienkalastusta on vähennetty lyhentämällä kalastusaikoja erityisesti koukkuverkkopyynniss . Kalastajien ik  ntyminen on niin ikään vähentänyt aktiivisten kalastajien määriä. Yksityiskohtaiset tiedot Finnmarkin alueen lohienpyynnin rajoituksista, kalastajien määrien ja käytettyjen pyydysten määristä ja saaliiden pitkäaikaisesta kehitymisestä on luettavissa mm. Niemelä ym. 2013 julkaistussa Kolarctic ENPI CBC (KO197) hankkeen raportissa XVI.

N  t m joen kalastusta säädellään Suomen ja Norjan valtion välisellä yhteisestä kalastussäännöstä tehdyllä kalastussopimuksella. Nykyinen kalastussääntö on ollut muuttumaton jo kolmenkymmenen vuoden ajan. Kalastussääntö ja siitä tehty kalastussopimus on toiminut aikansa, mutta se ei vastaa enää 2000 -luvun lohikantojen vastuullisen hoidon edellyttämiä tavoitteita. Suomen ja Norjan liittyminen vuonna 1984 Pohjois-Atlantin Lohen Suojelusopimukseen (NASCO) toi mukanaan lohikantojen hoidossa mm. varovaisuusperiaatteen noudattamisen. Myöhemmin NASCO:n taholta on tullut suositus vähentää sellaista kalastusta, joka kohdistuu sekakantoihin (usean joen lohikannat vaeltavat samanaikaisesti). Rannikolla tapahtuva lohienpyynti on sekakantoihin kohdistuvaa.

Näätämöjoessa kalastus kohdistuu todennäköisesti vain yhteen geneettiseen lohikantaan. Koska valtioiden välisen kalastussopimuksen uudistamisneuvottelut kariutuivat 2000 -luvun alussa, ovat lohenkalastuksen paikallistahot Neidenin fiskefelleskap, Suomessa metsähallitus ja kolttia edustava järjestö ottaneet esimerkillisesti vastuun lohikannan paremmasta hoitamisesta. Viime vuosina he ovat päässeet yhteisymmärrykseen kalastustehon vähentämisestä. Molempien maiden paikallistahot ovat saattaneet voimaan joitakin erillismääräyksiä joko toisistaan riippumatta tai viime vuosina yhteisesti sopimalla. Määräykset ovat koskeneet vapakalastuksella saadun lohisaaliin määrää, kápälänuottapyynnin saaliin enimmäiskilomäärää ja vuosina 2014 ja 2015 on ruokakuntakohtaista verkkomäärää pienennetty Suomessa. Verkkokalastus on ollut kiellettyä elokuun 1. päivästä lähtien vuosina 2014 ja 2015, kun se kalastussäännön mukaisesti on kielletty 20. elokuuta lähtien. Lohikantojen parantamiseksi on myös määrätty vapautettavaksi keskikokoisia ja isoja naaraslohia. Vapakalastusta on rajoitettu ajallisesti ja alueellisesti ja Suomen puolella on saatettu voimaan lupakiintiö matkailukalastajille. Metsähallitus on kieltänyt verkkokalastuksen Silisjoessa ja osassa Opukasjärven yläpuolista Ylä-Näätämöjokea.

Kalastustiedustelujen yhteydessä (Länsman 2010) on kysytty toimenpide-ehdotuksia, joilla kalastusta voitaisiin paremmin säädellä kutukantatavoitteen saavuttamiseksi. Vaikka koko Näätämöjoen vesistöön ei ole vielä saatu arviota kutukantatavoitteesta ja sen saavuttamisesta, on olemassa tutkimustuloksia, jotka osoittavat tarpeen säädellä lohenpyyntiä nykyistä selvästi tavoitteellisemmin. Näätämöjoen kestävä lohenkalastuksen ensisijainen tavoite on varmistaa uudistuvat lohiresurssit nykyistä tehokkaammin sekä toissijaisesti huomioida inhimilliset tarpeet. Lohiresurssien uudistamisessa on kiinnitettävä erityinen huomio siihen, että Näätämöjoen kutukannassa lisätään nimenomaan suuria naaraslohia. Näätämöjoki on tyypiltään isojen lohien joki, mistä kertovat tiedot aiemmista suurten lohien saaliista (mm. Sutherland 1938; viite Niemelä ym. 2015). Näätämöjoesta ennen Kolttakönkään kalaportaan valmistumista saadut saalistiedot kertovat, että lohet ovat olleet enimmäkseen keskikokoisia ja suuria, mutta kalaportaan valmistumisen jälkeen ovat pienten lohien kappalemäärät ja osuudet saaliissa lisääntyneet. Suurten lohien määrän ja osuuden pienentymiseen Näätämöjoen lohikannassa ovat vaikuttaneet useat tekijät yhdessä. Merkittävin syy tähän muutokseen lienee suurikokoisiin naaraslohiin kohdistunut valikoiva ja pitkään liian voimakkaana jatkunut pyynti joessa ja meressä.

Lohen meriselviytyminen on Norjan lohikantojen hoidon tieteellisen ryhmän (VRL, Vitenskapelig råd for lakseforvaltning) mukaan pienentynyt seurantajoissa yli 50% viimeisen 30 vuoden kuluessa. Tämä tarkoittaa sitä, että mereen vaeltaneesta smoltimäärästä nykyään palaa selvästi pienempi osuus aikuisina lohina takaisin kuin aiemmin, mikä tarkoittaa sitä, että saaliiksi hyödynnettävä osa on merkittävästi pienentynyt verrattuna 30 vuoden takaiseen tilanteeseen. Lohien meriselviytymisen pienemiseen on vaikuttamassa meren ympäristöolosuhteiden muutokset lohille epäedulliseen suuntaan. Näätämöjoen lohikannan pitkäaikainen kehittyminen suhteessa muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin on suuressa määrin riippuvainen lohikannan sopeutumiskyvystä. Suurilla ja elinvoimaisilla lohikannoilla on merkittävästi paremmat edellytykset sopeutua ilmastomuutoksiin kuin heikoilla ja pienillä lohikannoilla. Sen vuoksi Näätämöjoen vesistöissä lohenpoikastuotannon varmistaminen ja lisääminen pysyvästi maksimaaliseksi on ainoa tapa taata tulevat, nykyistä paremmat saaliit. Poikastuotannon lisääminen tulee tapahtua varmistamalla erityisesti kaksi ja kolme vuotta meressä kasvaneiden naaraslohien ja suurten koiraslohien riittävät määrät kutualueilla. Kalastuksen tulevassa säätelyssä tulee huomioida se perustotuus, että perinnölliset tekijät määräävät suuresti naaraslohilla sen iän ja koon, milloin ne saavuttavat sukukypsyyden.

Kaksi ja kolme vuotta meressä ennen sukukypsyyden saavuttamista kasvaneet, 6–11 kiloa painavat naaraslohet tuottavat pääasiassa sellaisia jälkeläisiä, joissa naaraslohet saavuttavat sukukypsyyden usean merivuoden kasvun jälkeen. Suurten koiraslohien säilyttäminen kutuaikaan liittyy myös lohien sukukypsyyksiän määräytymiseen sekä siihen, että suuret naaraslohet valitsevat mieluiten suuria koiraslohia kututapahtumaan.

Näätämöjoen pääuoma voidaan luokitella kuuluvaksi keskikokoisiin lohijokiin, missä koskien ja nivojen kivipohjan rakenne on pääosin sopiva keskikokoisille ja suurille naaraslohille kutukuopan kaivamiseen. Näätämöjoen pienimmän kokoluokan, alle 3 kiloa painavien yhden merivuoden ikäisten lohien joukossa, naaraiden osuus kalastuskauden jälkeen on noin 5%. Nämä pienikokoiset naaraat pystyvät hyödyntämään vain pientä osaa Näätämöjoen pääuoman potentiaalisista kutualueista. Jotta Näätämöjoki tuottaisi kaikilla erilaisilla kutualueilla maksimaalisen määrän poikasia, on sen erityyppisille kutualueille taattava nykyistä suuremmat naaraslohien määrät.

Kalastuksen säätelyssä tulee luottaa siihen, että paikallisesti Norjassa ja Suomessa toimivat Neidenin fiskefelleskap, Metsähallitus ja koltta-vaestön edustajat sopivat keskenään kalastusjärjestelyistä, koska Norjan ja Suomen valtioiden välisen kalastussopimuksen uudistaminen on osoittautunut aiemman kokemuksen perusteella vaikeaksi ja hitaaksi. Uusissa yhteisesti sovittavissa kalastuksen rajoittamistoimissa tulee kuitenkin noudattaa olemassa olevan kalastussäännön ja siitä tehdyn kalastussopimuksen määräyksiä siten, että uudet rajoittamistoimet eivät ole lievempiä kuin virallisessa säännössä mainitaan. Mahdollisuuksien mukaan Suomen puolella voitaisiin soveltaa uuden kalastuslain ja kalastusasetuksen määräyksiä esimerkiksi verkon käyttöön virrassa, koska nykyisen Näätämön kalastussäännön mukainen verkkojen asettelu virtaan huomioiden valtaväylä ja vedenkorkeus on kovin tulkinnanvarainen.

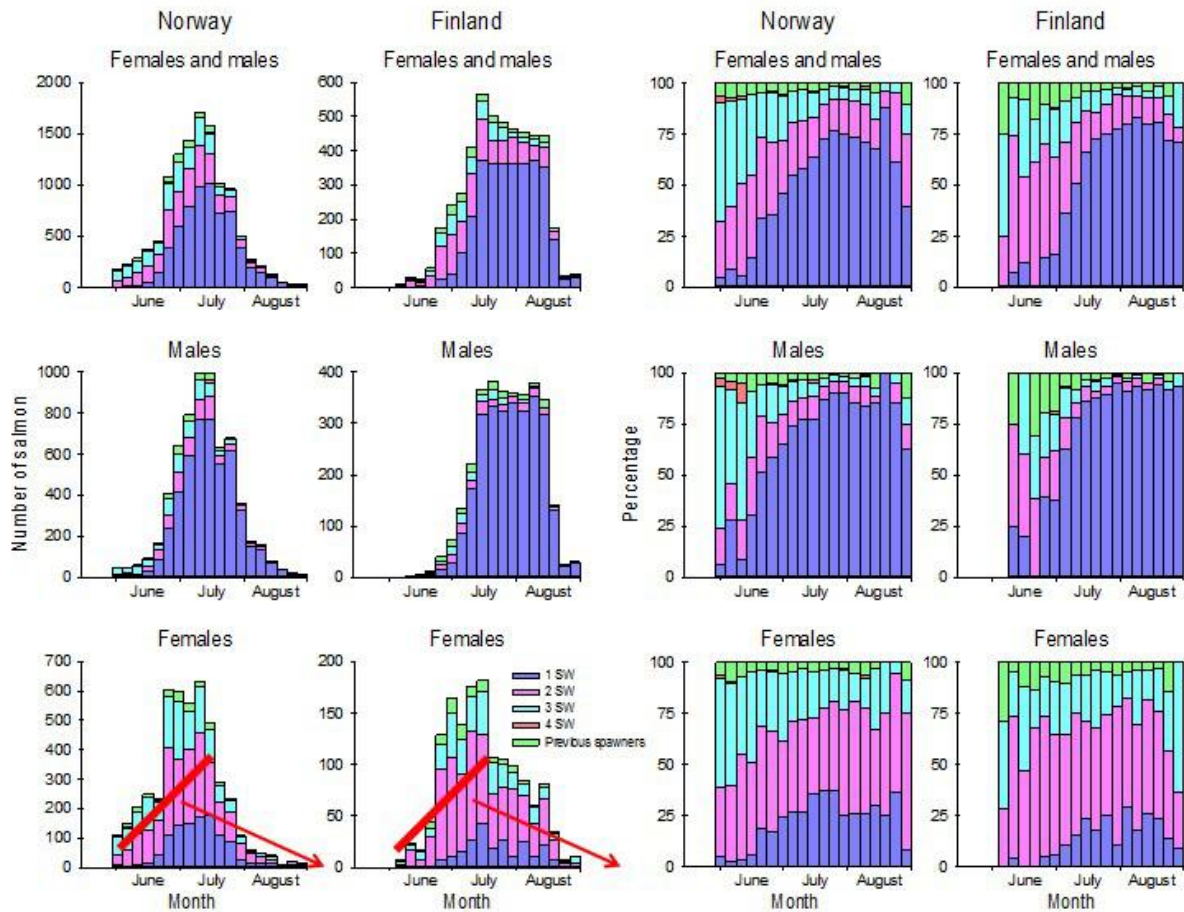
Suomen puolella paikkakuntalaisilta kalastajilta on kysytty saalistiedustelujen yhteydessä mielipiteitä lohenpyynnin muuttamiseksi sellaiseksi, että lohikantaa voitaisiin parantaa pyyntiä vähentämällä. Länsman (2010) on julkaissut mielipiteet ja yllättävän moni paikkakuntalainen, joka aiemmin oli kova lohien verkkokalastaja, on ollut halukas vähentämään tai jopa kokonaan lopettamaan verkkopyyntinsä. Halukkuus lohien verkkopyynnin vähentämiseen tai lopettamiseen saattaa johtua yksinkertaisesti jo siitä syystä, että kalastaja on ikääntynyt eikä pysty enää kulkemaan 6–8 kilometrin matkaa Sevettijärven ja /tai Näätämön kylästä Näätämöjokivarteeseen. Tällöin on luonnollista, että hän ei enää koe lohien verkkopyyntiä itselleen merkittäväksi. Joissakin tapauksissa ikääntynyt lohienkalastaja jatkaa lohenpyyntiään, koska hän pystyy edelleen kulkemaan lohien verkkopaikalle mönkijällä. Useimmille, mutta ei kaikille, Näätämöjoella lohta verkoilla kalastaville, on viime vuosina riittänyt viikoittaiseksi pyyntiajaksi maanantain ja keskiviikon tai maanantai-illan ja torstai-aamun välinen kahden-kolmen vuorokauden verkotus. Eräät verkkokalastajat ovat esittäneet, että heille kalastusajaksi riittäisi maanantai-illasta tiistai-iltaan tai keskiviikkoamuun oleva yksi-kaksi vuorokautta, johon vielä voitaisiin liittää saaliskiintiö ja kesän kalastusaika rajoitettaisiin juhannukselta heinäkuun loppuun. On myös esitetty verkkokalastajille saaliskiintiöpohjaista rajoitusta, jolloin viikoittainen pyyntiaika olisi nykyinen maanantaista perjantaihin, mutta saaliskiintiö olisi esimerkiksi pitkäaikaisen ruokakuntakohtaisen keskisaaliin tasoa eli noin 50 kiloa (Länsman & Niemelä 2010). Kalastussäännössä sallitaan tällä hetkellä verkon käyttö maanantai-illasta perjantai-iltaan neljän vuorokauden ajan, mikä on useimmille kalastajille liian pitkä aika viettää Näätämöjokivarressa kesäkuun puolivälistä elokuulle.

Vaikka verkkopyynti on vähentynyt verrattuna 1980 - ja 1990 -lukuihin, on joitakin ammattimaisesti ja tehokkaasti lohta verkoilla pyytäviä uusia kalastajia ilmaantunut Näätämöjoelle. Ammattimaisuudesta kertoo se, että kalastajat ovat kuljettaneet Näätämöjokivarren majoituspaikkoihinsa pakastearkkuja maksimaalisen saaliin säilömistä varten. Nämä uudet Näätämöjoen lohen verkkokalastajat ovat henkilöitä, jotka ovat muuttaneet muualta Suomesta Näätämön ja Sevettijärven kyliin ja saatuaan vakituisen asukkaan statuksen, he ovat alkaneet kalastaa lohta Näätämöjoessa verkoilla. Tämä ammattimainen lohen verkkopyynti polkee Sevettijärven ja Näätämön alueelle sodan jälkeen asutettujen kolttasaamelaisten saamaa etuisuutta lohenpyynnissä.

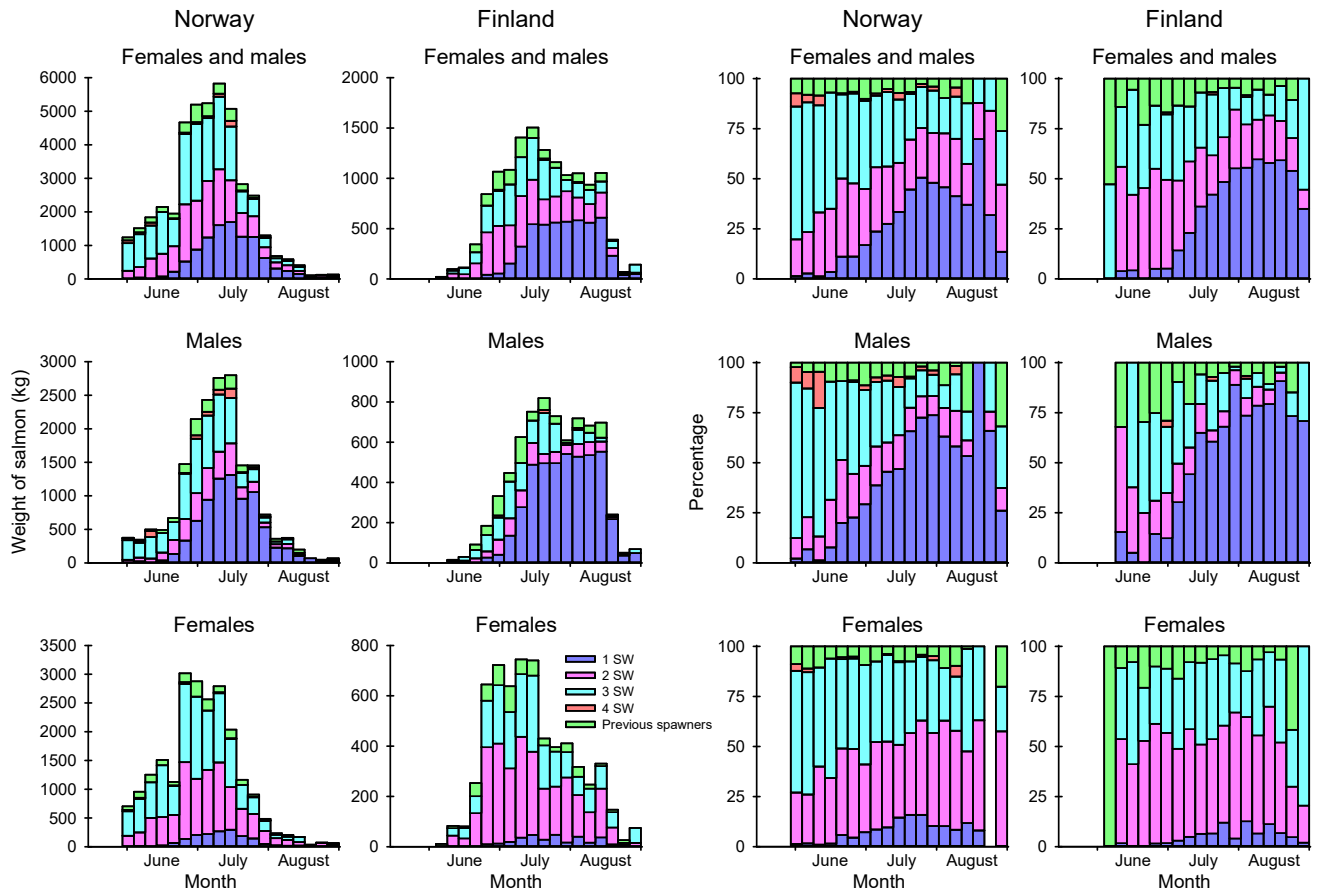
Näätämöjoen verkkokalastuksella on yhä edelleen jonkinlainen perinteinen luonne niille kalastajille, jotka ovat tottuneet viettämään osan kesästä jokivarressa. 1970 - ja vielä 1980 -luvulla useat verkkokalastajat kulkivat kävellen Näätämöjokivarteen, mutta siirtyivät sitten kulkemaan maastomoottoripyörillä ja lopulta mönkijöillä. Kulttuurimuutos on ollut huomattava ja sen seurauksena herkässä pohjoisessa luonnossa näkyvät maastoon syntyneet syvät ajourat. Kalastajien voi olla vaikea ajatella, että heidän olisi vähennettävä verkkokalastusta, johon he ovat tottuneet kahdenkymmenen-viidenkymmenen vuoden kuluessa. Näätämöjoen lohikantojen parantaminen edellyttää kaikkien kalastajien osalta pyynnin tehon vähentämistä ja siten myös luonnollisesti saaliin määrän pienentämistä. Kalastuksen tehon vähentäminen ja tapetun lohen määrän pienentäminen tulee koskea rannikkopyyntiä ja koko Näätämöjokea. Vain kokonaisvaltaisella pyynnin uudelleen järjestämisellä voidaan Näätämöjoen lohikantaa lisätä.

Näätämöjoessa verkoilla kalastavat eivät ole saaliin saamisen suhteen samanarvoisessa asemassa. Suomen puolella joen alaosassa kalastavien saalis on taattu koko kesän ajan, koska lohta nousee periaatteessa kesä- ja heinäkuun ajan Norjan puolelta yläjuoksulle. Mitä ylempänä Näätämöjoessa Suomen puolella kalastetaan kesä-heinäkuussa verkoilla sitä vähemmän on kalastettavaa lohta. Toisaalta vuosien väliset kalastukselliset olosuhteet myös vaikuttavat alueellisen saaliin jakautumiseen. Joen veden tulviessa esim. heinäkuussa lohen verkkopyynti ei ole kovin tuloksellista, koska normaalisti parhaissa verkkopaikoissa verkkoja ei saa kunnolla pyyntiin ja ne roskaantuvat nopeasti. Poikkeuksellisina vuosina lohi pääsee vaeltamaan helpommin Näätämöjoen yläosiin, josta niiden saaminen verkkopyynnillä kapeassa joessa ja pienissä suvannoissa on helpompaa kuin joen alaosan leveämmissä joenosissa.

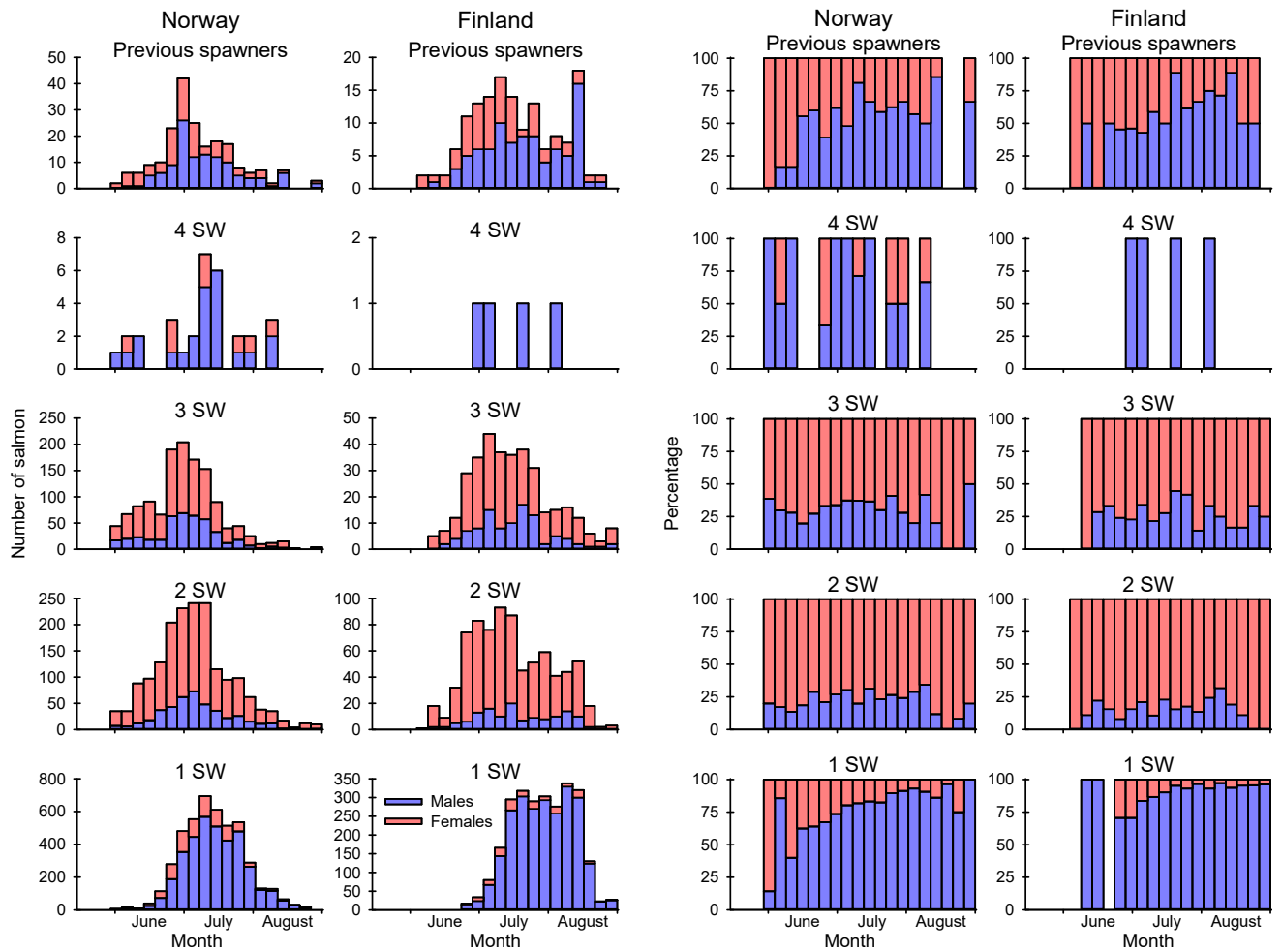
Alla olevissa kuvissa (50-55) on esitetty lohisaaliin kalastuskauden aikaiset ajoittumiset joen eri osissa pyyntitavoittain ja sukupuolittain. Tiedot ilmentävät selvästi, milloin ja missä lohenpyyntiä on nykyistä paremmin säädeltävä, jotta kutukantaan jää enemmän isoja naaras- ja koiraslohia. Kuvassa 50 havaitaan, että Näätämöjoen saaliissa keskikokoiset ja isot naaraslohet muodostavat merkittävän saaliin heti kalastuskauden alussa, mutta erityisesti juhannukselta heinäkuun puoliväliin saakka. Koska ne nousevat jokeen ensimmäisten joukossa, kohdistuu niihin näin ollen kovin kalastuspaine koko kesän ajan. Kalastusta tulee muuttaa siten, että keskikokoisia ja suuria naaraslohia otetaan vähemmän saaliiksi koko kesän ajan ja erityisesti alkukaudesta. Koiraslohissa suurimmat kalat tulevat jokeen heti kalastuskauden alussa ja pienimmät koiraslohet muodostavat koiraisissa pääsaaliin heinäkuun alusta elokuun loppuun. Pieniä yhden merivuoden lohia, alle 3 kiloa painavia, ei tulisi vapauttaa mihinkään aikaan kalastuskautta.

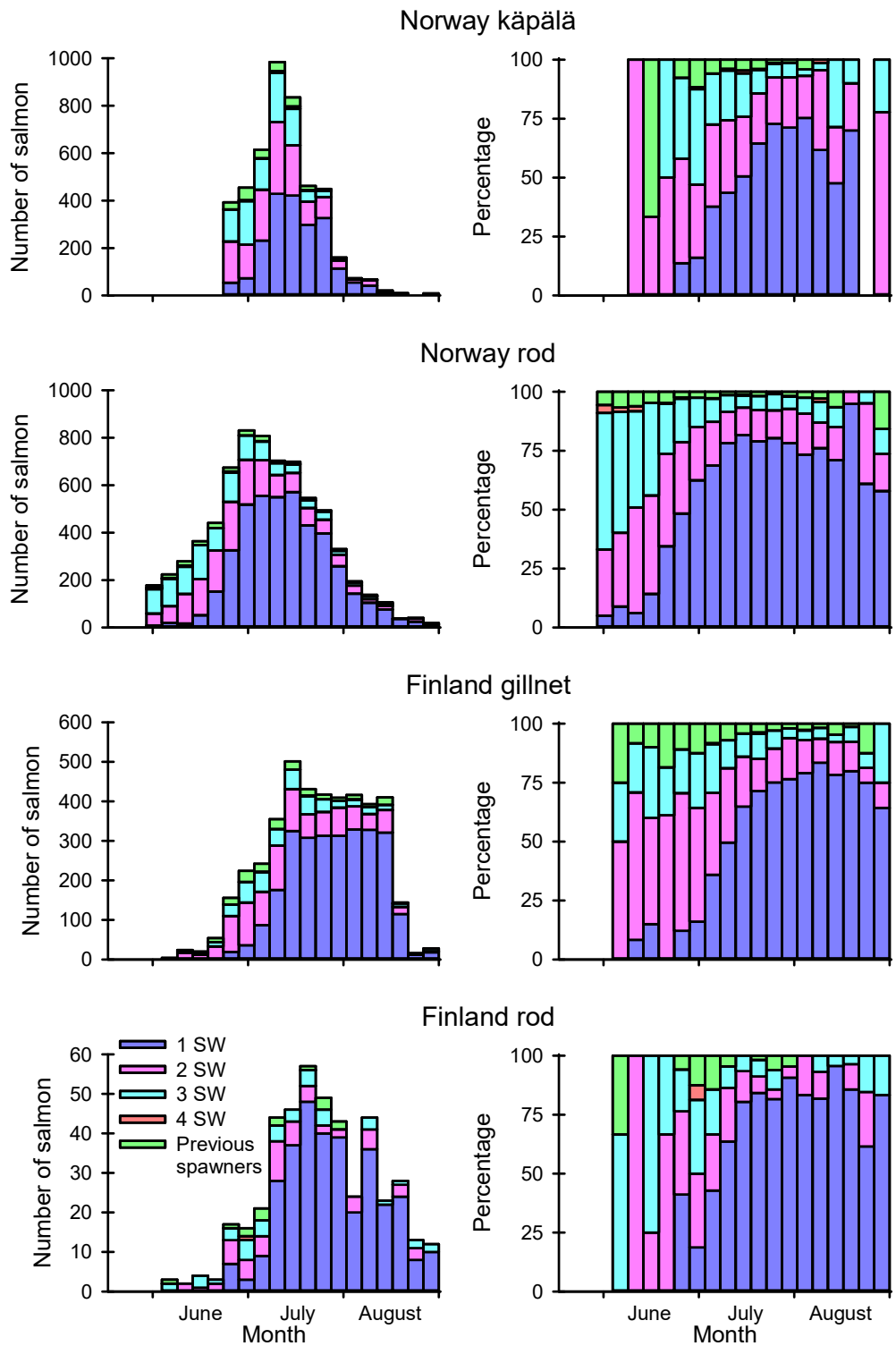
Kuva 50. Näätämojoessa Norjan ja Suomen puolella saatujen eri meri-ikäisten naaras- ja koiraslohiien lukumäärät ja lukumäärien osuudet viiden päivän jaksoissa vuosina 1975–2014. Jakaumat perustuvat lohiien suometietoihin. Punaisella viivalla on merkitty se aika, jolloin erityisesti tulee säästää juuri jokeen nousseita naaraslohia. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap. (Niemelä ym.2015)

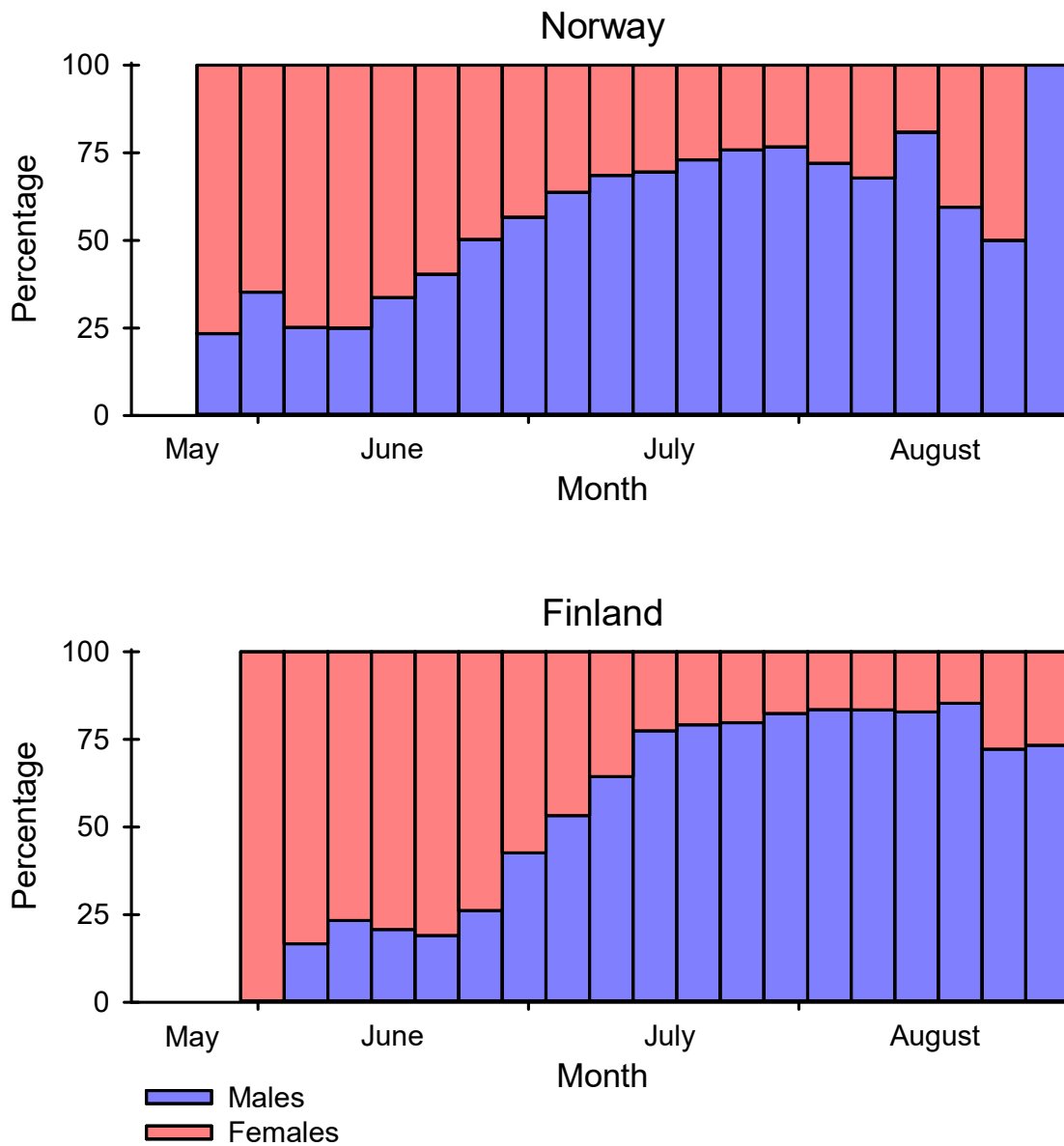
Kuva 51. Näätämöjoessa Norjan ja Suomen puolella saatujen eri meri-ikäisten naaras- ja koiraslohién painot ja paino-osuudet viiden päivän jaksoissa vuosina 1975–2014. Jakaumat perustuvat lohien suomutietoihin. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap.

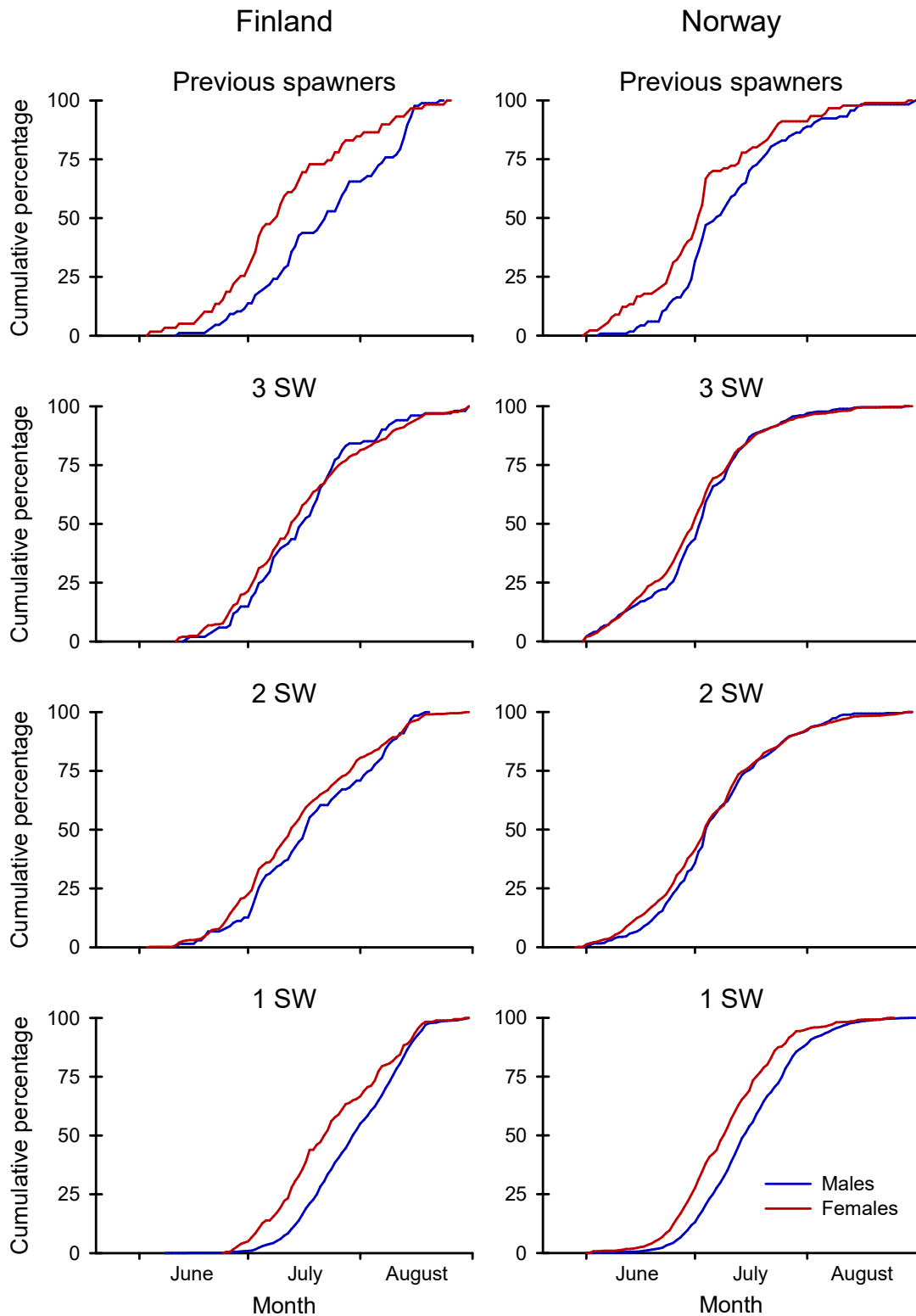
Kuva 52. Näätämöjoessa Norjan ja Suomen puolella saatujen naaras- ja koiraslohiien määrät ja osuudet eri meri-ikäisissä lohissa viiden päivän jaksoissa vuosina 1975–2007. Jakaumat perustuvat lohien suomutietoihin. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap.

Kuva 53. Eri meri-ikäisten lohien saaliin kappalemäärät ja osuudet viiden päivän jaksoissa pyyntitavoittain Norjassa ja Suomessa vuosina 1975–2014. Jakaumat perustuvat lohien suomutietoihin. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap.

Kuva 54. Naaras- ja koiraslohiin osuuksien muutos kesän kuluessa viiden päivän jaksoissa Norjassa ja Suomessa vuosina 1975–2007. Kuvassa ovat mukana ensimmäistä kertaa kutevat lohet ja uudelleenkutijat. Jakaumat perustuvat lohiin suomutietoihin. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap.

Kuva 55. Näätämöjoessa Norjan ja Suomen puolella saatujen eri meri-ikäisten naaras- ja koiraslohiin saaliin kumulatiivinen kehittyminen kesän kuluessa vuosina 1975–2007. Kuvassa pyyhitävät on yhdistetty. Jakaumat perustuvat lohiin suometietoihin. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap.

17. Eräitä toimenpide-ehdotuksia kalastuksen järjestämiseksi niin, että Näätämöjoen vesistön lohien poikastuotanto ja saaliit paranevat (Eero Niemelän ehdotus)

Näätämöjoen lohikantaa hoidettaessa tulee huomioida, että kaikki lohienpoikasten istutukset vesistöalueelle on kielletty. Näin ollen lohikannan hoidossa jäljelle jää kalastuksen vähentäminen, jotta koko Näätämöjoen vesistöalueelle saadaan riittävästi kutukaloja. Kutulohissa erityinen painopiste tulee olla kaksi – kolme vuotta meressä kasvaneiden lohien ja varsinkin naaraiden määrien lisääminen. Vesistöalue on luonnontilainen lohien levinneisyysalueella ja joki pystyy tuottamaan suuren määrän mereen vaeltavia poikasia. Koska joki on subarktisella alueella, on lohienpoikasten kasvu suhteellisen hidasta, mikä heijastuu hitaaseen kantojen uudistumiseen. Näätämöjoen lohikannan parantaminen edellyttää pitkäaikaista, kestävään kalastukseen perustuvaa ohjelmaa Suomessa ja Norjassa. Norjassa tulee huomioida myös Näätämöjoen loheen kohdistuvan kalastuksen vähentäminen rannikolla, jotta säätelyt ovat tasapuolisia molempia maita kohtaan.

Meriolosuhteiden tiedetään vaikuttavan voimakkaasti jokeen palaavien lohien määriin. Tiedetään myös, että lohikannat vaihtelevat melko säännönmukaisesti. Näätämöjokeen palaavan lohimäärän säännöllistä muutosta tulee käyttää hyväksi, kun kalastusta suunnitellaan muutettavaksi vuosittain. Lohikantojen heiketessä kalastusta tulee rajoittaa jopa enemmän kuin tässä suunnitelmassa esitetään.

Alla on esitetty erilaisia vaihtoehtoja niistä kalastuksen säätelytoimista, joilla Näätämöjoen lohikannat saadaan parannettua ja pyynti olisi lohikannan kestävämmän mukaista. Ehdotuksissa on mukana toimenpiteitä mereen ja jokeen Suomen ja Norjan puolelle. On kohtuullista ja järkevää sallia Näätämöjoessa lohien verkkopyynti ja kypäluotantokäyttö jatkossakin, koska Näätämöjoen lohikantaa kalastetaan verkkopyydyksillä myös koko Pohjois-Norjan rannikon alueella. Yksipuolinen joko joessa tai vain meressä tapahtuva lohienpyynnin säätely ei ole kummallekaan maalle tasapuolista, vaan yhteisenä hankkeena on nähtävä Näätämöjoen lohikannan lisääminen. Näätämöjoen lohikannan parantaminen edellyttää määrätietoisia toimenpiteitä koko lohien vaellusalueelle.

Vaikka Näätämöjoessa lohi voi kalastaa kolmella verkolla Näätämöjoen kalastussäännön mukaisesti kaikki Näätämön ja Sevettijärven kylissä vakituisesti asuvat ruokakunnat, on tarkoituksenmukaista rajoittaa verkkomäärää, huolimatta siitä, että vuosina 2014 ja 2015 on sovittu kahden ruokakuntakohtaisen verkon käytöstä. Näätämöjoen lohikannan uudistuminen on hidasta ja kudusta seuraavaan kutuun menee kuudesta yhdeksään vuotta, jolloin vasta nähdään ensimmäisen sukupolven muutos saaliissa. Todellinen lohikannan paraneminen on havaittavissa vasta kahden tai kolmen lohisukupolven kuluttua, yhden merivuoden lohilla (alle 3 kg lohet) 18 vuotta, kahden merivuoden lohet (3-7 kg lohet) 21 vuotta ja kolmen merivuoden lohet (7-12 kg lohet) 24 vuotta myönteisen muutoksen havaitsemiseksi. Mahdolliset suuret muutokset meriolosuhteissa voivat vaikuttaa merkittävästi lohikantojen kehittymiseen suuntaan tai toiseen.

Alla on esitetty vaihtoehtoja kalastuskäytännön muuttamiseksi.

A. Verkkopyynti sallitaan rajoitetusti seuraavasti

- verkkomääräksi tulee yksi verkko entisen kolmen (kahden) sijaan ruokakuntaakohtaisesti*
- verkon pituus saa olla 30 metriä*
- yksi ja sama kalastaja saa pyytää vain yhdellä verkolla, eikä hän saa ottaa käyttöönsä toisen vakituisesti Näätämön ja Sevettijärven maarekisterikylissä asuvan ruokakunnan verkkoja*
- verkkopyynti sallitaan yhden vuorokauden ajan (ma klo 19:00–ti klo 19:00) tai puolentoista vuorokauden ajan ma klo 19:00–ke klo 12:00)*
- sallitaan vain viikkoina 27–30(tai vain 27–29)*
- verkkopyynnissä asetetaan saaliskatto esimerkiksi 50 kiloa ruokakuntaa kohden koko kesälle; 2000 -luvulla Suomessa verkkokalastajan keskimääräinen saalis oli 56 kg (Länsman & Niemelä 2010)*

Muita lohiverkon käyttöön liittyviä säätelyitä, jos verkkopyynti sallitaan:

- Näätämöjoessa verkolla kalastettaessa tulee huomioida Suomen uudistetun kalastuslain ja kalastusasetuksen määräykset verkon sijainnista joessa syvän väylän keskilinjan suhteen*
- lohiverkon saa asettaa vain joen pituus-suuntaisesti, eikä verkkoja saa virittää niin, että osa niistä muodostaa mutkan tai kiilan*
- verkkojen etäisyys toisiinsa tulee olla vähintään 120 metriä*
- verkot tulee merkitä uudistetun Suomen kalastuslain ja -asetuksen määräysten mukaan*
- lohen verkkopyyntiä (ei myöskään muun kalan verkkopyyntiä) ei saa olla Opukasjärvessä 300 metriä lähempänä Näätämöjoen niskaa, 200 metriä lähempänä Silisjoen suuta, eikä 200 metriä lähempänä Ylä-Näätämöjoen suuta.*
- kaikki verkkokalastus tulee olla kiellettyä Silisjoessa ja Ylä-Näätämöjoessa lukuun ottamatta Vuontislompolossa ja Kaartilompolossa syyskuun alun ja kesäkuun lopun välissä tapahtuvaa muun kalan verkkopyyntiä*

Kielletyt alueet verkkopyynnissä:

- koska Näätämöjoki on paikoitellen erittäin kapea ja matala, muodostuu lohen nousuväylä keskikesällä monessa kohtaa vain muutamien metrien levyiseksi, on tärkeää suojata tällaiset paikat verkkopyynniltä. Raportin lopussa olevista ilmakuvista nähdään esim. Kallojoen alapuolella Näätämöjoen mataluus ja nousuväylän kapeus ainakin heinäkuussa, jolloin kuvat on otettu. Myös monissa nivoissa kalaväylät ovat kapeita*
- verkkopyynti tulee kieltää nivoissa ja niiden välittömässä läheisyydessä esimerkiksi 200 metriä nivojen ylä- ja alapuolella*
- Näätämöjokeen tulee perustaa lohille suoja-alueet, joissa kaikki pyynti on kiellettyä ja näihin suoja-alueisiin tulee sisältyä kutualueita ja suojasyvänteitä*

B. Verkkopyynti kielletään yhden lohisukupolven ajaksi eli seuraavana kymmenenä vuotena ei lohta saisi pyytää verkoilla

Tällöin nähtäisiin ainakin yhdessä lohisukupolvessa tapahtuva muutos ja kohdassa A. esitetyllä tavalla verkkopyyntiä voitaisiin jatkaa, ellei silloin ole jo päätetty luopua kokonaan Näätämöjoen lohen verkkopyynnistä kuten kaikissa muissa maissa nykyään noudatettavan yleisen käytännön mukaisesti tehdään. Todennäköisesti kohdassa A mainitut mahdolliset säätelyt yhdessä muiden säätelyiden kanssa riittävät vahvistamaan Näätämöjoen lohikantoja. On myös huomioitava, millaiseksi Pohjois-Norjan rannikolla oleva lohenpyynti, joka vaikuttaa Näätämöjokeen nousevaan lohimäärään, tulee muuttumaan noin kymmenen vuoden aikana.

C. Lohen k p l nuottapyynti Norjassa

Kolttak nk ss  tapahtuvaa k p l nuottapyynti  pidetään historiallisesti ainutlaatuisena pyyntimenetelm n , jota ei käytetä missään muualla. Vaikka pyyntimenetelmä on kulttuurihistoriallisesti arvokas, on sen k ytt   rajoitettu N  t m joen lohikannan lisäämiseksi. Koska pyynnissä saadut lohet säilyvät elävinä pyyntihetken jälkeen, on tulevaisuudessa mahdollisuus kehittää k p l nuottapyynti  sellaiseksi, että saaduista lohista vapautetaan tarvittaessa suurin osa naaraskaloista. Koska N  t m joen ylh osassa mitä todennäköisimmin jatketaan lohen verkkopyyntiä, jossa kaikki verkkoihin tarttuneet naaraslohet yleensä kuolevat, tullaan N  t m joen alaosassa sallimaan k p l nuottapyynnin jatkaminen. Jos lohikannan tiedetään olevan jonain vuonna heikko, tulisi sekä verkkokalastusta että k p l nuottapyynti  rajoittaa niin, että kummastakin saataisiin suurin piirtein yhtä suuri saalis ennen pyynnin lopettamista. Tällainen pyynnin rajoittaminen kesken kalastuskautta edellyttää siirtymistä v litt m  n saaliin raportointiin myös Suomen puolella. Saaliiden raportointi voidaan hoitaa nykYTEknologian avulla helposti ja luotettavasti kaikkien kalastajien osalta.

D. Lohen vapakalastus Suomessa

Näätämöjoki Suomen puolella on suosittu er maajoki, jossa kalastajilla lohisaaliin saaminen ei ole ehdottoman tärkeä. Monet ovat tyytyväisiä esim. harjussaaliiseen. Vapakalastusta voidaan ohjata sellaisiin osiin Näätämöjokea, missä harjukset ja hauet muodostavat pääsaaliin. Näiden lajien pyyntiin tarvittava kalastuslupa voisi olla halvempi kuin lohialueilla kalastamiseen tarvittava lupa. Metsähallitus on siirtynyt rajoitettuun lupam  r  n, mikä on jo nyt osa N  t m joen lohikannan parantamista. Lohisaaliin kiinti minen esimerkiksi vuorokausikohtaiseksi tulisi saattaa pysyv ism  r ykeksi ja siihen tulisi liittää kaikkien yli 6 kiloa painavien naaraslohien vapauttamisvelvollisuus. Vapauttamisvelvollisuus olisi erityisen tärkeä heinäkuun loppupuolelta pyyntikauden loppuun saakka. Lohen vapakalastus tulisi kielt   elokuun 10. päivän jälkeen. Lohenpyynnin yhteydessä vieheeseen tarttuneen lohen rantaan ottamisessa tulisi sallia ainoastaan haavi tai nostosilmukka. Kutulohikannan lisäämiseksi tulisi harkita myös seuraavia mahdollisia toimia:

-väkäsettömien koukkujen käyttö uistimissa, vaapuissa, lipoissa ja perhoissa osana tai koko kalastuskautena

-perustetaan alueita, missä vain perhojen käyttö on sallittu

Edellä luetellut toimenpiteet koskisivat tasapuolisesti kaikkia kalastajia, mutta Sevetin ja Näätämön kylän asukkaita ei koskisi lupam  r rajoitus

E. Lohen vapakalastus Norjassa

Näätämöjoki Norjan puolella on muotoutunut lähes yksinomaan lohen vapapyyntialueeksi, jossa joki on jaettu kalastuksellisesti erilaisiin vyöhykkeisiin. Lupahintoja voidaan säädellä kalastuskauden kuluessa samoin lupien määriä tarvittaessa. Saaliiksi otettavien lohien m  r   säädellään kalastuslupakohtaisesti ja naaraslohien lisäämiseksi on asetettu velvoitteita vapauttaa tiettyä kokoa suuremmat lohet. Koko N  t m joen osalle tulisi harmonisoida yhteiset säätelyt vapakalastuksessa sen vuoksi, että Norjan puolella vapautetut naaraslohet säilyisivät pyynniltä myös Suomen puolella.

Norjan puolella on laajoja suvantomaisia alueita, missä on ilmeisen voimakas harjus ja haukikanta. Näiden lajien pyyntiin voitaisiin perustaa erillisalueita hitaasti virtaaviin joenosiin, missä kalastuslupan hinta olisi huomattavasti pienempi kuin lohiluvan hinta. Koska Näätämöjoella Norjan puolella käy myös perheitä, voisi olla mielekästä sallia muun kalan pyynnistä kiinnostuneille näitä edullisia vuorokausilupia mm. kalastonhoidollisista

syistä. Norjan puolella Näätämöjoessa ei ole verkkokalastusta, joka kohdistuisi harjuksiin, haukiin tai siikoihin. Meritaimen nousee Näätämöjokeen heinäkuun lopulta lähtien, mutta päänousu on elokuun loppupuolella. Osa Näätämöjokeen syksyllä nousseista meritaimenista jää jokeen yhdeksi tai kahdeksi vuodeksi ja niitä saadaan kesällä saaliiksi. Meritaimenen pyyntiä voitaisiin kehittää Näätämöjoen alaosassa elokuun lopusta syyskuun loppuun välisenä aikana, jolloin saaliiksi voitaisiin saada myös lohien kassikasvatuksesta karanneita lohia, jotka tulisi poistaa joesta.

F. Lohenkalastus Näätämöjoen lähistön vuonoissa ja Finnmarkin rannikolla

Norjan Miljødirektoratet on tehnyt ehdotuksen lohenkalastuksen uusiksi säätelyiksi Finnmarkin rannikolle vuodelle 2016. Ehdotuksen mukaisesti Näätämöjoen läheisiin vuonoihin, Kjølfordiin ja Bøkfjordiin, ehdotetaan koukkuverkon käyttäjäksi 8. kesäkuuta ja 1. heinäkuuta välistä aikaa ja viikoittaiseksi pyyntiajaksi maanantai-illan ja keskiviikkoillan välistä aikaa. Vuonna 2015 koukkuverkkopyynti alkoi 1. kesäkuuta ja päättyi 1. heinäkuuta ja viikoittainen pyyntiaika oli maanantai-illasta torstai-iltaan. Ehdotuksen mukaisesti koukkuverkon käyttäjäksi jäisi vuonna 2016 seitsemän vuorokautta sen sijaan, että vuonna 2015 pyyntiaika oli 14 vuorokautta tällä Näätämöjoen läheisellä vuonoalueella.

Myös Finnmarkin ulkorannikolla (lohivuonojen välisellä rannikkoalueella) koukkuverkkojen käyttöaika vähenisi vuoden 2015 kahdestatoista vuorokaudesta vuoden 2016 yhteentoista vuorokauteen.

Esitettyjen kalastussäätelyiden toteutuessa Näätämöjokeen pääsisi nousemaan aiempia vuosia enemmän keskikokoisia ja suuria lohia kesäkuun alussa. Koska kuitenkin kiilanuottapyynti Näätämöjoen lähivuonoissa olisi edelleen sallittua kesäkuun alusta lähtien heinäkuun 21. päivään saakka, on vaikea ennustaa, miten lohenkalastajat muuttaisivat kalastuskäytäntöään. Yksi mahdollisuus on, että kalastajat kalastaisivat aiempia vuosia innokkaammin kiilanuotalla koko kalastuskauden, kun koukkuverkkojen käyttö on rajattu niin lyhyeksi. Kiilanuottien käytön aktivoitumien voisi siten jopa lisätä Näätämöjoen loheen kohdistuvaa pyyntiä joen lähialueen vuonoissa.

Kiitokset

Tekijät haluavat kiittää kaikkia niitä henkilöitä ja organisaatioita, jotka Suomessa ja Norjassa ystävällisesti ottivat saaliiksi saamistaan lohista tutkimuksen tarvitsemat näytteet ja kalojen biologiset tiedot. Jari Haantie, Pauli Aro, Jorma Ollila ja Matti Kylmäaho tekivät lohien ikä- ja kasvumääritykset, josta heille kiitokset. Jorma Kuusela haluaamme erityisesti kiittää hänen avustaan kaikessa lohien suomujen ikä- ja kasvumääritysten tekniseen toteuttamiseen liittyvissä asioissa ja tiedostojen ylläpitämisestä. Suomen saalismääriä ovat keränneet Veikko Aikio, Jorma Kuusela, Pirkko Kärki, Matti Kylmäaho, Jaakko Kyrö, Jorma Ollila, Ari Savikko ja lukuisat työllisyysvaroin Sevittijärveltä ja Näätämöstä palkatut henkilöt, mistä heille kiitokset. Luonnonvarakeskuksesta haluamme kiittää Panu Orellia ja Jaakko Erkinaroa avusta tutkimusaineistojen hankkimisessa. Erityinen kiitos Tapani Vierelälle, joka pyynnöstä laati yhteenedon kalastuksen valvojan silmin Näätämöjoen kalastuksesta sekä teki ehdotuksia toiminpiteiksi lohikannan parantamiseksi. Ari Kosunen luovutti raporttiin valokuvia ja kommentoi tekstiä, mistä hänelle kiitos. Finnmarkin maaherranvirasto Norjassa järjesti toimistotilat tämän raportin toteuttamisvaiheessa sekä rahoitti useana vuonna Näätämöjoesta Norjan puolelta hankittujen suomunäytteiden ikä- ja kasvumääritykset ja siitä haluamme kiittää Bente Christiansenia.

Kirjallisuus

- Aikio, V. 1980. Iijärven kalastuksen historiaa. Moniste. 2 s.
- Arnesen, A. M. 1987. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget 1983-1986. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen. Rapport nr 21. 62 s.
- Bjerknes, V. 1975. Laksefisket i Neiden. Summarisk oversikt etter undersøkelser i 1975. Direktoratet for vilt og ferskvannfisk. Fiskerikonsulenten i Finnmark. Rapport. 17s
- Bjerknes, V. 1976. Rapport om fiskeribiologiske undersøkelser i den norske del av Neidenvassdraget i 1975. Direktoratet for vilt og ferskvannfisk. Fiskerikonsulenten i Finnmark. Rapport. 22 s.
- Burman, O. 1858. Underrättelse om Lappska halfön samt om gränsetvisterna (Tilhope dragen aff OLOFF BURMAN Lapfogde Anno 1590). Nya Hanndl. rör. Skand. Hist. Bd XXIX, s. 113. Stockholm 1858. (Viite FENNIA 49; Societas Geographica Fenniae, Helsinki, 1929)
- Danilevskij 1862. Sireliuksen (1906) viite.
- Gorter-Grønvik, W.T.1986. Utlendingers fritidsfiske i Finnmark. Fylkesmannen i Finnmark. Miljøvernavdelinger. Rapport 20. 383 s.
- ICES 2017. Report of the Working Group on North Atlantic Salmon (WGNAS). 29 March–7 April 2017, Copenhagen, Denmark. ICES CM 2017/ACOM:20. 296 pp.
- Johnsen, Ø. 2001. Hvilke økonomiske ringringvirkninger gir sportlaksefisket for næringslivet i Neiden. Kandidatoppgave Siviløkonomutdanningen i Bodö.
- Karlsen, L. R. & Reiestad, H. 1994. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget 1993. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen Rapport nr 1-1994. 35 s.
- Kolmonen, A. 1961. Näätämöjoen kalastusasiat. Kirje piiritarkastaja Carl Axelssonille 22.10.1961.
- Leem, K. 1767. Beskrivelse over Finnmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og förrige Afgudsdyrkelse. Kiøbenhavn 1767. (Viite FENNIA 49; Societas Geographica Fenniae, Helsinki, 1929). S. Wikanin (1995) viite.
- Länsman, M., Stolt, E. & Seppänen, M. 2005. Näätämöjoen lohenkalastus ja retkeilypalvelut. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kala- ja riistaraportteja 341. 48 s.
- Länsman, M. & Niemelä E. 2010. Näätämöjoen lohenkalastuksen tunnuslukuja. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 18/2010. 24 s.
- Länsman, M. 2010. Näätämöjoen lohenkalastuksen luonteet ja kalastussäädökset. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 22/2010. 24 s.
- Mustonen, K. & Mustonen, T. 2011. Eastern Sámi Atlas. Snowchange Cooperative. Oy Fram Ab, Vaasa, Finland. 329 .

Mustonen, T. Rebirth of Indigenous Arctic Nations and Polar Resource Management: Critical Perspectives from Siberia and Sámi areas of Finland. *Biodiversity*, Vol 14, Issue 1, 2013. DOI:10.1080/14888386.2012.725652

Mustonen, T. & Feodoroff, P. 2013. Näättämö and Ponoï River Collaborative Management Plan. Snowchange Cooperative.

Mustonen, T. & Feodoroff, P. 2014. 2013 Work Report from Ponoï and Näättämö Rivers. Snowchange Cooperative.

Niemelä, E., Hassinen, E., Fløgstad, J., Kalske, T. & Prusov, S. 2014. Salmon resources and management in Northern Norway, Finland and Russian Barents and White Sea. Report XVI. Kolarctic ENPI CBC –Kolarctic salmon project (KO197). 28 s.

Niemelä, E., Länsman, M., Hassinen, E., Kuusela, J., Haantie, J., Kymäläaho, M., Kivilahti E., Arvola K.-M. & Kalske, T.H. 2018a. Näättämöjoen moninaiskäyttösuunnitelma, Osa I. Näättämöjoen ympäristöolosuhteet, lohen ekologia, Näättämön lohen vaellus ja saaliin ajoittuminen meressä ja joessa sekä Varanginvuonon lohenkalastuksen erityispiirteitä. Fylkesmannen i Finnmark rapport 3-2018. 276 s.

Niemi, E. 1994. Østsamene–ressursutnyttelse og rettigheter, s. 299–350. Teoksessa NOU 1994:21, Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 353 s.

NOU, 1994. Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv, Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget. Norges offentlige utredninger, NOU 1994:21. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 353 s.

NOU, 1997. Naturgrunlag for samisk kultur. Norges offentlige utredninger, NOU 1997:4. Oslo, Statens forvaltningstjeneste, Statens Tryking. 649 s.

Paulaharju, S. 1985. Ruijan suomalaisia. Toinen painos. Ensimmäinen painos ilmestyi 1928. WSOY. Porvoo 1985. 555 s.

Seppänen, M. 2003. Kalastusmatkailu kolttala-alueella. Raportti. Inari. 77 s.

Sipponen, M. 1984. Sevettijärven kolttien kalastusolot vuonna 1974. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Monistettuja julkaisuja 27. 103-184.

Sirelius, U.T. 1906. Sperrfischerei bei den Finnisch-Ugrischen Völkern. Eine vergleichende ethnographische Untersuchung. Suomalais-ugrilainen seura. Kansatieteellisiä julkaisuja III. Helsingfors. 485 s.

Staldvik, F. 1989. Fiskeribiologiske undersøkelser i Neidenvassdraget i 1987 og 1988. Fylkesmannen i Finnmark, Miljøvernavdelingen. Rapport nr 30. 57 s.

Statistisk Sentralbyrå (SSB) 1970. Laks- og sjøaufiske i elvane 1876–1968. Norges offisielle statistikk. A 347. Oslo 1970. 73 s.

Sutela, T. & Niva, T. 2005. Sevettijärven kolttien kalastusolot 1970 -luvulta 2000 -luvulle. Kala- ja riistaraportteja 365, 21 s.

Sutherland, H. 1938. Lapland Journey. Geoffred Bless, Two Manchester Square, London. Printed by J. and J. Gray. Edinburg.

Tanner, V. 1929. Antropogeografiska studier inom Petsamo -området. I, Skoltlapparna. Teoksessa: Fennia 1929. Societas Geographica Fenniae. 49. Helsinki. s. 1–518.

Tuunainen, P., Kitti, J. & Sipponen, M. 1976. Näätämöjoen kalastusta ja kalakantoja koskevien tutkimusten alustavia tuloksia. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 13 s.

Tuunainen, P., Nylander, E., Kitti, J. & Valkeapää, L. 1976. Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 101 s.

Tuunainen, P. & Kitti, J. 1977. Näätämöjoen kalakantoja ja kalastusta koskevat tutkimukset. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. Moniste. 29 s.

Wikan, S. 1995. Grensebygda Neiden. Møte mellom folkegrupper og kampen om ressursene. Nordkalott-Forlaget. Sør-Varanger museums forlag. 473 s.

Liite I.

Taulukko I. Näätämöjoen lohisaalis Suomessa ja Norjassa. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

Vuosi	Suomi	Norja	Yhteensä
1972	1573	3307	4880
1973	1690	2180	3870
1974	1890	4801	6691
1975	1397	6648	8045
1976	1430	8806	10236
1977	1130	7532	8662
1978	512	3603	4115
1979	592	3407	3999
1980	1034	6375	7409
1981	450	2743	3193
1982	1423	4894	6317
1983	3161	8938	12099
1984	2084	7262	9346
1985	1651	8950	10601
1986	1029	6642	7671
1987	794	5838	6632
1988	1494	3468	4962
1989	3109	8208	11317
1990	2553	7100	9653
1991	4276	10745	15021
1992	2148	10304	12452
1993	1154	6195	7349
1994	1568	7661	9229
1995	1204	6939	8143
1996	1367	5550	6917
1997	1747	6170	7917
1998	2221	7140	9361
1999	1831	7734	9565
2000	2109	8847	10956
2001	2988	12910	15898
2002	3065	8655	11720
2003	2233	7234	9467
2004	1780	4347	6127
2005	2143	5113	7256
2006	4478	8530	13008
2007	2356	4888	7244
2008	2315	7251	9566
2009	1938	5304	7242
2010	2090	4907	6997
2011	1875	4902	6777
2012	4285	5996	10281
2013	2879	4155	7034
2014	2960	4590	7550
2015	2109	4032	6141
2016	2715	4457	7172
2017	1257	2584	3841

Liite II.

Taulukko II. Näätämöjoen lohisaalis pyyntitavoittain Suomessa ja Norjassa. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

Vuosi	Suomi lohiverkko	Suomi vapa	Norja kápälänuotta	Norja vapa	Yhteensä
1972	838	624	1007	2300	4769
1973	1078	612	683	1497	3870
1974	1020	693	509	4292	6514
1975	692	705	749	5899	8045
1976	640	790	1306	7500	10236
1977	865	265	459	7073	8662
1978	348	164	486	3117	4115
1979	413	179	347	3060	3999
1980	816	218	753	5622	7409
1981	360	90	187	2556	3193
1982	1058	365	809	4085	6317
1983	2818	343	1666	7272	12099
1984	1582	502	1216	6046	9346
1985	1268	383	1324	7626	10601
1986	530	499	735	5907	7671
1987	490	304	750	5088	6632
1988	1027	467	490	2978	4962
1989	2185	924	1300	6908	11317
1990	1924	629	2241	4859	9653
1991	3182	1094	1321	9424	15021
1992	1371	777	0	10304	12452
1993	767	387	684	5511	7349
1994	1068	500	780	6881	9229
1995	767	437	154	6787	8145
1996	715	652	78	5472	6917
1997	1104	643	438	5732	7917
1998	1356	865	673	6467	9361
1999	1120	711	1191	6543	9565
2000	1540	569	1157	7690	10956
2001	2098	890	2228	10682	15898
2002	2459	606	3054	5601	11720
2003	1634	599	2849	4385	9467
2004	1152	628	1233	3114	6127
2005	1208	935	1021	4092	7256
2006	3273	1205	1105	7425	13008
2007	1574	782	803	4085	7244
2008	1513	802	1556	5695	9566
2009	1293	645	1665	3644	7242
2010	1245	845	188	4719	6997
2011	1003	872	540	4402	6777
2012	2808	1477	950	5221	10281
2013	2335	544	1130	3028	7037
2014	2152	808	1050	3540	7550
2015	1621	488	801	3231	6141
2016	2096	619	1251	3206	7172
2017	931	326	-	2589	3846

Liite III.

Taulukko III. Lohisaalis pyyntitavoittain ja kalastajaryhmittäin Suomessa. Vuosina 1972, 1975 ja 1979 paikallisten kalastajien onki- ja verkkosaalis yhdessä. Lähde; Luke, Neiden fiskefelleskap, SSB, Scanatura.no

Vuosi	Paikalliset verkko	Paikalliset onki	Inarin kuntalaiset onki	Kalastusmatkailijat onk	Yhteensä
1972	838	*		624	1462
1973	1078	17		595	1690
1974	1020	105		588	1713
1975	692	*		705	1397
1976	640	20		770	1430
1977	865			265	1130
1978	348	13		151	512
1979	413	*		179	592
1980	816	56		162	1034
1981	360	30		60	450
1982	1058	165		200	1423
1983	2818	135		208	3161
1984	1582	158		344	2084
1985	1268	65		318	1651
1986	530	133		366	1029
1987	490	27		277	794
1988	1027	205		262	1494
1989	2185	217	16	691	3109
1990	1924	192	9	428	2553
1991	3182	187		907	4276
1992	1371	169		608	2148
1993	767	84		303	1154
1994	1068	123		377	1568
1995	767	69		368	1204
1996	715	33	70	549	1367
1997	1104	65	38	540	1747
1998	1356	18		847	2221
1999	1120	76		635	1831
2000	1540	38		531	2109
2001	2098	172	15	703	2988
2002	2459	99	20	487	3065
2003	1634	101	2	496	2233
2004	1152	21	30	577	1780
2005	1208	44	5	886	2143
2006	3273	155	26	1024	4478
2007	1574	61	17	704	2356
2008	1513	48	80	674	2315
2009	1293	114	53	478	1938
2010	1245	30	27	788	2090
2011	1003	32	40	800	1875
2012	2808	271	26	1180	4285
2013	2335	138	16	390	2879
2014	2152	128	130	550	2960
2015	1621	47		441	2109
2016	2096	51		568	2715
2017	931	-		326	1257

Liite IV.

Taulukko IV. Näätämöjoen kalastusmatkailijoiden lukumäärä, kalastusmatkailijoiden kalastusvuorokaudet, Näätämön ja Sevettijärven paikallisten ruokakuntien lukumäärä, suluissa oleva lukumäärä osoittaa lohta kalastaneiden ruokakuntien lukumäärän ja heidän käyttämä lohiverkkojen kokonaislukumäärä Suomessa. Lähde; Luke.

Vuosi	Kalastusmatkailijat henkilöitä	Kalastusvuorokaudet	Paikkakuntalaiset ruokakunnat	Paikkakuntalaisten lohiverkot
1973			32(21)	
1974		1383	25(16)	
1975		1193	25(25)	
1976		1237	25	
1977		1047	24	57
1978	667		21	42
1979	555		24	
1980	472		23	58
1981	467		27	42
1982	484		31	46
1983	587		33	72
1984	677	1607	48	103
1985	877	1919	34	87
1986	691		33	53
1987	689	1567	25	42
1988	538	1152	24	65
1989	696	1688	43	93
1990	614	1652	45	88
1991	718	1902	52	111
1992	875	1808	28	78
1993	705	2020	41	80
1994	671	2499	48	93
1995	716	2523	46	78
1996	778	3229	44	96
1997	588	2659	49	95
1998	673	2778	50	91
1999	850	3838	48	90
2000	624	3161	39	80
2001	590	2767	37	81
2002	660	2997	33	74
2003	644	2979	43	98
2004	657	3233	41	90
2005	705	3578	30	65
2006	552	2816	33	77
2007	716	3774	32	61
2008	694	3643	25	65
2009	656	3315	32	71
2010	615	3714	30	57
2011	727	3729	25	59
2012	681	2645	36	93
2013	558	2280	29	68
2014	396	1664	35	60
2015	234	1252	32	59
2016	512	2207	34	58
2017	398	1688	24	

Liite V.

Taulukko V. Lohisaaliit ja kaikkien kalalajien saaliit pyyntiyksikköä kohden Suomessa. Lähde: Luke.

Vuosi	Lohi			Kaikki kalalajit	
	Lohisaalis (kg)/verkko	Lohisaalis (kg)/kalastusmatkailija	Lohisaalis (kg)/kalastusmatkailijan vuorokausi	kg/kalastusmatkailija	kg/kalastusmatkailijan vuorokausi
1977	15,2				
1978	8,3				
1979		0,32		1,90	1,10
1980	14,0	0,34		1,08	
1981	7,7	0,13		1,36	
1982	23,0	0,41		1,00	
1983	39,1	0,35		0,77	
1984	15,4	0,51	0,21	1,24	0,52
1985	14,6	0,37	0,17	0,79	0,36
1986	9,9	0,53		0,95	
1987	6,9	0,40	0,18	1,02	0,45
1988	6,4	0,49	0,23	1,01	0,47
1989	23,3	0,99	0,41	1,74	0,72
1990	21,1	0,70	0,26	1,40	0,52
1991	28,6	1,26	0,48	1,94	0,73
1992	17,7	0,69	0,34	0,93	0,45
1993	9,5	0,43	0,15	1,39	0,49
1994	11,5	0,56	0,15	1,89	0,51
1995	9,3	0,51	0,14	1,66	0,47
1996	7,5	0,67	0,17	1,73	0,44
1997	13,0	0,92	0,20	2,86	0,63
1998	14,9	1,26	0,30	2,38	0,58
1999	12,4	0,72	0,17	1,96	0,45
2000	19,7	0,87	0,17	3,05	0,58
2001	28,7	1,20	0,25	2,60	0,55
2002	36,7	0,73	0,16	2,94	0,54
2003	19,2	0,77	0,17	3,62	0,69
2004	12,8	0,88	0,18	2,75	0,56
2005	20,3	1,26	0,25	2,90	0,57
2006	42,9	1,86	0,36	2,87	0,56
2007	30,3	0,98	0,19	2,11	0,40
2008	23,3	0,99	0,19	2,61	0,49
2009	17,0	0,73	0,14	1,59	0,32
2010	21,6	1,29	0,21	2,54	0,42
2011	16,9	1,10	0,21	2,15	0,42
2012	30,2	1,73	0,45		
2013	34,6	0,70	0,17		
2014	35,8	1,39	0,33		
2015	26,7	1,69	0,32		
2016	35,0	1,06	0,24		
2017	-	0,82	0,19		

Liite VI.

Taulukko VI. Neidenin kápälänuottasaalis (kg) kokoryhmittäin. Lähde; Neiden fiskefelleskap

Vuosi	alle 4 kg	yli 4 kg	Vuosi	alle 3 kg	3–7 kg	yli 7 kg
1948	251	1544	1995	94	16	42
1949	673	331	1996	60	17	
1950	192	407	1997	236	136	66
1951	197	261	1998	341	111	219
1952	744	304	1999	628	253	308
1953	141	689	2000	517	365	274
1954	461	722	2001	423	813	991
1955	340	691	2002	369	1170	1515
1956–1960	ei pyyntiä		2003	364	364	1121
1961	487	135	2004	333	564	336
1962	197	202	2005	505	283	232
1963	221	332	2006	443	446	215
1964	142	471	2007	143	401	259
1965	191	222	2008	231	624	701
1966	137	509	2009	55	880	720
1967	678	790	2010	7	72	80
1968	81	142	2011	153	291	86
1969	83	220	2012	13	66	
1970	117	213	2013	52	904	182
1971	80	71	2014	420	537	96
1972	277	730	2015	144	461	104
1973	413	270	2016	126	663	366
1974	228	280				
1975	114	634				
1976	252	1053				
1977	72	386				
1978	61	425				
1979	67	280				
1980	219	534				
1981	73	114				
1982	53	755				
1983	286	1263				
1984	247	809				
1985	111	1089				
1986	117	517				
1987	97	555				
1988	123	268				
1989	464	726				
1990	762	1478				
1991	249	1071				
1992	0	0				
1993	147	536				
1994	195	584				

Liite VII.

Taulukko VII. Neidenin k p l nuottasaalis (kpl) kokoryhmittäin. Lähde; Neiden fiskefelleskap.

Vuosi	alle 3 kg	3–7 kg	yli 7 kg
1995	52	3	5
1996	10	4	
1997	146	30	8
1998	118	25	25
1999	308	52	34
2000	164	73	30
2001	209	162	114
2002	213	261	162
2003	219	228	165
2004	180	119	39
2005	267	62	26
2006	286	102	25
2007	87	90	28
2008	125	133	77
2009	27	177	78
2010	3	16	8
2011	84	63	11
2012	6	15	
2013	28	180	23
2014	186	122	12
2015	77	94	13
2016	72	132	45

Liite VIII.

Ilmavalokuvat 1–19 N  t m joen yläosasta Suomen puolelta.

Kuvat 1–4 ovat Norge i bilder internetistä otettuja kuvia. Kuvien kirkkautta ja kontrastia on käsitelty (Eero Niemelä), jotta joen syvänteet ja lohien nousu-uomat on saatu esille. Syv nteet ja lohien nousu-uomat ovat joenpohjan tummina erottuvina alueina. Alkuperäisiä kuvia suurentamalla näkyy pyynnissä olevat verkot ja niiden sijoittuminen syvänteiden suhteen. Sopivalla tuulettomalla lentos  ll  heinä-elokuussa voidaan lentokoneesta tai helikopterista kuvata Näätämöjoessa olevat pyydykset käyttäen polarisaatiosuodatinta, jolloin selvästi havaitaan pyydysten sijoittuminen joen syv nv yl n suhteen. Lohenpyynnin säätelyn suunnittelussa noudattaen Suomen valtion uuden kalastuslain ja kalastusasetuksen määräyksiä voidaan ilmakuvausta k ytt   myös määrättäessä alueita, joissa verkkokalastus tulee kokonaan kielt   lohien nousuvaelluksen turvaamiseksi. Näätämöjoessa Suomen puolella on monia sellaisia alueita, jotka tulisi kokonaan saattaa verkkokalastuskieltoon. Lohen nousuväylä niillä alueilla on niin kapea, että verkko helposti liikahtaa ja estää lohien vapaan kulun pääuomassa.

Ilmavalokuva 1. Suomen puolen Kallajokisuusta Näätämojoen Kallokoskeen. Monissa verkkokalastuspaikoissa verkot laitetaan pyyntiin kohtisuoraan joen poikki painottamalla verkko raskaalla metallia sisältävällä alapaulalla. Tällöin verkko helposti sulkee lohen nousuväylän. Lohi ei useinkaan vaella syvintä väylää vaan käyttää syvänteen reuna- aluetta. Lähde; Norge i bilder.

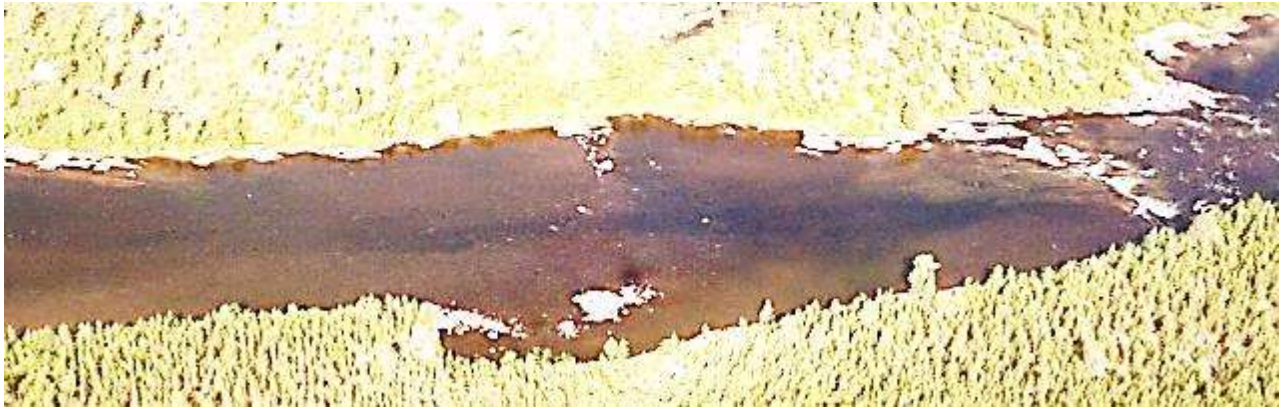
Ilmavalokuva 2. Suomen puolen Kallokosken alapuolisesta nivasta ja laajasta syvästä svanttoalueesta. Alueella on ollut runsaasti verkkopyyntiä aiempina vuosikymmeninä. Lähde; Norge i bilder.

Ilmavalokuva 3. Suomen ja Norjan rajan kohdalta. Joki virtaa kuvassa oikealle ylös. Norjan puolella on noin 3 km pitkä suvantoalue, jossa ei ole pyyntiä. Joissakin paikoissa lohien tummana näkyvä nousuväylä on hyvin kapea. Lähde; Norge i bilder.

Ilmavalokuva 4. Näätämöjoen Pyöreäsuvanto kuvassa ylhäällä. Näätämöjoki Kuoshnijokisuusta Opukasjärvelle on tärkeää lohien kutu ja poikasaluetta. Tälle alueelle kuten myös Silisjokeen ja Ylä-Näätämöjokeen tulisi määrätä kaikelta kalastukselta kiellettyjä lohien suoja-alueita. Suoja-alueiden tulisi sisältää syvänteitä, osia suvannoista ja niiden ylä- ja alapuolella olevia tunnettuja kutualueita. Erityisen tärkeä suoja-alue on Saunakosken suvanto ja sen yläpuolella oleva Kontinpaistaman alue. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 5. Useissa kohdin Näätämöjokea syväväylä on selvästi havaittavissa ja se on kapea. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 6. Edellisen kuvan alapuolinen jokiosuus, jossa on pieni selväalainen lohien leposyväne. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 7. Saunakosken yläpuolinen laaja, lohien suojasyvänteitä sisältävä alue tulisi rauhoittaa kaikelta pyynniltä kesäkuun puolivälin ja elokuun lopun väliseksi ajaksi. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 8. Saunakosken päällä olevan suvannon keskivaiheilla joki on paikoitellen syvä toimien lohien lepoalueena ja suoja-syvänteenä. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 9. Saunakosken yläosa ja kosken nikama. Saunakosken nikamasta alkaa lohien leposyvänteet aina Kontinpaistamaan saakka. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 10. Saunakosken yläosa nikamasta alavirtaan. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 11. Näätänojokea Kuoshnijoien yläpuolelta. Lohiverkko sulkee kalastussäännön vastaisesti koko joen syväväylän 1980 -luvun alussa. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 12. Näätämöjokea Kuoshnijoen yläpuolelta. Lohiverkot sulkevat kalastussäännön vastaisesti koko joen syväväylän 1980 -luvun alussa. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 13. Näätämöjokea Kuoshnijoen yläpuolelta. Lohiverkot sulkevat koko joen syväväylän 1980 -luvun alussa. Kuvan oikeanpuoleisessa verkossa on lisäksi rantaan vedetty sulkuverkko. Tämäntyylinen verkkopyynti oli enemmänkin käytäntö kuin poikkeus 1970 -luvulla ja vielä 1980 -luvun alussa. Vuonna 1984 verkkoja ei saanut enää laittaa koukun muotoon, mutta niitä käytettiin edelleen hyvin monissa paikoin siten, että ne sulkivat lohien käyttämän syvimmän väylän. Kalastussääntöä tulee muuttaa selkeäksi ja mainita mm. mikä pitää olla verkkopyynniltä vapaa metrimääräinen etäisyys joen syvimmän väylän keskikohdasta kummallekin

puolen jokea. Uudistuvasta Suomen kalastuslaista ja kalastusasetuksesta tulee ottaa määräykset Näätämöjoen kalastussääntöön koskien mm. vaelluskalojen pyyntiä verkoilla. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 14. Näätämöjoki mataloituu Kuoshnijoen yhtymäkohdassa. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 15. Näätämöjoen alaosassa Suomen puolella on nivoja, joissa joki virtaa kapeista uomista. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 16. Edellisen kuvan nivan yläosa ja siinä oleva lohien suojasyväne. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 17. Edellisen kuvan nivan alaosa ja siinä oleva suojasyväne ja verkko. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 18. Lähes aina nivojen ala- ja yläpuolella on syvänteet. Kuva Eero Niemelä.

Ilmavalokuva 19. Näätämöjoen alaosassa on iso Kallokoski. Koskessa ja heti sen ylä- ja alapuolella on verkkopyyntiä. Kuva Eero Niemelä.